

rat (z. a.), hij wordt met angstvallige beleefdheid door zijn mpoera h's bejegend; vooral in den eersten tijd na 't huwelijk vermijden zij zooveel mogelijk allen omgang, en zeggen niet meer dan noodzakelijk is tot hem; zij spreken hem aan met ama (in dit geval wel ongeveer ons „vader-tje”), nooit met kilö. Akoe *bërkilö* koe wé, ik noem hem mijn, spreek van hem met, kilö.

KILÖT, bliksem; flikkering, glinstering (v. soeasah-soebangs, een mes in de zon, mooi-geslepen tanden); kilöt [ni djih], de scherpe punten aan djih, die dikwijls den voet wonden. *Moekilöt*, glanzig, glinsterend; koedö itöm moekilöt-kilöt, een glanzig-zwart paard. *Bërsikilötön* oeroem (kën) tjërmin, elkaar met stukjes spiegelglas bespiegelen.

KIMÖP. *Kimöpi* (ngimöpi), [een vrouw] opzitten (zeer grof voor: cohabiteeren met).

KIMPOEL, met een knoop in den staart, v. e. kat.

KIN (of kén) I, ook *kinön*, wordt in vragende zinnen — soms ook in zinnen, die een feit als twijfelachtig of onzeker voorstellen — geplaatst achter het woord dat den nadruk heeft, ter versterking, dikwijls te vertalen met ons: toch, heusch of soms. Ara kin bëta, zijn er heusch (soms) zoo? Moekantjit kö kin awahmoe, heb je soms een slot op je mond (dat je niet kunt spreken)? Ah sana kin, och wat toch? Ngö kö kin (kinön), is 'tnu gedaan? Anak nsa kin òja kòtèk pëdih, wiens dochter is toch dat vreeselijk leelijke meisje? Si kinön (kin) kòròmè, welke (van deze) is toch uw buffel? Ari si kin (kinön) ari amani, waar komt u, vader, toch wel vandaan (zie s. ama); bërsocroet koe koedoek kin kitö ini, zullen (moeten) we dan maar achteruitwijken? Sana kin (kinön) kamitaloe rödjö, waarom worden wij toch door den r. ontboden? Ntah arakin bang, misschien zijn er wel; ikö bërbëta kin akoe pé pandé, als het niet anders (meer) dan dat is, dàn kan ik het ook; alang koepalang, kin koe pé ngö basah enz., zie alang.

KIN of kén II, zie kën I.

KINAJAT, een der traditioneele teekenen of bewijsmiddelen, die iemand voor 't gerecht in meerdere of mindere mate van schuld overtuigen (c. f. jöt); de kinajat heet ontleend aan woorden en blikken [v. d. verdachte].

KING, in GL: *òröt*, stevig, hecht, vast (v. iets dat gebonden is, v. e. versterking enz.). Ikòt king poemoeé koe koedoeké, bind zijn handen stevig vast op zijn rug (opp.

lègèh); pri ngö king, 'tis vast afgesproken (opp. rënggang).

KINTÉ, verv., *m'nginté*, iemd. officieel ten huwelijk vragen, het officieele huwelijksaanzoek doen (subj. de ouders v. d. jongeling). Malé *koekintéi* anak n Ama n Asah kën pëmènkoe (kën èrakoe), ik ga officieel de dochter van A. n A. ten huwelijk vragen voor mijn zoon (mijn jongeren broeder). *Pënginté*, de geschenken, geld (2—5 dollar) en lekkernijen, die bij het officieele huwelijksaanzoek door wie het aanzoek doet worden gegeven aan de ouders der aanstaande bruid.

KINTIS, mier. Soorten zijn: kintis ilang, k. itöm, k. këdil (met opwippend achterdeel); oemah n kintis, mierennest.

KINTJIT, een kleine hoeveelheid dunne drek, bij buikziekte onwillekeurig geloosd. Kintjitkoe koedöröt, ik loos kleine hoeveelheden dunne drek. Kintjit manoe k, e. s. v. boom, van welks hout houtskool voor kruitbereiding gebrand wordt; n. v. e. nederzetting bij Böböson (L).

KIO, n. v. e. weefpatroon, waarschijnlijk van de Karö-Bataks afkomstig; zie oepoeh —.

KIOEP, aarden deksel v. e. koerön of blanga. Itoetoe p n é koerön kën kioep, hij sloot den rijstkookpot met een aarden deksel. Als adject. is kioep = kitjoep.

KIPÉ, een zakje of beursje van katoen, dat oudere vrouwen in de poerö, die in den gordel (këta wak) is genaaid, bergen; in de kipé wordt dan 't zilver (of goud)-geld geborgen (dit speciaal in GL, in L is kipé een andere naam voor pëmëlit, zie blit).

KIPÖS, [Europeesche] waaier, gebruikt door bruid en brui-gom, die tijdens het nöik böi zulk een kipös in de hand houden, en hun gelaat daarachter verbergen; bij het bërsëntabi houdt de brui-gom tusschen zijn tot sëmbah samengelegde handen een kipös, dien hij op bestudeerde manier moet openen om zijn gelaat er achter te verbergen; ook bij het bërsaman wordt van een kipös gebruik gemaakt. Werkw., verv., *ngipös*, [met een doek, een blad of iets anders (niet met een kipös)] bewaaïen; ikipösé bödüdné kën oepoehé, këmboehön, zij bewaaide zich met haar kain, ze had het benauwd; ngipös rara, het vuur [met een zak, een nioe of een oepih] bewaaïen; ngipös [kapoer], kalk [die op de bergen gebrand wordt] bewaaïen [met een wan of ouden zak, om ze goed witgebrand te krijgen], vd. ngipös (onverv.), kalk branden. *Ikipösi böi*, de bruidegom wordt [door de jonge

meisjes, met zijn eigen waaier] bewaaid. *Ikipösne* dia-
ngé koe boer sō, hij gaf zijn vrijster door wuiven
[met zijn kain] te kennen dat ze op gindschen berg [tot
een rendez-vous] moest komen. Boer *pëngipösön* ni
oerang Pëparik, de berg waar de lieden van P. kalk-
branden.

KIRANG I, e. s. v. tasch van rotan, aan een touw over den
schouder gedragen, waarin de visscher de gevangen visch
bergt.

KIRANG II. *Kirangön* (ngirangön), [een mes of een
stok] opheffen [alsof men er mee wilde steken of slaan].
Ngö *bërsikirangön* loedjoe ari sō ari ini, zij
hadden hun messen reeds dreigend tegen elkaar opgeheven.
Poekëkirang kën loedjoe sabi, hij dreigt telkens met
zijn mes.

KIRI, links (cf. kidöl). *Ièngòdné* koe koeön koe
kiri, gör' ara djëma, hij keek naar rechts en naar
links, er was niemand; poemoe-kiringkoe, mijn lin-
kerhand; *ikirédni* oemahkoe ara batang phi-
nang rōa, links van mijn huis staan twee pinangboe-
men; *tërkirénkoe* ara djëma nômé klam si-
nō, vannacht sliep er iemand links van mij. *Kirii* (ngi-
rii); *kirii* awah ni pōlan, met de linkerhand
iemand's mond aanraken of er naar wijzen; *nti ikirii*-
kō awah n djëma, kom niet met uw linkerhand aan
andermand's mond (zware belediging). *Kirén*, [zijn buffel]
links doen houden (bv. bij het ngōrō); [iemd.] links van
zich doen gaan.

KIRIH of *kirihön*, ringetjes om een touw doorheen te halen
(bv. bij de opening van de bölöm, onderaan den stok
(glas) van den hengel, als men *nëkik bërdëdöm*).

KIRIM, onverv., *ngirim*, zenden; (spec.) een vriendschaps-
of beleefdheidsgeschenk [best. uit kōnjël, pinang, tabak, ge-
droogde visch, hertenvleesch enz.] zenden [vooral aan een
biak, dikwijls gepaard met een boodschap of kennisgeving].
Aman Asah, koepëngé kō malé oelak koe
Gajō. — *Bëta* 'sal, kënë. — *Këbëta* akoe ma-
lé ngirim koe kō tikik. — Ngö djërōh kē-
né. — *Sawahönkō lang sō kirimönkoe* koe
inōngkoe, A. n A., ik heb vernomen dat gij teruggaat
naar G. — Inderdaad, was 't antwoord. — Welnu dan zal ik
je iets meegeven (door middel van jou een geschenk zen-
den). — Goed, zei hij. — Doe mijn geschenk dan toekomen
aan mijn moeder; akoe malé ngirim koe dē-
ngankoe badjoe sara, ik wil een geschenk zenden
aan mijn zuster, en wel een baadje. *Ikirimikō* akoe djë-

djöp oelön, ge moet mij elke maand wat zenden. *Ikirimné* boelangé koe diangé, hij zond zijn hoofd-
doek aan zijn vrijster (dan moet zij op 't rendez-vous komen);
ikirimné koe pòng kirimön si mbahé, hij gaf het [door den zender aan hem toevertrouwde] pakje
dat hij meebracht, aan een ander ter bezorging over. In i
rëta bër kirim, dit is iets dat *gezonden* moet worden (en
niet door den gever zelf mag worden overhandigd). Görö
nè *bërsikirimön*, zij zenden elkaar geen kleine geschenken
(wisselen geen beleefdheden) meer. Pri bëröt görö
tërböh *kirim-moekirim*, een gewichtige boodschap mag
men niet aan een ander ter bezorging overdragen (men moet
ze zelf overbrengen). *Kirimön*, wat *gezonden* is of wordt;
(spec.) een geschenk (z. b. kirim) dat aan iemand (bv.
een biak) *gezonden* wordt [als beleefdheid of bewijs van
vriendschap]; tapé kirimön, een gevlochten zakje
waarin de kirimön verzonden wordt; kirimön kë mali
itoes iköté, söböp ikö itoes, mëra mëtoes
bërbiak kitö këné, këbëta nti sërit-maté
iköté, glah sërit-poelih iböh, het is pantang de
(meestal 3) touwtjes, waarmede het een kirimön bevattend
zakje is dichtgebonden (omwonden) stuk te snijden, want
als men dat doet, dan breekt, zoo zegt men, ook onze vriend-
schap [met dengene van wien wij de kirimön ontvingen];
daarom moet (de zender) de touwtjes niet in een knoop, doch
met een lossen strik vastmaken. Ini oepoeh *pëngiri-
mön* ni anak koe ari rantö, dat is de kain die mijn
kind mij van de Kust *gezonden* heeft.

KIRING, onverv., *ngiring*, zich paren (v. vogels en hoenders).

KIRIP, oogvuil (kirip n mata). Mataé sakit *moe-
kirip*, hij heeft een oogziekte, zijn oog zit vol vuil; *moe-
kirip ilön matamoe*, görö mëraup bang
ilön kë, ach je oogen zitten nog vol vuil, je hebt je zeker
nog niet gewasschen.

KIRÖ, (als subst. zelden, zie beneden kë kirö), berekening,
gissing, gedachte; (adv.), volgens de berekening, de verwach-
ting; men zou zoo denken dat, de bedoeling was,
't ware wenschelijk, beter [geweest] dat (doch 't is
niet gebeurd); (ook als 't Mal. kiranja) wees zoo goed
om, ik wou dat; (conj.) stel eens dat,
indien eens *Kiröngkoe dëlé Ama n Dja-
ta nasön pirak, kòdé görö sanah pé*, ik dacht
dat A. n Dj. veel geld had opgespaard, maar nu schijnt
(blijkt) het dat er niets is; *ara kirö-kirö sërëlö
sar' ingi mòköté*, het duurde ongeveer een etmaal:
ngö tërprén akoe koe djëma si dëlé ini,

kirö nti, daar heb ik (het) waarlijk (bij vergissing) gezegd aan de menschen hier, terwijl de bedoeling toch was het niet te zeggen (ik het toch eigenlijk niet had mogen of willen zeggen); tēr(oe)wöt akoe kōrō ni Ama n Djata, kirö kōrō ni Tēngkoe Katip, daar heb ik bij vergissing een buffel van A. n Dj. weggehaald, terwijl 't de bedoeling was er een van T. K. in beslag te nemen; kirö nti maté moelō, nta ngō sawah oemoeré, koenöhön ara ngōk, men zou zoo gedacht hebben dat (hij) nog niet had moeten sterven, doch [blijkbaar] was zijn tijd gekomen, wat kan men er aan doen; kirö Sami Koening kēn pēmēnkoe, ik wou dat S. van [de kampoeng] K. mijn schoondochter werd; kirö wé mēsaut, pödō hal görō, sōböp gēsōn wé, hij had eigenlijk moeten (men had verwacht dat hij zou) antwoorden, maar hij deed het niet, want hij is laf; kirö makal kirō akoe, kati mbēh djēma koeakali, ik wou dat ik zoo slim was, dat ik iedereen kon beetnemen; kirö kēn rōdjō kirō akoe, ik wou dat ik rōdjō werd (maar dat is mij niet beschoren); moerah pēdih mēnēkat i Poelō Pinang, kaja kirō akoe kati koebli bēdné, de koopwaren zijn erg goedkoop te P. P., ik wou dat ik rijk was, dan kocht ik van alles wat; kirō kēböl kirō akoe, kati kēn panglimō akoe, ik wou dat ik onkwetsbaar was, dan werd ik panglimō; kirō djērōh wō kirō pērboeōtné, nta kō görō mēra wé, koenöhön ara ngōk, ik wou dat hij ('t ware beter indien hij) zich goed gedroeg, maar indien hij nu niet wil, wat kan men er dan aan doen; akoe itabir rōdjō wō kirō amalkoe, heb de goedheid, rōdjō, mij mijn droom uit te leggen; nti kirō kēn bōnōn ni Bangt' Amat, glah kēn bōnōnmè kirō rōdjō, laat zij toch niet de vrouw van B. A., laat zij liever uwe vrouw worden, rōdjō; kirō tēmoeloek ni pri. „als ik eens” is de slaaf onder de woorden, een ijdel, nutteloos gezegde. [*Kēbē*]ta kirō, vaak als stopwoord gebezigd. *Kēkirōé* djērōh, hij heeft een goed inzicht, een goede inborst; rōndjöl wé kēkirōé wah n toekōé, toen dacht hij bij zichzelf; kēkirō(é), of sēpērti kēkirōé, een dikwijls in verhalen gebezigd stopwoord. Werkw., verv., *mēngirō*, rekenen; koekirō kēsīn djēma òja, kōddédné kaja, ik dacht dat die man arm was, maar nu blijkt hij rijk te zijn; sēpērti kitōkirō, zooals wij rekenen, om zoo te zeggen (stopwoord). *I(kē)kirōié* oetangé, hij berekende het bedrag van zijn schuld;

akoe koeroes bödönkoe mēngēngiröi anakkoe irantō, ik word mager van bezorgdheid over mijn kind dat aan de Kust vertoeft. *Kirōnkō* pé oetangkoe, ara sidah dëlé(w)é, reken jij eens voor mij uit hoeveel schuld ik heb. *Bëskirö*, bij zichzelf narekenen. *Bërsikirön löbö* oeroem pangkal djëma rōa paké (é)a, die twee lieden (die voor gemeenschappelijke rekening handel gedreven hebben), rekenen samen uit hoeveel ieders winst in verband met hun bedrijfs-(inbreng)kapitaal bedraagt. *Pëkirö*, alles uitrekenend, alles in rekening brengend [wat men een ander geleend heeft], inhalig, berekenend. Zie sēngkirö.

KIROEH, rumoerig, getier, geraas leven makend (cf. ingör, ingah). *Kiroeh pëdih këkanak a*, wat maken die kinderen een leven. Werkw., onverv., *ngiroeh*, leven maken; *ngiroeh-ngiroeh wö boeöté*, hij doet niets dan de menschen in opschudding brengen. *Wé si ngiroehön boeötkoe*, hij heeft [bv. door een heftigen twist uit te lokken] mijn feest verstoord, (of) hij heeft (bv. door te bëdidòng, te dansen enz.) mijn feest opgevroolijkt. *Pëkiroeh pëdih wé*, hij maakt altijd veel lawaai.

KIRÖP, wenk of beweging [met de hand of met een doek] om iemd. te roepen of hem een richting aan te geven. *Kiröp moebasa tauk moebidji-sabak*, de hand-beweging moet eenen zin hebben, het toeroepen een betee-kenis. *Kiröpi* (n giröpi), iemd. door eene beweging met de hand of met een doek roepen of een richting aanduiden; *koekiröpi diangmoe görö mëra gèh*, ik heb je vrijster gewenkt, maar ze wil niet komen.

KISAK, verv., *ngisak*, beleedigen, uitmaken voor al wat leelijk is. *Koekisak inöé görö isautié*, ik beleedigde zijn moeder [door te zeggen tjoepak n inömoë] doch hij antwoordde er niet op. *Bërsikisakön*, elkaar uitschelden, beleedigen.

KISIP, schubben (v. visschen en slangen). *Djëma moekoeröp moekisip-kisip bödödñé*, wie aan de huidziekte koeröp lijdt, diens lichaam (huid) zit vol schilfers.

KISOE I, vloo; worden in groot aantal onder de huizen aangetroffen.

KISOE II. *Koesik-kisoe* (GI), influistering, verleiding, zie koesik en sisoe.

KISÖR, onverv., *ngisör*, wenden, omwenden, langzaam draaien. *Kisör, kisör*, keeren, wenden! (zegt de man tot de buffels die de sawah beploegen, als ze aan het eind van 't veld gekomen zijn); *lëmböm kisöré*, hij beweegt zich langzaam; *pëpilōngkoe kisör kiri djëningé*, mijn

windmolen draait linksom (naar links). *Ikisörié* a koe, hij draaide om mij heen (bv. met 't plan onverhoeds aan te vallen). *Moekisör* pënèngònkoe, söböp mëròkòk göndjö, het draait mij voor de oogen, omdat ik hennep gerookt heb.

KISÖT, onwillig, weigerachtig (Batav. ògah). A koe kisöt blōh, dēné lèdak, ik wil niet (bedank er voor om te) gaan, de weg is modderig.

KITÉ, trap (v. e. huis, djamboer, oemah rindoeng enz.). Inön kité, de twee opstaande planken, waartuschen de (meestal 7) treden van de huistrap (anak n kité) gevat zijn; awahn kité, het trapportaal (boven aan de trap; onder: zie doedoek n tōnggō); oeloe inön kité, de boven den huisvloer uitstekende uiteinden v. d. inön kité. Nöik tērkité, langs de trap naar boven gaan.

KITJOEP, (opp. bēngak), nauw, eng, van eene opening, een mond (bv. de opening van een rijstpot, drinkwaterkruik, zak enz.). Kitjoep awah ni koerön ni, deze rijstpot heeft een nauwe opening. *Kitjoepön* (ngitjoepön); ikitjoepönkō pé awah ni karōngō, maak de opening van dien zak eens wat nauwer. Zie kioep.

KITJÖS, zonder zegen, niet gezegend. Ikö pòrak lō kitöbōh kēköbörön, kitjös, het brengt geen zegen als men midden op den dag verhalen vertelt; goeroe òja (dōamoe òja) ngö kitjös, die bezweerder (dat tooverformulier of gebed van u) is niet van kracht (niet zegenrijk) meer (in deze laatste bet. in G L mangkas; opp. mangkar, moestödjöp, tōdjöm).

KITÖ, pers. voornw. 1e pers. meerv., zoogenaamd inclusief: wij (met insluiting v. d. aangesprokene); wordt ook als praefix gebezigd vóór het vervoegde werkwoord (zie ook -tō); bovendien wordt kitö in fijne, deftige taal, bērmēlèngkan, ook gebezigd als pers. voornw. 2e pers., in de plaats van kam dus; in die bet. ook als praefix (niet, als kam, suffix) vóór het vervoegde ww. Bōh kitö maan bédntō, komaan laat ons allen gaan eten; kitö oerang Gajō bēroemö bédné, wij Gajō's drijven allen sawahbouw; anak ni kitö (ter wille van den nadruk i. pl. v. anaktö) görö sara anak ni pōng, ons kind is niet als de kinderen van andere menschen; bōh kitöröi goeroe-didōng oeroem-oeroem, kom laat ons gezamenlijk een goeroe-didōng gaan halen; kitö oerang slam görö tērpan kitö babi, wij moslims mogen geen varkensvleesch eten; bëta kéné kitö

noengörn kami sinö, dat hebt Gij zoeven tot ons gezegd; kitökasihi kami, ontferm U over ons; kitödjöri kami, belee (onderricht) Gij ons; koe kitö rödjö koenahan, ik overhandig (het) aan U, rödjö.

KLÄ, n. v. e. pëdoesoönön in G I, dicht bij Rërbö.

KLABOE, aschkleurig, grijs (v. kippen, niet v. paarden, z. daboe).

KLADI, zie loemböe kladi.

KLÄH, metalen of rotan ringen of banden om de scheede of 't gevest van een wapen, om de scheede v. e. blioeng (om de beide deelen waaruit die bestaat bijeen te houden), om eene kist, enz. Saroengloedjoe bërklahpirak, een wapenscheede met zilveren banden (als beslag). Kläh limö, k. sëmbilön, k. doeöblas, een vijfmaal —, negenmaal —, twaalfmaal om iets (bv. een parang) gewonden rotanband; kläh ni bëdil, de kordonbeugel v. h. geweer. Jav. karah.

KLÄM, naävond, nacht (van ± 7 uur 's avonds tot 5 uur 's morgens). Klam sinö, gepasseerden nacht, gisteren avond. Klam manè, gisteren nacht, eergisteren avond; klämini, dezen avond of nacht; kläm kasé, aanstaanden nacht, van avond; kläm lang, morgen avond; kläm a, dien nacht, den nacht volgende op den beschreven of genoemden dag; kläm lamlé, „de nacht der brandende toortsen”, d. i. de nacht vóór den 27sten Pasa (Ramëlan). Këklam akoe nömé, pòrak lō akoe bërboeöt, 's nachts slaap ik, overdag werk ik; këklam a = kläm a; akoe koejoet blōh sërèngkoe këklam, ik ben bang om 's nachts alleen uit te gaan. Ngö ngëlam i oelön bësilō, de maan komt thans laat (in den avond) op.

KLÄMBOEN, regenboog. Ara klamboen, nti bëröerön, mëra sakit kasé, er is een regenboog, loop (daarom) niet in den regen, anders wordt ge ziek; ikö ara klamboen poentoengi mata n lō, òja pënjakit n kōrō, als er een afgebroken (gedeelte van) een regenboog in 't oosten staat, is dat (de voorbode van) een ziekte onder de buffels. Moëklamboen matangkoe (pënèngōnkoe), ik zie sterretjes voor mijn oogen, 't is mij groen en geel voor de oogen.

KLÄNGKAH of plangkah Pasé (Atj. koelangkah of beulangkah Pasé), een bijzonder soort van Atjehsche klewang.

KLÄPING, e. s. v. boom, waarvan de witte gëtah als vogel-lijm gebruikt wordt.

KLAT, samentrekkend wrang, (v. smaak); nog niet goed geopend, slaperig (v. d. oogen). A wal moedö, pinang, kònjèl, katjoe klat rasaé, jonge pisang, pinang, konjèl en katjoe smaken wrang; klat krō koepaan, mēningöti anakkoe ajoe maté, de rijst smaakt mij niet, als ik denk aan mijn pas gestorven kind; a koe bëtsi klat² matangkoe, ik ben slaperig, nog niet goed uitgeslapen.

KLATI, (cf. Mën. kělëkati, uit Sanskrt karkatî, kreeft), pinangschaar (alleen door vrouwen gebruikt; mannen snijden hun pinang door met een dëdawan of lōpah). Klati bërsampak-pirak kidingé, bërböngö-lawang oeloéé, een pinangschaar met zilveren beslag aan de beide beenen (handvatten), en met (een koperen of zilveren versiering in den vorm van) een kruidnagel bovenaan (zulk een pinangschaar met monteering heet klati bëralat, een niet versierde heet k. sëlaloe).

KLĒH of kělèh, afgezonderd, afgescheiden, afzonderlijk. A koe ngö klèh oeroem amangkoe, ik ben al gescheiden van mijn vader, d. i. ik woon niet meer bij hem in, heb een eigen òlang, dapoer en këbön (zie djawé). Werkw., onverv., *mēngklèh*; djòjah tòn mēngklèh, de djòjah is een plaats van afzondering; itoemé mēngkëlèh, hij maakte er een afzonderlijk pakje van. A koe *mēnglèhné* anaké oeroem inöé, ik heb het (buffel) kalf v. h. moederdier gescheiden (elk afzonderlijk geplaatst) Djěma ngèsèk *moeklèh* òròsé oeroem lěmbat ahé, bij het (rijst) schudden (z. kèsèk) worden de ontbolsterde rijstkorrels van de nog niet ontbolsterde (de gabah) gescheiden.

KLĒLĒ, e. djeroeksoort, z. a s a m. N. v. e. aroel op de Blang Rakal (L), ook Aroel Risö genoemd.

KLĒLĒNG, geogr., zie kliling.

KLĒMBOE, muskietengordijn, zelden vóór de slaappleats opgehangen, en niet noodig omdat er bijna geen muskieten zijn in G.

KLĒMĒNG, onverv., *nglēmèng*, knorren, mopperen. A koe *iklēmèngi* inöngkoe sinö, ik ben zoeven door mijn moeder beknord. Görö *tërklēmèngi* anak òja. sōbōp wé anak n habip, dat kind mag men niet beknorren, want het is 't kind v. e. habib (sajjid).

KLĒNGKIN, zie kělengkin.

KLĒNGKING, pink (v. d. hand), kleine teen (v. d. voet).

KLĒNTIT, de pitoris (cf. bidji en tinik).

KLĒTÈN (L) = *trètèn* (G L), de ruimte onder 't huis (ook onder de mērēsah of de këbön). In de klètèn vindt men:

- stapels brandhout (zie s ẽ n g k a r ẽ n), kippen- en eendenhokken, geitenhokken, soms ook k ẽ b ẽ n 's; k ẽ k a n a k n t i b ẽ r d i a n g i k l ẽ t ẽ n, zie s. roentoeck. Zie ook s. r a l a n g.
- KL ẽ T ẽ N**, e. s. v. vogel, de klipzwaluw. *L ẽ j a n g K l ẽ t ẽ n*, n. v. e. grot in Isak (D), in de nabijheid waarvan zich w ẽ r s van K r a m b i l bevinden.
- KLILING**, zie k ẽ l i l i n g.
- KL ẽ T**, n. v. e. djamboer op den weg v. Lingg ẽ naar S. *Boer n(i) K l ẽ t ẽ n*, n. v. e. gebergte op de grens van L en D.
- KLIPAH** (Arab. c h a l ẽ f a h), titel v. d. man, die het b ẽ (r)-d a b o e s en b ẽ r ẽ p a s i leidt; zoo iemand kent altijd vele ẽ l ẽ m o e 's, vooral de ẽ. b a l i k m a t a, ẽ. b a l o e n m o e d j r a enz. Zie B ẽ n d ẽ r K l i p a h.
- KLIT**, zie k ẽ l i t.
- KLITOE**, n. v. e. w ẽ r in L, bekend als de p ẽ n j a n g k o e l ẽ n (z. t j a n g k o e l) v. r ẽ d j ẽ B o e k i t.
- KL ẽ A N G**, e. s. v. plant, de varen. Een groote boschvarensoort is de k l ẽ a n g g a d j a h; van de k l ẽ a n g p ẽ d i h worden de bladpunten als groente gegeten; kl. k o e n j i t. e. varen waarvan de bladeren aan den top geel zijn. N. v. e. p ẽ d o e s o e n ẽ n in G L, en v. e. djamboer op den weg v. G L naar Soesoeh.
- KLOEMIT**, bij 't stampen fijngestooten of gebroken rijstkorrels (Jav. m ẽ n i r), rijstgruis, doet dienst als kippenvoer. Kloemit p a k a n n i k o e r i k m a n a k, gebroken rijst is 't voeder van hennen met kiekens. K l o e m i t t ẽ r b a n g, bijzonder fijngestampte rijst, die „opvliegt” bij het wannen in de nioe. Zie s o e n d i e n n i o e. K a j o e k l o e m i t, e. s. v. boom met zeer fijne bladeren, van het hout waarvan wel heiningstijlen gemaakt worden.
- KLOEPAK**. K l o e p a k n m a t a, de oogleden, onderscheiden in — a t a s e n — t o e j o e h.
- KL ẽ N G**, zie k ẽ l ẽ n g.
- K ẽ I**, v ẽ ẽ r k l i n k e r s d i k w i j l s k', enclit., is het vraagwoord (cf. M a l. k a h); geplaatst achter het hoofdwoord v. h. gezegde, stempelt het den zin tot een vragenden. N g ẽ k ẽ t a s a k k r ẽ, is de rijst al gaar? A h s o e n g g o e h k (ẽ) a m a, och, is het heusch waar, vader? A t a w a b l ẽ h k ẽ w ẽ a t a w a l ẽ g i h, gaat hij of gaat hij niet? A r a k ẽ g ẽ r ẽ k ẽ, is het er of is het er niet? K o e n ẽ ẽ j a, boel ẽ t k ẽ, t ẽ l a k k ẽ, hoe is dat (hout), is het rond of plat? S i g ẽ i p ẽ k ẽ a t a w a s i d ẽ k a t a k ẽ. (welken bedoelt gij) die daar ver af of die daar vlak bij staat? k i t ẽ r ẽ i k ẽ o e p o e h t ẽ, n t i k ẽ d i ẽ r ẽ i-

kö diö, zullen we onze kleeren gaan halen (waar wij ze hebben laten liggen) of niet? Bëta kö?— Bëta lö, is het zoo? — Ja zoo is het. Ngö kö? — Ngö lö, klaar? — Ja, klaar (zeggen kinderen die verstoppertje spelen). Ara nsèn kö, is er nog (bv. rijst)? Moekantjit kö kin awahmoe, görö kö nè tərbōhkō bërtjakap, zit je mond soms dicht, kan je niet meer spreken? Zie ook alang... kö.

KÖ II, afk. v. ikö, dikwijls verzwakt tot kě, indien, als (zie ikö).

KÖ, niet beleefd, familiaar pers. voornw. v. d. 2de pers. enkelv. en meervoud: gij, jij, jullie (cf. kam); ook als suffix in het geconjugeerde werkwoord (het possessieve suffix 2^e pers. is mōe). Het familiare kō bezigt men (behalve bij twist, als men dus de bedoeling heeft te beleedigen) alleen tot volgens de geslachtslijst jongere (d. i. lager in de lijst voorkomende) verwanten (als kind, kleinkind enz., ngi enz.), en, waar het niet-verwanten geldt, alleen tot kinderen, slaven of djëma rëndah (naverwante jongere geslachtsgenooten spreekt men nooit met kam aan, wel wat verder verwante, die in leeftijd reeds wat ouder zijn, als bv. een ngi sarampoe, die al getrouwd is); in L tutoijeert men ook de eigen oudere broeders, abang pëdih, uitgezonderd den alleroudsten, si oeloebörö. Zelfs de rödjö, als hij de verzamelde saudörö's aanspreekt, bezigt zelden kō doch meestal kam, omdat onder hen allicht zich oudere verwanten van hem bevinden (z. ook kam). Koe ini kō moelō win, kom eens even hier, jongen; sé kō bédn-moe si bëboedjang, hé (luistert eens), jullie allen hier jongelui; glah koeòsah kën kō anak n kōrōngkoe sara, kom laat ik een mijner buffelkalveren aan jou geven; ikërdjōnkō anakmoe tirtir, huwelijk snel uw dochter uit; ni ngkō, voor u (zie s. n III). Kitö bërkō koe toejoehöntö bédné, wij zeggen „kō” tot al onze jongere (lager in de geslachtslijst voorkomende) bloedverwanten. Ngikoe atawa anak-koe ngōk koekōi, mijn jongere broeders of mijn kinderen mag ik met „kō” aanspreken. Ngö bërsikōn, malé bërsitraman mi wō rōadné, zij spreken elkaar al met „kō” aan, nu zullen ze elkaar wel gauw gaan trappen ook.

KOA, verv., ngōa, iets of iemd. verbieden, ontraden, zeggen dat iemd. iets laten moet. Akoe si ngōaé sinö. ik heb het zoeven verboden; ikōakō pé anak² sō, kiroeh pëdih, ach verbied die kinderen eens, ze maken een vreeselijk lawaai; èh, òja poen wō, koekédni

lëgih, koe kōa gōrō, ja, dat moet oom weten, ik be-
veel noch verbied het (ik zeg noch „doe het”, noch „laat
het”). Ngō gati ikōaié kitō koe ini, hij heeft ons
al dikwijls verboden hier te komen. Gōrō tērkkōa kē-
kanak òja, tjabak pēdih, gōrō pēngèdné
ikōa, 't geeft niets of men die kinderen al verbiedt, ze
zijn erg ondeugend, en luisteren niet als men hun iets ver-
biedt. Bērsikōan, elkaar verbieden (in elkaars kampoengs
of huizen, of op de langs elkaars blah's leidende wegen zich
te vertoonen, onder bedreiging met een pak slaag). A koe
ngō moekōa koe Pēnòsan, isērantan pōng koe
oerang-toeōngkoe, mij is verboden te P. te komen
(omdat ik verloofd ben met een meisje van P.), men heeft
mijn ouders reeds gewaarschuid; ah ngō moekōa
kitō koe kampoeng 'ni, ngō ara lambé i
pintoeé, de toegang tot deze kampoeng is ons ontzegd,
er is een lambé (z. a.) vóór den ingang (vastgemaakt); o-
emō ini ngō moekōa koebli, men (bv. mijn oudere
broer) heeft mij ontraden dat rijstveld te koopen; kōrō
tēngkam òja ngō moekōa koebli ari mpoe-
é, de eigenaar van dien in beslag genomen buffel heeft mij
verboden hem te koopen. Irampamié awah n dēné
i oemōé kēn pēngōa n djěma blōh, hij legde
doorntakken aan den ingang van den weg langs (door) zijn
rijstveld (n.l. als de dijkjes pas hersteld zijn of de padi
reeds hoog staat) als verbodsteeken voor de menschen die
(daarlangs) gaan; iòsahé hoelang kriöl kēn pē-
ngōa n anaké, kati nti blōh koe rantō, zij
gaf een hoofddoek met kasaprand aan haar zoon, om hem
daardoor over te halen niet naar de Kust te gaan.

KÖBÒH, schuim (op 't water of op den mond), op 't water
drijvend vuil. Kōbòh n krō, schuim op 't water waar-
in de rijst gekookt is (z. rēròsan). Moekōbòh awahé
bēpri, hij praat veel te veel; djěma poenggoer-
babén moekōbòh awahé, de persoon die een toe-
val krijgt, staat het schuim op den mond.

KÖBÖR (Arab. chabar), bericht. Lang akoe malé
nòsah kōbör koe kam, morgen zal ik U kennis ge-
ven (van de bewuste zaak); kōböré koe pēngé malé
kērdjō mi wō wé, naar ik vernomen heb gaat hij
weldra trouwen. Kōbōri (ngōbōri); akoe ikōbōrié
manè, wé malé kēndoeri lang, hij berichtte mij
gisteren, dat hij morgen een kēndoeri zou houden (zulk een
mededeeling is tevens een familiare uitnoodiging, tegenover
anggō, dat officieel uitnoodigen beteekent). Kōbōrōnkō
pé kasé tēnahkoe 'ni koe abangkoe, breng

straks deze mijn boodschap over aan mijn ouderen broer. *Bëköbör*, kennis geven, berichten (bv. aan de djoeölön's en de ralik's van den dood v. e. saudörö). Takoet bërsiëwèn, soekör bërsiköbörön, alang bërsitoeloen gön, bërat bërsibantön, als ze bang zijn vergezellen ze elkaar, als ze in moeilijkheid verkeeren geven ze elkaar bericht (met verzoek om hulp), als ze te kort komen helpen ze elkaar, als ze het zwaar te verantwoorden hebben, steunen ze elkaar (spreuk der ouden om de solidariteit van de saudörö's onderling aan te geven). Ngö moeköbör Blöndö malé gèh koe Gajö, er is bericht dat de Hollanders naar G. zullen komen; ngö moeköbör rëta si òsòp têngahé a, er is al bericht (gekomen) omtrent de destijds verloren (gestolen) zaken. *Këköbörön*, verhaal, sprookje (Atj. haba, Soend. Jav. dōngèng); *bër kéköbörön* (= mbōh- of nòs kéköbörön), een verhaaltje vertellen. *Pëköbörön*, wat een kennisgeving begeleidt (vooral een som gelds, bv. als men de autoriteiten kennis geeft van eenige daad die voor het geheele geslacht van belang is, als de vrijlating v. e. slaaf; spec.), de som geld (een paar dollars) die in geval van levi-raatshuwelijk (ngalih, z. a.) degeen die de weduwe trouwt, moet betalen aan den rödjö van haar geslacht, als hij dezen officieel kennis geeft van zijn voornemen.

KÖBÖT, dun (koper)draad, waarvan men o.a. haken voor hengels (kik) enz., en vroeger ook këpiah's maakte; köböt bësi, dun ijzerdraad; köböt sara bëntoek of sëm bëntoek (zie s. liö), een kromgebogen stuk (een rolletje) koperdraad. Zie kawat.

KÖDÉ (G L), *kadé* (L), of *kòdédné*, *kadédné*, ook *kòdëka*, *kadëka* (cf. *kōpé*), naar het blijkt of bleek, inderdaad, in waarheid, eigenlijk, notabene (ook wel als stopwoord gebezigd). Ah, sënsimkoe kòdé (*kòdédné*, *kòdéka*) ini, wel, dit is inderdaad mijn ring; koenalam djëma lèn, *kòdédné* a bang koe, ik dacht dat het een ander was, maar het is inderdaad mijn oudere broer; ioenggörnè pòng noesoehié, *kòdédné* pé wé, hij zeide dat een ander het gestolen had, maar inderdaad had hij het zelf gestolen. Zie ook roepö.

KÖDÉDNÉ, zie *kòdé*.

KÖDÉKA, zie *kòdé*.

KÖDIKÖ en *ködikön* of *ködiködné*, ook *këdikö*, zie *iködikö*.

KÖDJÖR, dik touw of rotanband om den rand v. e. net, een strik, een awis, een zeil, aangebracht (ter versterking, om inscheuring te voorkomen). *Iködjöré* djölöé, hij voorzag zijn net van een rand (v. dik touw of rotan).

KÖDÖ. *Pě* (of *poe*)*kěködö*, wandelen, voor zijn plezier loopen, kuieren. *A koe malé poekěködö koe Pěndōsan*, ik ga eens voor mijn plezier naar P. *Ködöi* (ngödöi); ngömbèh koeködöi kampoeng soeari 'ni, ik heb al de kampoengs hier al bezocht (voor mijn plezier). *Bönönkoe tēngah ngödön anaké*, mijn vrouw wandelt met haar kind (loopt ermee heen en weer, bv. om het te sussen). *Běrködön*, met zijn velen wandelen (bv. jongelui). *Poeködö-ködö sabi boeöté*, hij doet niets dan slenteren.

KÖDÖK, zie *kèdèk*.

KÖDÖK, zie *koedoek*.

KÖDÖM (Arab. *chadam*), verv. *ngödöm*, [zijn goeroe (leermeester), ouders, meester (v. e. slaaf), haar man, een heilig graf] bedienen, oppassen, verzorgen. *Djěròh pēdih iködömé goeroeé*, hij bedient zijn leermeester erg goed; *těmpat sěmiangön ni Těngkoe Ampoen Toeön i Djěrnih*, Pěngoeloe Koetjak *si mēngödömé*, 't is P. K. die de bidplaats (d. i. het graf) verzorgt van T. A. T. te Djěrnih.

KÖDÖP of *oepoeh kòdòp*, een kain (nl. de *oepoeh oelös* of *oepoeh pawak*) als bedekking van het bovenlijf (armen en schouders blijven bloot) voor vrouwen: de kain wordt zóó hoog omgedaan dat de borsten bedekt worden, en onder de armen vastgeknoopt (Jav. *pin-djoeng*). *Oepoehé ibōdné kěn kòdòpé*, zij maakt (gebruikt) haar kain (*oepoeh oelös* of *pawak*) tot (als) *kòdòp*. *Oerang Karō oeroem oerang Alas bédné bėrkòdòp*, *oerang Gajō mēdjōndjōn bėrkòdòp*, de *Karōsche* en *Alassche* vrouwen dragen allen uitsluitend een onder de armen vastgeknoopte kain als bovenlijfbedekking, de *Gajōsche* vrouwen slechts nu en dan (nl. bij 't baden of als ze hun baadje laten drogen, en oudere vrouwen bij 't huiswerk). *Ikòdòpié anaké*, zij wikkelde haar kind (dat zij in een *pěněmbōn*, slendang, links op den rug droeg, nog bovendien) in een kain, die zij als *kòdòp* onder haar armen vastmaakte (de vrouw die een klein kind draagt in een slendang, doet dat in den regel op deze manier: over haar baadje slaat zij de *pěněmbōn*, „slendang”, en daarover wordt nog een kain als *kòdòp* onder de armen bevestigd). *Ikòdòpné oepoehé*, zij gebruikte haar kain als *kòdòp*.

KÖDÖR (Arab. *qadar*), voorbeschikking, het toebeschikte, het lot; (adj. en adv.) naar toebeschikt is, naar voorbeschikking, maar matig, middelmatig, ongeveer. *Ködör ni pōng gōrō ngōk kěn kòdörtō* of *ködör roehoe kòdör rihi* (uit Arab. *qadarroehoe* en *qa-*

d a r r i h i), ieder heeft zijn eigen lot, den een is een gelukkig, den ander een ongelukkig lot toebeschikt; a r a b o e b é s i k ö d ö r i m b a h é m è n è k a t, hij heeft nog al wat (doch niet bijzonder veel) koopwaren (van de Kust) meegebracht; a h i n i k ö d ö r t o e i n i, ach deze (bv. ampangs die vóór het „nöik böi” door de familie van de bruid aan die v. d. bruidegom worden aangeboden) zijn maar matig mooi, (waarop een ander zegt:) a h k ö d ö r ² p é i t r i m ö m i, ach al zijn ze dan ook maar matig, laten we ze toch maar accepteren; a r a k ö d ö r d o e ö r a t o e s l ö b ö é i d ö p ö t é, hij heeft een winst gemaakt van ongeveer 200 dollars. Zie k a l a k ö d ö r.

KOE I, vóór o e e n w o o k k', richting aanduidende prae-positie: naar, tot, toe, aan (cf. k ě n). O e l a k k' o e m a h, naar huis teruggekeerd; k o e ò s a h k o e (of k ě n) w é k ò r ò s a r a, ik heb hem een buffel geschonken; k o e i n i, hierheen, in deze richting, k o e s ò n é, k o e ò n é of k' ò n é, daarheen; k o e s ò, gindsheen; k o e s i, waarheen; k o e a k o e r ö d j ö, k ě n é, mij komt de rang van r ö d j ö toe, zei hij; t o e k ö r k i t ö, k o e (of k ě n) a k o e p è d a n g, k o e k a m o e p o e h, laat ons ruilen, mij de zwaarden, u de lendenkleederen; m o e p a k a t o e r a n g T j a n è - O e k ö n k o e K o e n i n g, de lieden van Tj. Oe. gingen naar K. om te beraadslagen; k o e T j a n è O e k ö n a r a l i m ö b è l a s d j è m a m a t é, aan de zijde van Tj. Oe. sneuvelden vijftien man; k ö l k o e k ö l, al grooter en grooter, hoe langer hoe grooter; n g ö k o e p è t i è n g ò d n ö n k o e g o e r o e s ö p è n j a k i t n a n a k k o e ' n i, ik heb door gindschen goeroe de ziekte van mijn kind laten onderzoeken; i k ö k è l ò n g n g ö k k o e t a n ò h n g ö k k o e p i n g g ö n, het woord „k è l ò n g” kan betrekking hebben op den grond, doch ook op een bord; w a k t o e k o e s è n o e ö p g ö t ö i n g ö t i é k i t ö, terwijl hij het materieel goed had, dacht hij niet aan ons.

KOE II, vóór klinkers ook k', pronominaal vóórvoegsel en aanhechtsel v. d. 1ste pers. enkelv. (behoorende bij a k o e); wordt gebruikt:

1°. als praefix: om de eerste persoon als agens aan te duiden in het geconjugeerde werkwoord; k o e è n g ò n of k' è n g ò n, ik zie (het), k' ò s a h, ik geef (het), k o e k è r d j ö n, ik huwelijk (mijn dochter) uit; g ö r ö k o e i r ö i, ik geef er niet om; k o e t j o e b ö b a n g k o e s o e d i, ik zal het eens probeeren, (en) er eens de proef van nemen;

2°. als suffix achter substantieven, met de bet. v. e. bezit-

tel. voornw. 1e pers. enkelv.: mijn. N. B. Gaat 't woord, waarachter dit possessieve -koe gevoegd wordt, op een klinker uit, dan wordt in L altijd, in G L alleen door oudere lieden, n g vóór koe geplaatst. A b a n g k o e, mijn oudere broeder; o e m a h k o e, mijn huis; n g i - k o e o f n g i n g k o e, mijn jongere broer; k o e d ò - (n g) k o e, mijn paard.

KOEAH, melk (v. dieren en vrouwen), vooral buffelmelk; het water waarin men toespijzen bij de rijst kookt, saus, jus. K o e a h n k ò r ò (meestal koeah zonder meer genoemd), buffelmelk (wordt zelden gedronken, doch dikwijls over de rijst gegoten); k o e a h n k a m b i n g, geitenmelk (niet door menschen genuttigd); s o e s o e n i n ò é k o e r a n g k o e a h é, ó j a k a t i k o e r o e s a n a k é, de moeder heeft niet genoeg melk in de borsten, dáárom is het kind zoo mager; n t i d é l é t o e i b ò h k ò k o e a h n p ò è n a, doe niet te veel water op die groenten. *Koeahi* (n g o e a h i), buffelmelk bij (de rijst) gieten (wat vooral oude lieden doen), water op de groenten doen (om ze te koken). Zie k ê k o e a h. Cf. Jav. p o e w a n.

KOEALA, (dikwijls, vooral in geographische namen, samengetrokken tot *kala*), riviermonding, rivierdelta; samenvloeiing van twee rivieren, plaats waar een zijrivier zich in de hoofdrivier stort, bv. k o e a l a B a d a k, de plaats waar de Wöih n Badak zich in de Wöih ni Sanggir stort. K a l a K è t ò l = K o e a l a K è t ò l.

KOEALI = blanga b è s i = (blanga) kantjah, groote ijzeren pot met zeer wijden mond en zonder deksel, om suikerrietwater voor manisön en salpeter (s i r ò) voor kruit in te koken.

KOEASA, macht; (vooral) almacht (v. God); machtig; iets gaarne doen. K o e a s a n i T o e h ö n (of ni Alah) t o e r o e n m a l è k a t, door Gods almacht gebeurde het dat een engel neerdaalde; T o e h ö n s i k o e a s a, God is oppermachtig. G ò r ò k o e a s a n g k o e b l ò h, ik heb geen lust om te gaan; k o e a s a p è d i h m ò n g ò t a n a k i n i, dit kind is erg huilerig.

KOEBAH (Arab. q o e b b a h), (eigenl.) grafhuisje, huisje of afdakje boven een graf, (doch heeft in G. dikwijls dezelfde bet. als koeboer) graf. N g ö k o e b ò h k o e b a h é k o e b o e r n a m a n g k o e, ik heb een huisje op het graf van mijn vader opgericht (wat enkele meer gegoede lieden wel doen); k o e b a h - k o e b o e r n i a m a - i n ö n g k o e, k o e b a h - k o e b o e r n i m p o e - d a t o e n g k o e i s ò, daar bevinden zich de graven mijner voorouders. Verv., *ngoebah*, begraven; m p o e - d a t o e, s i n g ö k o e k o e -

bah koekoeboer, mijn voorouders, die ik behoorlijk begraven heb.

KOEBOER (Arab.; cf. djèrèt en koebah), graf. Koeboer bédné ini, dit zijn allemaal graven. Verv., *ngoeboer*, iemd. begraven (iets fijner dan tanòm). *Bërkoehoer*, (ergens) begraven liggen. *Pëkoehoerön* ni kami i Blang Kédjèrèn, onze begraafplaats (nl. v. ons geslacht) is op de blang K.

KOEBÖL, het minder harde, weekere, gedeelte van het hout van een boomstam, dat de harde kern (krak z. a.) omsluit (bv. van nangkaboomen); òròs moekoeböl, rijst, die men niet voldoende ontbolsterd heeft.

KOEDÉ, in Atjèh of Deli gemaakte ronde mand van gevlochten rotan met koperen hengsels en slot, tot opberging van goederen van waarde.

KOEDI (Jav. koði, Atj. koedòë), twintigtal (van blokken, kajoe, lijnwaad of van hoofddoeken). Koebli oepoeh sëkoedi of sara koedi, ik heb twintig blokken wit goed gekocht; boelang sara koedi, twintig hoofddoeken. Zie oeloekoedi.

KOEDIL, e. s. v. huidziekte, schurft. *Moekoedil*, aan die ziekte lijdend. *Koedil boetö*, een jeukgevend huidziekte, die geen puistjes doet ontstaan.

KOEDÖ, paard. Naar de huidkleur worden de paarden onderscheiden in: koedö angoet² (G L), k. sangoet (L), k. bëlang, k. daboel, k. ilang, k. itöm, k. pantjoer, k. poené aram, k. saboen of saloep, k. sampak. Koedö njëkap, een bijterig paard. *Bërkoedö*, te paard (rijdend; cf. bërgëndö); bërkoe-dö koe wöih, te paard naar de rivier rijden (om te baden, v. d. rödjö op ariraja); djëma mbah böi dëlé si bërkoe-dö, velen van degenen die den bruidegom naar 't huis v. d. bruid geleiden, zijn te paard; nröi kōrō koe boer sō bërkoe-dö, te paard gaat men zijn buffels van 't geberge halen. Arakō kam *moekoedö*, hebt ge paarden? *Këkoedö*, e. s. v. houten bok, waarop de goudsmid gaat zitten om ba(h)roe's en armbanden te bewerken (hij legt het te bewerken voorwerp op het bovenwaarts gebogen uiteinde van de këkoedö, waarop hij zit, zoodat dit bij de bewerking niet heen en weer bewegen kan); ook in de keuken is zulk een zitblok. *Këkoedön*, een jongen, die bij 't paardje spelen (bërkëkoedön) als paard fungeert, (ook) de nerf van een klapperblad, waarop kinderen wel van een hoogte afglijden, zich aan een daarin geslagen stokje vasthoudend. *Bërkëkoedön*, paardje spelen.

KOEDOEK of kōdōk, wat achter is, rug. Bërsikajōn

koedoek, elkaar den rug krabben; a pah m ě lo e a n g koedoeké, de apah genoemde spoken hebben een gat in den rug; i koedoeké imbödné anaké, zij draagt haar kind op den rug; ikòt poemoéé koe koedoeké, men bond hem de handen op den rug; koedoek n patal, de achterzijde, die naar het hoogere deel der sawah toegekeerd is, van een gelijkgemaakt sawahdijkje (tegenover de voorzijde, salak n patal); koedoek ni poemoé, de rug van de hand; koedoek n pinggön (= pantat n pinggön), de bodem van den schotel; kēbarō itōm koedoeké, de (visch) kēbarō heeft een zwarten rug (is overal dadelijk te herkennen, als spreekw.); oelön si koedoek 'ni sinö, gepasseerde maand, verleden maand; koedoek n oemah koe ara batang n awal dĕlé, achter mijn huis staan vele bananen; i koedoek n mata ni pōlan, achter N.'s rug (heeft hij het gedaan); (i) koedoek n òja, daarna, vervolgens; diangé imöié koe koedoek n oemah, hij bracht zijn vrijster naar achter het huis; ari koedoek n oemahé koewötön kōrōé, ik nam zijn buffel weg van achter zijn huis; tĕmoeloek tĕrkoedoek rĕmalan, tĕrdoeroe koendoel, een slaaf moet achteraan loopen, en aan de benedenzijde v. de galerij zitten; tĕrkoedoek(ön) koe gĕhé, hij komt achter mij aan; lĕpas akang tĕrkoedoek(ön) koe, het hert (waarop ik jacht maakte) is achter mij langs gegaan; koe koedoekön kō pōra koendoel, ga een beetje meer naar achteren zitten. Werkw., onverv., (mĕ)ngoedoek; ngoedoek koe mata n lō oemahé, zijn huis staat met den achterkant naar 't Oosten gericht (d. i. op 't Westen, terwijl in den regel, althans in L. de huizen op 't Oosten staan). Gĕh akoe k' oemahé ipĕngoedoeké akoe, toen ik hem in zijn huis bezocht keerde hij mij den rug toe (hij haat mij); wé si mpĕngoedoek akoe, hij heeft mij den rug toegekeerd; ipĕngoedoeké dĕniö, ipĕngödöpé akĕrat, hij heeft de stoffelijke wereld achter zich, het eeuwige leven voor zich (fijn voor: hij is dood). Görö tĕrpĕngoedoek koendoel rōdjö (mpoerah, oerang toeö), men mag bij 't zitten niet den rug toekeeren aan den rōdjö (den schoonvader, de ouders); djĕma mĕndjik görö tĕrpĕngoedoek nōgö Batoe Kling, bij het dorschen mag men den rug niet toekeeren aan den Naga B. Kl. (anders krijgt men minder padi).

KOEDÖRÖT (koe + döröt = naar den wal en naar buiten z. döröt), ook wel kĕdöröt, aan land gaan (uit 't water,

uit de prauw), naar buiten gaan, er uit komen. Koedöröt ari wan kampoeng bërprang, uit de kampoeng komen om te gaan vechten; ngö koedöröt oelön, zie oelön; koedöröt ari wan ödöt oeroem hoekoem, de door zede en wet gestelde perken te buiten gaan. *Koedöröti* (ngoedöröti); ikoedörötié moesoehé, zij trokken uit (uit de versterkingen) den vijand tegemoet; ikoedörötié oepoehé ari wan pëtié bédné, zij haalde al haar kains uit de kist. *Ikoedörötné* djëma si përoesoeh ari wan kampoeng, zij verwijderden den diefachtige uit de kampoeng; ikoedörötné kōrōé ari wan wör, hij haalde zijn buffels uit de kraal; ngoedörötön loedjoe ari wan saroengé, het mes uit de scheede halen. *Bërkoedöröt* toerah kitö bësilō bëprang, we moeten thans buiten de versterking gaan vechten.

KOËEH of *kōËeh*, afgunstig, wraakzuchtig. Djëma òja kōËeh até, itoeböié kōrō-koedöngkoe, die man is afgunstig (op mijn rijkdom), hij heeft mijn buffels en paarden vergiftigd.

KOEINI, hierheen, zie ini.

KOEJOE I, wind; wisselwoord voor laja, epidemie (vooral koejoe si kras). Koejoe ari barat bësilō, moesim këmarō, het is thans Westenwind, 't is het droge jaargetijde; koejoe kras, een harde wind; koejoe poeting blioeng, wervelwind; itëngkapié koejoe, (de visschen) happen naar lucht; koejoe (si kras) têngah a maté anakkoeh sara, bij de laatste epidemie [eigenl. „(kwaden) wind”] is een mijner kinderen gestorven.

KOEJOE II (= lajah), verlamd, niet krachtig meer. Ngö koejoe djëma prang sëmëlah, de eene partij verflauwt reeds in den strijd (haar weerstand is al gebroken, zij dreigt de nederlaag te zullen lijden).

KOEJOER, zie koenjoer.

KOEJOET, incingedoken, ineenkrimpend (v. angst), angstig, bevreesd. Asoe koejoet mëmbau koelö, de hond krimpt ineen (v. angst), als hij een tijger ruikt; akoe koejoet blōh sërèngkoe këklam, ik ben bang om 's nachts alleen uit te gaan.

KOEKOEI, stevig, vast, sterk; volledig en degelijk ingericht of toegerust, van al 't noodige voorzien, (v. e. versterking, v. e. huis, v. krijgstoerusting; ook v. een mensch) flink gebouwd. *Koekoehi* (ngoekoehi); ikoekoehié koetōé malé prang, zij voorzagen hun versterking van al het noodige om oorlog te voeren. Zie wé koekoeh.

KOEKOEK, klanknab. v. h. gekraai v. e. haan (cf. toek).
Ngoekoek, kraaien (v. e. haan).

KOEKOER, e. s. v. boschduiven, die men veel in kooien in de lēpō houdt (ioeripi). Soorten zijn: koekoer bēnggoenō (geeft geluk, mētoeah, duur, tot 100 dollars), k. oetōn, k. raboe (grijs), k. tembōgō (koperkleurig). Mēndjaloe koekoer of njaboeng koekoer, boschduiven (vechtortels) laten vechten (op de alaman); nti sara koekoer kō mēnggērāli dirié, doe niet als de boschduif die zijn eigen naam noemt, d. i. prijs je zelf niet zoo. Zie tēkoekoer.

KOEKOERÖN, klapperras, v. ijzer, met houten onderstel (het voorste gedeelte, waarin de tanden, ipōn, zich bevinden, heet mata); (ook) e. s. v. boom waarvan de bladeren den vorm hebben van de mata ni koekoerōn.

KOEKOES, (in een pēngoesōn, d. i. koekoesan) gekookte kleefrijst; wordt tegen den middag als lekkernij voorgezet aan de lieden (djamoe) die helpen dorschen (mēndjik). Verv., *ngoekoes*, [kleefrijst (zelden gētah)] koken in een pēngoesōn. *Pēngoesōn*, kegelvormig mandje als de Jav. koekoesan.

KOEKOET, nagel (v. menschen en dieren). Koekoet ni koelō kin tanggang ni kēkanak, een tijgernaal dient wel tot (wordt bevestigd aan) een kindercollier (als amulet); koekoet itōm, het zwarte (vuile) voorste gedeelte v. d. nagel, dat afgesneden wordt.

KOELAH, e. hoeveelheid water van 300 kati of $\pm 2\frac{1}{2}$ nalih. Twee koelah's water (wōih doeō koelah) is de kleinste hoeveelheid, waaruit men zonder angstvalligheid het water voor ritueele wasschingen kan nemen.

KOELAHKAMAR, de hooge muts van de rōdjō's (volgens verhalen).

KOELBI, e. s. v. boom, ongeveer als de salak. De vruchten ervan zijn wrang, worden wel tot sambal gemaakt. Komt in G. zelden voor, wel in Tēmiang en Tampoer.

KOELI I, grond, oorzaak. Oja koeli ni prang, dit is de oorzaak van den oorlog; oja koelié kati akoe blōh, dat is de reden dat ik weggegaan ben. Görō moesōbōp görō mēkoeli itjaroeté akoe, zonder eenige oorzaak of aanleiding scheldt hij mij uit.

KOELI II, zie mēdang koeli.

KOELIS, 't geluid dat iemd. maakt die een ander uitsliept (bv. omdat hij zijn raadsel niet geraden heeft; hij zegt dan: koelis², matamoe moebēbis; koelis², poetmoe ipadni kintis). Djēma si görō tērpē-

rahié itikitikön *ikoelisi*, wie een raadsel niet heeft kunnen raden, wordt uitgesliept.

KOELIT, huid (v. mensch en dier), leder; bast, schors (v. e. boom), schil (v. e. vrucht). Koelit ari, de opperhuid (v. e. mensch of dier), de buitenste schil v. klappers, ananas, enz. (ook koelit idjō genoemd); koelit n kajoe, boomschors; zie èlēmoe koelit. Gëndit kəkoe-lit, een lederen gordel (zooals er vele ingevoerd worden). *Ikoelitié rēpanaé*, hij spande een (geiten)huid over [het geraamte (baloe hōn), van] zijn rēpana. Görō *moekoelit atéwé kēn akoe*, hij heeft geen geheimen voor mij, verbergt mij niets.

KOELÖ (oorspr. een wisselwoord of euphemisme, 't Sanskr. koela?), tijger (wie zich bevindt op een plaats, in de nabijheid waarvan misschien tijgers zijn, bv. in 't bosch, in een djamboer dēné enz., vervangt 't woord koelō door: mpoe n oetōn, pēngoeloe n oetōn, oerang oetōn, mpoe n tēmpat, mpoe ni nēgēri ini of bëbiöt, maar 't laatste is minder eerbiedig). Koelō dōjō, weertijger, een mensch, die tijgergedaante kan aannemen, te herkennen aan een verlengd stuitbeen, een klein staartje dus (de naam is ontleend aan het landschap Daja in Atjeh, omdat daar vele weertijgers heeten te zijn; in G. zijn slechts weinige zulke lieden bekend, zoo o.a. een zekere Datōk Lahoem in Naloen, D); koelō ilō, tijgerkat (Atj. rimoeēng boelōh), roofkitten; koelō oejöt, een klein soort tijger. *Mēkoelō*, „met een tijger (tijgers)”, gezegd v. heiligen, bij wier graven zich — naar men meent — een of meer tijgers als wachters ophouden; deze tijgers doen de menschen die met goede bedoelingen het graf naderen geen kwaad (ook moerip-oeripōn, zie oerip). *Bērkekōelōn*, tijgertje spelen, een kinderspel, ongeveer als ons „kat en muis”: één der spelers is „tijger (koelō), en moet trachten een der 5 of 6 binnen een op den grond getrokken kring zich bevindende kinderen, die „geiten” (kambing) heeten, een tik te geven, zonder zelf met zijn voeten binnen den kring te komen; lukt het, dan is de getroffene op zijn beurt „tijger”. *Moekēkoelō toekōé djēma òja*, die persoon is niet oprecht, argwanend, wantrouwend (omdat hij zelf niet eerlijk is).

KOELOEKIÖ, tegenspoed, ongeluk, iets dat storend tus-schenbeide treedt. Ikō görō moekoeloekiö, gēh akoe lang k' oemah 'ni, als er niets tus-schenbeide komt (geen ongeluk gebeurt), kom ik morgen hier; nti kō moehali-sēli, nti moekoeloekiö, nti mboe-

si koejoe, nti daringi lō, nti tauhi oerōn, bēta kō blōh bēta kō oelak, moogt gij geen moeilijkheden noch tegenspoed ondervinden, moogt ge niet (al te zeer) bewaaid worden door den wind, niet verschroeid worden door de zon, niet getroffen worden door regen, moogt ge terugkeeren zoo (d. i. even gezond) als ge heen gaat (zegt de moeder tot haar zoon, die op reis gaat).

KOELOERGÖ (Mal. Sanskrt. koelawarga), de gezamenlijke verwanten, vooral aanverwanten, maagschap. Saudōrō, kaum, biak koeloergō, de gezamenlijke bloed- en aanverwanten.

KOELOES, e. s. v. heester (Orchippeda sumatrana Miq.), met eetbare vruchten die veel op mangga's gelijken, in 't wild groeiend. N. v. e. rivier op de Blang Rakal, op den weg van L naar Peusangan.

KOELÖM, vijver, bassin, speciaal als bad- en reinigingsplaats bij de mērēsah; (ook) vijver waarin visch (gēgaring, ma ut) gekweekt (isoeön) wordt. Cf. nin.

KOELÖS, geogr., zie koeloës.

KOEMBOE. *Moekoemboe*, pas ontloken, v. e. bloem, ontluikend (cf. kēmbang en mala).

KOEMBÖN, e. s. v. grooten aap, als de orang oetan, loopt op 2 beenen, zuigt — naar men zegt — de melk uit de uiers der buffelwijfjes op de bergen.

KOEM(B)ÖR, e. s. v. salak-struik, met doorns op den stam en de bladeren, en waarvan de vruchten gegeten worden.

KOEMÖN, kleine huidmijt, schurftmijt; zie lajoe — *Moekoemön djēma òja*, die man heeft een schurftachtige jeuk (schurft). *Koemönön*, druk, fatterig, coquet. (v. mannen en vrouwen).

KOEMPOE, kleinkind, descendent in den tweeden graad; bij uitbreiding: al diegenen die met de eigen kleinkinderen op dezelfde lijn der geslachtslijst voorkomen. In de aanspraak wordt koempoe niet gebezigd: men spreekt een koempoe aan met win, ipak en ètèk, of bij de përaman of përinön. Wé ngō *bërkoempoe-koempoe*, hij heeft al kleinkinderen; akoe bërkoempoe koe wé, ik noem hem koempoe.

KOEMPOEL = goempoel, zie gōmpōl.

KOEMSI, Gaj. uitspr. v. h. Chin. Mal. kongsi.

KOENAH en koenahan, zie koenö.

KOENDI, steenpuist of bloedzweer (op dij, kuit, bil of hoofd). Mémé ni koendi, etter uit een steenpuist. *Moekoendi pantatkoe*, ik heb een steenpuist op mijn bil; ikō djēma gati moekoendi, ilamat dëlé rómé, als iemand dikwijls steenpuisten heeft, is dat een teeken

dat hij (in dat jaar) een overvloedigen rijstoogst zal hebben.

KOENDJOENG (L) (Atj. koenjōng), onverv., mē *ngoendjoeng*, op lijkbezoek gaan, gaan condoleeren bij een sterfgeval. *Koendjoengi*, iemd. gaan condoleeren. *Pengoendjoeng*, het condoleantiegescchenk (één kal gepelde rijst en één koepang) door de condoleerenden aan de nabestaanden v. d. doode gegeven. Cf. toeköm.

KOENDJOER, zie koenjoer.

KOENDÖ, zelden *koenö* (cf. koenö, „hoe”, waarmee dit koendö ongetwijfeld oorspr. identiek is), subst.: vraag, informatie, navraag; koendömoe koe akoe sinö akoe görö koebëtih toe. die vraag van U aan mij zoeven, daar weet ik eigenlijk geen antwoord op. Werkw., onverv., (*mē*)*ngoendö*, navraag doen; zich informeren; akoe malé mēngoendö koe kō, ik wil U een vraag doen. *Koendöi*, vragen naar, navraag doen naar iets, (ook als techn. term) bij de ouders gaan informeren, of een aanzoek om de hand van hun dochter goed zal ontvangen worden (minder fijn dan mērisik, zie risik); bieden op (koopwaren), iemd. ondervragen, zich bij iemd. informeren: kō malé koekoendöi. ik wil U vragen; òja si malé koekoendöi (koe) kō, dat is het waarnaar ik U wilde vragen; akoe malé blōh mēngoendöi anak ni pōlan, ik ga er op uit om voorloopig aanzoek te doen om de dochter van N. (meestal doet dit een inö toetoer, een tante van moederszij, van den jongeling in kwestie); ikoendöi pōng sēkoepang arang sinö rōa karoeng. men bood hem één koepang voor twee zakken van die houtskool. *Koendönkö* pé koe djëma. ara kō gèh kapal, vraag jij eens aan de lieden, of er een schip is gekomen; ngö koekoendön koe wé, iprédné görö ara, ik heb er hem al naar gevraagd, hij zegt dat er geen is. *Pëtikoendön* of *tërkoendön*; ipëtikoendönkö pé koe pōlan sō përkara ini, vraag gij N. eens naar deze zaak; òja ngö koepëtikoendön koe Këdjoe-roen Linggö, omtrent deze zaak heb ik al inlichtingen laten inwinnen bij den K. L.. Koenökam, ngoendökö *tërkoendö* kō, hoe is het, doet ge die vraag met een bepaalde bedoeling (met de bepaalde bedoeling dat ik die zal beantwoorden) of zoo maar los weg (vraagt bv. de eene goeroe didōng aan den anderen, die een moeilijke vraag gedaan, een lastig vraagstuk, masalah, of raadsel opgegeven heeft). Görö *tërkoendöi* djëma mēgilö, een krankzinnige kan men geen vragen doen; anak ni pō-

lan görö tērkoendöi, söböp dälé pëdih tēnirōdné, 't is niet mogelijk om moeite te doen voor (een huwelijk met) de dochter van N., omdat hij erg veel vraagt. Ara tērkoendön akoe satnini rōm i kampoeng Batjang, görö sah pé si bērdjoeöl kēné, ik heb zooveen terloops gevraagd naar padi in de k. B., doch men zeide (daar) dat niemand padi te koop had. Bērkoendön, gezamenlijk, met zijn velen om inlichtingen vragen. Bērsikoendön, elkaar wederkeerig vragen doen, bv. van twee goeroe didong, of van 2 menschen die elkaar op den weg ontmoeten, en dan zeggen: Ari si kam? — Kam pé ari si? Waar komt Ge vandaan? — En Gij, waar komt Gij vandaan; akoe ngö görö bērsikoendön oeroem wé. wij spreken elkaar niet meer aan (wij zijn gebrouilleerd). Poekēkoendö of pēkoendö-koendö, al maar, telkens vragen, vele vragen doen. Pēkoendö, nieuwsgierig, een vraagal. Pēngoendö en pēngoendön, „middel om te vragen, wat het vragen begeleidt”, (techn.) het geld, bv. één dollar, dat soms wel door degeen die gaat ngoendöi (z. b.) aan de moeder van het gewenschte meisje wordt geschonken, naar het heet „kēn blō pinang”, als vergoeding voor de bij die gelegenheid aangeboden sirihi-pinang; ikoendöié bērpēngoendö ringgit sara. zij kwam (naar het meisje) informeeren, en schonk daarbij één dollar als pēngoendö.

KOENDOEL, gezeten, ergens gevestigd, verblijf houdend, zitten. Rōndjöl koendoel wé koe ampangé sinö, toen zette hij zich op die zitmat; i si koendoelé bēsilo? — I Pēparik i oemah ni Tiö Moedö, waar woont hij tegenwoordig? — Te P., in 't huis van T. M. Koendoel bērdjoenté, zitten met los afhangende beenen (bv. op een kist of op een heining); koendoel kēnölpit, zitten met gevouwen knieën op de hielen zóó dat de beide voeten recht onder de billen komen, (de houding welke men aanneemt in tegenwoordigheid van een hoofd of van den schoonvader, en ook bij het bērsaman); k. (i) oelikön oekoe, zitten met de gekruiste armen om de opgetrokken knieën (dit is kēmalí; wie zich ongelukkig voelt zit aldus); k. sēmilo of bērsilo, zitten met het ééne (linker)been dubbel gevouwen en het andere (het rechter) horizontaal daarop liggend (dit is de fatsoenlijke manier van zitten voor mannen); k. timpoeh, zitten met de beide beenen naar rechts onder het lichaam gevouwen (de fatsoenlijke manier van zitten voor vrouwen); k. tinggoeng (doch meestal tinggoeng alleen), gehurkt zitten (zoo doet men bv. zijn behoefte); k. tjang-

koeng, zittend met één knie opgetrokken (in die houding eet men wel); koendoel oetang, = doedoek oetang. *Koendoeli* (mëngoendoeli) zitten op iets; glah akoe ngoendoeli ampang tēböl ö, „laat ik maar op die dikke mat gaan zitten”, d. i. ik zal maar met dat meisje trouwen (de brugom zit op een ampang tēböl). *Koendoelön*, doen zitten, laten zitten; koendoelönkō moelō djamoe ö koe sërambi sō kēdjöp, akoe tēngah misi poemoeng koe, laat de gasten maar vast in de (mannen) galerij plaats nemen, ik heb juist mijn handen vol (werk, ik ben juist met iets bezig). *Tërkoendoel* akoe rwi, ik ben bij ongeluk in een doornstruik gaan zitten. *Bërkoendoel* boeöt ini, dit werk verricht men zittende. *Bërkoendoelön*, gezamenlijk gaan zitten. *Bërsikoendoelön* tēnoempit, op elkaars schoot gaan zitten (v. vrienden, doch ook v. vechtenden). *Pëkëkoendoel*, al maar, voortdurend gaan zitten. *Pëkoendoel*, van zitten houdend, veel stilzittend, gemakzuchtig, lui; pëkoendoel sabi kō, gōrō wöt-wöt, jij zit al maar stil, zonder op te staan, wat ben je lui! *Pëngoendoelön* of *pëkoendoelön*, (plaats) waar iemand gezeten heeft; ini pëngoendoelön ni koelö, hier heeft een tijger zich opgehouden (blijkbaar uit het platgetrapte gras); ini atoe tēmpat pëkoendoelönkoe, op dezen steen pleeg ik dikwijls te zitten (in den vooravond gaan de jongelui zich verpoozen op de blang, waar zij zich neerzetten op eenige met dat doel op een rij geplaatste groote steenen). *Kënoendoelön*, dat, waarop iem. pleegt te zitten; ini ampang kënoendoelönkoe, dit is mijn zitmat; tēmoeloek kënoendoelné mahat tērdoeroe, gōrō tērbōh bërampang, slaven hebben noodwendig hun zitplaats tegen den binnenwand der galerij, en zij mogen niet op matten zitten; Aman Ratoes ngoendoeli kënoendoelön ni rōdjö, A. R. zit op de plaats van den rōdjö, neemt diens plaats in (bv. als de r. verhinderd was te komen op een feest); kënoendoel(ön) ni rëring, voetlijsten waarop de wanden van het huis rusten (deze wandbasis heeft gewoonlijk een fragmentarische paneelversiering: zie kēkindang); kënoendoelön (of *këkoendoelön*) ni soejön, vierhoekige steenen of houten neuten, waarop de huisstijlen staan.

KOENG. Koeng-koeng (met volgend kakaka), klanknab. v. h. geluid v. d. rōdjö boedjang genaamden vogel.

KOENING. ^{1/} kurkema; ^{2/} (in L; in G L: oesing) geel, (ook) lichtrood en lichtbruin. Mpoes koening, kur-

kematuin; röm tēngah koening, de padi is geel (nog niet volkomen rijp); alak koening, zie alak; ngö koedöröt töi-koeningé, hij heeft hevige diarrhee; ngö koedöröt lōah² koening, hij braakt vreeselijk. *Koenig*, n. v. e. kampoeng in G L, en ook v. e. kampoeng in 't Alasland, die gesticht is door lieden uit 't Gaj. Koenig.

KOENJIT, kurkuma, in bepaalde uitdrukkingen gebezigd i. pl. v. h. Gaj. koening. Këndoeri koenjit, een godsdienstige maaltijd waarbij uitsluitend gele rijst wordt opgedischt (zie nasō en sēkoenjit). Kajoe koenjit, e. s. v. boom met geel hout.

KOENJOER of *koendjoer* of *koejoer*, lans, werpspies (zooals men op jacht, en ook in den oorlog bezigt). Koenjoer bërndoeng (toeloe sagi), een lange, spitstoeloo-pende, driehoekige lans (v. d. vorm als de bërndoeng-biezen, gebezigd op de herten- en de varkensjacht); koenjoer kapak, een minder lange lans, voor de jacht op herten en varkens, en in den oorlog; k. pëgadjah, breede, dikke en lange lans voor de olifantenjacht. Görnikoenjoer, lansschacht; matanik, het lemmet v. d. lans. Itëndiké akangkēn koenjoéré, hij gaf het hert een steek met zijn lans.

KOENÖ (cf. koendö) of *koenöh* of *koenöhön*, ook *koenah* en *koenahan* (de beide laatste vooral in G L), vragend voornw. van wijze: hoe, op welke wijze? In G L wordt koenah vaak gebruikt waar L koenö bezigt; overigens zijn de vormen met h en hön (of han) in 't algemeen iets meer nadrukkelijk dan koenö, en dienen zij in 't bijzonder ter vorming van indefinita en relativa indefinita van wijze. Koenö tōsé, hoe ziet het er uit; koenö parié nēgēri Gajō bēsilō, hoe is het thans gesteld met (in) het Gajōland; koenö (of koenöh) kati görō gèh kōmanè, hoe komt het dat ge gisteren niet gekomen zijt; koenö kēndakmoe, hoe is uw wensch, wat wilt ge; ikēdikön koenö diri, kom zet een lachend gezicht; koenöh mi wōini, hoe moet (is) dit nu; lah, koenöh mi wōakal, wat moeten wij er nu op verzinnen; nta koenah mi, ama, hoe moet het nu, vader; koenah mi èa wō, hoe zit dat nu (toch); anggōkam oetōm. — Si koenöhé, boelöt kö, tēlak kö, haal (een stuk) hout. — Hoe moet het er uitzien, rond of plat; ah koenah akoe görō mēpökön pantatkoe, wel, hoe (waarom) zou ik mij niet op de billen slaan (d. i. hoe zou ik niet verbaasd zijn); koenah lōgèh kōkasé, op welken tijd van

den dag komt ge straks; koenöhön anakmoe, rawan kö böñön kö, is je pasgeboren kind een jongetje of een meisje; ntah koenö-koenö, ik weet niet hoe (maar 't gebeurt); koenö-koenö si blöñ tēngah a? — Ah, görö koenöh-koenöh pé, slamat; wel, hoe is het alzoogegaan met hem (bv. Uw zoon), die onlangs op reis is gegaan (wat heeft hij alzoog onder-vonden?) — Wel, (er is) niets bijzonders (van te vertellen), hij bevindt zich in den besten welstand; akoe koenöh-koenöh pé, akoe blöñ wö toerah, wat er ook gebeure (hoe het ook ga), ik ga stellig (in allen gevalle) op reis; barang (-barang) koenöh pé, blöñ wö akoe sērēlō'ni, hoe ook (door welk middel, welke list ook), ik ga vandaag (zie ook s. barang); ikö koenöh-koenöh pé ipēpòki djēma, nti sawah maté, al ranselt men iemand ook nog zoo erg, men ranselt hem niet dood; nti koenöh-koenöh boeötmoekasé, doe niet het een of ander (dat leelijk of ongepast is), gedraag u behoorlijk; nti mi döpötkö s'agih koenöh lö pé, moogt ge nooit voorspoed ondervinden (verwensching). Kēbhēta ngkoenö (of mēkoenö); mēkoenö of moekoenö is practisch = ngkoenö), als het zoo gesteld is, wat zou het dan (wat heeft het dan te beteekenen); görö ngkoenah (of mēkoenah), 't heeft niets te beteekenen. 't is niets; ah, ngkoenö (mēkoenö) kin kö, sakit kö kö, wel, hoe is met u, zijt ge ziek; èh ngkoenö (mēkoenö), kö poetjöt pēdih, wat hebt ge dat ge zoo bleek ziet; ah ini padi ngkoenö (mēkoenö) kin, och neem dit maar (A had B zijn mes te leen gevraagd; B die 't zijne niet bij de hand heeft, geeft aan A een ander mes); itēngkahie akoe görö mēkoenah (of ngkoenah) pé akoe, hij hieuw naar mij (met zijn mes), maar ik werd niet gedeerd (gekwetst); ngkoenö (mēkoenö) kati görö blöñ kö, waarom gaat ge niet heen; anakmoe möikö koe ini mēkoenö (ngkoenö), kom breng je kind hierheen mee; itaman oemoe 'ni koe wöih sō moekoenö (of ngkoenö), kom zet je fuik eens in de rivier daar uit: kö pé blöñ mi mēkoenö (of ngkoenö) mērēkat, ga jij er ook maar op uit om geld te verdienen; ah ntah ngkoenö (mēkoenö) kin akoe bēsilō, moerah pēdih loepön, wat mankeert mij toch tegenwoordig, ik word erg vergeetachtig (vergeet telkens wat). Tēngah ngoenö kö? — Tēngah maan, wat doet ge op 't oogenblik? — Ik ben aan 't eten; tēngah ngoenö djēma i Laut? — Tēngah

noeling, wat doen ze op 't oogenblik (hoe ver zijn ze thans met den veldarbeid) in het Meergebied? — Ze zijn aan 't oogsten; blōh kō koe wōih sō. — Ngoenō akoe koe wōih sō? — Barik ngoenō kēndakmoe, ga naar gindsche rivier. — Wat moet ik daar doen? — Ach, wat ge maar wilt; ah gōrō ngoenah kōrō òja, och die buffel doet niets. *Koenahi* (ngoenahi) of *koenōhi*, iemd. iets aandoen, met iets wat doen, (spec.: fijn voor inaki) [een vrouw] beslapen; gōrō ikoenahié rōmé sara kēbōn, zijn ééne kēbōn padi raakt hij niet aan (bewaart hij om in tijden van schaarschte duur te verkoopen); gōrō ikoenōhié moesoehé, hij deed zijn vijand niets; (asoe) mpoe dirié gōrō ikoenahié, djēma lèn ikoenahié, zijn eigen baas doet (de hond) niets, maar andere menschen valt hij aan. *Koenōhōn* (of *koenahan*), iemd. of iets wat doen (cf. Batav. apain); ikoenōhné anaké a, igētoekné kō igoeōsné kō, wat heeft zij haar kind aangedaan, heeft zij het geknepen of geslagen; koekoenōhōn diō kō, wat zal (moet) ik je doen (zegt de vertoornde moeder tot haar stoute kind); ah ngō koebēlahōn pinggōn, ikō sakit pé até ninō, koekoenōhōn ara ngōk, ach, ik heb den schotel [nu eenmaal] gebroken, al zal moeder ook boos op mij zijn, wat kan ik er aan doen? *Bērkoenō* toetoeerkoe koe wé, bērabang kō bērngi kō, wat moet ik tot hem zeggen (hoe moet ik hem noemen), abang of ngi; bērkoenō toetoertō koe dēngan ni kōil, wat moeten wij zeggen tot de zuster van een kōil (z. doedō en kōil). *Kōrōngkoe* oeroem kōrōé gōrō *bērsikoenahōn*, mijn buffel en de zijne doen elkaar niets. *Tēngah poekoenō* koelō isōné? — *Tēngah poetinggoeng*, in welke houding zit de tijger daar? — Hij zit gehurkt. *Mēkoenō* (of *moekoenō*, *mēkoenah* enz.), zie boven s. ngkoenō.

KOENÖH en koenōhōn, zie koenō.

KOENTJI, slot, sleutel. Van een hangslot bv. heet het eigenlijke slot: inō (n) koentji, de sleutel: anak(n) koentji; koentji ni bēdil, de palinrichting v. h. geweer. Verv., *ngoentji*; ikoentjié pētié, hij sloot zijn kist met een sleutel.

KOENTJÖ, een niet bestaande inhoudsmaat voor rijst, waarmee echter wel gerekend wordt. Men onderscheidt de koentjō pēdih, de gewone koentjō, die 20 nalih = 320 aré. en de koentjō aré of koentjō Atjéh, die 10 nalih = 160 aré behoort te bevatten (zie aré en

- nalih). Ròm sĕkoentjō of sara koentjō (doeö of rōa k.), een (twee) koentjō('s) padi; landjoet mi oemoermoe sĕkoentjō lĕnga, moogt ge zoo lang leven als een heele koentjō sĕsamum -zaad.
- KOENTOENG** (cf. iòk en sĕrèt), wurm op lijken of in open wonden; lijkwurm, lijkmade. Koentoeng ni ròm (G L, = iòk —), rijstwurm; koentoeng ni pòn, tandwurm, wurm in de tanden. Ngö moekoentoeng oegahé, zijn wond zit vol wurmen; ngö moekoentoeng awah n plandoek, de bek van het dwerg-hert (dat zich dood hield) zat al vol wurmen. Kambing koentoengön, een geit die door wurmen geplaagd wordt (n. l. wurmen heeft in een wond); sĕpĕrti kambing koentoengön kō, gōrō tĕrging kō òngòt, je doet als een geit die wurmen heeft, je kunt maar niet stilstaan.
- KOENTOET**, wratie of puistje op de huid. Kō dĕlé pĕdih koentoetmoe moerip, wat hebt ge veel wratten. Soorten v. koentoet zijn: koentoet ni krō (licht v. kleur), k. ni dĕndoeng (met haar er op), k. itöm (zwart); zie inö ni pĕmĕlit (s. inö) en pakan II. Kajoe koentoet, boomen welker stammen wratachtige verdikkingen hebben. Cf. djoentoel.
- KOEÖL**, e. s. v. boom, die in jong bosch aangetroffen wordt, en welks stam of takken wel voor staken van windmolens (pĕpilō) gebruikt wordt (worden).
- KOEÖN**, rechter, rechts. Poemoe koeön, rechterhand; gōrō koeön gōrō kiri, kō noesoehi rĕta ni habip, niet rechts en niet links, niemand anders dan gij heeft 't goed v. d. habib gestolen; tĕrkoeön böi, tĕrkiri bĕroe koendoel, rechts zit de bruidegom, links de bruid; tĕrkoeönkoe wé nòmé, hij slaapt (ligt) rechts van mij. Koe koeödnön pōra mi kō koendoel, ga nog wat meer rechts zitten. Ikoëödnié (of ikoëö-nödné) kōrōé, hij liet zijn buffels naar rechts gaan.
- KOEÖT**, sterk, taai, volhardend, volhoudend. Koeöt koendoel (rĕmalan, bĕpri, bĕboeöt, bĕdōwō, nĕmé), lang achtereen kunnende zitten (loopen, spreken, veldarbeid verrichten, tegenspreken, slapen). Ikoëötié prié, hij zette zijn stem uit, sprak met krachtige stem; ikoëötié harĕta òja, hij hield al maar vol dat het zijn goed was. Bĕrsikoëötön kĕrna kōrō, van weerskanten blijven aanspraak maken op het bezit van een buffel.
- KOEP** (cf. an gkoep). e. s. v. primitieve lijk-kist, n.l. een plankendak boven een bodem van rotan, waarmede de lijken van meer aanzienlijken, in 't bijzonder van een toeö (alleen de rōdjō heeft recht op een krĕndō) en van som-

mige rijke lieden, en in G L bovendien de meeste kinderlijkjes, in de niet van een loeang lèt voorzien groeve worden bijgezet. *Koepi* (mĕnĕkoepi) maèt n djĕma, iemds. lijk in een koep begraven.

KOEPALANG = kĕpalang, zie alang.

KOEPANG, e. oude zilveren pasmunt, = $\frac{1}{16}$ dollar of $\frac{1}{4}$ mas, thans zeldzaam; thans worden met koepang ook kleinere Engelsche en Nederlandsche zilveren munten aangeduid. *Koepang rĕpĕk*, „brooze koepang”, in het Gajoland nagemaakte koepang, zooals ze nog wel in L voorkomen, doch thans bijna uitsluitend aan halskettinkjes enz.; waarde $\frac{1}{40}$ dollar. Zie rĕmbögön koepang.

KOEPJAH, zie kĕpiah.

KOEPIT, een liesbreuk of andere ziekte, waardoor het scrotum (pĕril) eene abnormale grootte krijgt. Djĕma òja *moekoepit*, die man heeft een breuk.

KOEOER of kòpòr, e. s. v. struik, die in het oerwoud groeit en wier bladeren voor het ikatten (het omwinden van te kleuren garen), en om sirih of tabak te verpakken gebezigd worden. *Koepoer*, een thans verlaten gehucht van Koening (G L).

KOEPÖS, *ngoepös*, (een vrucht) van de schil, (een boom) v. d. bast, ontoeden. *Ngoepös pinang, krambil*, een pinangnoot, een klapper schillen; *ngoepös noenöm*, de bast v. e. noenöm-boom afschillen. *Bĕrkoepös*, geschild.

KOER, klanknab. van 't geluid, waarmee men kippen, en daarom ook de weggegane ziel roept. *Koer sĕmangat ni pòlan*, moge terugkeeren (ik roep) N.'s ziel (zegt de goeroe n wak). *Koer sĕmangat*, dikwijls gebezigd in den zin van: „God beware!” tot afwijzing bijv. van te groote eer, die men den spreker bewijst, van een voorstel dat men hem doet (dan is het een beleefde vorm voor: ik zou je danken!); soms, als antwoord bijv. op een huwelijksaanzoek, kan het bescheiden toestemmend zijn: God beware! wie had kunnen denken dat zoo voorname lieden bij ons een vrouw zouden zoeken. *Koer rih*, klanknab. v. h. geluid waarmee men (bv. rijstwanners) den wind roept.

KOERANG, te weinig, niet genoeg, ontbrekend. *Ara koerang pòra*, er ontbreekt een beetje aan; *koerang doeö doeö* (tigö, mpat) *poeloeh*, 18 (28, 38 enz.); *koerang sa doeö* (tigö, mpat) *poeloeh*, 19 (29, 39); *koerang sa sĕratoes*, 99; *koerang mataé kĕn kami*, hij heeft niet genoeg ontzag voor ons, behandelt ons onbeschoft, met te weinig onderscheiding; *koerang-koerangé*, of *mbĕh koerangé* op zijn minst. *Koerangi* (ngoerangi); *ikoerangié*

krōé, zij kookte wat minder rijst (stelde zich en de haren op rantsoen). *Ikoerangné nēmbahé ari tēngahéa*, hij maakte zijn vracht (tabak) wat minder zwaar dan destijds. *Ipèkēkoerangé anak-béroekami*, hij heeft zich onbeschoft, onbehoorlijk gedragen tegenover mijn volwassen dochter. *Kēkoerangön*, eenigszins ontbrekend, ontoereikend; zie voorb. s. *nasir*.

KOERÉ, vlammen, strepen, pamor (v. e. blank wapen). *Koeré bētis*, met sterk geaderde kuiten, waarop de aderen duidelijk zichtbaar zijn (dit is volgens de Atjehsche, in G overgenomen, beschouwing een der slechte teekenen, die op slechte geaardheid, ongeluk enz. wijzen); *ngō idōpōt pōng koeréwa* (koeréa), hij is al betrappt op slechte praktijken (bv. stelen enz.).

KOERIK, hoenders, kippen. *Koerik rawan*, haan; *k. bōnōn*, kip. Nagenoeg alle G.'s houden hoenders (*mēnoeripi koerik*) in een hok (*tarak*). *Njaboeng koerik*, hanen laten vechten. De mooiste hanen (*rōdjō ni koerik*) zijn: *koerik gēnantan* (wit), *k. birang* (bruingeel), *k. djalak* (bont gevlekt), *k. bēroerang*, (rood met witte pooten); minder fraai (*tēmoe-loek ni koerik*) zijn: *koerik klaboek* (vaalgrijs), *k. pèlèh* (blauwzwart), en *k. sēdoeng* (zwart). *Koerik bēt(j)inō*, een haan, die eruit ziet als een hen; *koerik djēdjaroem*, e. s. v. kippen met veeren, die op een donkeren achtergrond ander gekleurde strepen vertoonen, welke den indruk van naalden maken; *koerik taboer bintang*, e. s. v. kippen, zwart met witte of anders gekleurde stippen; *k. oetōn*, boschhen; zie *toek* en *lalat*. *Bērēkoerikön*, hanengevechtje spelen (met ronde aarden ballen die hanen voorstellen, v. kinderen).

KOERIL. *Kēris koeril*, n. v. e. patroon in 't weefsel v. sommige *kētawak*'s.

KOERING, gestreept (bv. v. d. huid v. e. tijger). *Koelō koering batōe*, een tijger met zwarte strepen op de huid; *koelō koering tjēmpa*, een tijger met roodachtige strepen op de huid. Zie s. *anak n koelō*.

KOERÖ, de milt. *Ikō djēma dēmamōn, mahat kōl koeröé*, als iemand aan koorts lijdt, vergroot zich zijn milt; *gēh Blōndō kētjoet koerō-koeröe oerang Gajō*, toen de Hollanders kwamen waren de Gajo's doodsbenuwd (hun milt verschrompelde, trok zich samen, van angst).

KOERÖ-KOERÖ, rivierschildpad.

KOEROE, geheel van onderling verwante gezinnen wier gemeenschappelijke stamvader nog niet vergeten is, familie,

onderdeel v. e. geslacht; (ook wel) geslacht. Koeroe ni panglimö djëma òja ari moejangé mi, hij komt voort uit een geslacht van panglima's. *Moekoeroe*, afstammend v. e. bekend geslacht, van goed ras (bv. v. e. panglimö prang, wiens voorouders reeds gedurende eenige geslachten bekende panglimö's geweest zijn, zoo ook v. e. jachthond, een vechthaan enz.).

KOEROEK, gleuf of groeve in de lengte van 't lemmet v. e. mes of zwaard; pëdang toeloe koeroek, een zwaard met drie groeven (gleuven). Verv., *ngoeroek*, graven, delven. *Ngoeroek parik*, — rak, — djërèt, een gracht, een waterleiding, een graf graven. *Ikoeroekié djërèt sinö koe atas miön*, zij groeven dat graf weer op; pënanòmönkoe ikoeroeki djëma, wat ik in den grond begraven had (bv. geld) heeft men opgegraven; boer ini ikoeroeki tikoes, in dezen berg hebben ratten loopgraven gemaakt, djëma nèrah mas ikoeroekié tanòh, goudzoekers graven in de aarde. *Ngö moekoeroek parik*, ngö moesësoek djoenggör, er is al een gracht gegraven, de randjoe's zijn al opgezet (men is al ter verdediging gereed); até n djëma òja moekoeroek-parik, die man heeft ze achter de mouw, is niet oprecht. Rak ini pëngoeroekönkoe manè, deze waterleiding heb ik gisteren gegraven. Zie blioeng.

KOEROENG, werkw., verv., *ngoeroeng*, in een besloten ruimte, een hok of een kooi, sluiten of gevangen houden (bv. kippen, geiten in een hok, paarden en buffels in een kraal). *Körö ikö klam ikoeroeng*, pòrak lō iloeahan, de buffels worden 's nachts (in een kraal) opgesloten, en overdag losgelaten; ngoeroeng koerik iwan tjërkap (of këpoeh), kippen in een hok sluiten; ngoeroeng koedö koe wan koeroengön tigö boelön mòkòté, een paard (dat men van plan is aan de Kust te gaan verkoopen) gedurende drie maanden in een nauw hok (waar het slechts éénmaal 's weeks, Vrijdags, uitgehaald wordt om het te baden) opsluiten (opdat het vet zal worden); kō sěpěrti koedö koeroeng, je doet (bent zoo wild) als een paard dat (als boven beschreven) is opgesloten geweest (v. e. darter kind); pëpoesörön koeroeng, zie poesör; ngoeroeng djëma sakit këdöl (of tjabòk), een melaatsche in een kleine hut buiten de kampoeng opsluiten (gedurende één week, een kuur die de goeroe den patient laat ondergaan, soms wel eens met succes); nti kaka poetinggoeng. mëra koedöröt, koejoe koeroeng, ga niet op de hurken zitten, oudere zuster, anders komt er

een opgesloten wind (een veest) naar buiten (zegt iemand in scherts bv. tot een èra); zie badjoe koeroeng. Ngö *ikoeroengiè* (of *ikoeroengnè*) koeriké, hij heeft zijn hoenders in een hok gesloten. Ini koedö ngö *bërkoeroeng*, dit paard heeft de opsluitingskuur al doorgeemaakt (is al vetgemest). Ngö *moekoeroeng* koetö, moesoeh ngö ara idöröt rinkö(l)-ringköl, de vesting is al ingesloten, de vijand is al rondom er om heen gelegerd). Těmoeloek ini kěn *pěngoeroeng* ni kō-rōngkoe, deze slaaf sluit elken avond mijn buffels (in de kraal). *Koeroengön*, besloten ruimte, omheinde plaats, hok (kěpoe, tarak), kooi; koeroengön ni koedö, een bamboe- of houten stal voor paarden onder 't huis of daarbuiten; koeroengön ni koekoer, een kooi (v. gevlochten bamboe) voor duiven (opgehangen in de lěpö of de sërambi rawan).

KOEROES, mager. Bödödné koeroes pědih, hij is erg mager; sěnoeönkoe koeroes, mijn aanplant is dun, wat ik gezaaid heb komt slecht op.

KOERÖN (Bat. hoedon), kookpot voor rijst van gebakken aarde in G vervaardigd, met deksel (kioep); elk gezin (òlang) heeft zijn eigen koerön om rijst te koken in de lěpö, en bewaart bovendien een groot aantal (tot 50 en zelfs tot 100 toe) koeröns op de paraboeang boven de bilik, die een deel van den rijkdom v. h. gezin uitmaken. Ngö masing-masing koerön, zij hebben reeds elk zijn eigen rijstkookpot, d. i. ze vormen niet meer één gezin (v. e. vader en zijn getrouwen zoon); koerön gringsing, groote roodkoperen rijstkookpot zonder deksel. uit P. Pinang ingevoerd (duur, zeldzaam in G); k. sěngkal, een kleine aarden rijstkookpot, waarin slechts één kal — niet als in de gewone één aré — rijst kan gekookt worden (cf. asing); koerön Tjanè, een pot van (gemaakt te) Tjanè (de door de lieden van Tj. gemaakte potten hebben bijzonder dikke wanden, z. pěsam); koerön pěnrajangön, zie rajang; koerön těmbögö, kleine geelkoperen kookpot voor rijst (met deksel, uit Poelö Pinang ingevoerd). Zie rěkal ni koerön.

KOERÖP, besmettelijke huidziekte of uitslag. Soorten zijn: koeröp běsi (niet ernstig), koeröp sěroel, ringwurm (ernstig); koeröp ni wöih, (licht).

KOESIK (G L en L) = *sisoë* (meer in L). *Koesik-kisoë*, (G L, koesik-sisoë L), influistering, inblazing; verleiding, verlokking. Kòna koesik-kisoë wé, hij heeft zich laten verleiden (om iets verkeerd te doen). *Ikoesik-kisoëiè* akoe, hij heeft mij verleid (overgehaald). *Bërkoesik*, fluis-

teren. *Bërsikoesikön*, met elkaar fluisteren. *Koesiki* (mëngoësiiki); akoe ikoesikié klam sinö. — Sana si *ikoesikné*? — Ikèdnie dëmoe lang i boersö, hij heeft mij gisterenavond wat toegefluisterd. — Wat heeft hij u toegefluisterd? — Hij zei dat ik morgen hem op den berg moest ontmoeten; ngö ikoesiki anak n bëdil akoe sinö, zoo even floot mij een kogel om de ooren. *Pë(r)koesik*, gaarne fluisterend, veel van fluisteren houdend. *Pëkoesik-koesik* wö boeöté rōadné, zij zitten maar aldoor met hun beiden te fluisteren.

KOE SÖ, naar ginds, daarheen, zie sō.

KOESOEK, verv., *ngoesoek*, wrijven, afwrijven. *Ikoesoeké bödödné*, hij wrijft zich 't lichaam schoon (met de hand, met een atoe koesoek, een ruwen steen, of met gëlënggoeng-of gloendibladere); *ikoesoeké minjak ata koe salaké*, hij (zij) wrijft welriekende olie op haar gezicht. *Ikoesoek-koesoek* kati mëra wé, hij wil alleen als men zijn ijdelheid streelt. *Koesoekönkö pé koedoekkoe këdjöp*, wrijf mijn rug eens af (met de hand of met een wrijfsteen). *Djëmaniri mahat bërkoesoek*, als men baadt wrijft men zich het lichaam af. *Bërsikoesoekön* koedoe, elkaar den rug afwrijven. *Djëma koesoekön*, iemd. wiens ijdelheid moet gestreeld worden (door bv. tot hem te zeggen: jij alleen kunt dit goed doen, en niemand anders) om hem er toe te brengen iets flink aan te vatten.

KOET I, de voor iets bepaalde grens van tijd, maat of behoorlijkheid. *Görö koet gëh ilön bit n lō*, het is nu nog niet zijn tijd om hier te komen; ngö lëpasari koet boeöté, zijn gedrag (handelwijze) gaat de perken der betamelijkheid te buiten; *görö naë boebé koet përhoeötön moe*, uw handelwijze (gedrag) overschrijdt de grenzen van het betamelijke.

KOET II (Eng. coat), zie badjoe.

KOETJAK of *oetjak*, klein, van geringe uitgebreidheid (opp. kōl en, voor bepaalde zaken waarbij op de vlakke-uitgebreidheid gelet wordt, kōlak, bv. laut, brawang, mpoes, dëné, ampang, djölö enz.; soms ook opp. loeös, bv. blang, oetön). *Anak koetjak*, een klein kind; *anaké si koetjak*, haar kleine (jongste) kind; *oemah koetjak*, een klein huis (bv. van twee roeangs). *Koetjaki* (ngoetjaki); *ikoetjakié oeloe n loedjoeé*, hij maakte het heft van zijn mes dunner (door 't rondom af te snijden). *Ikoetjakné dōlōté*, hij verminderde zijn (dagelijksch rantsoen) opium; *ikoetjakné oemahé*, hij maakte zijn huis kleiner; *ikoetjakné dirié*, ka-

ti majò koe wan mpoes, hij maakte zich klein (bukte zich), om [door de opening der heining] in den tuin te kunnen komen; ikoetjakné lingé, hij ging hoog zingen (v. e. goeroe didong); ikoetjakné (of ikoetjakié) rara n krōé, zij verminderde het vuur waarop haar rijst te koken stond. *Moekoetjak dēniö 'ni*, alles in de wereld wordt kleiner en vermindert (men bedoelt bv. dat de afstanden verminderd zijn; een reis waarover men vroeger een geheelen dag deed, legt men thans in een halven dag af; zóó zeggen de oude lieden). Cf. oesö.

KOETJING, kat. Men onderscheidt: koetjing bëlang, k. daboel, k. itöm, k. poetih, k. saboen, k. tjěmpa; k. tjimpoel of simpoel, een kat met een knoop in den [korten] staart; k. naroe oeki, een kat met langen staart; k. djalang of k. oetön, wilde kat; koetjing tandang, e. s. v. muizenval, waarin de muizen worden gedood.

KOETÖ, versterking; door palissadeering, een wal, een gracht enz. in staat van tegenweer gebrachte kampoeng (wat geschiedt als oorlog dreigt. Itösé koetö malé prang, zij legden een versterking aan (versterkten de kampoeng), daar ze oorlog gingen voeren; koetö bërdjölön, beweegbaar fort, e. s. v. kooi van hout en bamboe, geplaatst op zes giritön's, die door de daar binnen in zich bevindende krijgers wordt voortbewogen, en waarvan de wanden voorzien zijn van schietgaten. Tijdens den oorlog van Gölö met Koetö Séré maakte Kódjan van Pëparik zulk een beweegbaar fortje. *Ikoetöié kampoeng ni moesoehé*, zij legden versterkingen aan in de nabijheid van (rondom) de kampoeng van den vijand. Een aantal plaatsnamen zijn met koetö samengesteld: *Koetö Bangoen*, op den weg van G L naar 't Alasland; *Koetö Bëndil*, een verlaten kampoeng dicht bij Koepoer (G L); *Koetö Blang*, maakt met Koetö Lintang één geheel uit (G L); *Koetö Boekit*, ten Z. W. van Pörang (G L); *Koetö Brölö*, een overblijfsel v. e. Batakische versterking uit den ouden tijd, dichtbij Dah (D); *Koetö Dah*, in Isak (D); *Koetö Daloe* of *Tědaloe* in 't N. van G L; *Koetö Glimö*, behoorende tot het Kětöl-complex (L); *Koetö Kring* of *Koetö Rödjö* in Isak (D); *Koetö Lah*, in D; *Koetö Lintang* of *Tělintang* 1°, bij Pegasing (L), 2°, een verlaten kampoeng bij Bědak (L), en 3°, een groote en rijke kampoeng in G L; *Koetö Loesoeng*, bij Pěnampakan (G L); *Koetö Melaka*, een pědoesoenön op den weg naar Djoeli (L); *Koetö Oedjoeng* of *Toedjoeng*, bij Pëparik (G L); *Koetö Rajang*, in D; *Koetö Riöm*, 1°, een tot doesoen ingekrompen kampoeng in Isak (D), en 2°, een rijstvelden-complex van

Pënösan (G L); *Koetö Sanggé* of *Tësanggé*, eene nederzetting van lieden uit Kóng, aan de Padang-rivier (G L); *Koetö Séré*, in 't Z. van G L; *Koetö Sri*, op den weg van G L naar 't Alasland; *Koetö Tandjoeng*, in D; *Koetö Taring* in S; *Koetö Tinggi*, in 't N.W. v. G L, en *Koetö Tras* in Tèlòng (L).

KOETOE, luis (v. dieren) hoofdluis (v. menschen). *I p è r a h i é k o e t o e n i b ö n ö d n é*, hij luisde zijn vrouw. *Zie l i s ö* en *d j è m è t*. *Koetoei* (ngoetoei), iemd. luizen. *Bërsikoelön sësabi bönön*, de vrouwen onder elkaar luisden elkaar.

KOETOEP (Ar. choetoeb), zie *Sia h. Moekoetoe*p, zeer geleerd en verstandig.

KOETÖP, smakkend (bij het eten, wat niet fatsoenlijk is). *Zie p a t a h*.

KOEWÖIH (uit *koe* + *wöih*), naar de rivier (*gaan*), (fijn voor:) zijn natuurlijke behoefte verrichten. *Koewöih kōl*, een groote boodschap doen (fijn v. mitjing); *koewöih oesö* (of *oetjö*), een kleine boodschap doen (fijn v. *mōntjōs*). *Koewöihön* (*ngoewöihön*), *ikoe-wöihné rajòh matah*, hij gaat bloed af. *Oepoehkoe ngö ikoewöihé*, hij heeft mijn kled bepeept.

KÖH (Atj.), verv., *mëneköh*, afsnijden; (spec.) eenige buffels van een kudde afsnijden, d. i. openlijk wegrooven. *Iwöt-né kōrō òpat ari Isak*, *tapé görō ioesoehié*, *iköhé*, zij hebben vier buffels weggehaald uit Isak, maar ze hebben ze niet stilletjes gestolen, doch ze openlijk geroofd (van de kudde afgesneden).

KÖIH, verv. *mëngöih*, (vee, vooral buffels) bewaken, hoeden, oppassen. *Kōrō iködikö moesim bëroemö iköih*, gedurende den tijd dat het rijstgewas te velde staat worden de buffels (die niet in een kraal gebracht zijn) gehoed. *Koedö dirié iköihé*, hij past op zijn eigen paarden; *kōrō tēngkam mahat iköihi*, in beslag genomen buffels worden altijd bewaakt (men is bang dat de eigenaar ze zal komen terughalen); *iköihi prié koedöröt*, men loert op de woorden die hij spreekt (of hij misschien iets zegt waarvan tegen hem gebruik is te maken); *anak bëroe iköihi pōng langkahé*, ze (nl. haar dēngans) bewaken het meisje op al haar gangen (opdat ze geen samenkomsten zal hebben met haar vrijer). *Köihōnkō pé koedōngkoe*, pas jij even op mijn paard. *Ngö koepëtiköihön kōrōngkoe koe anak ni Inō n Gasih*, ik heb mijn buffels door den zoon van I. n. G. (een arme vrouw of een djēma rēndah) laten bewaken. *Görō tērköihi kōrō ini*, *djoeah pēdih*, het is niet

mogelijk dezen buffel behoorlijk te bewaken, hij is erg wild (schuw). *Kōrō bērkōih*, buffels waarop gepast moet worden (bv. omdat ze telkens wegloopen, of omdat de eigenaar of diens kampoenggenooten veel schulden hebben, zoodat er kans is dat die buffels zullen worden iwötön); *ikō moesim bēroemō, kōrō bērkōih*; *koedō bērkōih moesim prang, tapé köih ni koedō laèn ari köih ni kōrō, ikō koedō ikōihi*, idjantang-djantang wō, tijdens het rijstgewas te velde staat, worden de buffels bewaakt; de paarden worden bewaakt in oorlogstijd, maar het bewaken van paarden gaat anders in zijn werk dan het bewaken van buffels; als paarden bewaakt worden, bindt men ze eenvoudig aan een touw (dat bevestigd is aan een paal). *Bērsikōihōn pri*, op elkaars woorden loeren (of een van hen ook iets zegt waarop men hem kan vangen). *Pērkōih pēdih wé*, hij past met groote waakzaamheid op (zijn buffels, zijn volwassen zuster). *Tēmoeloek òja kēn pēngōih ni kōrōngkoe*, die slaaf doet dienst als hoeder van mijn buffels. *I blang Tēmoeng pēngōihōnkoe*, op de blang T. worden mijn buffels gehoed.

KÖIL, aange trouwde oom van vaderszij, d. i. de man van een *ibi*, een tante van vaderszij. Iemand is dus *köil* ten opzichte der kinderen van de *dēngan's* (de broeders, volle neven enz.) zijner vrouw, welke kinderen ten zijne opzichte oentil genoemd worden. De betrekking van *köil* wordt uitgebreid tot al de *sērinōn's* (broeders, volle neven enz.) van den eigenlijken *köil*, den *köil pēdih*, zoodat dus iemand tevens als *köil* fungeert van alle kinderen, waarvan een zijner *sērinōn's* *köil* is. De *köil* is *tōn bērsēndō* (z. *sēndō*), vooral geldt dat van de meer verwijderde *köil's*, de *köil sara mpoe en sara datoe*. Ook in de aanspraak wordt *köil* gebezigd, en wel niet alleen door de oentil's tot hun *köil*, maar ook omgekeerd door den *köil* tot zijne oentils; alleen de eigenlijke *köil* (*köil pēdih*) mag zijn nog ongetrouwde oentils *win, ipak of ètèk* noemen. *Dēngan ni köil*, zie *doedō. Bērköil*, *köil* zeggen (tot), met *k. spreken* (van iemd.); *köil pēdih ngōk bērköil ngōk bērwīn koe kitō*, een eigenlijke *k.* (de man v. e. *ibi pēdih*) mag tot ons zoowel *köil* als *win* zeggen. *Bērsiköil-(köil)ōn*, elkaar *köil* noemen (v. e. *köil* en zijn oentils). *Köili* (*mēngōili*), iemd. met *köil* aanspreken.

KÖING, klanknab. v. h. *gejank* v. e. hond. *Pērköing*, janken (v. e. hond).

KÖIS, verv. *mēngōis*, iets (met de punt v. d. voet of met 't

uiteinde v. e. stok) een schop of slag geven zoodat het in de hoogte of een eind weggeslingerd wordt. *Iköisné bangké ni nipé kën tikòdné*, hij slingerde het kreng van een slang met zijn stok een eind weg. Zie *tipak köis*. *Wöih n Köis*, n. v. e. rivier op den weg van G L naar 't Alasland.

KÖL of *kaul* (G L), groot, van grooten omvang, dik; aanzienlijk; (ook) officieel, deftig (in boelang *köl*, *djögö köl*, cf. ons: groot tenue; opp. koetjak of oetjak, soms oesö of oetjö; cf. *kòlak*, *loeös*). *Köl atas*, dik en lang (v. e. mensch); *köl atéa kën akoe*, hij is erg op mij gesteld; *sidah kölé oemahmoe?* — Toedjoeh roeang, hoe groot is uw huis? — Zeven roeangs; *bét anak nangka kölé*, zoo groot als een nangkapit; *kajoe köl*, e. s. v. boom, veel gelijkend op de ramboeng, welks gëtah gebruikt wordt als vogelijm; zie *lagoe köl*; *wöih köl*, ^{1/} een groote rivier, een hoofd-rivier (als de Djëmèr en de Tripö); ^{2/} watervloed, overstroming; *klam sinö wöih köl*, vannacht was er bandjir; ^{3/} zie *koewöih*; *köl padné djéma ója*, *mbèh sara ringgit sërèlō*, hij schuift erg veel, een dollar per dag geeft hij eraan uit; *Rödjö Boekit köl isöpé*, R. B. schuift veel opium; zie *boelang*, *blō*, *djögö*, *ikön*, *lödö*, *mësénòh*, *pintoe*. *Kölon* (of *pëkölon* of *moekölon*) *wé ari akoe*, hij is groter dan ik; *Rödjö Linggö si pëköli Gajō*, de R. L. is de aanzienlijkste der hoofden van 't Gajōland. *Boer Köl*, n. v. e. gebergte bij Blang Rakal. *Köli* (*mëngöli*); *ikölié pri têngah a*, hij heeft de kwestie van toen vergroot (zoodat er een twist of oorlog uit voortkwam). *Ikölné anaké*, — *kōrōé*, hij brengt zijn kinderen groot, — zijn buffels (eerst) groot (alvorens ze te verkoopen); *ikölné lingé*, hij zet een zware stem op, zingt laag (opp. koetjak). *Ngö moeköl pòra böddödné ari têngah a*, hij is al wat dikker dan destijds. *Oeloeng kajoe si görö maboek kën pëngöl ni böddönkoe wö*, boombladeren, die niet bedwelmen, zijn mij tot voedsel (zegt een armè vrouw).

KÖL II, zie *kaul II*.

KÖLAK, wijd, uitgebreid, uitgestrekt, groot (van wat als zich in een vlak uitbreidend gedacht wordt; opp. koetjak of oetjak en soms oesö; cf. *köl* en *loeös*). *Blang kòlak*, een uitgestrekte blang; *alas kòlak*, een groote mat (zoo ook van: *ampang*, *dëné*, *djölö*, *tëmpèh n oemö*, *mpoes* enz.); *laut kòlak*, de zee (het wijde meer, tegenover *laut tawar*, het zoetwater-

meer); oetön kòlak (= loeös), een uitgestrekt woud; oepoeh kòlak, een groot kleet; loeangioengé kòlak, hij heeft groote neusgaten; kòlak pèdi awahmoe, je hebt een grooten mond; anak ni kòlak poet. „kind van iemand die een groote aarsopening heeft”, een scheldwoord. *Kòlaki* (mëngòlaki); oegahkoe têngah mëngòlaki, mijn wond wordt al groter en groter; mpoeskoe malé koekòlaki (of *koekòlakön*) pòra mi, ik zal mijn moestuin nog wat groter maken. Oegahkoe ngö *moekòlak*, mijn open wond is groter geworden. *Bèrsi(kè)kòlakön* ladang, wedijveren wie de grootste (meest uitgestrekte) ladang zal hebben.

KÖLPÈP of *kèlpèp*, 't hooge gekrijsch (pèp!) v. e. tijger (cf. auh en dangoeh). Werkw. onverv., *mëngölpèp*, krijschen, schreeuwen (v. e. tijger). A koe *ikölpèpi* koelö klam sinö, gisteren avond heeft een tijger tegen mij geschreeuwd. *Poekèkòlpèp*, bij herhaling krijschen.

KÖLPIT (cf. kèpèt), verv., *mëngölpit*, iets onder den arm. tegen het lichaam gedrukt, dragen. *Ikölpité* anaké, zij droeg haar kind onder den arm. *Ikölpitné* kirimön, hij droeg het pakje onder den arm. *Kèñölpit* [met (onder 't lichaam) gevouwen knieën], zie koendoel.

KÖLSIH of *kèlsih*, onverv., *ngölsih*, zuchten; jammeren, vloeken (bv. v. e. vader over de ondankbaarheid v. e. zoon die hem geen eten geeft); pri ngölsih, vervloeking. *Ikölsihé* djéma sinoesoehi rëtaé, hij vervloekte den man die hem zijn goed ontstolen had (door bv. te zeggen: nti mi döpöté si agih, barang möi awar mi wé). *Poekèkòlsih*, zuchten, jammeren; poekèkòlsih kèndirié, over zijn eigen ongelukkig lot jammeren.

KÖLTÈP of *kèltèp*, onverv., *mëngöltèp*, (bloed) zuigen. A koe 'ni oepama patjat lö, ngö kòròng mëngöltèp mëtauh kèndirié, ik ben als de springbloedzuiger, als hij zich volgezogen heeft valt hij vanzelf [v. h. lichaam] (zegt een gast bij 't afscheid nemen van zijn gastheer die hem onthaald heeft). *Iköltèpi* lintah tērkingkoe, een bloedzuiger zuigt aan mijn been. Atoe n djölö *iköltèpön* koe römöté, de loodjes van het net worden (met tali kri) aan het eigenlijke net bevestigd. *Atoe Költèp*, een pèdoesoenön tegenover Pèpir, behoorende tot Boekit, naar een steen, die volgens de legende ontstaan is uit een bloedschande bedrijvend paar, dat tot straf aan een groeide (moeköltèp) en toen zichzelf vervloekte en versteende.

KÖLTIS, onverv., *mëngöltis*, achteruit schoppen (v. e. rund,

buffel of mensch, maar niet v. een paard, z. tipak). Kō-rō ini mēngöltis, görō tērprah, deze buffel schopt achteruit, en kan (daarom) niet gemolken worden. KOMPOL, z. gōmpòl.

KONA (cf. ngōk), geraakt, getroffen; raak, goed getroffen, goed uitgevallen, geslaagd, geschikt, in orde, goed, mooi. Kòna bēdil, door een geweerkogel getroffen, gewond; kòna tēngkah, een houw gekregen hebbend (met een scherp wapen); ikōn kòna djölō, de visch is in 't net gevangen; manoek kòna gētah, de vogel is aan de vogellijm vastgeraakt (met v. gevangen); kòna oerōn, nat geregend; kòna tjaroet, uitgescholden; kòna wōih, geïrrigeerd, besproeid (v. rijstvelden); ara wak si görō ngōk kòna wōih oegahé, er zijn geneesmiddelen, bij wier aanwending de wond niet met water in aanraking mag komen; kòna lö roepöé bōnōdn a, die vrouw ziet er vrij goed uit; Radjim kòna pēdih lagoeé bēdidōng, R. zingt zeer mooi didōng's; Rōdjō Linggō kòna pēdih bēpri, R. L. spreekt zeer goed (mooi); kòna pēdih oentoe-ngé djěma òja bēsilo. dōpöt pēng, dōpöt pangkat, die man is tegenwoordig al erg gelukkig (voorspoedig), hij verkrijgt geld en aanzien. Werkw. verv., ngōna; koendjoerkoe ini ngō ngōna, deze lans van mij heeft al eens een doodelijke wond toegebracht; ngōna wōih kitōlang, laten wij morgen (onze rijstvelden) gaan irrigereen; oemōngkoe ngō koekòna wōihé ari wan rak, ik heb mijn rijstveld al geïrrigeerd met water uit de waterleiding; akoe ngō ngōna koe si bēbēroe Koeng sinō, ik heb dat meisje van de kampoeng Koeng al te pakken gekregen (al door een geldgeschenk — zie pēngōna — verleid mijn vrijster, diang. te worden). Wé gnōnai manoek boeöté, hij doet niets dan vogels vangen (strikken); oemōngkoe ngō koekōnai wōihé bēdné, ik heb al mijn rijstvelden al onder water gezet. Ngōnan wōih i oemō, het irrigatiewater op de velden brengen (laten loopen); ngōnan boeöt ni djěma, iemds. werk doen slagen (maken dat het goed uitvalt, goed wordt (bv. door hem de noodige wenken te geven). Djěma tērkonā, iemand die betooverd is, op de een of andere wijze het slachtoffer is geworden van tooverij (bv. v. e. meisje dat ziek geworden of gestorven is nadat ze een minnaar heeft afgewezen). Görō tērkonāi ibēdil djěma, sōböp wé ibētihé èlēmoe sarang bēdil, men kan hem niet raken als men op hem schiet, want hij kent de geheime kunst van het

sarang bédil (z. sarang en goeroe). *Tèrkònan* akoe wöih koe oemö ni pòlan, ik heb bij ongeluk bevoeiingswater op het veld van N. (en niet zooals de bedoeling was alleen op mijn eigen veld) laten loopen. Wöih *bèrkòna*, bevoeiings-, irrigatiewater, door afdamming en leiding verkregen. Ngö *bèrkònan* bédné poeköté, in al hun netten hebben ze wat gevangen; ngö *bèrkònan* bédné si bëboedjang Loekoep koe si bëbèroe Koeng, al de jongelui van L. hebben meisjes van K. tot vrijsters gekregen (genomen). *Bèrsikònan*, elkaar treffen (bij 't schieten); wederkeerig meisjes uit elkaars kampoengs of blahs tot vrijsters krijgen of nemen. *Moekòna* wöih koe wadn oemöngkoe, ntahsa ngònadné, mijn rijstveld is geïrrigeerd, ik weet niet wie het water er op heeft laten loopen. *Poekèkòna* si bëbèroe sabi, gөрò sara pé si moedjadi, hij tracht voortdurend meisjes te verleiden, doch het lukt met geen enkele (geen enkele wordt zijn vrijster); poekèkòna wöih oemön lō, oemöe kring wö, elken dag wordt zijn rijstveld geïrrigeerd, toch loopt het altijd maar droog. *Pè(r)kòna* (in L ook: rakat) pèdih lètöp-koe, bariksana si koelètöp kòna wö, mijn blaasroer treft uitstekend (schiet altijd raak), alles (elke vogel) waarop ik ermee schiet, wordt geraakt. *Pèkòna* ni dōa (pri, wak), het geheimmiddel waardoor bewerkt wordt dat een tooverformulier (een gezegde of toespraak, een medicijn) de gewenschte uitwerking heeft. *Pèngòna*, middel om te treffen, (spec.) een geldgeschenk, door een jongeling aan een meisje gegeven, om haar over te halen zijn vrijster te worden; ngö koekònai si bëbèroe sō. pèngònaé ringgit sara, ik heb dat meisje al overgehaald mijn vrijster te worden, en haar met dat doel één dollar geschonken (dit is in G L als de huwelijksgift van minnaars; het aannemen van dien dollar bindt het meisje om een getrouwe maitresse te zijn; cf. ringgit pèngngkam s. tēngkam). Ini manoek *pèngònan* ni djarinkoe, dezen vogel heb ik in mijn strik gevangen; koekoerkoe 'ni dǎlé pèdi ngö pèngònadné, met deze lokduif zijn er al vele gevangen.

KÖNDJÖL, beschaamd (bv. over een slechte daad of over iets onbehoorlijks, cf. kēmèl en èsòt). Wé köndjöl idöpötön pòng noesoeh, hij is beschaamd, men heeft hem betrapt op diefstal. *Köndjölön* (ngöndjölön) en *pèköndjöl* (mpèköndjöl), iemd. beschaamd maken. *Poeköndjöl-köndjöl* djěma wö boeöté, hij doet niets anders dan de menschen beschaamd maken.

KONĒNG, geogr. zie koening.

KONJEL, e. s. v. boom, die in 't oerwoud groeit; zijn bast dient als gedeeltelijk surrogaat van de in de Meerstreek schaarsche pinang nl. als aanlenging v. e. stukje pinangnoot, bij 't sirihkauwen (z. angas).

KONO. *Moekònò*, (onder een last) gebogen (v. e. mensch), voorovergebogen loopend (v. e. buffel bij zwaar ploegen). Zie risik-kònò.

KONOT, kort (cf. pandak, opp. naroe). Soejön kònòt, de korte stijlen (aan de zijden v. h. huis; de middenstijlen zijn naroe); kěkōbörön kònòt, een kort verhaaltje. *Kònòti* (n gònòti); kajoe ininaroe toe, ikònòti (of ikònòtön), dit stuk hout is te lang, maak het korter; ikònòtön pōng gěralé, men heeft zijn naam afgekort (door bv. v. Kasim: „Sim” te maken); kònòtön pri, zijn toespraak kort maken; kònòtön boeöt, de feestelijkheden (bij een huwelijk of besnijdenis) bekorten, niet op groote schaal feestvieren. *Běr(k?)-kònòt padi kitö, nti mi běrmělèngkan*, laten we het maar kort maken (zeggen), niet in bloemrijken stijl (spreken).

KONTAK, verv. *ngòntak*, 1°. verbieden (in deze bet. vooral in Bōbōsōn, waar het elders gewone woord *kōa* zeldzaam is); 2°. (een levende, die het waagt over of langs zijn graf of over de plek waar hij huist te loopen) dit als 't ware verbieden, hem daarover zijn ongenoegen te kennen geven, hem straffen, hem treffen (v. e. lijkspook, apah of, zooals men in G L zegt, een doode; 't teeken daarvan is dat de aldus „verbodene”, die zich des apah's „larangan” op den hals haalde, ijskoud wordt en pijn in zijn buik krijgt). *Anakkoe ngō koekòntak, gōrō ipěngèdné*, ik heb mijn kind al verboden, maar het luistert niet. *Sindjō manè lěpas akoe těrpedjèrètön sō, běrasa toekōngkoe sakit; sawah akoe k' oemah rōndjöl isěmboeri, èngòn sěmboer pé ilang pėdih, bōdōnkoe pé sėdjoek. Kōntakōn apah lō kō, kěné goeroe. Kěbėta apah ni rakankoe Aman Rikit si ajoe maté ngòntakōn akoe, kěn'akoe; ikō wé pé kin ngòntakōn akoe, kěbėta tėdoeh mi, lang kěndoeri akoe kěn sé, gisteren tijdens de avondschemering liep ik langs gindsche begraafplaats, toen ik (plotseling) pijn in mijn buik voelde; thuisgekomen werd ik (door mijn moeder) met sirihspeeksel bespoten; het speeksel zag (zoodra het op mijn buik gespoten was) erg rood en mijn lichaam was koud. „Ge zijt door een lijkspook ge-*

troffen", zei de goeroe. „O, dan heeft het spook van mijn vriend A. n R. die pas gestorven is, mij getroffen", zei ik; „als hij het werkelijk is die mij heeft aangeraakt, moge dan (de aanraking) ophouden, morgen zal ik een godsdienstigen maaltijd voor hem geven; nti òlòk is èn-döi anak koetjak, mēra ikōntakōn apah kasé, maak niet al te veel gekheid met een klein kind, anders wordt het licht door een lijkspook aangeraakt. Görō tērkonlak, görō tērkdōa anak dangkalōn 'ni, tjabak pēdih, dit ongezeggelijke kind stoort zich aan gebod noch vermaning, 't is vreeselijk stout. Pēngōntakōn ni Ama n Rikit kòtèk pēdih, sōbōp wé maté itjèngkèk, (het gevolg van) de aanraking van het lijkspook van Ama n Rikit is erg leelijk (men wordt er erg ziek van), omdat hij door wurging (wegens schaking) is om 't leven gekomen.

KÖPĒ, *kōpēdné* en *kōpēka* (G L, in L zelden) = kòdé of kadé, kòdèdné en kòdéka, zoowaar, notabene, inderdaad, eigenlijk. Koepèrahi k' oekōn, kōpēdné pé ara i tōa, ik ging hem bovenstreams zoeken, en inderdaad bevond hij zich benedenstreams; ini kōpé tēnah ni bōnōnkoe ilōn, daar (heb ik) zoowaar nog de opdracht van mijn vrouw (vergeten).

KÖPŌR, zie koepoer.

KŌR'AN, de Querān. Mēmatja kōr'an, Q. reciteeren.

KŌRŌ (Mal. karbau), buffel (in deftige taal, bērmēlèngkan, aangeduid als doeroebiō, z. a.; de buffels van elke kampoeng hebben hun eigen teeken, z. tōndō). Kōrō rawan, mannetjesbuffel; kōrō bōnōn, wijfjesbuffel; anak n kōrō, buffelkalf; kōrō bintang, een buffel met een ronde witte plek op zijn kop; kōrō djalang, (in 't woud of op 't gebergte) in 't wild rondlopende buffel, z. ook gētah; k. djögöt, witte buffel, albino; k. gadoeng, een grijskleurige buffel (gadoeng v. e. buffel = daboel v. e. paard) k. goepik, buffel zonder of met zeer kleine hoorns; k. gòndòk, buffel met naar beneden langs den kop gegroeide hoorns; k. kantih, buffel wiens ééne hoorn bovenwaarts, terwijl de andere benedenwaarts gericht is; k. rantjalōn e. dartele, jonge aankomende buffel (wiens hoorns nog niet hoger zijn gegroeid dan zijn ooren); k. mērēgoeh, een mannetjesbuffel, die reeds volwassen is en reeds een dikken bultigen nek (wòng, òng) heeft; k. sawak, een geelbruine buffel, onderscheiden in sawak batōe, met dunne witte strepen onder

den hals, en sawak boengö, met dikke strepen; k. sĕgöm, een zwarte buffel; kōrō pĕnoerip, „buffel tot levensonderhoud”, d. i. een buffel dien soms de bruidegom, op verzoek, aan de moeder van zijn bruid ten geschenke geeft, naar 't heet om haar aan den kost te helpen; kōrō toenggöl, één buffel voor ploeg of egge gespannen; kōrō tjĕrap, een span van twee buffels voor ploeg of egge gespannen; kōrō ndĕdik, buffel die andere buffels aanvalt; zie lödö —. Werkw., onerv., *mĕngörō* (cf. nòr), „buffelen”, (bij wijze van beploeging) den grond laten omwoelen door buffels, runderen of paarden er doorheen te jagen. *Ikōróié* oemöé, hij liet zijn rijstveld door buffels omwoelen. Oerang Laut *ipĕngòròdné* inöé, de lieden van de L laten hun moeders als buffels het land beploegen (zoo zeggen spottend de lieden van G L, omdat de eersten dikwijls „ō in ö” roepen, terwijl in G L „ō” de uitroep is waarmee men ploegbuffels aanzet). Ini kōrō *pĕngòrònkoe*, door deze buffels heb ik mijn land laten omwoelen. *Kĕkòròn*, houten buffel als kinderspeelgoed (lèlòn).

KORONG, verzadigd, voldaan, bevredigd (opp. lapé). Akoe ngö kòròng maan, ik heb genoeg gegeten; gōrō kòròng atéwé kĕn rōdjō òja, zij zijn niet tevreden met dien rōdjō; ngö kòròng kĕkirōntō, ons inzicht vindt er vrede bij, wij zijn (met die beslissing) tevreden. *Kòròngi* (ngòròngi); ikòròngiĕ kĕn pri, hij stelde hen met woorden tevreden; ikòròngi kĕkirōntō, nti lapé lang-lang, nti i arap bau krō ikoedoek bau tōi, laat thans allen voluit zeggen wat hun op het hart ligt, opdat wij niet later weer honger hebben (onvoldaan ons voelen), laat [wat gezegd zal worden] niet eerst naar rijst (d. i. lekker) rieken (mooi schijnen) doch later den stank van drek hebben. Oepama nōgō gōrō *tĕrkòròngi*, isén sanna kin bĕbarō tjĕrah. (ge zijt) als een onverzadelijke draak, hoe kan men een gebarsten tĕmpajan vol (water) krijgen (d. i. gij zijt nooit voldaan). Ipankam kĕpilō² moelō kĕn *pĕngòròng* ni toekō (= kĕn pĕndjōingön), kasé k' òsah krō, eet voorloopig wat katella's om den eersten honger te stillen, straks zal ik u rijst geven. *Kĕkòròngön*, oververzadigd, te veel gegeten hebbend; sĕpĕrti bōjō kĕkòròngön, als een kaaiman die te veel gegeten heeft (zoo ligt die lulak daar).

KOSKOS (Atj. kòh²), in het geheim, onder elkaar, zonder getuigen [iets doen, een koop sluiten, een zaak bespreken

of bedisselen]. Boeöt kòskòs, toeha padjōh, als een zaak in 't geheim, zonder getuigen (door 2 menschen) bedisseld wordt, dan eet (d. i. ontvangt) de toeö later een (door hen beloopt) boete. Ara djěma moekòskòs rōa paké, ntah sana pakaté görö koe-pěngé, er zijn daar twee menschen in 't geheim met elkaar aan 't onderhandelen, ik weet niet wat zij samen overleggen, ik kan het niet verstaan. Opp. bandar en pandal.

KOSOK, zie gòsòk.

KOTAK, vak, afdeeling. Pěti kòtak, een vierkante houten doos met vakken, zooals die, waarin de goudsnid zijn gereedschappen bewaart. Mpoes moekòtak, een in vakken verdeelde tuin.

KOTÈK (opp. djěròh), leelijk; slecht, gemeen. Kòtèk pėdih roepöé, zij is erg leelijk van uiterlijk; kòtèk akal, gemeen van aard, slecht; pėnjakit kòtèk, melaatschheid of hetgeen daarvoor geldt en daarmee gelijkgesteld wordt (pėnjakit kòtèk vereischt afzondering v. d. patient koe tōa n wōih, naar benedenstrooms); daartoe behooren: pėnjakit boedoe, p. kėdöl, p. koeröp sěroel en p. tjabòk. Těrpan si kòtèk, vergiftigd, zie sub pangan. Ipėrkòtèké akoe koe pōng, hij maakt mij zwart bij de menschen.

KRAH of *kėrah*, verv., *mėngėrah*, [de saudörö's] gezamenlijk bijeenroepen tot 't verrichten van werkzaamheden in 't belang der gemeenschap (bv. om de kampoeng in staat van verdediging te brengen; subj.: de rōdjō of de toeö); (v. d. ook) iemd. (bv. een kind of slaaf) oproepen om iets te (iets laten) verrichten. een boodschap laten doen. Anak ini görö tėrkrähön, mėrėké pėdih, dit kind kan men niets opdragen, het is verbazend lui. Pėkėrah, dikwijls zijn onderhoorigen oproepend (v. e. rōdjō). Pėngėrahön, persoon (slaaf of kleine jongen), dien men iets laat verrichten.

KRA(H)MAT, wonderteeken, door wonderteekenen zich onderscheidend; heilig. heilige, heilig graf. Krahmat ni ödöt, „de wondermiddelen van het gezag”, d. i. de godsoordeelen. Djěma krahmat, een (levende of doode) heilige (= dj. wali). Ikėkrahmaté dirié, hij doet zich voor als een heilige (bv. van een Arabier of basterd-Arabier, die zich in 't Gajōland voor sajjid uitgeeft om den goedgeelovigen geld af te zetten).

KRAK I, het harde merg binnen in sommige boomen, het hart v. h. hout (bv. van nangka, kėrtō tjanè, mě-

- dang, mër bō enz.); dat harde binnenste wordt gebezigt om voorwerpen te maken, die zeer sterk en duurzaam moeten zijn, bv. huisstijlen enz. *Krak n asam*, het hart v. d. tamarinde boom (Jav. galih asēm).
- KRAK II**, bol ruwe opium (cf. boekoe). *Pioen sara krak*, één bol ruwe opium.
- KRAK-KROEK** of *krèk-kròk*, kwaken (v. kikvorschen), krij-schen (v. apen).
- KRAKAH** (G L), *prangkah* (L), e. s. v. boom, met vruchten waarvan de pitjes even lekker zijn als *ngangkapitten*.
- KRAKAP**, de bladeren, die aan den jongen sirihtam groeien, z. blō en roedang.
- KRALÉ**, vlechtwerk v. klapperbladeren (Atj. bleuët), wordt wel tot wand voor djamboers aangewend, of ook wel als mat om het een of ander (bv. vleesch) op te leggen; ook voor *pëpir n oemah* (zie *pëpir*) wordt wel *kralé* gebruikt. Werkw., verv., *mëngralé*, [klapperbladeren] vlechten. *Najoe bëkralé*, matwerk, gevlochten op de wijze waarop men *kralé* maakt; oepoch *bëkralé* (uit Europa ingevoerd) linnen of dril.
- KRAMAT**, zie *krahmat*.
- KRAMBÉL**, geogr., zie *krambil*.
- KRAMBIL**, klapperboom en -vrucht. Soorten zijn: *krambil gading*, *k. idjō* (de beste, met zeer lekkere vrucht), *k. ilang*, *k. ké*, *k. ratoes*. Een *wahn krambil* bestaat uit: *koelit*, *saboet*, *tëmpoe-roeng*, *oesi* en *wōih* (de klappermelk); *krambil pësòt*, onvoldragen klapper, waarvan o.a. *tjërpoeg* gemaakt worden; *krambil titikön*, „de te verdeelen klappers”, een aantal klappers, die tegen het eind van de eerste Vastenmaand na zijn huwelijk, door den jonggetrouwden man aan de familie van zijn vrouw (*ralik*) gebracht worden, om onder de naaste oudere familieleden te verdeelen (spec. in Bōbösön). *Këkrambilön*, een kleine grasplant met vruchtjes die op de klappervrucht gelijken. *Krambil*, n. v. e. kampoeng in Isak (D).
- KRANA**, zie *kërana*.
- KRANDAM**, zie *kröndöm*.
- KRANG**, e. s. v. eetbare zoutwater-schelpdiertjes, zelden uit Atjèh in G ingevoerd.
- KRAPÉ**, lederen bergplaats voor bamboezen kruitkokertjes (zie *toempang*), e. s. v. patroontasch dus; aan de *krapé* is meestal bevestigd de kogelhoorn, *tòdn përoelo*.
- KRAS**, zie *këras*.
- KRAT**, z. *kërat*.

KRAWANG, openingen in een vlechtpatroon of in bewerkt metaal, bewerking à jour (v. matwerk en metaal). Als *bèrkrawang*, tapé —, ligmat —, matten zakje à jour gevlochten, met openingen in het vlechtpatroon; *lèlajang ni tjëmara bèkrawang*, daloeng —, zilveren of soecasah versierselen van de tjëmara —, geelkoperen presenteeschaal, à jour uitgesneden. *Mèkrawang* = bèkrawang. *Ikrawangi tapé a, nti sëlaloe ibōhkō a joeé*, vlecht dat matten zakje met openingen (bewerk het à jour), vlecht het niet zoo maar eenvoudig (zonder eenige versiering).

KRAWIT of *pramit*, krom mesje, gebruikt als wapen bij het Maleische *main silöt*, schermen (in G alleen bij groote feesten voorkomend).

KRÈDÈK (Jav. *kèlèk*), de oksels (v. e. mensch); de kleine stukjes van een tabaksblad bij den steel, die bij het afplukken aan den steel blijven vastzitten (*krèdèk n bakō*). *Ikèdèkié tərkrèdèkkoe*, hij kietelt mij onder mijn oksels.

KRÈK-KRÒK, zie *krèkròk* en *krak-kroek*.

KRÈKRÒK of *krèk-kròk*, klanknab. v. h. kwaken van kikvorschen (*katak*, cf. *krak-kroek*). *Moekrèkròk* of *poekèkrèkròk*, kwaken. Cf. *krak-kroek*.

KRÈNDŌ (Jav. *krëndā*), groote vierkante houten doorkist, met een bodem van gevlochten of aaneengeregen rotan, waarmede het lijk in de vierkante groeve, die dan niet voorzien is van een *loeang lèt*, wordt bijgezet. In L en D is de *krèndō* een privilege van den *rōdjō*, in G L mag iedere vrije, die er het geld voor heeft, zich in een *krèndō* laten begraven, maar alleen de aanzienlijken en de rijken maken van het recht gebruik.

KRÈPÈNG, zie *kroeping*.

KRÈS, zie *kèrès*.

KRÈTÈNG, e. s. v. struik, waarvan de bast voor draagzeelen (*djangkat*) gebezigd wordt.

KRI, e. s. v. plant, van welker vezels *tali kri*, een sterk soort touw of garen gemaakt wordt, dat gebezigd wordt voor de vervaardiging van netten enz.

KRIKIL, voorwerp (stukje hout, lat) waardoor verhinderd wordt dat touwen of draden zich in elkaar verwarren of in elkaar kronkelen. *Krikil ni koerik* (of *-koe-koer*), een langwerpige stukje hout of klapperdop, met twee gaatjes; in het eene gaatje is bevestigd het uiteinde van het touwtje waaraan een der pooten van een vechthaan of een vechttortel is vastgebonden, in het andere het touwtje dat om de *toengkölön* geslagen is (om te verhin-

deren dat die touwtjes in elkaar kronkelen en daardoor afbreken); krikil ni djölö, een dergelijk voorwerp, meestal van buffelhoorn, om twee touwen aan elkaar te verbinden, waarvan 't eene aan het neergelaten vischnet is vastgebonden, het andere boven door den visscher wordt vastgehouden; krikil (of kajoe krikil) ni tēnoen, een lat van het weefstoestel, geplaatst boven de gēgoerilön, dicht bij de andèn, die de ketting aan één zijde bijeenhoudt; iedere draad is ééns om de krikil heen-geslagen (opdat de draden zich niet in elkaar zullen verwarren).

KRIKÖ, e. s. v. vogel, met witten kop en groen lichaam.

KRING (opp. basah; cf. daring), droog. Oetöm kring, droog brandhout; oepoeh kring, droge kalin (na in de zon gedroogd te zijn); kring pēdih rōngōkkoe, malé minoem pēdih akoe, mijn keel is erg droog, ik heb ergen dorst; zie moedim en bēròk. *Kringi* (mēngringi); *ikringi* (of *ikringön*) mi oemö'ni, rōm ngö oesing, zet het rijstveld droog (dam het water van de leiding af), de padi is al geel (bijna rijp); *ikringön tērsik moelō*, kati ngōk dēlé imbah k' oemah, droog eerst de paggerstijlen (in de zon), opdat we er veel tegelijk naar huis kunnen dragen; *ikringné abangé bēdné*, tēnaring n amaé mbèh kēn sé möié, hij gaf zijn ouderen broeders niets, hij (de jongere broer) nam de geheele nalatenschap van zijn vader voor zich. Ngö *bēkring* kami, ni pōng basah, wij komen platzak thuis (v. d. jacht, de vischvangst enz.), de anderen zijn rijk beladen. *Kēkringön*, verdroogd, van droogte te lijden hebbend; (ook) al zijn bezittingen verloren hebbend.

KRINTJI. Nēgēri Krintji, het landschap Kērintji. Oerang Krintji, iemand daarvandaan; deze lieden komen wel in 't Gajōland, om geld te verdienen als goeroe prang, goeroe nimbak, panglimō prang of goeroe pēndikōr. *Djōit krintji* („naaisel op de manier van Krintji, Krintji'sch naaisel"?), een bepaalde wijze van randboordsel, waardoor de randen van twee lappen goed of twee lagen matwerk (bv. voering en de eigenlijke mat), meestal met garen (rood of zwart of van verschillende kleuren), aan (op) elkaar genaaid worden; men vindt *djōit krintji* vooral bij ampang's, bēbaloen's, maar ook aan de opening van bōlōm's en zelden aan vrouwenbaadjes. Ampang *bērdjōit-krintji* of ampang krintji, een zitmat, waarvan voering en eigenlijke mat met een als boven omschreven randboordsel aan elkaar ge-

naaid zijn. *Ikrintji(i)é awah n bëbaloen*, zij voorzag de opening van het matten zakje van een krintjirandboordsel.

KRINTJIL (cf. tjaloes), verv., *ngrintjil*, twee of drie lange stukken rotan zóó door elkaarheen slaan, dat het geheel als touw dienst kan doen. *Ikrintjilé wé kën pënəgoe n oemah*, hij slingerde rotan ineen om het (scheefgeworden) huis in zijn verband te trekken. *Moekrintjil kidingé, déné djéral*, zijn eene voet slingerde zich om den anderen (zijn voeten raakten in elkaar verward), de weg was glad; *tělping pėdih déné, moekrintjil kidingtö pòra, mahat moeta-boe koe wan wöih*, het pad is smal en hellend, als iemands voeten maar even tegen elkaar stooten, valt hij zeker in het water; *moekrintjil pòra pringkoe, rōndjöl iamaton pōng òja*, toen ik maar even mij vergiste (afweek van wat ik vroeger gezegd had), vatten de menschen mij dadelijk daarop.

KRIÖL, randboordsel van metaaldraad (zilver- of koperdraad. *kasap*). om hoofddoeken of omslagdoeken (zie *gěnji en soeri*); een aan de Atjèhers ontleend procédé. *Boelang bëkriöl*, een hoofddoek met zulk een randboordsel. Verv., *měngriöl*; *ikriöl(i)é boelangé*, hij maakte een randboordsel van metaaldraad om zijn hoofddoek.

KRIPOET, krullen (in 't haar). *Oeké moekripoet*, zij heeft krulhaar.

KRIS, zie *kěris*.

KRÖ, gekookte rijst (en daar rijst het hoofdvoedsel is, in 't algemeen) toebereid eten, eten, voedsel, levensonderhoud (misschien is deze meer algemeene beteekenis van *krō* wel de oorspronkelijke); het vleesch van sommige vruchten (*moengkoer en asam*). *Měndjěrang* of *měn(t)arōng krō*, rijst koken; *ah, akoe gōrō dōpōt krōngkoe pé*, ach, ik heb niet eens (het noodige) eten voor mij zelf; *měmèrah krō mēmasing*, elk voor zich zijn levensonderhoud zoeken; *krō n asoe*, hondenvoer, best. uit rijst met andere bestanddeelen vermengd; *iòk sětra oeloeng ni kěr(ě)tō kěn krōé*, als voedsel voor zijde-wormen dienen de bladeren van den moerbezieboom; *koelō òja sěrělō djěma sara paké krōé*, die tijger had elken dag een mensch als voedsel; *djěma sěngkal òrōs krōé*, een mensch heeft (per maal) als voedsel een kal gepelde rijst noodig; *krō n asam*, het vleezige gedeelte van *djě-roeks*; *krō ni bėnang*, rijstwater of rijstpap (*wöih ni krō*) als stijfsel voor garen; *krō ni djěrawat*,

de etterachtige stof, die uit een steenpuist vloeit; krō itōm, (euphemisme voor) opium; wé maan krō itōm, hij schuift; krō poeloet, gekookte kleefrijst; krō sōmbōl of krō tjēlō, wortels, vruchten en groenten, samen gekookt met wat rijst of djagōng, in tijden van hongersnood gegeten; krō toem, rijst in cilindervormige pakjes van pisangblad, als leeftocht op reis meegenomen en bij bepaalde gelegenheden als beleefdheidsgeschenk (bv. bij het risik kōnō door de familieleden van den huwelijkscandidaat aan die v. h. meisje, bij het baden van den bruidegom gedurende zijn groentijd door dezen aan de bij de rivier aanwezige jongelui van zijn familie) aangeboden (voor krō toem gebruikt men fijne rijst. òrōs tjēroeh, cf. djantar bērkētīng); kēndoeri krō, rijstkandoeri; mbah krō, „rijst brengen”, (spec.) techn. term voor een der beleefdheden, na 't huwelijk tusschen de oembé's gewisseld (zie mbah); wōih krō, rijstwater of rijstpap, waarmede garen wordt gestijfseld (z. krō ni bēnang); moesōah krōngkoe koedōrōt, mijn rijst (d. i. hier: mijn darmen) kwam(en) naar buiten (tengevolge v. e. lanssteek). Krōi (mēngrōi); bēnang ikrōi, garen wordt gestijfseld (in een pot met rijststijfsel gedaan). Krōōnkō pé bēnang a, stijfsel jij dat garen. Ara kō moekrō tikik, hebt ge wat rijst (eten) voor mij? Oepoeh moekrō, gesteven goed. Kēn kēkrōn kō moerip, gōrō sanah pé goenōmoe, jij leeft slechts om te eten, en bent tot niets nut; moekēkrōn awahé (poemoeé), zijn mond (handen) zit(ten) vol rijst.

KRŌA (cf. rōa), medevrouw, mede-echtgenote: zoo heeten de vrouwen van één man ten opzichte van elkander, ook al heeft hij drie of vier vrouwen, wat evenwel uiterst zeldzen voorkomt (cf. Jav. maroe); slechts weinige voorname en rijke lieden, minder nog in L dan in G L, veroorloven zich de weelde van twee vrouwen; vier vrouwen had voor korten tijd alleen de rijke Ama n Djata van Koetō Lintang. In de aanspraak wordt krōa niet gebezigd: de jongere spreekt de oudere medevrouw aan met akaka, en deze noemt de eerstgenoemde bij haar pērinōn. Akoe Sēmiah kēn krōakoe bēsilo. S. is thans mijn medevrouw (zegt Esah); akoe Esah kēn krōakoe si toeō, E. is mijn oudere medevrouw (zegt Sēmiah); Sēmiah kēn krōa ni bōnōnkoe si toeō. S. is de medevrouw van mijn oudste echtgenote geworden (zegt de man); ah, anak krōa ni boeōt, och, een kind is de tweede vrouw (de rivale) van het werk

(zegt de moeder, die midden uit haar huiselijke bezigheden moet opstaan om haar kind te gaan zoogen). *Bëkrōa*, een medevrouw hebbend; oepah *bëkrōa*, een geschenk (10—20 doll.) door den man bij sluiting v. e. tweede huwelijk aan de eerste vrouw gegeven, indien deze hem althans een kind of kinderen heeft geschonken. *Ikrōaié akoe*, hij heeft een tweede vrouw naast mij genomen.

KRŌAKAN, e. s. v. vogel, zwart met witten hals en witte pooten, zoo genoemd naar zijn geluid (*ōā, ōā, kōrō-wák-wák, kōrōwák-wák*).

KRŌBŌT, verv., *ngrōbōt*, [een landbouwwerktuig als blioeng, *tjèkèh* en *rimös*] door omwinding met rotan of buffelleer aan zijn houten steel verbinden (zie blioeng); zoo spreekt men van: *krōbōt ni blioeng*, — *ni tjèkèh* en — *ni rimös*. *Krōbōt kirimön*. eene afzonderlijk gemaakte omwinding, waarin men als ze af is den steel van de blioeng enz. steekt; kr. lilit, de om den steel gemaakte omwinding.

KROEH, troebel (v. water, v. de oogen v. e. oud mensch). *Kroehi* (*mëngroehi*), of *kroehön*. [water] troebel maken (bv. om met een *tëldik* ili-visch te kunnen vangen): *soenggoeh lö anak ikö i wöih mëngroehi wöih. ikö i döröt mëlwasi kërëpé*, voorwaar kinderen, als ze in het water zijn, maken ze 't water troebel, en zijn ze op 't land (aan den wal), dan trappen ze het gras plat („kinderen die hinderen!“). *Bërsik-kroehön koe sō koe ini*, het water voor elkaar troebel maken (bij 't baden, v. kinderen).

KROEIL, pijnlijk, een pijnlijk, stekend gevoel gevend (v. e. slaappleats, als de grond ongelijk of de mat niet goed gespreid is). *Kroeil matangkoe, majō broes koe was*, mijn oog doet mij pijn, er is een vuiltje ingekomen.

KROEMBOEK, e. s. v. witte wormen, die veel kwaad doen aan 't padigewas; zij maken een soort van webben op de padibladeren: worden soms door de Gajō's gegeten.

KROENG, z. oepoeh kroeng.

KROENGKOENG I, landkrab, alleen uit Atjèh bekend; leeft aan het strand en in zoutwaterkreeken.

KROENGKOENG II, broodmager, zoodat de botten door de huid schijnen te steken (v. e. mensch, e. hond).

KROEPING (L) of *krèpèng* (G L en L), het roofje, het droge, harde korstje op een genezende wond (cf. *ingkö*).

KROEPOEK, e. s. v. boom met groote bladeren en gele bloesem; veel in L, weinig in G L; alleen voor brandhout gebruikt.

KROESOENG. Oeloeng kroesoeng. verdorde, dro-

ge pisangbladeren, die men gebruikt o.a. om lekkernijen (doeökali) in te pakken, en ook wel (fijngehakt) als vulsel voor kussens. Ngö moekroesoeng oeloeng n djagòng, de maisbladeren zijn verdord.

KRÖNDÖM of **krandam**, kalkpotje met deksel, van zilver of koper, uit Atjèh ingevoerd of in G gemaakt, voor vrouwen en ook wel mannen (sommige modellen uitsluitend door vrouwen gebruikt). Bekende modellen zijn: kröndöm boelöt, kr. kërät gantang of — kébō en kr. panta.

KWIS, zie lagoe.

L.

LABANG, spijker, nagel (uit Atjèh ingevoerd, eerst in den laatsten tijd meer in gebruik gekomen). Labang dōnja (of doenja), zie poesör; labang poentjō, de koperen of zilveren stift of haak, waarmede de djangtoeng van de bahroe aan de boengkoes (sirihdoek) bevestigd zijn.

LABÉ I, verv., mēlabé of nlabé, garen tot strengen (tangkasōn) winden. Labèn, houten haspel, waarop het pas gesponnen garen tot strengen (tangkasōn) gewonden wordt (Soend. lawajan).

LABÉ II, of labé-labé, langzaam, bedaard, kalm en statig (v. gang. armbeweging, spreken en zingen).

LABOE, ^{1/} kalebas; soorten zijn: laboe manis (gekoekt tot toespijs bij de rijst), l. oejöt of bōdjök (bitter, niet gegeten, wordt gebruikt als dobber bij 't hengelēn, als waterschepper en ook wel om drinkwater in te bewaren, vooral door de lieden die op de rijstvelden werken, omdat het water er zeer koel in blijft); ^{2/} algemeene naam voor drinkwaterkruiken van gebakken aarde (oudtijds was de kalebas zelf de waterkruik, vd. de naam), waaronder zoowel die eenvoudige, welke den zuiveren kalebasvorm nog bewaard hebben, als de këndi's met en zonder voetstuk gerekend worden, zie këndi en këlalang; elk gezin bezit een groot aantal laboe's, bij 't eten heeft ieder zijn eigen laboe, niemand drinkt uit eens anders laboe; als de meisjes of vrouwen de laboe's gaan vullen, dragen ze er vier aan elke hand (telkens één tusschen twee vingers). Laboe këlalang (G L) = këndi bōnōn (L), drinkwaterkruik met nauwen hals en tuit,

doch zonder voetstuk. *Djamboer Laboe*, n. v. e. djamboer op den weg van Bōnén naar Idi. Zie lələboe.

LABOEH. *Bē(r)laboeh* (Mal.) ankeren, geankerd zijn (v. e. prauw, alleen in verhalen, cf. saka tōn). *Laboehōn*, streng of bos haar aan de tjēmara; oek ni tjēmara sara laboehōn samas rēgōé, een bos (streng) haar van de tjēmara kost één mas (één laboehōn bestaat uit 6 of 8 tjandik's, zie tjandik).

LADANG, pas ontgonnen bouwland, zoowel op natten als op drogen grond, dat niet kunstmatig bevoeid wordt. voor bakō, toe, awal, pēnggölō, trōng enz. Nōs ladang, een ladang aanleggen. *Brladang*, ladangs aanleggen of bewerken, ladangbouw drijven; djēma bērladang ngōntoelōn rēbah bakōé, itaringné (itēkarné) ladangé, wanneer de lieden die een ladang hebben aangelegd, daarop driemaal tabak hebben geogst, verlaten (verwaarloozen) zij hun ladang.

LADING (Atj.). e. s. v. sabel, met buitenwaarts gebogen punt (lěntik).

LADJOE (Atj.) vlug, snel. Verv., *mē(n)ladjoe*, [door schoonklinkende woorden of een geschenk iemd.] trachten over te halen, verleiden. *Iladjoelné* akoe, hij heeft mij beetgenomen (bv. hij haalde mij eerst over om tegelijk met hem ten strijde te trekken, doch liet mij vervolgens alleen en verborg zich in de achterhoede). Ibōh (iōsah) *pēnladjoé*, kati mēra wé bēdiang oeroem kitō, geef (het meisje) een geschenk om haar over te halen met (een van) ons te vrijen.

LADOF (G L) = lələdoe 1).

LAËN (G L), zie lèn.

LAGANG I, lauwwarm (van stilstaand water dat door de zon is beschenen, van gekookt water dat reeds eenigen tijd is afgezet, ook van 't lichaam v. iemd. die koortsig is). Cf. pēsam.

LAGANG II, verv., *nlagang*, ontwerpen, opzetten: aan iets (een stuk klei) een vorm geven, boetseeren, (een vlechtwerk) opzetten. Toempang ni dah ilagang (G L ook: iđoedoek) moelō, een stuk pottenbakkersspecie wordt eerst geboetseerd (met de hand geformeerd, bv. tot den ruwen vorm van een koerōn, een laboe enz.; daarna volgt het nēpa, zie tēpa); nlagang koerōn, een rijst-kookpot ruw boetseeren (uit pottenbakkersspecie; in G L heet die voorloopige vorming van aardewerk ook: ndoedoek, zie doedoek); nlagang najoe, een vlechtwerk opzetten, beginnen (dit doet een deskundige oude vrouw, waarna jonge meisjes er verder aan werken); akoe

gör' ilòn koelagang pé boeötkoe, ik heb nog niet eens een aanvang gemaakt met mijn werk; ngö ilagangé pri, zij zijn begonnen met (die) zaak in behandeling te nemen.

LAGI (Mal.) vooral in deftige taal (bërmëlèngkan) wel gebezigd in pl. v. 't G. mi. *Lagi-lagi*, telkens en telkens weer, nog eens weer; lagi² përböeötné bëta, telkens en telkens weer doet hij dat; nti nè lagi² boeötmoe bëta lang², doe dat nu nooit weer. Zie atjam lagi.

LAGOE, wijs, zangwijs, melodie en daarmee gepaard gaande dansfiguur; wijze, manier van doen; (adv.) lagoe (n) (+ subst. in den Genit.), op de wijze van, als (cf. sěpěrti, sara of tjara, ngkana). Ara dëlé lagoe n djěma bėdidòng, ara lagoe lěmbòm, lagoe pantas, lagoe kònòt, lagoe naroe; lagoe sėdang a gőrö nè igoenöi bėsilō, er zijn vele melodieën of tempo's bij het bėdidòng; de langzame en de snelle melodie, de korte en de lange melodie, de melodieën van den vroegeren tijd worden thans niet meer gebezigd; lagoe döp, l. kōl, zijn namen van melodieën op de rěpana; lagoe kōl, l. malambari, zijn namen v. melodieën bij het bėdaboos; lagoe tji-tjòk. l. sěloek, l. kėpir of kwis, l. oeloe, l. kipōs, zijn melodieën bij het bėrsaman; djěma bėrsaman ngö taloe lagoe sėmėlah, ngö mbėh lagoeé, de eene der in 't bėrsaman wedijverende partijen heeft het afgelegd, haar voorraad melodieën uitgeput (terwijl de andere nog nieuwe melodieën kent); djěma kòtèk lagoeé, iemd. wiens manier van doen gemeen is, een gemeene vent; lagoe-lagoe malé oeròn tòsė lō 'ni, het ziet er uit alsof het zal gaan regenen; lagoe-lagoeé djěma òja malé noesoeh tòsė, die man doet alsof hij wil gaan stelen; i atjoe-atjoeé lagoe n djěma měnggoeöl gòng, (de plandoek) maakte bewegingen alsof hij een gòng sloeg. Ngö gőrö nè mėlagoē sėmėlah sō, die partij (bij het bėrsaman) heeft geen (nieuwe) melodieën meer; ah kō gőrö mėlagoē pòra pé, ilangkahikō oeloe n djěma těngah nòmé, ach, jij weet je in het geheel niet te gedragen (gedraagt je ongemanierd), dat je over het hoofd van iemand die ligt te slapen heenstapt. Werkw., verv. *mėnlagoē*, iets verzinnen, uitdenken, er iets op bedenken, iemd. verleiden (bv. een vrouw), beetnemen; ngōk ilagoeé bariksanah boeöt, hij weet van alles te bedenken of te verzinnen. Akoe sěn (d) oek pé gō-

rö *tër*lagoë akoe, nti lö moelō oemah koetòs, ik weet zelfs geen rijstlepel te maken, laat staan dat ik een huis zou kunnen bouwen. *Bërsilagôn*, elkaar beetnemen; grapjes of gekheid maken (v. jongelieden met meisjes).

LAGOET, gewild, goed —, gemakkelijk van de hand gaande of — gegaan (v. koopwaren, Mal. lakoe). Lagoet pëdih bësilō bakō i Djoeli, tabak is tegenwoordig erg gewild in Dj.; ngō mbèh lagoet mënëkatkoe, al mijn koopwaar is verkocht; bëroe òja gōrō nè lagoet, dat meisje is niet gewild meer (zal wel niet meer een man vinden); si bëboedjang òja gōrō lagoet blōé sōbōp misōp òlòk, die jonkman is niet gewild als huwelijkscandidate, omdat hij sterk schuift; gōrō lagoet prié, men luistert niet naar hem, zijn woord heeft geen invloed. *Lagoeti* (nlagoeti): akoe nlagoetié (of *nlagoetnè*) mënëkaté, ik zal zijn koopwaar wel aan den man brengen. Ngō *moelagoet* bësilō kōrō i Idi, tegenwoordig zijn buffels te Idi nog al gewild (wat meer dan vroeger). *Pën*lagoet, middel om gewild te maken, geld aan iemand gegeven, opdat hij (bv. bij den vader v. e. begeerd meisje, een jonkman als huwelijkscandidate) zal doen aannemen, aanprijzing (v. koopwaren); laman ngōk ilëkatōnkō blō n anakkoe koe Rëminah sō, na ningkō pirak sēpoeloeh kën pënlagoet ni blō n anakkoe, als gij er in slaagt het huwelijksaanzoek van mijn zoon om de hand van die (de bewuste) Rëminah definitief te doen aannemen, dan geef ik u hier 10 dollars, als belooning (voor het doen aannemen van dat aanzoek v. mijn zoon).

LAH, of (na verwantschapswoorden ook) *ngah* I, midden, het midden, wat (wie) in het midden zich bevindt, middelste. I lah (ni) dëné këmali koendoel, het is pantang om midden op den weg te gaan zitten; i lah ni oemō Tjanè Oekōn, midden in de rijstvelden van Tj. Oekōn; anakkoe si lah ara òpat, ik heb vier middelste kinderen, d. i. ik heb vier kinderen tusschen het oudste en het jongste in; djëdjari lah, de middelste vinger; ama lah, oudere of jongere broeder van den vader, uitgezonderd den oudsten en den jongsten (evenzoo inō lah, abang, win, mpoe, ibi, poen enz.); oemah lah, het huis dat als het middelste van de huizen v. e. kampoeng, als midden in de kampoeng zich bevindende, bekend is; akoe tërlah oemahkoe, mijn huis staat ongeveer midden in (de kampoeng); akoe tërlah nòmé, ik sliep middenin (d. w. z. niet aan een der

buitenzijden); èsòtönkō pé karoeng ö koe *lahan*, schuif dien zak wat meer naar 't midden (van het vertrek). *Iahné bönödné rēmalan*, zij lieten hun vrouwen tusschen zich in loopen (zij zelf liepen vóór en achter, bv. in het woud; op de blang en in de kampoengs, waar geen gevaar is, loopen de vrouwen voorop).

LAH II, in enkele gevallen i. pl. v. h. Gaj. lö; (ook), nu, nu dan; genoeg! Agilah, nu is het genoeg, houd nu op (met huilen): ngö lah (lö òja), (zoo is het) genoeg; lah daripöddö ngö itirōkam oetang, görö k' òsah, görö tēmas, goed dan, daar gij mij eenmaal geld te leen hebt gevraagd, zou het (voor onze verhouding) niet aangenaam zijn, indien ik het u niet gaf (dus zal ik, hoewel ik het eigenlijk niet missen kan, u een kleinigheid leenen); hinggö lah ngö ikoendöikō, òja lö asalé, nu dan, daar gij het mij eenmaal gevraagd hebt, dát is de reden ervan; ta lah ngö koendöikō, glah k' oenggörn asalé koe kō, welnu dan, daar ge er nu eenmaal naar gevraagd heb, zal ik u de reden ervan meedeelen.

LAH III. (uit *Alah?*), interj. v. verwondering, verbazing, ontsteltenis en schrik: kijk! wel! o wee! Lah oerön lö 'ni, kijk, daar regent het (en ik heb juist goed te drogen gehangen): lah ngö gèh moesoeh, o wee, de vijand is gekomen: lah ngö mētauhanakkoe, o daar is mijn kind gevallen; lah ngö gèhanakkoe, wel kijk, daar is mijn zoon (van zijn reis thuis) gekomen.

LAJA I, epidemie. in 't bijzonder cholera en veepest (= *taf* oen; cf. koejoe (si kēras), lēnggèn, pēnggèn, (h)awar, pēnoengén, si rēmalan 'ni, pēmböngörön, pēnoenggoerön); (ook) een ziekte onder de pinangboomen, gedurende welke zij geen vrucht dragen. Poedah ara laja kōli Gajō, lajan djēma moelō, ngö mēta gèh lajan kōrō, mbèh òja gèh lapé kōl, mbèh djēma bērsangkan djēdjöp Alas, djēdjöp Atjéh, vroeger was er eens een vreeselijke epidemie in 't Gajōland, eerst een cholera-epidemie, daarna een veepest, en vervolgens een (over 't geheele land zich uitstreckende) hongersnood, de menschen vluchtten overal naar (naar alle mogelijke gedeelten van) 't Alasland en Atjéh; moesim laja kēmali ipēpri laja, iprédné pēnoengén atawa koejoe atawa si rēmalan 'ni, in tijden van cholera-epidemie mag men het woord „laja” niet uitspreken: men zegt dan pēnoengén (z. oengi) of koejoe (wind) of (de djin) die hier rondwaart.

LAJA II (G L, = r è l L), tijdelijk zonder vrucht (van kokos- of pinangboomen).

LAJAH, verzwakt, eenigszins verlamd, zich niet goëd meer kunnende weren tengevolge van verwonding of ziekte, niet goed meer te gebruiken (v. ledematen). Lajah poemoeé sēmēlah, kōna bēdil poedah a, zijn eene arm is half verlamd, omdat die vroeger door een geveerschet is gewond geweest; ngö lajah gamparé koerik ini bēsaboeng, de bewegingen van dezen vechthaan zijn al zwakker geworden (verlamd); ngö lajah prié, zijn zaak staat al zwak (hij zal het wel verliezen); zoo ook: lajah prangé, — hoe koemé.

LAJAK (cf. lakoe), behoorlijk, betamelijk; geschikt, fatsoenlijk. Lajak mēnjēmbah koe mpoerah, het is betamelijk een sēmbah te maken voor den schoonvader; si gōrō lajak ioenoe hōn, nti ioenoe h, wien het niet betamelijk is te dooden, dood dien niet; gōrō lajak boeöté a, die handelwijze van hem is onbetamelijk; si lajak koe njawa, ibōn koe njawa, si lajak koe mas ibōn koe mas, wie behoort de doodstraf te ondergaan, worde terechtgesteld, wie behoort met een boete gestraft te worden, dien worde een boete opgelegd (v. d. rechtspraak v. d. rōdjō); si lajak-lakoe isi ni sarak, de notabelen, d. i. de gehuwde vrije lieden van de gemeenschap (kampong). *Ilajaki* ilakoei, men past (op hen) toe wat betamelijk is (in gevallen dat een geheele kampong beboet wordt of „oesoer” aan den Soeltan v. Atjèh moet voldoen; dan wordt van de minder goeoden, bv. weduwen, een minder groot aandeel geëischt).

LAJANG. Ampa lajang, zie ampa I en z. lelang.

LAJOE, verwelkt, verschrompeld (v. bloemen, bladeren, vruchten, padi, gras). Lajoe² bōdōdné, hij ziet er schraal en mager uit; lajoe salaké, zijn gelaat was bleek (v. vrees of door ziekte); ngö lajoe boengö gēnggōm kēn (of ni) pōlan sō, N. is gestorven; lajoe kēman of koemōn, half dood of uitgedroogd (v. hout). *Lajōn* (mēlajōn) oeloeng kajoe, bladeren (in de zon) drogen (doen verwelken, bv. om er siri-bladeren in te verpakken).

LAJONG, n. v. e. thans verlaten kampong aan de Djèmèr (D). Harēgō oerang Lajōng, als een Lajōnger (zoo ruw en onbeschaafd), zie tōnggōm.

LAKOE I, (meestal met lajak verbonden, in dezelfde bet. als lajak, z. a.) behoorlijk, betamelijk, fatsoenlijk.

LAKOE II. (Mal.), gewild, goed van de hand gaande ('t Gaj-woord hiervoor is l a g o e t).

LAKOEN, zwager van een man, en wel: òf vrouwsbroeder, òf zustersman. Bij uitbreiding zijn lakoen: de man en diens sērinön's ten opzichte van de dēngans zijner vrouw, en omgekeerd, (in de verhouding van lakoen kunnen dus alleen mannen tot elkaar staan, nooit vrouwen tot mannen of vrouwen onderling, zie èra en kawé). In de aanspraak wordt lakoen alleen gebezigd door de sērinön's van den eigenlijken lakoen en de dēngan's zijner vrouw onderling (in G L is deze vrijheid beperkt tot de sērinön sara mpoe of — sara datoe). Overigens zijn de aanspraakwoorden voor lakoen's onderling: tēmoedö tot in de genealogische lijst oudere lakoen's, en mpoen tot jongere lakoen's. In G L spreken de sērinön sarinö (de volle broeders) van den lakoen de dēngan's van de vrouw van hun broeder met denzelfden term aan als hun broeder bezigt. *Bērlakoen*, lakoen noemen, met l. aanspreken; a-koe oeroem sērinönkoe sarinö bērtēmoedö koe abang ni bönönkoe. bē(ē)mpoen koe ngi ni bönönkoe. ik en mijn broeders zeggen tēmoedö tot de oudere broeders (oudere volle neven enz.), en mpoen tot de jongere broeders (jongere volle neven enz.) van mijn vrouw; sērinönkoe sara mpoe bērlakoen koe dēngan ni bönönkoe, mijn volle neven (enz.) zeggen lakoen tot de broeders (volle neven enz.) van mijn vrouw (de spreker is iemand uit G L). *Bērsilakoe(d)nön* sērinön ni böi oeroem dēngan ni bēroe, de broeders (volle neven enz.) van den man en de broeders (volle neven enz.) van de vrouw spreken elkaar wederkeerig met lakoen aan.

LAKSA, tienduizendtal. Sēlaksa, 10000, doeö (tigö) laksa, 20000, 30000.

LAKSIN, tien laksa = $10 \times 10000 = 100000$; (in 't algemeen) een erg groot aantal, ontelbaar vele.

LALAT, verflauwend (in den strijd, bijv. v. e. vechthaan) telkens op den loop gaande en dan (als zijn tegenstander de vervolging staakt) weer terugkomend en weer aanvallend (cf. toeloeng). Zie ook s. tõi en paloe.

LALÉ, geheel opgaande, verdiept in iets, zoodat men nergens anders aan denkt of vergeet iets te doen; afgetrokken, afgeleid. A koe tēngah lalé, gēh djamoe, terwijl ik geheel verdiept was in gedachten (of: in mijn werk), kwam daar plotseling een gast; gōrö mēra lalé aténgkoe isén, ningöt koe Gajō wō, ik kan hier maar niet wennen (zoo thuis raken dat al mijn ge-

dachten zich hier concentreeren), ik denk al maar aan 't Gajōland; tēngah lalé niri kami gèh Blōndō, ngō pètpòt kami mēsangka, terwijl wij druk aan 't baden waren (en aan niets anders dachten), kwamen plotseling de Hollanders, toen vluchtten wij in verwarring naar alle richtingen; nti lalé maan kitō, laat ons niet (zóózeer ons in 't werk of in iets anders verdiepen dat wij) vergeten te eten; lalé djéma mēnēngōdné, de lieden gingen geheel op in 't kijken daarnaar (dachten aan niets anders meer). *Lalèn* (mēlalèn); ilalèdné anaké, kati nti mōngòt, zij trachtte haar kind af te leiden (door het te dragen en deuntjes, zie t j a t j o e, voor te zingen), opdat het niet meer zou huilen. Kēn pēnlalé n até n anakkoe si mōngòt, koeòsah pēnan², om mijn huilend kind af te leiden heb ik het wat lekkers gegeven; tēngah rēmala n ibōhé kēkōbōrōn kēn pēlalé n até, onderweg vertelde hij verhaaltjes tot afleiding.

LALOE (Mal.), als grondw. zelden gebezigd. *Laloe-lintös*, heen en weer loopen (bv. vóór iemds. huis). *Laloei* (mēlaloei), [een gebod] overtreden. Nti laloei pri n amamoe, overtreed niet uws vaders bevel: gōrō tērbōh mēlaloei pantang (pri ni si tětōeö), een pantangverbod (de vermaningen der ouden) mag men niet overtreden. Zie sēlaloe.

LAMAN of *aman*, indien, wanneer (iets deftiger dan ikō). (L)aman djōgōr anakkoē 'ni koeglih lang sō si òpat kidingé koe koebah ni Datōe Mērah Mōgō, als dit mijn kind mag herstellen, dan zal ik later een viervoetig dier (buffel of geit) slachten bij het graf van D. M. M. *Lamanta*, plechtiger dan laman, in eeden en bezweringen; (*l*)amanta ara koemōi rētamoe, maté mi akoe, indien ik uw goed heb meegenomen (gestolen), dan mag ik sterven (een eed); Batak (*l*)aman si moegēmòt, bédné ipadné, de Bataks eten alles wat leeft (alle mogelijke dieren); een ander voorb. s. kandoeng.

LAMAS. *Mēlamas*, een huidziekte, een hevig soort van schurfft hebbend, erger dan koedil, waarbij men eerst zweeren, daarna gaten in de huid, vooral in de billen krijgt.

LAMAT = *alamat* of *ilamat*.

LAMBAK (cf. *lamboet*), nieuw, rijk en mooi (v. d. kleederen, die iemd. aanheeft). *Lambak pēdih pēkajadné*, hij is keurig gekleed. Zie ook *poetjoeck*.

LAMBANG. *Lambangan*, verweerd (door regen en wind (v. planken, bindrotan enz.).

LAMBÉ, een toestel bestaande uit een aantal in tweeën gekloofde arenboomtoppen (poetjoeek n panggoeh) zoodat de jonge bleekwitte bladeren zichtbaar zijn, op regelde afstanden opgehangen aan een rotantouw. *Lambé n ikön*, zulk een rotantouw met een aantal eraan opgehangen gekloofde arenboomtoppen met de bladeren er aan, aangewend om visschen te vangen; het bedoelde rotantouw wordt, bezwaard met pëndëndön's om het in de rivier te doen zakken, over een rivier gespannen, en de uiteinden ervan worden door aan de beide oevers staande lieden vastgehouden. Dan loopen die lieden langzaam stroomafwaarts, de in de rivier hangende rotan achter zich aansleepend. De visschen in de rivier, verschrikt door de witte kleur van de jonge arenpalmbleden, zwemmen angstig stroomafwaarts, almaar achtervolgd door de lambé, tot ze in hun vlucht worden gestuit door een tweede eveneens dwars over de rivier hangende lambé, waarvan de uiteinden evenwel niet door menschen worden vastgehouden, doch onder zware steenen vastgelegd zijn, en die tëndi heet. De visschen, nu van twee zijden bedreigd, blijven angstig vóór deze tëndi heen en weer zwemmen, zoodat ze gemakkelijk gevangen kunnen worden met sëlångat, als 't kēpēras, en met een djölö, als het groote visch (bv. gēgaring) is (cf. Kempees p. 184); *lambé n pantang* (D), gekloofde arenboomtoppen, tijdens in de omliggende kampoengs eene epidemie heerscht vóór den ingang of de ingangen van een kampoeng opgehangen, ten teeken dat men niet daar mag binnengaan alvorens gedurende 3—7 dagen quarantaine te hebben gehouden, in een bij den ingang der kampoeng opgerichte djamboer, en vervolgens door den goeroe ontsmet te zijn (z. gērbōs, panggir en pantang). Werkw. verv., *nlambé*; *nlambé ikön*, visschen vangen met behulp van een lambé; *nēgēri Gajō ngö ilambé Blöndö bēsilō*, 't geheele Gajōland is thans door de Hollanders [als 't ware] met een lambé afgeloopen. *Brawang ója manē ngö ilambéié*, in die kolk heeft men gisteren met een lambé gevischt.

LAMBOENG I, flank, zijde (v. het lichaam, v. e. huis, v. e. berg); de platte kanten (v. e. mes). Verv., *mēnlamboeng*, [een klein kind] op zij tegen de flank [niet, zooals men een grooter kind doet achter op den rug] dragen.

LAMBOENG II (Atj.). *Lamboengön* (mēlamboengön), iem. slingerende omhoog werpen zoodat hij een eind verder neersmakt (als bedreiging: *koelamboengön kasékō*).

LAMBOET I verv., *nlamboet*, 1°. (L, = *roeah* G L), [een rijstveld] met de hand van onkruid zuiveren, wieden (cf. *lělang* I); 2°. (G L), [eens anders paard] den staart afsnijden of uittrekken (om dien voor djaring te gebruiken).

LAMBOET II = *lambak*, z. a.

LAMLÉ, toorts v. sparrehout (o e j ö m), zooals men in de nachten van (vóór) den 27sten en 28sten Ramélan (o e l ö n P a s a) vóór en om de huizen, in de lěpō enz. brandt. De toortsen op den 27sten ontstoken noemt men *lamlé ni si maté*, de toortsen voor de dooden (omdat men deze beschouwt als bestemd om de graven der geloovige dooden te verlichten); die van den 28sten noemt men *lamlé ni si moerip*, de toortsen ten voordeele van de levenden. *Klam lamlé*, de nacht der toortsen, (spec.) de nacht van (vóór) den 27sten Ramélan.

LAMPAHAN, n. v. e. aroel in L.

LAMPING, luier, een oude doek die om het onderlijf v. e. klein kind gewikkeld wordt, opdat de riling of de oepoeh, die van betere kwaliteit zijn, niet bevuild worden.

LAMPOENG, de Lampoengs. Pětjah Lampoeng, zie *pětjah*.

LAMPONG, eigenl. wat (wie) vlak vóór iets of iemd. zich bevindt of zich beweegt, waardoor wat (wie) daarachter is bedekt, aan 't gezicht onttrokken, of ook in zijn bewegingen gehinderd wordt. Werkw., verv., *mě(n)lampông*, vlak vóór iemd. of iets zich bevinden, of zich begeven, iemd. of iets aan 't gezicht onttrekken; (ook, in G L) iemd. den pas afsnijden; *djěma òja ngö ilampông těrarapé*, men heeft dien man den weg vierkant afgesneden; *ntilělampôngkō pring koe moelō*, val mij nu niet in de rede. *Ilampôngi kajoe gōrō koe-èngōn djěma lěpas*, door boomen werd degeen die voorbijging aan mijn gezicht onttrokken; *ilampôngi mboen mata nlō*, de zon is achter wolken verscholen. *Běrlampông koe sěrap n kajoe*, zich achter een boom verschuilen. *Djěma běrrang běrlělampôngōn*, in den oorlog zoekt men dekking. Cf. *ampil*.

LANDASÖN, ijzeren aambeeld (v. d. ijzersmid, den goudsmid enz., in den regel uit Atjeh of Poelō Pinang ingevoerd).

LANDÉ, n. v. e. kampoeng in D, waar zoutwaterwellen gevonden worden. *Pōa Landé*, zie *pōa*.

LANDIH, zie *lanih*.

LANDJOET, lang (v. leven). *Landjoet mi oemoer-*

moe, moedah mi aridjėkimoe, moogt gij lang leven en gemakkelijk uw levensonderhoud vinden (gezegd bij naamgeving tot het benoemde kind).

LANDOEK of *landök*, zie *kambing*.

LANG, morgen, de volgende dag. Lang (of *lō lang* of *lang lō* of *sěrēlō lang*) akoe malé blōh, morgen vertrek ik; *kėkaboer lang* en *lang kėkaboer*, zie *kaboer*; *pòrak lō lang*, morgen-middag; *asar lang*, morgen namiddag tegen den tijd v. d. *asar-calāt*; *jō lang*, morgen in den vooravond; *klam lang*, morgen in den naāvond of nacht; *lang pé bėta*, *swōi pé bėta*, den volgenden dag evenzoo, en den daaropvolgenden dag weer evenzoo, enz.; *lang n éa* (ook wel *lang n òja* of *langan òja*), den daarop (op het besprokene of den bewusten dag) volgenden dag; *langné bėta wō*, den daarop volgenden dag ging het evenzoo: *langlang* of *lėlang*. later eens een keer, eerstdaags, later: *langlang* (of *lėlang*) *nti nē bėta boeötmoē*, doe dat nooit meer; *lang swōi gėh kō miön*, kom een dezer dagen (binnenkort) nog eens weer; *lang sō* of *lang hō*, later, in de verre toekomst, naderhand; *lang sō* akoe oelak *ari rantō*, koebèri oetangkoe koe kam, later, als ik van de Kust zal zijn teruggekeerd, zal ik mijn schuld aan u betalen; *nti lang koe lang*, *mbėh koerik* (i) *sangkan kalang*, stel niet telkens uit tot morgen, anders zijn alle kippen door de kalangs weggehaald. *Langön* (*mėlangön*): *ilangné boeöté*, hij maakt zijn werk (dat in één dag af kon of moest zijn) eerst den volgenden dag af (hij treuzelt ermee).

LANGAK of *langgak*, achterover, op den rug liggend (cf. *mangak*, opp. *òpòp* en *loengköp*). *Langak nēmé*, op den rug slapen; *ah ntjara birahpati ngōk langak òpòp tēmėrbang djėma òja*, ah die man is [knap, handig, van alle markten thuis] als de birahpati, die op den rug en op den buik kan vliegen. *Langakön* (*mėlangakön*); *langakön* [*dirimoe*], *kati koebōh wak n matamoe*, ga achterover liggen opdat ik medicijn in je oog kan druppelen; *ilangakné dirié*, hij ging achterover liggen; *mēt i oemah ilangakön*, een lijk wordt in huis op den rug gelegd; *djėma bėramin ilangakné poemoeé koe atas*, bij het „amin” zeggen heft men zijn handen met de palm naar boven. *Ngō bėrlangakön djėma dėlé i wan koetō*, velen lagen reeds achterover uitgestrekt

(dood) in de versterking. Akoe mēsēntat rōndjōl *moelangak*, ik struikelde en viel achterover.

LANGGAK, zie langak.

LANGGĒ I, vin (v. e. visch); langgĒ toenggōl, rugvin.

LANGGĒ II, e. s. v. wortel of talēs, die in 't woud gevonden wordt (Atj. ba^s koeëh), alleen in geneesmiddelen gebruikt.

LANGIS, verv., *mēlangis*, aanspraak maken op, iemd. in zijn recht aantasten, usurpeeren. Ilangisé kōrō (loedjoe, oemō) ini, hij maakt aanspraak op dezen karbouw (dit mes, rijstveld). Ikō ara si *mēlangisié* ini milik itoeroenōnkam koe akoe, als er iemand mocht aanspraak maken op dit goed [dat ik thans aan u verkoop], draag de verantwoordelijkheid daarvoor dan maar op mij over (dan zal ik wel bewijzen dat zijn aanspraken onrechtmatig zijn). Dēniō *tērlangis*, rechten of gebied, waarop anderen aanspraak maken (bv. v. e. rōdjō; een der kēmalōn ödōt òpat pēr kara). Oemōngkoe ini *bērlangis* poedah a koebōh, ikō gōrō, ngō sah kēn pōng, dit rijstveld [dat bijv. langen tijd als pand in anderer handen was geweest] heb ik vroeger gekregen door mijn aanspraken daarop te laten gelden; had ik dat niet gedaan, dan zou het voor goed en wettig in andere handen zijn gekomen. *Bērsilangisōn* oemō. — kōrō, van weerskanten, elk voor zich aanspraak maken op een rijstveld, — een buffel. Ngō *moelangis* kōrō si koebli tēngah éa, er wordt [door anderen] aanspraak gemaakt op het bezit van den buffel dien ik destijds gekocht heb. Kōbōr ni anak koe i rantō *moepērlangisōn* ilōn, de berichten omtrent mijn zoon [die] aan de Kust [vertoeft] zijn onderling strijdig (sommigen zeggen dat hij dood is, anderen beweren dat hij gezond en welvarend is); koerik *moepērlangisōn*, een vechthaan omtrent wiens kleur en hoedanigheid verschil bestaat (bijv. de een zegt: hij is biring, de ander zegt: hij is sēdoeng).

LANGIT, hemel. Langit idjō, de hemel is blauw; pēnangkōkkōn bau langit, een zeer hooge stijging, sterke helling; akoe gōrō nē sara langit-boemi oeroem wé, ik heb niets meer met hem gemeen (uit te staan); pēmēnkoe ara i langit ilōn, mijn schoondochter is nog in den hemel, d. i. mijn zoon denkt er nog niet aan te trouwen. *Lēlangit*, verhemelte; (ook) hemel van een bed enz.

LANGKAH, schrede, tred, gang. Langkahé kōlak, hij loopt met groote stappen (ook fig. v. iemd. die overal

rondzwerft, een „boeaja”); sana langkahmè koe ini? — Akoe langkahkoe koe kam lö, wat drijft U herwaarts? — Ik kom U een bezoek brengen; göip pëdih ngö langkahkoe, ik heb al verre reizen gemaakt; akoe si mbah langkah, ik loop vooraan, ik geef den te nemen weg aan (v. e. reisgezelschap of v. e. troep die ten strijde trekt); pënëmbah n langkah, het geschenk (bv. één dollar), dat [buiten en behalve het hem toekomende loon] aan een goeroe didong gegeven wordt als reisgeld; mëlloeahi langkah, zie loeah; anakoe têngah langkah-sëntat, mijn kind begint al te loopen, maar valt nog telkens (als aanduiding van den leeftijd, nog geen jaar); iangkapié langkah [pitoe], hij nam de [zeven] schreden (een ceremonie opdat een reis voorspoedig zal zijn); soeröt langkah, [Maleisch] wichelboek voor reizen (om te weten op welken dag en op welken tijd v. d. dag men een reis moet aanvangen). *Langkahi* (mëlangkahi), over iets of iemd. heenstappen; ilangkahié pögör, hij stapte over de omheining heen; këmali mënlangkahi krö, — oeloe ni djëma nômé, het is pantang over gekookte [en opgedichte] rijst, — om over het hoofd v. e. [op den grond] liggende (slapende) heen te stappen; ilangkahié Djamboer Djékès, rëndjöl nômé wé i Rakal, hij sloeg (ging) Dj. Dj. (waar men in den regel overnacht) over (voorbij), en overnachtte in Rakal; ilangkahié akaé kërdjô, zij ging haar oudere zuster voor in 't huwelijk. *Ilangkahné* (of *ipëtilangkahné*) anaké si oeloebörö koe si lah, hij liet een jongere dochter van hem trouwen vóórdat de oudste was uitgehuwelijkt; langkahön kidingmoe ö, akoe malé njapoe, ga eens wat op zij, ik wil [daar] vegen. *Tërlangkah* akoe Kòr'an, ik heb bij ongeluk over een Qoerân heengestapt (wat niet mag). *Bërlangkah* mi kitö bësilö, laten wij thans maar opstappen (op weg gaan). Akaé ara ilòn, *moelangkah* koe ngié, de oudere zuster is er nog (is nog ongetrouwd), haar jongere zuster is haar voorgegaan in 't huwelijk; prié moelangkah-langkah, hij vertelt ongeregeld, slaat telkens wat over. *Pë(n)langkah(ön)*, „wat bij de overschrijding behoort; (spec.) een som geld (bv. 4 dollars) door den vader v. d. bruidegom aan de ouders van de bruid betaald, als de laatste vóór een oudere zuster wordt uitgehuwelijkt.

LANGKÈK (L) = *akèk* (G L), e. s. v. zeeschelpdier, waarvan ringen (sënsim l. of a.) gemaakt worden, die door man-

- nen en vrouwen aan den pink of aan den armband (glang pëngëngkam) gedragen worden.
- LANGKOEH, verv., *mëlangkoeh*, [een val, net enz., die men te voren heeft uitgezet (itama)] wegnemen of weghalen. Oe itama jōjō, ilangkoeh këkaboer, fuiken worden 's avonds uitgezet en 's morgens weggehaald.
- LANGKOEM, (cf. lëngkëm, lëngkòm). *Moelangkoem*, dubbel gevouwen, omgekruld (bv. v. d. mat, waarop padi gedroogd wordt, door den wind); moelangkoem alas pëndjëmoeönkoe ibōh koejoe, mijn droogmat (waarop rijst gedroogd wordt), is door den wind omgekruld (dubbelgevouwen). *Langkoemön* (mënlangkoemön), dubbelvouwen, omkrullen.
- LANGLIT, heen en weer gaan (loopen), af en aan loopen, telkens ergens komen. Ara djëmalanglit idënë kōl sō k' oekōn koe tōa, er loopen daar op den weg menschen heen en weer (in vërschillende richting) naar boven- en naar benedenstrooms; Blöndö ngō langlit bësilō koe Gajō, de Hollanders bezoeken tegenwoordig telkens het Gajōland.
- LANGOES, een klein langwerpige bamboe-plaatje, voor 't gladstrijken van bëngkoeang (pandan), dat voor matten- vlechten gebezigd wordt; men neemt een aantal (bv. 10) biezen in de linkerhand, strekt ze in de lengte uit en strijkt er dan met de in de rechterhand gehouden langoes overheen, totdat ze glad en buigzaam zijn geworden; soms geeft wel een jongeling zulk een langoes ten geschenke aan zijn geliefde; in dat geval snijdt hij in de bolle zijde v. h. voorwerp de bekende versieringspatronen (mboen bërangkat, poetör tali, tjintjang, bidji timoen enz.). Werkw., verv., *mëlangoes*, met een langoes [biezen] gladstrijken. Toekōngkoe tjara si *ilangoesi* rasaé, in mijn buik is het alsof hij gladgestreken was (zoo ledig).
- LANGSAT, e. s. v. boom met een veel op de doekoeh gelijkende vrucht; isabellakleurig; in kleur gelijkend op de langsat-vrucht (v. e. paard).
- LANIH of *landih*, langzaam, traag, talmend, laat. Ah ntilanlh toe, ntah tirtir, (loop) toch niet zoo langzaam, vooruit, snel! Lanlh pëdih kō gèh, wat komt ge laat; hana kati lanlh pëdih kō miön, hoe komt het dat ge zoo laat terugkeert? Pödō sara këkaboerön lanlh rödjō mangan, eens op een ochtend at de r. laat. *Lanihön* (mëlanihön), iets (e. werk) langzaam doen, er lang over doen. *Këlanihön*. te langzaam, te laat.

LANTAN. *Moelantan*, vertraagd (door het een of andere oponthoud, v. e. reis of v. werk); *moelantan langkahé sōbōp wōih kōl*, door een overstrooming is zijn reis vertraagd; *moelantan pēnōrōnkoe sōbōp kēmārō*, ik heb vertraging ondervonden bij de beploeging v. mijn land doordat [onverwachts] droogte inviel. *Tēlantān* = *moelantan*.

LANTÉ (G L) = *antjak* (L), horde v. *paris*, die men in dunne reepjes splijt en dan dooreenvlecht, of van rotan, z. *antjak*.

LANTÉNG, geogr., zie *lanting*.

LANTING of *moelanting*, afgescheiden, op zichzelf staand, zich afgezonderd houdend (v. e. huis ten opzichte der andere, bijeen gebouwde huizen; v. e. persoon, ten opzichte v. zijn kameraden). *Lanting*, n. v. e. kampoeng in S.

LANTJANG, de plaats waar men zout kookt (bij Landé), zoutkeet. *Lantjang bōnōn*, de vrouwen(zout)keet, waar door vrouwen de eene der twee bij Landé gegraven zoutputten, *lantjang rawan*, de mannen(zout)keet, waar door mannen de andere der beide putten wordt geëxploiteerd.

LANTJIP, knijpers van hout, waartusschen de gambirbladeren, en ook kēmili-vruchten, worden uitgeperst. Werkw., verv., *mēlantjip*, [gambirbladeren, kēmili-vruchten] tusschen lantjips uitpersen.

LANTJOENG en *moelantjoeng* (= *antjoeng*, *pan-tjoeng* en *rantjoeng*, cf. *latjing*), puntig uitlopend (v. d. neus, een hoofddoek, een hout, een berg; ook v. e. gordel, die naar beide zijden puntig uitloopt). Opp. *rēm pak*.

LAPAH, verv., *mēnlapah*, [vleesch, huiden] in stukken of in reepen snijden. *Toekōngkoe bētsi lapahi rasaé*, ik heb een gevoel alsof mijn buik in stukken gesneden wordt (v. iem. die buikpijn heeft). *Mēlapah poemoengkoe*, ik heb mij in mijn hand gesneden.

LAPAN (uit *dēlapan*), acht, gebezigd i. pl. v. *waloeh*, soms wanneer het telwoord bijvoegelijk wordt gebruikt en altijd in samenstellingen; *dēlapan* gebruikt men i. pl. v. *lapan* in deftigen stijl (bv. in *bērsēboekoe of bērmēlèngkan* en voor 't gerecht). *Lapan* (of *waloeh*) *taun*, acht jaar; *lapan* (of *waloeh*) *tōil*, acht tail; *lapanbēlas*, achttien; *lapanratoes*, 800; *lapanriboe*, 8000; *lapanplōh*, zie *oepoeh*; [loedjoe] *lapan sagi*, „zwaard met achthoekig [gevest]”, ouderwetsche Atjèhsche *sikin panjang*, met achthoekig bewerkt gevest, thans niet meer vervaardigd; in

G zeer op prijs gesteld, niet als wapen doch als voorwerp v. waarde dat men bewaart; de bruijom draagt bij voorkeur zulk een wapen (soms wel twee over elkaar gekruist).

LAPANĠ (opp. karit), vlak, waar niets op staat, niet begroeid, vrij, open, schoon, v. e. terrein, e. plein (a l a m a n), v. e. berg (onbegroeid), v. e. weg (waar geen gras of struikgewas den reiziger hindert) e. tuin (waar geen onkruid in groeit). Oeloeé ngö lapang, gōrō nè moe-oek, zijn hoofd is al kaal. *Lapangi* (m ě n l a p a n g i), vrij maken, schoonmaken, van onkruid zuiveren enz. *Pěnlapang*, middel om schoon te maken, de moeilijkheden weg te nemen, zuivering (zie voorb. s. karit).

LAPÉ, hongersnood, honger hebbend, onvoldaan, onbevredigd (opp. kōrōng). Moesim lapé poedah a mpat gantang sara ringgit rōm, ten tijde v. d. hongersnood (rijstschaarschte) vroeger kreeg men slechts 4 gantang padi voor één dollar (anders 4 of 8 nalih voor 1 d.); lapé ilōn kēkirōntō, ons inzicht is nog niet bevredigd, wij gevoelen ons nog onvoldaan [met de genomen beslissing]. *Mělapé* akoe of (— toekōngkoe), ik heb honger. *Lělapèn*, de weeke deelen van de zijde (vooral van buffels en runderen, ook van menschen); ngō sōh lělapèdné, zijn ingewanden zijn leeg, hij heeft in lang niet gegeten; kōna tēngkah ntang lělapèdné, koedōrōt krō-krōé, hij kreeg een houw onder zijn ribben, zoodat zijn darmen naar buiten kwamen. *Lapèn* (m ě n l a p è n), laten honger lijden (een kind, om het tot gehoorzaamheid te dwingen, een buffel, opdat hij niet te ver zal wegloopen). *Pělapé*, hongerig, telkens honger hebbend. *Kělapéan* of *kělapèn*, door honger gekweld, uitgehongerd; *kělapèn bang kō*, awal moedō pé i sěkapikō, jij bent zeker uitgehongerd, dat ge zelfs in onrijpe pisangs bijt.

LAPIK, onderlaag, onderlegsel, een kleedje of lap die men ergens neerlegt om daarop iets anders te plaatsen (bv. om de kleederen te beschermen tegen onmiddellijke aanraking met de te dragen vracht), dekkleedje. Lapik n koedōek, een oude lap of zak of een stuk boomschors of oepih [n pinang], dat men op den rug legt als men een vracht (bv. amboeng of pėrawisōn) gaat dragen; lapik n kěřēlang, een lap of oude zak op den schouder gelegd als men iets op den schouder wil dragen; lapik n oekoe, „dekkleedje of onderlegsel op de knie”, (fig.), de geschenken, in den avond na den nacht van het mbah bōi door de naaste verwanten van bruidegom en bruid aan het paar gegeven (als 't ware opdat de laatsten

den door hen aan de eersten gebrachten kniekus minder zullen voelen). *Lapiki* (mənlapiki); ilapikié kërëlangé, malé bërarang, hij legde een oude zak op zijn schouder, omdat hij een vracht op den schouder wilde dragen.

LAPIS, laag van op of achter elkaar gestapelde platte voorwerpen, verdieping; bekleedsel; voering (v. e. zitmat. een tapé, een sirihdoek, een baadje); het dunne witte vlies om de partjes, waarin vruchten als djeroeks zijn verdeeld; langit toedjoe lapis, de zeven verdiepingen v. d. hemel; akoe oeroem kam sëlapis doeö lapis, ik ben op twee manieren (van twee zijden) met u verwant. *Lapisi*, (mənlapisi); ilapisié badjoeé, zij legde een voering in haar baadje (nl. een badjoe bërkasap). Anakkoe ngö bërlapis, mijn zoon draagt al twee lagen (kleederen, nl. een oepoeh pinggang over zijn broek), d. i. mijn zoon is al volwassen (+ 11 jaar; cf. lëkat pinggang. *Bërlëlapis* ikön i brawang sō, er zijn hoopen visschen in dien kolk. *Moelapis* ipōdné, hij heeft twee tanden achter elkaar, de eene zit voor den anderen.

LAS (Mal. sēs al). *Mëlas*, spijt —, verdriet —, berouw hebbend over iets; akoe mëlas aténgkoe, pèngkoe bédné ngö mbèh koedjoedén, ik heb berouw, omdat ik al mijn geld verspeeld heb; mëlas aténgkoe, ngèdni anakkoe blōh koe Soesoeh, ik heb er spijt van dat ik mijn kind heb bevolen naar S. te gaan (omdat ik vernomen heb dat de weg daarheen door tijgers onveilig gemaakt wordt); mëlas aténgkoe, gōrō akoe djadi kërdjō oeroem Sami Koening, ik heb er spijt van dat ik niet getrouwd ben met S. van de kampoeng K. Lasi (mənëlasi); mənëlasi boeöt si ngö lëpas, spijt hebben over gepleegde daden. *Pëlas-las*, al maar berouw of spijt hebben.

LASOEN (Mal. dasoen), e. s. v. ui, door de G.'s gekweekt in de groentetuinen, z. awas. Soorten zijn: lasoen ilang of piö, l. oejöm en l. poetih.

LAT, meestal *lat böi*, is de man ten opzichte van de geheele ralik zijner vrouw, dat is ten opzichte van den stam of de kampoeng waaruit zijne vrouw afkomstig is. De *lat böi* is tōn bërsëndō (z. sëndō), behalve voor de allernaaste familie zijner vrouw; in de aanspraak zelden gebezigd. Gedurende een oorlog of bij een twist heeten *lat böi* de onzijdige toeschouwers v. h. gevecht, ook al zijn ze met geen der strijdende partijen bloed- of aanverwant. Ralik ni bōnōn bërlat-böi koe akoe, de stamver-

wanten (familieleden) van mijn vrouw spreken van mij met lat böi; n ò m b a n g b ě r l a t - b ö i, padi uitplanten met hulpbetoon van de lat böi (alleen in Böbasan). Ō lat böi, lat böi, ilitkam moesoeh n kami ini, kati nti majò koe was ini, o [onzijdige] toeschouwers, houdt toch onze vijanden tegen, dat ze niet hier [de kampoeng] binnenkomen (roepen de vrouwen tot de toeschouwers, als de vijanden hun kampoeng naderen).

LATAH, lijdend aan de bekende zenuwziekte, die zich hierin uit, dat men op bepaalde oogenblikken (vooral bij schrik) alles wat men hoort en ziet doen nazegt en nadoet (meestal vrouwen). L a t a h p ě d i h p r i é, hij zegt maar alles wat hem voor den mond komt; k ò r ò l a t a h m ě m a n g a n, g ò r ò m ě r a t ě p a t, een buffel die onrustig graast, nu eens hier, dan weer daar (dit laatste heet in G L d j ě d j ö l), en maar niet op één plek wil blijven.

LATJAP = d j a n t a p.

LATJING, in L ook *tjatjing* (cf. l a n t j o e n g), puntig en scherp (v. d. horens v. e. buffel, e. lans enz.).

LATONG, e. s. v. brandnetel. Soorten zijn: l a t ò n g i l a n g poetjoek (veroorzaakt bij aanraking koorts), l a t ò n g koeroek en l. k ò l a k o e l o e n g.

LAUP, onverv., (*mě*)*nlaup* en *mĕlaup*. [in 't water] duiken. *Mĕlaupi* loedjoeé mĕtau h koe wan wöih, duiken naar zijn mes dat in 't water gevallen is. *Ilaupté* dirié, hij dompelde zichzelf onder water (bv. omdat hij door een zwerm wespen vervolgd werd); i l a u p n é a t o e k o e w a n w ö i h, hij liet steenen in 't water zinken (bij het maken v. e. p ě n j a n g k o e l ö n). N g ö g ö r ö t ě r l a u p i a k o e n ě, ik kan er niet meer naar duiken (de rivier is te diep). I k ö g ö r ö b ě r l a u p m a h a t g ö r ö d ě m o e, als er niet naar geduikt wordt vinden we het zeker niet. *Bĕrlĕlaupön*, bij wijze v. spelletje telkens duiken. *Bĕrsilaupön*, elkaar onderdompelen of onder water houden (v. knapen). *Moelaup*, ondergedompeld, onder water geraakt, bij het duiken verdronken.

LAUT, zee, (dikwijls als verkorting v. l a u t t a w a r) meer; (geogr.) *Laut*, het Meer- en het Dörötgebied, d. i. het Noordelijk gedeelte v. h. Gajöland (tegenover het Zuidelijk gedeelte, de Gajö Loeös). L a u t k ò l a k, de wijde zee, d. i. de eigenlijke zee, de oceaan; l a u t t a w a r, zoetwaterzee, meer; (geogr.): *Laut Tawar*. „het Meer” van het Gajöland, (ook) het Meergebied, d. i. die van de vier het Gajöland vormende hoogvlakten, waarvan de Laut Tawar het middelpunt vormt, met annexen (Kètöl, Bĕroek-sah, Toendjang en Tĕlòng), en dat ten Z. begrensd wordt

door het Kliötön-gebergte. Těngah i wah n laut (of koeckandoeng) poedah a anakoe ini, sakit akoe, terwijl ik zwanger was van dit kind, ben ik ziek geweest.

LAWAN, z. löwön (lawan wordt meer door oude lieden gezegd).

LAWANG, e. s. v. boom, waarvan de bast om haar kruidnagelachtigen smaak wel gekauwd wordt. Zie blō lawang en boengö lawang.

LAWI I, de staartveeren van sommige vogels. Koerik rawan moelawi, een haan heeft staartveeren; palis nitik mēmōngōti lawi, palis ni mēpō mēmōngōti oeki, 't ongeluk van de eend is het, te betreuren dat ze geen staartveeren, het ongeluk van den mēpō-vogel is het, te betreuren dat hij geen staart heeft (gezegd van een oude vrijster, die over haren ongetrouwden staat jammert); kēdik mēlawi, lachen met een langen uithaal, met ostentatie lachen (bv. jonge meisjes).

LAWI II (= lawit), lang geleden, langdurig (zie lawit, doch sēlawi bestaat niet).

LAWIT (cf. lawi II), langdurig, lang geleden. Lawit pēdih i rantō wé, wat blijft hij lang aan de Kust; lawit pēdih oelaké, het duurt lang eer hij terugkeert; lawit oemoéré, hij geniet een lang leven; ngō lawit anakoe maté, 't is al lang geleden, dat mijn kind stierf. Sēlawit akoe blōh, ngō arā rōa anaké, terwijl ik op reis was, heeft hij al twee kinderen gekregen; sēlawit akoe bērladang, gōrō pēnah oerōn, zoolang ik aan het ladangs aanleggen ben, heeft het nog niet geregend; sēlawit koeingōt gōrō pēnah prang oerang Bōbōsōn, zoolang ik mij kan herinneren, hebben de lieden van B. geen oorlog gevoerd.

LĒ, afk. v. dĕlé.

LĒBAH, e. s. v. bijen of wespen (zij steken, njoekoet, in L ook ngèt); ze maken hun nesten bij voorkeur op toعالang —, lēlis- en kēkaboerimbō-boomen. Soorten zijn: lēbah kōl (groot), en lebah bērōk (klein, maken kleine nesten); manisōn ni lēbah, honig; oemah ni lēbah, bijennest; pawang lēbah, de leider van de bijennestzoekers. Bērlēbah, bijennesten zoeken (om de honig en de was eruit te halen).

LĒBĒ, titel gegeven aan lieden die een zekeren graad van kennis hebben van de moslimsche wetenschappen; is die kennis (volgens Gaj. maatstaf) groot, dan noemt men ze tēngkoe; ook laten jongere geleerden, die zich nog te

jong achten voor den eerwaardigen titel v. tēngkoe, zich lěbė noemen; de lěbė's onderwijzen wel Qoerānreciet en eenvoudige fiqh-boekjes.

LĚBĚM, langzaam van beweging, treuzelig, zeurig (in 't loopen, werken, praten). Cf. lě m b ǝ m.

LĚBĚŎLA, zie b ǝ ō la.

LĚBIH, meer, meerder; in hooge mate; het meerdere, overschot. Lěbih naroeé djǝdjari lah, de middelvinger is de langste; lěbih atasé pǝra ari akoe, hij is een beetje grooter dan ik; ǝja si lěbih atas, hij is de allergrootste; lěbih bǝpé panglimǝ ǝja, die panglima is bijzonder dapper; lěbih-koerang pǝrasankoe ara tigǝ ratoes djǝma i wan kampoeng koe, si lěbih-lěbihé ara tēngah mpat ratoes, naar mijn meening zijn er in mijn kampoeng zoo ongeveer 300 menschen, en op zijn meest (hoogstens) 350; lěbih koerang gǝrǝ bǝrsiitoengǝn akoe oeroem wé, een beetje meer of minder, dat rekenen wij tegenover elkaar niet zoo precies uit (v. goede vrienden); adoeh djǝrǝh é, lěbih² ari Pǝtǝri Bangsoe, wat is zij mooi, nog mooier dan de P. B. (een uit de hikajat Malim Dewa bekende schoone prinses); nti bǝrsara-lěbihǝn, glah bagi dés, geef niet den een meer dan den ander, maar verdeel het gelijkelijk; lěbihé, het overschot (bv. het water dat overblijft in een kǝndi, nadat men een kleinere kǝndi eruit gevuld heeft; ook bij meten en wegen:) overmaat, overwicht, toegift bij verkoop; kam wǝ lěbihé, U weet het 't beste, ik laat het aan U over, het zij geheel naar Uw weggevallen (Batav. masa bodo); imǝné lěbihé, haar geloof kan haar dat het best aanwijzen. *Lěbihi* (mǝnlěbihi); mǝnlěbihi pri, overdrijven; mǝnlěbihi pǝkajan [ari djǝma lǝn], overdrijven in kleeding, zich anders of mooier kleeden dan de andere menschen, zich boven zijn stand kleeden (bv. met oepoeh pinggang singkǝt, of zonder oepoeh pinggang over de sǝroeǝl); mǝnlěbihi ari pǝng pǝrboeǝtǝdné, zijn gedrag gaat de door gewoonte en wet gestelde perken te buiten, hij heeft zich meer veroorloofd dan men in den regel pleegt te doen. *Ilěbihné* bagédné, hij nam voor zich zelf een grooter deel [dan de anderen kregen]; mǝnlěbihǝn atoer oeroem ingǝt, meer doen (zich meer veroorloven) dan gewoonte en zede voorschrijven of toestaan (bv. in plaats van 3, 5 dagen bruiloft houden). Gǝrǝ tǝrlěbihǝn (of tǝrlěbihi) ningkǝ bagédné, idisǝn bédné, ge moogt niet een grooter deel voor U

- zelf nemen [dan ge ons geeft], ge moet het alles gelijkelijk verdeelen; *gōrō tērlëbihi boeöt ni oetoes òja*, poedjëròh bariksana boeötné, 't is niet mogelijk het werk van dien timmerman te overtreffen, al wat hij maakt is voortreffelijk. *Bërsilëbihön*, elkaar trachten te overtreffen, de oogen uit te steken (in 't dragen van zware vrachten, v. mooie kleeren). *Poelëbih-lëbih*, altijd [anderen] trachtend te overtreffen. *Pēnlëbih* (ook *lëbihé*), een toegift (bij verkoop, bv. één vischje op de 10). *Moelëbihön* koedjërang krō kēkaboer sinō, koeagak nta h gèh bang djamoec, ik heb van ochtend wat meer rijst [dan gewoonlijk] gekookt, ik dacht dat er misschien gasten zouden komen. *Kelëbihön* toe akoe maan sinō, ik heb zoo even wat te veel gegeten.
- LÈBOEH**, nog slechts even geopend, bijna geheel gesloten, dichtvallend (v. d. oogen v. iemd. die slaap heeft, cf. *toendoe h*); bijna geheel uitgedoofd (v. h. reeds sinds geruimen tijd slechts smeulende vuur in den oven; cf. *loengoen*).
- LÈBÖM**, kies. De *lëböm's* worden onderscheiden in: *lëböm atas*, — toejoeh, — *kiri en* — *koeön*.
- LÈBÖM** of *lëböm-lëböm*, gezwollen en met gele vlekken (v. in water gekookte slechte kalebassen, en van 't lichaam van iemand die beri-beri of waterzucht, *sakit basoer*, of *sakit mamang koening* gehad heeft).
- LÈDAK**, modderig, papperig, smerig, nat vuil. *Moessim oerön lèdak dēné*, in den regentijd zijn de wegen modderig; *tanòh lèdak*, modder; *krō lèdak*, rijst, die in te veel water gekookt is; *pinang katjat lèdak iangsa*, onrijpe pinang (die van binnen nog zacht en vochtig is) wordt pappig als men ze kauwt. *Lèdaki* (*mëlèdaki*); *anak-anak mëlèdaki* (of *mëlèdakön*) *dēné*, de kinderen maken den weg modderig.
- LÈDAK** (G L) of *dèdak* (Atj. *lhò**), de fijne rijstbolsters die bij het *nloemöt*, voor de derde maal stampen, van de korrels loskomen; zulke fijne rijstzemelen worden wel aan eenden gevoerd. Cf. *sëkam*.
- LÈDOENG** of *moelèdoeng* (G L = *këlèdoeng* L) diep (v. e. bord). *Lèdoengi* (*mëlèdoengi*), uitdiepen enz., zie *këlèdoeng*.
- LÈGÈH**, kantelend, niet goed bevestigd (zoodat het licht kan vallen of losraken); slecht bewaakt; achteloos, onachtzaam (bv. in 't opbergen van iets, zoodat het licht kan gestolen worden), onzeker. *Ikòté lègèh* (opp. king), het is onstevig gebonden; *lègèh pèdih aténgkoe mēnēngèn prié bëtsi tjògahé wö tòsé* (opp.

soenggoeh), ik ben niet zeker of ik wel gelooven kan wat hij verteld heeft, het schijnt wel gelogen. Görö djadi *moelègèh rètantö ngö ioesoehié* (opp. ingöt), als wij maar een oogmerk ons goed onbewaakt laten of laten slingeren (achteloos zijn ten opzichte van ons goed), steelt hij het dadelijk.

LĒGIH of *gih* of *nggih*, (in Böb. ook *ngih*), negatie: niet, niet bestaand, niet aanwezig (doch als eenvoudige negatie is meer *göro* in gebruik). Ara kö Ama n Djata isinön? — Lēgih (of nggih), is A. n Dj. hier? — Neen. Ntah kitö blōh. — Akoe nggih (of lēgih, vooral in G L), kom laten we weggaan. — Ik wil niet; nti lēgih kō gèh lang, ge moet bepaald morgen komen. *Lēgihön* (mēlēgihön); *ilēgihné pēnōsahō*, hij ontkende dat wij hem iets gegeven hadden; *ngö koe koendöi ilēgihné*, ik heb hem al ondervraagd, maar hij ontkende het (hij zeide dat het er niet was, zeide er „lēgih” op); *nlēgihön nahma lö boeötmoē ini*, jouw gedrag zal oorzaak zijn dat ik mijn positie [v. rödjö] verlies (zegt de rödjö tot een zoon of een sérinön die zich slecht gedraagt; want wangedrag van een familielid kan oorzaak zijn dat de rödjö wordt afgezet); *glah kitölēgihön rödjötö ini, kōtèk pēdih pērbōeōtné*, kom laten wij dezen onzen rödjö afzetten, want hij heeft erg slecht gedaan. *Rödjötö görö tēr-lēgihön ilōn*, wij kunnen onzen r. nog niet afzetten (want hij heeft nog niets gedaan dat ons daartoe berechtigt). *Moelēgih*, afgezet, uit zijn waardigheid ontzet (v. e. rödjö). *Poelēgih-lēgih*, al maar „neen” zeggen. *Pēlēgihön*, wat de *saudörö*'s aan een rödjö geven ten teeken dat ze hem uit zijn waardigheid ontzetten (bv. twee blokken wit goed). *Kēn lēlēgihön*, wat dient om in geval van nood (als er niets anders of beters is) gebruikt te worden; *katjoe tjanang ini koetasōn kēn lēlēgihönkoe lang sō*, dit stuk katjoe in den vorm van een tjanang bewaar ik om later, als er eens geen katjoe te krijgen is, te gebruiken.

LĒHLÖH, z. *lèklök*.

LĒKAH (G L), *lèkōh* (L). *Mēlēkah*, losgegaan (v. e. band, v. steken bij 't naaien). *Ikōté mēlēkah*, de band (strik) is los; *sēnēngkōlkoe mēlēkah*, de knoop van mijn draagdoek is losgegaan. *Lēkahi* (mēlēkahi); [een strik (bv. om een *kirimön*), een touw] losmaken.

LĒKAT, vastgekleefd, ergens voor goed aan vast. *Manoek ngö lēkat kōna* (of *koe*) *gētah*, de vogel zit al vastgekleefd aan de vogellijm; *ngö lēkat blō na*

naké koe Pëparik, het huwelijksaanzoek voor zijn zoon bij [iemand v.] Pëparik is officieel aangenomen, zijn zoon is reeds officieel verloofd met een meisje v. P.; lëkat anaké, het kind wil niet naar buiten komen, zij heeft een moeilijke bevalling (ook moesoempöl anaké); anakoe ngö lëkat badjoe, — ngö lëkat pinggang, mijn dochter draagt al geregeld (voor goed) een baadje (is al over de 8 jaar), mijn zoon draagt al geregeld een lendenkleed (over zijn broek, is al over de 10 jaar; cf. bër lapis); ngö lëkat gëralé òja, die naam (bv. een later aan 't kind gegeven naam) is hem bij gebleven, daarbij wordt hij thans algemeen genoemd; lëkat pëdih matangkoe ilòn, mijn oogleden zitten nog vast op elkaar, ik heb nog ergens slaap; lëkat pëdi matangkoe nèngòn djëma òja, bëtsi koebëtih rasaé, mijn oog volgt al maar dien man, het is mij alsof ik hem gekend heb. *Lëkati* (mënlëkati); lëkati blō koe dirédné, siriñ aan den staak (waarlangs ze groeit) vastbinden. Ngö koelëkatön blō n anakoe koe P., ik heb mijn zoon verloofd met een meisje v. P..

LËKLÖK (L), *lëhlöh* (G L), onvertrouwbaar, op wiens woord men geen staat kan maken.

LËKOËK (cf. bëngkoeng en lëngkoeng), verv., *më(n)lekoek*, ombuigen (een tak, bv. om de vruchten te plukken); ilëkoeké oeloeh këñ gör n djō, hij buigt (door verhitting) een bamboe om ten einde die als steel voor een djaō te doen dienen. Djëma òja görō *tërlëkoek*, die man laat zich niet van zijn stuk brengen. *Moelëkoek* (ook lëkoek), omgebogen (zoodat er een holte of deuk in is, zooals bv. de iling² vertoonen, nadat ze zijn itoendjöl).

LËKOEM, strot, adamsappel.

LËKÖH, zie lëkah.

LËLA, klein ouderwetsch kanonnetje (Mal. lila).

LËLABOE, de buik van een fuik (oe), van de awak (vernuwing) tot de poet (bodem), wijl de vorm op een laboe gelijkt. Ook n. v. e. kampoeng en een aroel bij Böbassan (L), v. e. nederzetting van Këbajakan (L) en v. e. djamboer op den weg naar Idi.

LËLADOE, ^{1/} (G L: *ladoe*) e. zoete versnapering, gemaakt v. djagong of klefrijst; ^{2/} e. s. v. gras; ^{3/} n. v. e. patroon in het weefsel v. këtawak's en v. e. op tapé's gestikt figuur (de naam ontleend aan den vorm, die lijkt op de bloemetjes van het sub ^{2/} bedoelde gras).

LËLAJANG, vlieger (de vliegers hebben den vorm v. e. vo-

gel, meestal v. e. kalang; z. ook dëdëngöngön). Mënloeah lələjang, een vlieger oplatén; ndjaloelələjang bërsiatas-atasön, een wedstrijd houden wiens vlieger het hoogst gaat; lələjang ni tjëmara, driehoekige versiersels van zilver, soeasah of koper aan de chignons van getrouwde vrouwen. *Bërlələjang*, vliegers oplatén.

LƏLANG I, verv., *mələlang*, [een groententuin of ladang (niet een rijstveld, zie lamboet) met eenig werktuig, bv. djëlbang, van onkruid zuiveren, schoffelen. *Lələngönkō pé mpoeskoe*, zuiver mijn groententuin eens van onkruid.

LƏLANG II (cf. alang en lölö), ontoereikend, waaraan nog iets ontbreekt. *Lələng pëdih boeötkoe gëh djamoë*, er ontbrak nog maar een klein beetje aan of ik was klaar met mijn werk, toen er gasten kwamen; *oepoeh lələng*, een korte kain voor kinderen; *djëma lələng*, iemand die een beetje onnoozel, niet goed wijs is; *lələng pëdih aténgkoe nëngön boeöt n anakkoe*, ik mis nog het vertrouwen in de geschiktheid (kracht enz.) van mijn kind voor het werk. Zie voorb. s. djangkō.

LƏLANG III, zie lang.

LƏLANGIT, z. langit.

LƏLAPEN, z. lapé.

LƏLAWAH (Mal. laba²), spin. *Djaring ni lələwah*, spinneweb; *oemah ni lələwah*, het centrum v. h. spinneweb, waar de spin zelf zit; *lələwah töié itösé këndjaring*, de spin maakt van haar drek een web (om andere insecten in te vangen); *lələwah isërité oemahé*, de spin spint haar web (door een aantal draden dooreen te vlechten). *Lələwah ni gëdaboehön*, e. s. v. netwerk v. rotan onder aan de gëdaboehön bevestigd (als een spinneweb; trapt de olifant of de rhinoceros daarin, dan valt de gëdaboehön van boven neer).

LƏLƏPÖK, z. lëpök.

LƏLÉS, geogr., zie lëlis.

LƏLÉT, geogr., zie lilit.

LƏLI, e. s. v. eetbaren vogel, donker, met gespleten staart.

LƏLIS, e. s. v. grooten boom (heet in Tëmiang sëlëlas), waarin veel bijennesten gevonden worden. *Lëlis*, n. v. e. kampoeng in S. (in die k. staat een groote lëlis-boom).

LƏLIWÖTÖN, tandvlesch, zie liwöt.

LƏLOEANG z. loeang.

LƏLOEKOEP, zie loekoep.

LĒLOEMBOE, z. loembœ.

LĒLÖGÖN, e. s. v. grooten boom, van welks hout men prauwen maakt. Zie ook s. lögön.

LĒLÖN, vermaak, amusement; speelgoed voor kleine kinderen (waaronder vooral lekkernijen te verstaan zijn, die men kinderen geeft om ze stil te houden; eigenlijk speelgoed is er niet, behalve: kleine göngs, tjanangs, trommen enz. v. klapperdoppen, nagemaakte buffels, kĕkòròn, v. hout of dĕdingin, kleine tolletjes, gasing). O-sahkō pé awal tasak kĕn lĕlòn ni anak-koe, toe, geef mijn kind een rijpe pisang opdat het zich daarmee amuseere; lĕlòn ni djin, roode bloemen (z. kalim djoeang) die men legt bij een boom, welks djin men verzorgt (z. asoeh), omdat men meent dat de djin daar van houdt.

LĒMAK, vet op 't lichaam, vet v. smaak (als klappermelk). Moesaloep lĕmaké kōrō òja, het vet zit er dik op bij dien buffel, hij heeft een laag vet over zijn vleesch; kĕndoeri lĕmak loengi, „een vette en zoete kĕndoeri”, bij de bereiding waarvan santan en manisōn gebezigd worden.

LĒMAS, week, zwak, slap, krachteloos (bv. vermoeidheid); fijn, net (v. gang, manieren, taal). Pōa ini ngō moelĕmas, dit zout is al week geworden, gesmolten.

LĒMBANG (cf. mĕmbar), loslatend, [los]geweekt (door bevochtiging). Lĕmbang toenggōmé itauhi oerōn, het vuil op zijn lichaam heeft losgelaten doordat er regen op gevallen is. Lĕmbangi (mĕlĕmbangi) toenggōm, [bij 't baden] het vuil op het lichaam alleen maar losmaken (door er water over te gieten, maar het niet afwrijven. koesoek; zulk baden noemt men niri nitik).

LĒMBATAH of blatah, gabah v. bëras, rijst, die bij het stampen niet ontbolsterd of gepeld is (gōrō moewōt koelité); soms wordt deze lĕmbatah of blatah dan nog eens gestampt, waardoor zeer fijne en lekkere bëras verkregen wordt, doch meestal wordt ze aan de kippen tot voer gegeven. Zie kēsèk en nioe.

LĒMBATJAN, zie blatjan.

LĒMBÉ, n. v. e. kampoeng en e. rivier in G L.

LĒMBÈK of lĕmbik (opp. tĕgōr, cf. lĕmboet), week, zacht, murw. Krō lĕmbèk, weeke, zachte waterachtige rijst, die in te veel water gekookt is; tanòh lĕmbèk, weeke, zachte, niet harde grond; djĕma toeō koelité lĕmbèk, de huid v. oude lieden is week, niet veerkrachtig; akoe lĕmbèk pĕdih rĕmalan, ik loop niet flink meer.

LĒMBIK, zie lëmbèk.

LĒMBIS of lëmis, muskiet, mug. Oemah² Gajō gōrō moelëm(b)is, in de Gaj. huizen zijn geen muskieten.

LĒMBÖ, verv., *mënlëmbö*, [hoog gras met handen, voeten of met een stok] neerslaan of neerdrukken (om er zich een doortocht door te banen); gōrō tērpikiri nē kēn pēroentoengōntō, mēlëngkan bērpang-goeng koe Toehön, koe si dōdōhé k' òné rēbahé, koe si lëmböé k' òné tēwahé, wij mogen niet meer peinzen over [de oorzaak van] ons lot (ongeluk), doch moeten het slechts laten aankomen op den Heer; waarheen het overhelt, in die richting stort het neer (evenals een boom), waarheen het wordt geduwd, in die richting slaat het neer (evenals gras). Kērēpé (ròm) *moelëmbö* ijoepön koejoe, door den wind neergeslagen gras (padi).

LĒMBÖE; rund, koe. Lëmböe rawan, stier; lëmböe bōnōn, koe; lëmböe moeglëmbëngön, runderen hebben een slap neerhangende kwab aan hun hals; ara si sērasī bērlëmböe, ara si sērasī bērkōrō, sommige lieden zijn gelukkig in 't koeien, andere in het buffels houden. Zie^o mata n lëmböe.

LĒMBÖET (opp. tēgōr, soms kras; cf. lëmpoek), zacht, week, slap (niet zoo erg als lëmbèk). Wah n kajoe, ngō lëmböet, ngō tasak, ngō lëmbèk, ngō tasak toe, als een vrucht zacht is, is ze rijp; is ze week (murw), dan is ze overrijp; ngō lëmböet koejoe, de wind (zooeven nog sterk) is thans zacht (zwak) geworden; lëmböet pēdih oekoekoe rēmalan, mijn knieën zijn slap onder 't loopen; ngō lëmböet lō ini, 't is al wat minder heet (bv. omdat de lucht bewolkt is geworden of omdat de zon al minder hoog aan den hemel staat).

LĒMBÖM I (= lëbè m, cf. arih², opp. pantas en batjar), langzaam, traag (in 't loopen, in 't spreken, in 't uitvoeren v. eenig werk).

LĒMBÖM II. murw. bont en blauw [geslagen]. Lëmböm bōdōdné kōna baroel. hij is bont en blauw geslagen.

LĒMBÖSAK, gezwollen (v. 't lichaam, tengevolge v. e. ziekte), zie tēmboen.

LĒMĒDOEK, e. s. v. groote visch, die vooral in Tampoer gevangen wordt, lekker. Men vangt ze als ze 's avonds in groote hoeveelheid gaan kuit schieten op den zandigen oever v. rivieren; lë mē doek Tampoer, de lekkerste soort l.

LĒMIS, zie lëmbis.

- LĒMOET, = lēmboet.
- LĒMPAWI, e. s. v. vrij groote visch, die 't mannetje v. d. ali-ali genoemd wordt, lekker.
- LĒMPELAM, e. s. v. vruchtboom, onze mangga. N. v. e. kampoeng in G L, behoorende tot Rikit Göip. *Lēmpēlam Djabō*, n. v. e. kampoeng in G L, op den weg naar Soesoeh. *Lēmpēlam Pinang*, n. v. e. kampoeng in G L, op den weg naar Soesoeh. Mal. mēm pēlam.
- LĒMPOEH, n. v. e. kampoeng in G L.
- LĒMPOEJANG, e. s. v. plant; behoorende tot de Zingiberaceae, waarvan de wortel als a was en als medicijn wordt aangewend. N. v. e. verlaten kampoeng in Isak (D).
- LĒMPOEK (opp. tēr kòl), malsch, zacht, goed gaar gekookt (v. knolgewassen als oebi, gadoeng, pēnggölö, en van vruchten die in water gekookt of gestoofd worden). Ngö lēm poek oekoeng koe, mijn knieën zijn als gaar gekookt, ik kan haast niet loopen (v. zwakte, bv. een pas herstelde zieke, of v. vrees).
- LĒMPOESING I, e. s. v. kleine bloedzuiger, die wel in den neus v. buffels, honden en kinderen kruipt (als ze water drinken). *Wōih n Lēmposing*, n. v. e. rivier bij Oering (G L).
- LĒMPOESING II. Koejoe•lēmposing of — moelēmposing, wervelwind, windhoos. (Cf. poesing, koejoe moepoesing).
- LĒMPOŚŌ, zie kalim pōśō. N. v. e. aroel bij Loemoet (D). *Kala Lēmposō* of *Mpō*, n. v. e. wijk v. Loemoet, gelegen aan de uitmonding v. d. Aroel Lēmposō in de Loemoet.
- LĒN I (L), *laèn* (G L), ander, vreemd, anders. Kampoeng lèn, een andere kampoeng; gōrō sanah pé iboeötne lèn, mēlèngkan bērdjoedi oeroem misöp wō si iboeötne, hij doet niets anders dan dubbelen en schuiven; lèn ini, lèn òja, dit is iets anders dan dat; lèn pēdi tēsmoe (L, tōsmoe in G L) pé, jouw manier van doen is zeer afwijkend [van de gewone], wat gedraag je je onbehoorlijk (tot een ondeugend kind); lèn ari òja ara dēlé ilòn, behalve dat, zijn er nog vele andere (verhalen); lèn ari rōdjō Pētiambang, gōrō sah pé koeasa i Gajō Loēs, alleen r. P. heeft macht in G L. *Lēdni* (mēlēdni), scheiden, afzonderen; ilēdni kōrōmē a oeroem (ari) kōrōngkoe ini, scheid uw buffels af van de mijne. *Lēdnōn* of *lēnan*, anders —, vreemd maken, (spec.) een zoon bij diens huwelijk uitzetten, d. i. hem een afzonderlijk vertrek in 't huis en het hem toekomende erfdeel geven; ngō koelēdnōn anak koe si

oeloebörö, ik heb mijn oudsten zoon al uitgezet (cf. djawé en klèh). *Bërlaèn* kitö nti bëroeroem, laten wij elk afzonderlijk (voor zich) [gaan visschen vangen], en niet gezamenlijk. *Lingé moelèn ari lingkoe pòra*, zijn stem is een beetje anders dan de mijne.

LÈN II, afk. v. dëlèn, comparat. v. dëlé; lèn ini ari ò ja, dit is meer dan dat.

LÈNANG, n. v. e. kampoeng in D.

LÈNG, verv. *mènlèng*, meestal *lèngön*, (eigenl. op zij buigen, naar één kant laten overhellen, cf. gèlèng en taling; spec.) [zijn rang v. rödjö, toeö enz.] vrijwillig op een ander familielid overdragen, afstand doen van [zijn rang of ambt]. *Lèng bërsalin*, bij vrijwillige overgave [v. e. ambt door den bekleeder aan een ander familielid] geeft deze hem een „salin”, n.l. 2 stukken wit goed. *Koelèngön nahmakoe ini koe ngikoe ini*, ik draag mijn rang (ambt) vrijwillig over op dezen mijn jongeren broeder (zegt bv. de rödjö die vrijwillig ten behoeve v. e. jongeren broer afstand doet van zijn ambt, terwijl hij zijn hoofddoek afneemt en op 't hoofd van dezen zet).

LÈNGA, e. s. v. oliegevende plant, *sesamum indicum*. *Lan-djoet mi oemoermoe sèkoentjölènga*, moogt gij lang leven als e. koentjölènga (de lènga heeft vele en erg fijne pitjes). N. v. e. gehucht aan de Peusangan rivier (L).

LÈNGAM, e. s. v. woudboom, met zwart hout, dat gebruikt wordt voor heften en scheeden van messen en wapens.

LÈNGÉ, slof, achteloos, onoplettend, niet luisterend naar aanwijzingen. *Lèngé bërböët*, achteloos, onoplettend werkend. *Lèlèngèn*, die slecht luistert, sufferig, onoplettend is.

LÈNGGÈN I (G L), e. s. v. schepnet v. tali kri om visschen te vangen, veel gelijkend op, doch iets grooter dan, de *djaö*.

LÈNGGÈN II, e. s. v. boom, van welks hout wel tèsik's voor heiningen en ook eene minderwaardige soort van planken gemaakt worden.

LÈNGGÈN III (L), de choleraageest; (grof voor) cholera (in G L *pènggèn*). *Imöi lènggèn mi kō*, moge de cholera je halen. Cf. *ta^s oen, laja, (h)awar, koejoe si kras* enz.

LÈNGGÖAK, e. s. v. vogel, grooter dan de duif, donkerkleurig; wordt wel in een kooi gesloten, ook vetgemest en dan geslacht (zie s. kantjit).

LÈNGKAP, volledig toegerust, — uitgerust, van het noodige voorzien; compleet, voltallig, volledig [v. e. uitrusting,

vooral kleederen, oorlogsmaterialen]. *Kapal ngö lěngkap alaté*, het schip is volkomen opgetuigd; *pěkajan lěngkap sěgör* toeroen, een compleet stel kleeren, om éénmaal te wisselen; *gědoeng ö ngö lěngkap isié i was*, *sěgěliön barang bédné ara*, dat huis was van al het noodige voorzien (volledig ingericht), alle meubilair was aanwezig; *ianggōé oepoeh*, *sěroeölé*, *badjoeé*, *boelangé*, *sělěngkap dirié*, zij haalde een lendenkleed, een broek, een baadje, een hoofddoek, [kortom] een volledig stel kleederen voor hem; *ngö lěngkap ödöt oeroem hoe koem*, *ngö lěngkap sarak si òpat*, de vertegenwoordigers der menselijke en der goddelijke wet, de vier standen zijn allen (voltallig) aanwezig. *Lěngkapi* (nlěngkapi), in orde maken, equipeeren, completeeren; *ngö nlěngkapi alat [prang]*, *söböp Blöndö malé gěh*, zij maakten krijgstoerusting (oorlogsgereedschappen) in orde, omdat de Hollanders zouden komen. *Ilěngkapön amangkoe pěkajankoe*, mijn vader maakte mijn kleederen in orde, verschaftte mij een volledige uitrusting; *ilěngkapné (= igěnapné)* *oetangé si manè*, hij vulde aan wat hij gisteren nog was schuldig gebleven. *Görö těrłěngkapi akoe oepoehkoe*, *ara boelang görö badjoe*, ik kan mij geen volledig stel kleeren aanschaffen, ik kan mijn uitrusting niet completeeren (omdat ik geen geld heb), een hoofddoek heb ik, maar ik heb geen baadje. *Běrłěngkap alat lö kitö bėsilō*, laten wij thans ons [ten oorlog] uitrusten. *Ngö běršilěngkapön alat oerang Pěparik oeroem oerang Pěndsān*, de lieden van P. en die van P. rustten zich elk van hun kant uit [tot den oorlog]. *Poelěngkap-lěngkap alat sabi*, *tapé prang görö djadi*, zij maken al maar krijgstoerusting, doch het komt maar niet tot oorlog. *Pěrłěngkap pėdih ni sé alaté*, hij is bijzonder goed geëquipeerd, bijzonder goed toegerust. *Pěrłěngkapön = poelěngkapön = moelěngkapön = lěngkapön*, (comparat.) beter uitgerust. *Ringgit ini kěn pėnlěngkapön ni sō manè*, deze dollar dient ter aanvulling van [het] gisteren [door mij betaalde].

LĒNGKAWI, zie poeloet.

LĒNGKĒK of *lōngkèk*, holte, inham, spleet, insnijding. *Lěngkèk ni aroel*, inham in de rivier; *lěngkèk ni boer*, een insnijding, holte in den bergwand; *lěngkèk ni kēmiring*, de holte in de oorschelp; *limé majò koe wan lěngkèk ni soejön görö nè*

tëroenoe hön, een wandluis, die in een spleet van de huisstijl gekropen is, kan men niet meer doodmaken; ngö mbèh djëdjöp lèngkèk ini koepèrahi, gö rö tërdëmoei akoe, ik heb hem in alle hoekjes en gaatjes gezocht, doch heb hem niet kunnen vinden.

LÈNGKÈM en *lèngkòm* (cf. langkoem), verv., *mě(n)-lèngkèm*, een weinig (bv. van onderen, aan den rand) omkrullen, dubbelvouwen. *Ilèngkòmé* (*ilèngkèmé*) boelangé, hij krult den rand van zijn hoofdhoek wat om (zoodat er een rolletje in komt). Ngö *ilèngkèmné* këmiringé, hij heeft zijn ooren al gespitst (als teeken dat hij wil bijten, v. e. hond, e. paard enz.; fig. ook v. e. mensch, die aanstalten maakt om te gaan vechten). Oepoeh itöm sihön arapé, sihön koedoeké? — Koesi lèngkòmé, òja arapé, wat is de vóór- en wat de achterkant van wit goed? — De kant waarnaar het van onderen omkrult, dat is de vóórkant.

LÈNGKIO, e. s. v. vogel, geel v. kleur.

LÈNGKOEDOE, bēngkoedoe, welks wortel een roode verfstof levert, waarmede vooral vroeger hēt in G gesponnen garen werd roodgeverfd (toebör; vooral de Alassers deden dat; thans zelden, van wege den invoer van Europ. garen).

LÈNGKOENG, verv., *mě(n)lèngkoeng*, [zachte, buigbare, veerkrachtige voorwerpen, bv. rotan en bamboe] ombuigen. Cf. lëkoek en bēngkoeng.

LÈNGKOEÖS, een plant, welker vruchten als awas gebezigd worden, en die ook dienst doen tot de bereiding van indigo (tané).

LÈNGKÖK, kronkeling, bocht (v. e. weg, v. e. rivier, en in het lemmet v. wapens als kris en pōndök). *Lëlèngkök* (*ulèlèngkök*), iemd. om den tuin leiden, met mooie praatjes afschepen. Zie lèngkòng.

LÈNGKÒM, zie lèngkèm.

LÈNGKÒG, ongeveer = *lèngkök*, cirkelvormige kronkel, bocht. Zie tëtöekö lèngkòng. Nipé nòmé *mөлèngkòng*, de slang ligt gekronkeld (in een cirkel).

LÈNTIK (opp. bōngkòk), buitenwaarts achterover gebogen, in 't midden ingebogen, zoodat de uiteinden naar boven schijnen te staan, concaaf. Poemoelé lèntik, de rug van haar hand is concaaf (haar vingers zijn buitenwaarts om achterover gebogen); lèntik djanggoet mata nisi bēbëroe ö, de ooghaartjes van dat meisje zijn naar boven omgebogen; lèntik pantatë rēmālan, haar achterste wipt op bij 't loopen; lōpah lèntik, mes of sabel met buitenwaarts omgebogen punt; oerang Batak lèntik boeboengön noemahé, de dak-

nokken der Bataks zijn naar het midden ingebogen. Oerang Gajō bédné bērléntik' ipòdné atas, alle Gajō's hebben hun boven (vóór)tanden concaaf ingevijld. LĒNTOEJOENG, e. s. v. boom, met harige vruchten, die gegeten worden. Anak n manoe k ini tēngah bīr-léntoejoeng (of moeléntoejoengön) ilò n djanggoeté, deze jonge vogels hebben nog donzige véeren (ter aanduiding v. e. zeker stadium in den groei v. vogels en hoenders, cf. loendoe en djaroem).

LĒDM. Moelèòm, ingevallen (v. d. mond van tandenlooze oude lieden), hier en daar naar binnen ingedeukt of omgekruld (van den scherpen kant v. 't lemmet v. e. mes, bv. door dat ermee op een steen gehakt is).

LĒPAK. Mēlèpak, zich telkens vergissend, iets anders zeggend dan men bedoelt (e. s. v. ziekte). Lèpaki (n l è p a k i), onwaarheid spreken tot iemd., iemd. beliegen. Pīlèpak, een bedrieger.

LĒPAS, voorbij, gepasseerd, bereids, al [gedaan]; er voorbij, er over heen, te ver, verder gegaan dan behoorlijk was. Ara djěma lèpas tēr ar ap n oemah koe sinö, er ging zoo even iemand vóór langs mijn huis voorbij; òsah kō pé dēnēng koe lèpas, laat mij even passeeren; ngö lèpas ari tòtòr a, moedē moe a koe oeroem pòlan, nadat ik die brug gepasseerd was, ontmoette ik N.; lèpas pantang, na afloop van den verbodstijd (bv. v. d. bruidegom, 4 of 7 dagen na 't huwelijk); wé ngö lèpas manè blōh, a koe taring ilò n, hij is gisteren al gegaan, ik ben nog gebleven; lèpas bērsioelò n, taring bērsiröin, wanneer een van hen te ver vooruitgegaan is, wacht hij de anderen op, en wie is achtergebleven, wordt door de anderen gehaald (spreekwijze om aan te duiden dat de saudörö's elkaar altijd helpen en steunen); a koe ngö lèpas boeötkoe pòra, ik heb eigenlijk wat voorbarig gehandeld (heb bv. al een begin van uitvoering gegeven aan mijn plan, nog vóór ik verlof heb gevraagd aan den rōdjö); nti lèpas boeöt moe, ga u in niets te buiten, ga in niets te ver, doe niets verkeerd; ngö lèpas (of: lèpas-lèpas) pring koe kēn sé manè, ik ben gisteren tegenover hem te ver gegaan in 't spreken (door beleedigende woorden te bezigen, of ook door hem iets te zeggen dat ik had moeten verzwijgen); ngö lèpas maan kami gèh, wij kwamen [pas] toen de maaltijd al afgelopen was. Lèpasön (mēnlèpasön); lèpasön kō (= lipenkō) pé a koe koe sēr ap sō, breng mij even naar de overzijde (v. d. rivier). Ngö lèpasön wah n

doerén ini, deze doerianvrucht is al overrijp en daardoor niet meer eetbaar; koedöpöt asé n manoek, tapé ngö lēpasön, ik heb een vogelnest gevonden maar het was al te laat (de vogels waren er al uit).

LĒPAT, e. lekkernij van kētan (Atj. timphan). Moesim niriraja itòsé lēpat djēdjöp oemah, tegen den tijd van het feest na de vasten maken zij in alle huizen lēpat.

LĒPĒK, klanknab. v. h. geluid van de tegen de horens aan kleppende ooren v. e. buffel. Akoe *poelēlēpēk* sēpērti kēmiring n kōrō toeö, ik praat al maar en niemand luistert naar mij (antwoordt mij).

LĒPIH, verv., *mē(n)lēpih*, [een ligmat, een tapé, een zak] aan de randen v. e. boord of zoom voorzien, boorden, zoomen (ter afsluiting v. h. vlechtwerk).

LĒPING (cf. tjērbèng), een ergens uitgesneden of afgebroken stukje; schaarde of kerf (uit een mes). Katjoe sara lēping (of sēnlēping), een uitgesneden stukje gambir; ini lēping ni pinggönkoe sinö, hier is het scherfje, dat zoo even van mijn schotel gebroken is. *Mēlēping* loedjoengkoe, ipōnkoe, pinggön (koerön) ini, mijn mes is schaarde (er zijn scharden in mijn mes), er is een stukje uit mijn tand [gebroken], er zijn scherfjes uit mijn schotel (kookpot).

LĒPIS, verv., *mēnlēpis*, [iets, bv. een muskiet, of de mping, z. a.] met den vinger wegknippen. *Mēlēpis*, veerend weg- of terugspringen; tjabang kajoe mēlēpis koe salakkoe, een tak sprong mij (terwijl ik door struikgewas liep) in 't gezicht (ook v. d. dēdaup).

LĒPŌ (cf. Men. lapau, Atj. leupoe), de algemeene doorgang of het portaal vóór in het huis (dus aan de ralikzijde), waartoe de hustrap direct toegang geeft, en die dikwijls zonder deur op de mannengalerij uitkomt, doch van de vrouwengalerij altijd door de pintoe kōl is afgesloten; in L grenst aan de lēpō de andjoeng; in G L, waar de andjoeng dikwijls aan de achter (oedjoeng) zijde v. h. huis is uitgebouwd, wordt de naam lēpō wel beperkt tot dat gedeelte van het voorportaal, dat vlak vóór de atas rindoeng (tēr ralikön n atas rindoeng) is gelegen, terwijl dan de rechts en links daarvan gelegen gedeelten van het portaal, die het verlengde van sērambi rawan en sērambi bōnōn vormen, rōmböt genoemd worden (z. a.). In de lēpō verrichten de vrouwen overdag huiselijke bezigheden als weven, vlechten en aardewerk vormen, en spelen de kinderen.

LĒPOET, vermolmd (v. hout).

- LĚPÖK**, blaar (in de hand, den voet, op de tong). *Mělěpök* poemoengkoe něbang kajoe, ik heb blaren in mijn hand van het hout hakken. *Lělěpök*, e. s. v. plant in 't wild groeiend op ladangs, met holle vruchtjes, die aan brandblaren doen denken, bitter van smaak zijn en wel tot sajoer gebruikt worden.
- LĚPÖP**. *Mělěpöp*, smakken met de lippen, mummelen (zoals oude lieden doen); anak n lěpöp, scheldwoord. *Ilěpöpne* bibiré, hij maakte een smakkend of klokkend geluid met de lippen (om de aandacht v. e. meisje te trekken).
- LĚSTĚN**, n. v. e. djamboer op den weg v. Pinding naar Tam-poer, en v. e. rivier aldaar.
- LĚT**, z. loeang lět.
- LĚTĚ** (ook *lélé*) of oejöt lětè, e. s. v. benedenwaarts groeiende woekerplant, die evenals rotan als bindmiddel gebruikt wordt (bv. voor de përawisön).
- LĚTIH** (cf. kědjang, hək en pajah), afgemat, vermoeid (v. h. loopen, v. lang werken).
- LĚTOES**. *Moelětoes* (eig. openbersten), afgaan v. e. geweer. Bědikoe gōrō mēra moelětoes, ngō djoe-ōm oeböté, mijn geweer wil niet afgaan, het kruit is vochtig. *Ilětoesné* diangé, hij heeft zijn vrijster ontmaagd.
- LĚTÖP**, blaasroer, gemaakt v. [oeloeh] inös; de pijltjes (vooral v. oeloeh oetoeng) heeten anak nangkat; němboes — of nijoep lětöp, in 't blaasroer blazen, er mee schieten. Verv., *mělětöp*, met een blaasroer schieten op (vogels); moesim wah rēras kėkanak mėlětöp, in den tijd dat de rēras-vruchten rijpen, gaan de kinderen met blaasroeren vogels schieten.
- LĚTÖT**, e. s. v. kleinen vogel, een rijstvogeltje.
- LĚWAS**, neergeslagen, neergebogen (v. gras of planten, door den wind of doordat er menschen of dieren overheen loopen). *Moelėwas* rōm iajōi kōrō, de padi is platgetrapt doordat buffels het rijstveld zijn binnengeloopt. *Lėwasön* (nlėwasön) kērěpé, het gras plattrappen (bv. v. kinderen). *Lėwasön* (subst. = lōlōtōn), wat is plat getrapt (bv. door een buffel); ikō djėma mērahi kōrō mēsangka, itoendoengé lėwasné, als men een weggeloopt buffel zoekt, dan volgt men zijn spoor in het (door hem platgetrapte) gras.
- LIANG**, houw; lange, smalle wond in de huid gemaakt door een blank wapen. Itėngkahé rōa liang tērkoedoe k k o e, hij gaf mij twee hoven over mijn rug. *Liang*, n. v. e. djamboer op den weg v. G L naar Alas.

LIBÉ, z. löbö.

LIBÖT (cf. kawat). *Liböt-liböt*, schimachtig, in vage om-
trekken, eventjes onduidelijk gezien (v. iets dat snel voor-
bijging). A ra djë ma *poel'liböt* i ala man koe koe-
è ng ò n, ik zag heel even, vaag, iemand op mijn erf (maar
ik kon niet onderscheiden wie het was). Ah, *këlibötön*
sabi koe matangkoe anak koe si maté, ach,
ik zie telkens mijn gestorven kind voor mij (zegt de be-
droefde moeder).

LIGÖN, meestal *lëligön*, verv., *më(n)lëligön*, iets achteloos la-
ten slingeren (bv. een kleed op den grond, zoodat het vuil
wordt, een rijstlepel niet op de behoorlijke plaats opher-
gen). N ti ilëligön sëndoekmoe, tjëmak më-
ra, laat uw rijstlepel niet zoo maar slingeren, anders wordt
hij vuil. Oepoché *moelëligön* koe tan ò h, haar slen-
dang sliert over den grond (ze heeft hem niet netjes over
haar schouder gehangen).

LIKI. *Moeliki*, verzwikt, ontwricht en daardoor gezwollen (v.
ledematen, arm, been enz.; minder erg dan *moepòlök*).

LIKIS, e. s. v. grooten eetbaren visch.

LIKIT, niet diep, weinig zichtbaar litteeken (ook v. pokken,
als de pokken niet erg waren). Cf. *paroet*.

LIKÖN (G L), adv., ongev. = dang dang: terwijl inmid-
dels, zoolang nog. *Likön* (of *likön*²) itòs pandé,
amatkam moelō in i, neem gij, terwijl de smid (het
fraai versierde wapen dat ik u wil geven) maakt, maar voor-
loopig dit (eenvoudige wapen). K ë n lëlikönön koe amat
in i, likön gö r' ilòn mo enggō sō, ik houd voor-
loopig dit (eenvoudige wapen) maar, zoolang dat andere
(mooie) nog niet klaar is.

LIKÖS, verv., *nikös*, iets met een lap omwinden (bv. den
rechterarm als men gaat *bëtram*, z. *tram*).

LIKÖT, n. v. e. kampoeng in Alas, waar veel Gajō's van Ri-
kit gevestigd zijn.

LILIN, bijenwas (z. *lëbah*), wordt uitgevoerd. Bij 't ma-
ken van këtoemboe's en kröndöm's gebruikt de goudsmid
lilin. *Lilin sara bötö*, een vierkant stuk bijenwas
(in eenen vorm, die als maat dient, gegoten). Zie *wé*.
Verv., *mëlilin*, was strijken op [naaigaren, vliegertouw of
op de *blidö* v. h. weefgetouw].

LILIT (cf. *riling*), kronkeling, spiraal. *Pënjakit li-
lit*, e. huidziekte, waarbij een hevig jeukende uitslag op
verschillende plekken rondom het lichaam uitbreekt (voor-
al op borst en buik), gepaard met koorts; *iklasé talié*
lilit gadoeng, (in G L heet dit ook *lilit kaō*),
hij draait zijn touw niet gelijk, met kronkels, (zoodat het

- niet sterk wordt). *Liliti* (mēnliliti), zich kronkelen rondom iets; ara nipé mēliliti kidingkoe, een slang kronkelt zich om mijn voet; katjang mēliliti dirédné. de katjang-plant kronkelt zich om den [er bij geplaatsten] staak. *Ililitné* oepoeh koe poemoe kirié, hij wikkelde een kain om zijn linkerhand (om aldus de slagen v. d. tegenpartij te kunnen afweren). *Glang bēlilit*, sēnsim —, z. *glang* en *sēnsim*. *Nipé moelilit* koe kidingkoe, een slang is (ongemerkt) om mijn voet gekronkeld. *Blang Lilit*, n. v. e. kampoeng op den weg van G L naar Alas.
- LIMBÖN**, de smerige, drassige poel op den grond onder de andjoeng v. h. huis, waar al de afval en het vuile water van de andjoeng, die door het gat (loelang) in den vloer wordt weggeworpen, neervalt en zich verzamelt.
- LIMÉ**, wandluis (Mal. koetoe boesoek of bangsat).
- LIMÖ I**, vijf; limöblas, vijftien; limöratoes, vijfhonderd; limöriboe, vijfduizend; (n)limön bēlit, vijfmaal. Zie tangké si limö.
- LIMÖ II** (Mal. limau), soortnaam voor sommige djeroeksoorten. nl. (asam) limökapas, (a.) limömanis en (a.) limömantoe, z. asam.
- LIMOES** (opp. k a s a p), glad en glanzend, als gepolijst, zonder oneffenheden (v. e. flesch, een gelaat, v. e. pērtikvrucht, v. glad gekamd haar). Limoes sēpērti bēboeli salaké, haar gelaat is glanzend-glad als een flesch; ngömbèh limoes rētaé ioesoehi pòng, hij is geheel uitgeschud, ze hebben hem alles ontstolen. *Ilimoesié* alamönnoemahé, zij veegde het erf voor haar huis netjes schoon.
- LIMÖS**, verv. *mēlimös*, [een waterleiding, rak, v. h. rijstveld] uitdiepen of schoonmaken.
- LIMPÖ**, lever (v. menschen en dieren). Kōl limpö, met een grooten (opgezetten) lever, d. i. laf, bang; gēsòn pēdih kō, biak ni sikōl limpö, wat ben je laf, jij behoort tot 't geslacht der lieden met opgezetten lever (der vreesachtigen).
- LINDOENG**, beschut, beschermd (tegen den wind, tegen hevigen stroom in de rivier, bv. v. e. huis, v. iemd. die de rivier doorwaadt); de lijzijde. Akoe mēlipé, anakoe koebōh tērlindoengōnkoe, kati nti mananoet, bij 't doorwaden v. d. rivier houd ik mijn kind aan den kant, die [door mijn lichaam] tegen den stroom beschermd is (d. i. benedenstrooms van mij), opdat het niet door den stroom meegesleurd worde (verdrinke). Verv.,

měnlindoeng; oemah koe ilindoeng boer. mijn huis wordt door het gebergte beschut tegen den wind. Anak boeah *běrlindoeng* koe rōdjō, de saudōrō's vinden heul en steun bij den rōdjō; anak koe ngō *běrlindoeng* [koe koeboer] moelō, mijn kind heeft al vast heul gevonden in 't graf, is gestorven (fijn voor maté). *Lindoeng Boelōn*, n. v. e. kampoeng in L.

LINDÖN I, ergens tegen op ziende, iets „naar” vindend. Görō nē akoe lindōn maté; sana si *koelin-dōni*, görō akoe moe anak, görō moe aminō, ik zie er niet meer tegenop (geef er niet meer om) te sterven; immers waarom zou ik er tegenop zien, ik heb noch kinderen, noch ouders; lindōn pēdih naringōn anaké, zij ziet er erg tegen op haar kind achter te laten (daarom heeft zij zulk een langen doodstrijd).

LINDÖN II, verv., *nlindōn*, was (cf. ons kaarsvet) strijken langs een draad garen (alvorens dezen in de naald te steken om er mee te gaan naaien). Běnanang sara lindōn, één v. h. kluwen afgesneden en met was bestreken draad naaigaren (practisch = *běnanang sara tēlěnting*).

LINDONG BOELÖN, geogr., zie lindoeng.

LING of léng, geluid, klank, stem, woorden (in deftige taal, *běrmělěngkan*, = pri). Ling ni koelō poeauh-auh, de tijger zegt: uh, uh; ling ni gōng 'ni djērōh, deze gōng heeft een mooien klank; bēta lingé, zoo is zijn geluid, zoo riep hij; itoendoengé ling n inōé, hij deed wat zijn moeder zeide; görō ipěngēdné ling, dat kind luistert niet naar bevelen of vermaningen. *Lingi* (*měnělingi*); *ilingié anaké*, zij maakte haar kind een standje. Pēpilōngkoe ini *ilingōnkō pé*, kō bang pandé, laat gij dezen windmolen [dien ik gemaakt heb] eens geluid maken, gij kunt het misschien. *Běrsilingōn*, redevoeringen tegen elkaar houden (*běrmělěngkan*, deftig voor *běrtjakap*). *Moeling*, geluid maken, zich doen hooren.

LINGGANG (eigenl. zwaaien, slingeren), zie tali linggang.

LINGGÖ, n. v. e. kampoeng in D, woonplaats v. d. Rōdjō Linggö.

LINGÖ. *Poelēlingō*, walgend, onpasselijk, op 't punt v. over te geven (bv. bij 't zien van iets dat vies is).

LINGÖP. *Mělingöp* of *poelēlingöp*, weifelend, onzeker, afwisselend (v. h. weer, lō, nu eens helder, dan weer bewolkt; v. e. zieke, nu eens bij kennis, dan weer niet; v.

iemds. gevoel tegenover een ander, 't eene oogenblik tot woede, 't andere oogenblik tot geduldig verdragen geneigd). **LINTAH**, bloedzuiger. Soorten zijn: *lintah djangkat* en *l. gadjah*. *Lintah ngëram*, een „broeiende” bloedzuiger, nl. een, die zich in den grond ingegraven heeft; *lintah mēngöltèpi djëma*, de bloedzuiger zuigt zich vast aan [de huid v.] den mensch; *lintah ni bēdil*, zie *bēdil*; zie *toebö* —. *Paja moelintah*, in moerassen zijn bloedzuigers.

LINTANG (opp. *boedjoer*), in de dwarste, dwars op iets gericht, dwars. *Këmali lintang imbah koe-njoer djëma mēngkarō*, 't is pantang voor jagers om hun lans in de dwarste voor zich uit te dragen; *börö lintang*, dwarsbalk, z. *börö*; *lintang-poe-kang*, schots en scheef door en over elkaar heen liggend (v. boomstammen). *Lintangi*, (*mēlintangi*); *oemah koe mēlintangi mata n lō*, mijn huis staat dwars op [den loop dien] de zon [neemt], met zijn lengteas in de richting v. N. naar Z. (wat in L en D uitzondering is); *mēlintang mata n lō*, zie s. *kërat*. *Poelintang nipé i dēné kōl*, er ligt een slang dwars over den grooten weg.

LINTÖM, figuren ter versiering aangebracht in het vlechtwerk van ligmatten en zakken, door er reepen van de met behulp van *rajang* roodgeverfde *tjiké* genaamde biezensoort doorheen te vlechten. *Alas boedjoer lintömé*, *karoeng lintang lintömé*, op ligmatten zijn de *lintöm* genaamde streepversieringen overlans, op zakken zijn ze overdwars aangebracht.

LINTÖS (cf. *laloë*). voorbij, gepasseerd. N. *oemön lō lintös tērdēné 'ni*, N. gaat elken dag hier voorbij. *Ara mēlintös i wan aténgkoe malé blōh koe rantō*, ik denk er wel over, naar de Kust te gaan.

LIÖ, (cf. *idös*, *këlas* en *poetör*) verv., *mēnliö*, [dunne draden, touw of garen] stijf aandraaien (om daarna twee zulke draden ineen te draaien, z. *këlas*; geschiedt soms met de vingers, soms met behulp v. e. *për*). *Bënanng sara liö* (of *sēnliö*), een dun draadje garen (soms bescheidenlijk gezegd om een stuk geweven goed aan te duiden bv. als men iemd. een lendenkleed ten geschenke geeft: *ini ara bënanng sēnliö*; dikwijls in verbinding met *kōböt sēm bēntoek*, dat dan bv. metalen sieraden, als armbanden enz. aanduidt); *nliö goemis, kati tjapanng (gampang)*, zijn snor opdraaien, om de einden horizontaal te doen uitsteken.

LIÖN, z. *pliön*.

LIÖT, taai, aan elkaar klevend, kleverig. Tanòh liöt (opp. gëmbøer, zandig), leem, klei; kōrō toeō mahat liöt oesié, 't vleesch v. e. ouden buffel is in den regel taai (opp. lëmpoek, soms rapoeh); liöt pëdih anaké koedöröt, zij heeft een moeilijke bevalling; zie hoekoem liöt.

LIPÉ, verv., *mënlipé*, [een rivier] doorwaden, oversteken. Ilipéwé (ook *ilipéié*) wöih ö, hij doorwaadde die rivier; rōndjöl ilipékō pé dëné a, daarna moet ge dien weg oversteken. *Ilipèdné* anaké (of *nëmbahé*) koe sërapsō, hij bracht al wadende zijn kind (zijn vracht) naar den overkant [v. d. rivier]. *Pëlipèn*, waadplaats, plaats waar men een rivier kan of pleegt te doorwaden; vele *pëlipèn*'s zijn bij name bekend, bv. *Pëlipèn Ramboeng*, *Pëlipèn Sërëpa* enz.

LIPOET. *Moelipoet*, in elkaar gekronkeld (v. e. touw of draad garen dat men al te sterk aandraait of ineendraait, of welks uiteinden men bij het draaien niet behoorlijk spant).

LIPÖN (Mal. halipan), duizendpoot (zijn beet is vergiftig, als medicijn daartegen dient tjandoe, die op de wond gelegd wordt): lipön tanòh, een niet vergiftige lipön-soort, kleiner dan de gewone en zwart v. kleur. *Lëlipön*, e. s. v. borduurpatroon, in këtawak's en tapé's, naar den vorm zoo genoemd.

LIPÖT, vouw, gevouwen, dubbel. Lipöt doeö. — tigö, in'tweeën —, in drieën gevouwen; dubbel, drievoudig (v. winst); imbah koedöari Gajö koe Poelö Pinang, lipöt doeö löböé, wanneer men paarden uit G naar P. P. brengt, krijgt men er het dubbele v. d. kooprijns voor; biak ni si lipöt poet, iemd. die ontucht bedrijft met een hem na verwante vrouw. Verv., *mënlipöt*, opvouwen (kleederen).

LISIK, vlug, ijverig (die bv. vroeg opstaat, zich niet door regen laat terughouden om een bevolen werk te verrichten).

LISÖ, neet, het ei v. e. luis (koetoe of toemö).

LIT I, verv., *mënlit*, tegenhouden, verhinderen, verbieden.

Ilité kōrōé mësangka, hij hield zijn buffel tegen die op den loop ging; ilité pringkoe, hij verhinderde mij verder te spreken; ilité anaké blōh koe rantō, hij verhinderde (verbood) zijn zoon naar de Kust te gaan; djëma bëtaktam ara si mënlit, bij het betaktamspel moet de eene partij de andere tegenhouden (verhinderen binnen het perk te komen); lit lit kënë, kati kitötëngkam, houd [hem] tegen, houd [hem] tegen, riep hij, opdat wij hem grijpen. *Pënlit*, middel om tegen te houden, (spec.) geld dat de rödjö

geeft aan iemand die van plan is naar een andere kam-
poeng te verhuizen of naar de Kust te reizen, opdat hij
van dat voornemen afzie.

LIT II, geheel afgedaan, volledig (in het bijzonder van den
kring van iemands bewegingen = tjèh). Ngö lit nê-
gëri Atjéh koe a roeng-a roeng, geheel Atjéh heb-
ik bezocht.

LIWÖT. *Lëliwötön*, tandvleesch. Djëma misöp idjō
lëliwötōdné, het tandvleesch v. e. opiumschiiver is
blauw.

LŌ (cf. Daj. andau, Jav. èndon, Tagal. arao, Boeng-
koe'sch oleo enz.), dag (ook in den zin van ons „dag” in
„schelle dag”); (ook = ons) het weder (eigenlijk: zon
of [zonne] licht). Lō mat mēgang, de laatste dag
v. d. maand Sja'bân; op dien dag wordt in elk huis een
këndoeri aangericht en slacht men in de meeste kampoengs
buffels; lō mēngglih, slachtdag, de laatste dag van
de maand Ramēlan, d. i. de dag vóór den ariraja (op dien
dag slacht men buffels). Pödō lō sërēlō, eens op
een dag; sërēlō sar'ingi, een dag en een nacht, een
etmaal; sërēlō ini ('ni), heden; sërēlō a, op dien
(verleden) dag; tērlō a, op dien dag (datum); rōa lō,
twee dagen; sēngkërat lō, een halve dag; bēsilō,
zie ald.; ngö jō lō, het was avond geworden; lō pé
jō, het werd avond; ngö trang lō, het is al licht
(’smorgens vroeg); ngö toek koerik lō ini, het
is al de tijd dat de hanen kraaien (\pm 4 uur ’smorgens);
atas lō, de tijd dat de zon al hoog staat (van \pm 10 uur);
atas lō timbang, middag (12 uur); ngö rölōm
lō, ’t is middernacht (v. \pm 10 uur tot 3 uur ’snachts);
koenöh lō ngö lō ini, welke tijd van den dag,
hoe laat is het thans; oerōn lō, het regent; ngö
moekëndoer lō 'ni, het wordt nu al wat minder
warm (bv. om 3 uur ’smiddags, of omdat de lucht be-
wolkt wordt); bit n lō, om dezen tijd van den dag;
bit n lō manè akoe blōh, gisteren om dezen tijd
ben ik weggegaan; bau lō, „naar den dag (het weer)
riekend”, gezegd v. menschen of zaken (eetwaren, tabak)
die lang aan de zon zijn blootgesteld geweest; kō bau
lō pēdih, görō pēnah niri bang, jij riekt naar
de zon (het zweet), je baadt je zeker nooit; (i) pan lō,
door de zon verbrand, met sproeten (v. iemds. gelaat);
malé oerōn lō 'ni, het zal gaan regenen; sërē-
lah lō of lō sërēlah, zonneschijn en regen tezamen
of afwisselend; lō ilang, z. ilang; mata n lō,
de zon; mata n lō moerip of mata n lō, het

Oosten; panggō lō, z. anggō; zie ook samar lō en tawan lō. *Mëlèlōn*, den eenen dag anders gehu-meurd dan den anderen, wispelturig (journalier!). *Moelō-sērèlahan* atéwé, hij is onberekenbaar, nu eens goed, dan weer kwaad. Zie sëlō en silōn.

LÖ (Mal. lah), voor vocalen l', enclitische partikel, gevoegd achter het praedicaat of het hoofdwoord van het praedicaat, bevestigt met nadruk of verleent het karakter van stelligheid aan het daarin uitgedrukte, een nadrukwijzer dus; soenggoeh lö, 't is heusch waar; nta, iō-djöré lö rōndjöl, toen onderweés hij hem dan; nta òja kö djölōn ni harèkatkoe? — Òjalō, is dat dan voor mij de weg (het middel) om geld te verdienen? — Ja, dát is het; ngō mēta, ngō lö maté asoe sinō, toen stierf die hond; akoe goeroe didōng lö akoe, ik ben een goeroe didōng; a malmoe ò djērōh pēdih lö, die droom van u is allergunstigst; òja lö löböé, dat was haar winst; òja lö malèngkan akoe kēndakkoe bērsöböt oeroem kam, dát alleen (dát juist) is het, waarom ik beger met u vriendschap te sluiten; djèkang lö kō koe sō, crepeer dan maar! arakō moekrō tikik? — Görō lö, kēné, hebt ge wat rijst voor mij. — Neen, 't is er niet, zeide hij; ini lö padi koepaan, dit zal ik maar eten; ntah kitō koe blang sō. — Ah, görō ngōk bēsilō, akoe malé maan mi lö wō, kom laat ons naar de blang daar gaan. — Neen, ik kan nu niet, ik ga zoo dadelijk immers eten; hōj koe ini moelō. — Ngoenō? — Ara lö, hei, kom eerst eens hier! — Waarom? — Er is [een reden], ik heb je wat te zeggen; nti lö bēta boeötmoë, doe toch niet zoo, doe dat toch niet; ngō kō? — Ngō lö, Klaar? — Ja klaar (v. kinderen die verstopperje spelen); koenō l' éa, hoe is dat nu toch?

LÖAH, braaksel, wat uitgebraakt wordt of is; ngō koe-döröt löah-lōah koeningé, sōböp ari òlòké l' éa, hij braakt nu al geel (cf. koening) braaksel, omdat hij zoo vreeselijk erg heeft gebraakt; löah n katak, braaksel v. e. kikvorsch (vaak in moerassen gevonden). *Lōahi* (mēlōahi); ilōahié oepoehkoe, hij heeft op mijn kleed gebraakt. *Ilōahné* rajòh, hij braakt (spuwt) bloed. *Pëlōah*, braken; pëlōah tjirit of pëlōah mitjing, braken gepaard met diarrhéé, cholera.

LÖBÖ (cf. göndö). winst, rente. Djéma mēndjoeöl koedō koe Poelō Pinang, dëlé löböé dō-pöté, de lieden die paarden gaan verkoopen te P. P. ma-

ken veel winst; löbö ni ringgit ini bagi doeö lang sō kitö, de winst met dit geld te maken, zullen wij later onder elkaar verdeelen; löbö-libé, winst op winst, rente op (van) rente, woekerwinst (bv. A leent B 10 dollars, met de bepaling dat hij hem na 6 maanden 15 d. zal teruggeven; na verstrijking v. dien termijn kan B niet aan zijn verplichting voldoen, en belooft 6 maanden later 22½ d. te zullen terugbetalen, enz.; dat is löbö-libé). Löböi (m ě n lö bö i), winst nemen, rente eischen van iemd. (aan wien men geld leent; van saudörö's eischt men in den regel geen rente). Ilöbödné (of ipētilöbödné of itēlöbödné) ringgité, hij woekert met (maakt rente van) zijn geld; koe-ōsah pangkal koe wé, kati ngōk itēlöbödné, ik gaf hem bedrijfskapitaal, opdat hij daarmee winst zou kunnen maken. Ngö bërlöbö ringgitkoe si koe-pētisamboetön, 't geld dat ik tegen rente heb uitgeleend heeft al rente opgebracht. Saudörö görö patoet bërsilöbö kĕn ringgit, het past niet dat saudörö's van elkaar rente eischen voor [geleend] geld.

LÖBÖN, meestal lēlöbö, verv. mēnlēlöbö, [een grooten visch, nadat hij aangebeten heeft] afmatten door het hengeltouw nu eens aan te trekken, dan weer te vieren (is het dier aldus vermoeid geworden, dan laat het zich zonder weerstand op den oever trekken; bij nĕkik bërdĕdöm, z. kik).

LÖDJÖK (G L) = boekö (L), waterschepper van een kokosdop waar van boven slechts een klein gedeelte afgesneden is (zonder steel), om water uit een put of uit de rivier in de laboe's of in de boejoeng te scheppen (zie boekö); (in L èn G L): waterschepper van laboe oejöt (en daarom in G L ook lödjök laboe oejöt genoemd).

LÖDÖ, peper, spaansche peper (in G komt alleen deze voor). Soorten zijn: lödö djaroem ((G L) = l. pēntèk (L), erg scherp (Mal. tjabé rawit); l. kōl, lombok; l. kōrō, niet scherp; l. pĕdih, eigenlijke peper (uit Atjĕh ingevoerd); l. poetih, tjabé poetih; l. sĕloen of l. soelah, witte peper zonder schil. Lödöi (m ě n lö dö i), tjabé bij [de toespijzen] doen, [een ondeugend kind] tjabé in den mond steken; bönö n si tjabak ara si ilö-döi, ondeugende vrouwen doet men soms gestampte Spaansche peper [in het schaamdeel]. Pēlödön (= pĕg a n d a h ö n), een mand v. rotan of bëngkoeang, waarin peper en andere specerijen in de andjoeng bewaard worden.

LOEAH, los, losgekomen, vrij, bevrijd. Ngö loeah ma-noek ari koeroengné, de vogel is ontsnapt uit de kooi; kōrō loeah ari wōré, de buffel is losgebro-

ken uit de kraal; kōrōé loeah-djaloe h, zijn buffel is geheel los, geniet zijn volle vrijheid; nti mi bërambik, bërloeah-djaloe h kitō mēlipé, laat ons elkaar niet vasthouden, maar ieder op eigen gelegenheid de rivier doorwaden; ngö loeah ari inōé anak òja, dat kind kan de moederlijke zorgen al ontberen (zichzelf al helpen, is ± 8 jaar oud); ngö loeah inōé, haar moeder kan de huiselijke bezigheden (noetoe, mēndjërang, nanggō wöih, bërtoetöm) al aan haar dochter overlaten (ze heeft reeds een groote dochter); ngö loeah niōté, hij heeft zijn gelofte vervuld; loeah pantang = lēpas pantang, het pantang (de ban) is opgeheven; loeah bërtoemō (noeling), na afloop van den veldarbeid (den oogst); loeah oelön ini akoe malé blōh, als deze maand om is ga ik op reis; koedöpöt röm taud'ni òröp loeah² koepaan, ik heb dit jaar juist genoeg rijst geoogst voor mijn eigen behoefte; görö loeah kēn oepoehkoe pé löbö ni kōrōngkoe koedöpöt, ik heb niet eens genoeg winst gemaakt op mijn buffel om er een kain voor te koopen; ah kō görö loeah kēn pōng nangka pé, och jij bent niet eens goed genoeg om [geslacht, zooals een kip bijv.] met nangka gegeten te worden (bent tot niets nut); loeah kēn sé hoekoem ni oemō tēngah a, het proces over dat rijstveld [waarover] destijds [een proces ontstond] is ten zijnen gunste beslist (hij heeft het gewonnen); ngö loeah kēn akoe si bēbēroe òja, dat meisje is mij ten deel gevallen (vele vrijers dongen naar hare hand); loeah (ön) ni itik-itikön (of masa'alah), de oplossing v. e. raadsel (strikvraag); ibōhkam loeah ni itikitikönkoe ö, raad jij eens dat raadsel van mij; djēma òja kaja kō? — Bēta sinö lö, òröp loeah² ni sé, is die man rijk? — Och, zooals zooveen gezegd werd, hij kan zichzelf bedruipen (helpen). Zie poesör. Verv., mēnloeah; mēnloeah lēlajang, — tali, — koerik malé isaboeng, een vlieger oplaten, een touw vieren, een haan dien men wil laten vechten loslaten (op zijn tegenstander). *Loeahi* (of *loeahön*) pantang, den ban (het verbod) opheffen; loeahi (of -ön) niöt, een gelofte vervullen; mēloeahi langkah, [onder een of ander voorwendsel] er heimelijk van doorgaan, weten te ontsnappen (bv. v. iemd. die veel schulden heeft of een moord heeft begaan); mēnloeahi poetjoek mēmasing, elk op eigen gelegenheid (zonder zich om de anderen te bekommeren) er van door gaan (in oorlogs-

tijd); mən loeahi njawa, zijn leven zoeken te redden; zie ook s. sajam. Nti lö loeahön kōrō a, laat de buffels niet losloopen; loeahön tēmoe loek, een slaaf [eenvoudig] vrijlaten (= mērdèkaan, tengevolge waarvan de vrijgelatene djēma rēndah wordt; cf. s. djēra en dés). Bērloeah (opp. bēramat), geheel los[gelaten] (v. e. vechthaan, dien men na vele schijnbewegingen eindelijk werkelijk loslaat); opgelost (v. e. raadsel). Mēloeah, losgegaan (v. e. touw, e. band).

LOEANG, gat, kuil. Lōeang ni oeng (n kēmiring), de neusgaten, de gaten in de ooren; loeang ni boer, e. holte of grot in een berg; loeang lèt, de grafkamer in het Mosl. graf; loeang pat, beitelgat (bij 't bouwen v. e. huis gaat het maken v. h. eerste beitelgat met eenig ceremonieel gepaard); loeang ni soeling, de gaten in een bamboefluit; loeang [ni] tété, een vierkant gat in de huisvloer (in de lēpō en in een of meer der roeangs), dikwijls overdekt met een oplichtbare plank, waardoorheen 't vuil v. d. vloer verwijderd wordt, en waarboven kinderen en zieken hun behoeften verrichten en ook zieken of zwakken wel gebed worden; loeang djahman, „het gat van oudsher”, (fijn voor: het aarsgat, poet of loeang poet); kōna bēdil ntang loeang-djahmané sō, hij is door een geweerkogel in zijn aars getroffen. Lēloeang, e. s. v. gras met holle sprietten, dat op rijstvelden groeit en door paarden gegeten wordt. Loengi (mēloengi), een gat maken in (den grond). Mēloeang, met een gat, hol (bv. v. e. bamboe). Loeang, n. v. e. rivier in Pēgasing (L). Cf. lōjang.

LOEDJOE, mes, als gereedschap en als blank wapen. Onderdeelen v. e. loedjoe zijn: mata, de scherpe kant; koedoeck, de rug; lambœng, de platte zijden; awak, het smalle, dikke gedeelte van het lemmet, dichtbij 't gevest; oedjoeng, de punt; oeloe, het heft of gevest; ralik, het onderste, bredere, gedeelte bij het heft (opp. oedjoeng); saroeng, de scheede. Loedjoe alang, korte sikin, van oudsher veel in G gemaakt, en thans in G L nog strijdwapen; loedjoe lapan sagi, z. lapan; loedjoe naroe, de Atjèhsche sikin panjang, lange sikin (hiervan verschillende modellen, als: l. naroe poeting toek welks lemmetpen tot boven in het heft reikt, l. n. nggang grah welks gevest als een gapende, dorstige neushoornvogel eruit ziet, enz.); loedjoe pēnèlès n bakō, mes voor het kerven v. tabak; loedjoe pērngi of prēnggi, ingevoerd Europeesch mes.

- LOEGÖ, roeispaan voor de gewone prau v. h. Meer; men gebruikt één tot zes loegö's per prau (z. kajoe h).
- LOEH (cf. Jav.), traan. Loehé mētau h, mamboer loehé, hij stort tranen; loehé koedöröt, hij begon te huilen. *Moeloeh* mataé, zijn oogen tranen (v. e. oud mensch, of v. e. goeden jachthond, asoe galak). Nti *loehi* krōmoe ö, laat geen tranen vallen in je rijst; nti *loehi* djěma maté, stort geen tranen bij een lijk (dat is hara m).
- LOEHOE, al te vet (v. grond, waarop het gewas al te welig opschiet, zoodat het geen vrucht voortbrengt, de rijsthalmen bv. ledig zijn).
- LOEK, e. s. v. vleermuis, de zgnd. vliegende hond (Batav. kalong), doet veel kwaad aan de vruchtboomen.
- LOEKIS, verv., *nloekis*, figuren teekenen [met in sap v. suikerriet of lombokbladeren opgeloste kalk] op doek (bv. op 't zwarte goed voor baadjes, om vervolgens over die lijnen heen 't borduursel te kunnen aanbrengen, mannenwerk) of op nog week aardewerk (vrouwenwerk). *Bërloekis*, met geteekende figuren voorzien, waarop figuren geteekend zijn (v. e. baadje of v. aardewerk). *Pënloekis*, instrument om figuren te teekenen, teekenstift (voor baadjes: rotan- of bamboestift; voor aardewerk: verschillende koperen instrumentjes en stokjes). Badjoe ini *pënloekisōnkoeh*, op dit baadje heb ik figuren geteekend.
- LOEKÖ, kwetsuur; gekwetst, gewond (door een blank wapen of kogel; cf. oegah). Naroe —, rölöm loeköé, hij heeft een lange —, een diepe kwetsuur; loekö oeloeé, gewond aan zijn hoofd. *Bërsilokön*, elkaar wonden (v. vechtenden).
- LOEKOEP, e. s. v. mangga. Soorten zijn: loekoeptjjanggé (met groote vruchten), l. oejöm (riekt naar dennehars), l. pëlœ en l. pëdih. *Loekoept*, n. v. verscheidene kampoeng's: een in Pëgasing (L), een bij Oering (G L) en een in S. *Lëlœkoept*, e. s. v. gras in moerassen voorkomend, waarvan de bladen wel bij gebrek aan sirih gekauwd worden.
- LOELI (Bat. id., Jav. poesoe h), een stuk gezuiverde om een kaardstokje (bëbësi) gerolde kapas, dat daardoor den vorm heeft v. e. holle sigaar; wordt op het spinnewiel (tjërka) gedaan. Bödödné lëmbëk sëpërti loeli, hij is zoo slap als een loeli (waar de bëbësi uit getrokken is). Verv., *nloeli*, kapas uitrekken door ze om een bëbësi genaamd kaardstokje te rollen (om vervolgens er met behulp van de tjërka draad van te spinnen).
- LOELOEH, verv., *nloeloeh*, de richting nemen of volgen van,

- loopen langs [een rivier, een weg, een bergrug enz.]. Dëné ini nloeloeh wöih koe tōa, deze weg volgt de rivier (loopt langs de rivier) stroomafwaarts; dëné ini iloeloeh tērgēniring ni kampoeng ö, volg dezen weg langs den kampoengrand. *Loeloehié* rak n oem ö é k' oek ö n, hij volgde (liep langs) de waterleiding van zijn rijstveld stroomopwaarts (naar bovenstrooms). Dëné *loeloehön* Kēnawat sēgör mari i lah, op den weg die langs de Wöih ni Kēnawat [van Kēnawat naar Isak] leidt, houdt men éénmaal rust.
- LOELOEK, het afschraapsel v. d. buitenwand van zware bamboesoorten, wordt, evenzeer als kapas, om de blaasroerpijltjes (a n a k n a n g k a t) gewonden, om dezen beweegkracht te geven. Batang n oeloeh ikēkoes (of ikroet), kati n a n g k a p l o e l o e k, de buitenbast van den bamboestam wordt [met een mes] afgeschraapt, ten einde loeloek te krijgen.
- LOELOEM, verv., *nloeloem*, iemd. door woorden of door een geschenk bepraten, overhalen, verleiden (om iets te doen, cf. ladjoe en pödön). *P'ēnloeloem*, (geld of lekkernijen) waarmee men iemd. tracht over te halen; (ook) verleider.
- LOELOET, rijstpoeder, waarmee bij 't Niriraja mannen en vrouwen zich 't lichaam inwrijven (*mēloeloet* of *bēloeloet*) voor zij gaan baden. *Loeloeti* (nloeloeti), iemd. (bv. den rödjö) met rijstpoeder inwrijven.
- LOEMANG (opp. mērsik), in de schaduw gegroeid, en daarom versch, frisch, maar zwak, week (v. bamboe en rotan, die te weinig zon gehad hebben), niet croquant (v. sirih, wat men niet lekker vindt); kleinzeerig, niets kunvend verdragen (v. menschen. vooral vrouwen).
- LOEMBOE, e. s. v. knolgewassen, aardvruchten (Jav. talēs). Soorten zijn: (loemböe) birah, z. birah, loemböe djalang, niet gegeten (veroorzaakt jeuk); l. gēmböelō, z. gēmböelō; l. kēmili, zeer lekker; l. prit, lekker; l. katah (Mal. gado), kan ongekookt gegeten worden; l. kladi. *Lēloemböe*, e. s. v. slang, zoo genoemd naar haar kleur (als loemböe); (ook) n. v. e. pērworön bij Pēnarön (D).
- LOEMOEH, het zachte vleezige gedeelte van vruchten als doerén, ramboetön en langsat; het slijmige vocht, dat een aan de hand ontglipte paling daarin achterlaat (loemöeh ni dēndoeng).
- LOEMOET of *loemboet* (cf. gam(b)oet), mos (op boomstammen, op den grond, op steenen in 't water). N. v. e. kampoeng in D.

LOEMÖT, fijn. *Ô ròs ngö loemöt itoetoe*, de padi 's al fijngestampt (tot bras); *oemöngkoe ngö loemöt*, mijn rijstveld is al voldoende omgeploegd; *itakai-é moesoehé ngö loemöt sari*, hij hakte zijn vijand tot moes; *ngö loemöt nĕgĕri ini koea-roeng-aroeng*, ik heb dit geheele land platgelopen; *loemöt bĕr pri*, gemakkelijk, vloeiend sprekend. Verv., *nloemöt*, fijnmaken, [een land] de derde omwerking doen ondergaan, voor de derde maal omwerken (z. *mĕmĕlah en mĕndoeö*), [padi] [voor de derde maal] fijn dorschen (in G L ook *nigö* genaamd; geschiedt door oude en jonge lieden samen, zie *gĕrbòl en gĕrgah*); (ook) [padi] voor de derde maal fijn stampen (z. *pĕpòr en djoelö*); suikerriet voor de derde maal persen (zie s. wing).

LOEMPÖT I, onverv., *mř(n)loempöt*, springen. *Mĕloempöt koe sĕrap n pögör*, over een omheining springen. *Iloempötĭe pögör* (rak), hij sprong over de omheining (de waterleiding); *iloempötĭe tĕroeloengkoe*, hij sprong over mijn hoofd. *Loempötön kō pé anak koe 'ni koe sĕrap n parik ö*, laat jij dit mijn kind even over de gracht springen (of: spring even met mijn kind over de gracht); *pĕridònkoe iloempötne pĕngkoe*, mijn debiteur is er vandoor gegaan met mijn geld. *Pĕtiloempötön* (of *tĕloempötön*), iemd. anders bevelen iemd. [over een gracht] te laten springen (of er mee te springen; zelden gebezigd). *Mĕloempöt* (intr.) of *lĕmoempöt*, springen; (ook) wegloopen, ontsnappen, er vandoor gaan (bv. naar Atjĕh, v. iemd. die veel schulden of een misdaad begaan heeft); (v. e. buffel:) terugkeeren naar de plaats, waar zijn vroegere eigenaar woont; (v. e. slaaf:) naar zijn vaderland (de Bataklanden) ontsnappen.

LOEMPÖT II (L, = *roempoet* G L). *Loempöt manis* (L), *roempoet manis* (G L), e. s. v. welriekend gras, door vrouwen en jongelui in 't haar of in den hoofddoek gestoken.

LOENDI of *loeni*, e. s. v. fuik, die men in snel stroomend water met de opening naar bovenstrooms gericht, uitzet. *Nama loendi*, zulke fuiken uitzetten. *Pĕloendĕn*, plaats waar men loendi's pleegt uit te zetten; n. v. e. gehucht in L.

LOENDOE, de pennen of stekels v. e. egel of stekelvarken (roengkilön), gebruikt als *pĕnjöngkĕl ni tĕnoen*, z. *tjôngkĕl*. *Roengkilön moeloendoe*, een egel heeft pennen of stekels; *anak n manoekkoe tĕngah lĕmoendoe* (= *djĕmaroem*) *djanggoeté*,

mijn jonge vogels hebben thans nog nestveeren (als de pen-
nen v. stekelvarkens).

LOENG, (Atj.); met dezen naam noemt men in het Gajō-
land een viertal plaatsen (in Tampoer en Sërbödjadi), waar
eene rivier of bergstroom zijn water als door een natuur-
lijk gewelf van boven elkander naderende of bij elkaar
aansluitende rotsen voert.

LOENGGI. Loenggi ilang en loenggi itöm, be-
namingen van [Atjèhsche] patronen (ragi) v. geweven
katoenen of zijden doeken (oepoeh loenggi bë-
nang en oepoeh loenggi sëttra).

LOENGI, zoet v. smaak. Loengi klat, zoet en wrang
(bv. v. d. smaak der tênggoeloen-vrucht); loengi ma-
sam, zoet en zuur tegelijk (bv. v. d. smaak v. d. asam
prögö en asam klélé).

LOENGGÖP (eigenl.: de ruimte onder een ondersteboven
geplaatsten pot, schotel of ander hol voorwerp met wijden
hals of opening; cf. tjërköp). *Bërloengköp* en *mëloengköp*
(v. zaken, wat öpöp v. menschen is, opp. langak),
voorover, met den binnenkant naar beneden. onderstebo-
ven (v. schotels, pinggön, potten, koerön, blanga,
v. e. halven klapperdop, brök enz.). *Loengköpön* (nloeng-
köpön); *iloengköpné koerödné, kati nti*
itjingi tjitjak, zij zet haar rijstpot ondersteboven
[op de para], opdat hij niet [van binnen] bevuild zal worden
door tjitjaks. *I loengköp(ön) ni blanga bësi ara*
awal koepëram, onder den ondersteboven gezetten
ijzeren pot heb ik pisang te broeien gezet.

LOENGOEN, eenzaam, verlaten (v. e. kampoeng, die in oor-
logstijd geheel verlaten, waar geen mensch gezien, geen
geluid gehoord wordt; v. e. huis; v. d. dapoer, waar ge-
durende eenige dagen niet gekookt en dus 't vuur geheel
uitgedoofd is). *Aténgkoe loengoen pëdi koe-*
rasa, ik gevoel mij eenzaam en verlaten (bv. omdat mijn
kind is gestorven); *lō loengoen*, heldere lucht ter-
wijl toch de zon niet of weinig schijnt (zoodat het dus
noch pōrak noch rēdoek is). Cf. lēboeh.

LOENI, zie loendi.

LOENJOEM of loentjoem, z. lōmpōng.

LOENTJOEM, z. lōmpōng.

LOEÖ (L), of loeö pëdih = doeö kali (G L), een
zoete lekkernij v. këtan met suikerstroop (Batav. wadjik);
loeö (L) of loeö doerén = haloeö of loeö
(G L), e. zoete lekkernij van doerén. Zie haloeö.

LOEÖM, verv., *mëloeöm*, meestal *loeömi*, [iemd.] bespieden,
stilletjes volgen, begluren, beluisteren.

LOEÖS (opp. èmpèt of ʼoetjak) ruim, wijd, uitgestrekt (v. e. land, e. veld; soms = kòlak, bv. in oetön loeös, het oerwoud). Zie blang loeös en Gajō Loeös; loeös akalé, hij is vindingrijk; boegö² loeös koeboéré, moge zijn graf hem ruim zijn, hij ruste zacht (e. zegenwensch voor een afgestorvene, cf. Jav.: moegâ djinëmbarnâ koeboere; met dat doel geven de verwanten v. d. overledene een godsdienstigen maaltijd); loeös koeboéré sěpěrti poet n djaroem, moge zijn graf wijd zijn als 't oog v. e. naald (e. verwensching). *Loeösön* (m ě n loeös ö n), wijder, grooter maken (e. rijstveld, groententuin). *Pěnloeös* n koeboer, middel (offermaal) om het graf [v. e. afgestorvene] wijd te maken, om hem zielerust te bereiden.

LOEÖT (cf. g ě li), een afkeer hebbend van, walgend van, hatend. *Loeöt p ě di h at é ng koe k ě n sé*, ik heb een hevigen afkeer van hem.

LOEP, [door een nauwe opening] in een besloten ruimte binnengegaan (gewoonlijk alleen van beesten gezegd, zelden van menschen). *Koerik ngö loep koe wan taraké*, de kippen zijn al in hun hok (op stok) gegaaan; *kōrō ngö loep koe wan wōré*, de buffels zijn al binnen de kraal; *loep koe wan koetōé*, binnen hunne versterking ijlen (van lieden die op 't open veld door den vijand overvallen worden). *Loepön* (m ě n ě loep ö n); *iloepné* koerikkoe koe wan tarak n koeriké, hij heeft mijn kippen in zijn kippenhok gestopt; *plandoek iloepné dirié koe wan awah ni koelō*, het dwerghert deed zijn geheele lichaam in den muil v. d. tijger verdwijnen. *Koerik ngö moeloep koe wan taraké*, de kippen zijn al in hun hok [gesloten]. *Görō bërloep*, niet naar binnen gebracht (van een kip, die nu op eenen boomtak slaapt of eenen buffel, die in het vrije veld blijft).

LOEPÖ, meestal *loepön*, vergeten zijnde of hebbende. *Ngö loepö(n) akoe k ě n sé*, ik ben hem vergeten; *ngö loepön akoe, ngö görō koeingöt toe nè*, ik ben het vergeten, ik herinner het mij niet goed meer; *akoe loepön mrédné pri manè*, ik heb vergeten hem mee te deelen (over te brengen) wat gisteren besproken werd. *Loepö-loepö ingöt akoe moelō ni prang Atjéh*, ik herinner mij nog maar flauw het begin v. d. Atjehoorlog. *Loepöi* (m ě n loep ö i), iemd. vergeten hebben (bv. hem te inviteeren). *Ēh kĕloepödnōn akoe*, och, ik heb het heelemaal vergeten.

LOESOENG, stampblok. *Loesoeng ni djingki*, het

rijstblok, waarin de rijst gestampt wordt door den stamper (toetoe) die aan de wiplank (djingki) bevestigd is; loesoeng tangan, een eveneens houten stampblok, waarin met een langen handstamper medicijnen, specerijen, meel enz. fijngestampt worden; loesoeng tögön (L), l. kër(ë)lang (G L), een lang blok met 3 of meer gaten, waarin vooral tēmping (Mal. ěmping) wordt gestampt; in den tijd na den rijstooft (moesim loeös blang) wordt dit tēmping-stampen dikwijls als voorwendsel aangewend om een soort rijstblokeconcert te geven: slechts 2 of 3 meisjes stampen eigenlijk tēmping; rechts en links van deze posteeren zich, bij de „schouders” (kërëlang) v. d. loesoeng een aantal met rijststampers gewapende jonge meisjes, die vervolgens op bepaalde wijzen gezamenlijk in het rijstblok stampen, evenals dat in Atjeh (zie de Atjehers II p. 204) en op Java geschiedt; een paar meisjes nēm bah, d. i. geven [alleen] de maat aan, de overige ningkah en nroendé, d. i. zorgen voor de afwisseling in den klank (hoogere en lagere tonen, voortgebracht door afwisselend op dikkere en dunnere gedeelten van het rijstblok te stampen); loesoeng n titòk, zie titòk; loesoeng ni bédil, de afsluiter v. h. geweer. *Koetö Loesoeng*, n. v. e. kampoeng in G L.

LOET, opneembaar, wat opgenomen kan worden in [iets] (zoowel praedicaat van het opnemende als van het opgenomene, cf. ngkip en dergelijke adjectieven): aanneemelijk, gangbaar, kwetsbaar. Görö nè loet djéma koe wan oemah a, er kunnen geen menschen meer in dat huis; görö loet nè blōé koe sih pé, zijn huwelijksaanzoeken vinden nergens meer ingang; görö loet loedjoe Panglimö Kalō, P. K. is niet kwetsbaar voor blanke wapenen.

LOETJOET I, zich door een opening heen werken of wringen, er doorheen geraken; ergens doorheen of in kunnend (ook gezegd v. e. nauwe ruimte, waar iets doorheen of in kan). Ikön loetjoet ari wan doeroeng, de visch is uit het net [door de mazen] ontsnapt; loetjoet kaming koe wan mpoes, söböp pögöré djarang, de geit is den groentuin binnengedrongen, omdat de stijlen v. d. omheining te ver van elkaar staan; sēpoeloeh paké loetjoet i (koe) wan prau ini, of prau ini loetjoet sēpoeloeh paké, in deze prauw kunnen 10 man een plaats vinden; nēm bahé kōl toe, görö loetjoet pintoe, zijn vracht is te groot, die kan niet door de deur. *Loetjoetön* (mēnloetjoetön); loetjoetönkō pé akoe

koe was a, laat mij daar eens even binnen (maak eens plaats voor mij, schik eens op).

LOETJOET II, kletsnat (eigenl. ineengedoken of samengeschrompeld, z. loetjoet I?) door den regen (cf. boeloet, bójòk, basah, djòmòs, rěmbō). Tauhi oerön kami ngö mbèh loetjoet oepoeh-oepoeh n kami, wij kregen een regenbui zoodat onze kleeren ons op het lichaam kleefden.

LOETOENG, e. s. v. langstaartigen aap. Loetoeng of ikoer loetoeng, e. s. v. korte, kleine kanonnetjes uit vroegeren tijd, die thans nog wel hier en daar gevonden worden (Atj. ikoe loetōng).

LOETOES, e. s. v. boom in 't woud, met eetbare vruchten.

LÖGÖM, zie rögöm.

LÖGÖN, dikke eienigszins eivormige plank, bijv. v. nangkahout, dienstdoende als vijzel. waarop of waarin door er met een rolsteen (atoe giling) overheen te wrijven sambal of specerijen worden fijngemaakt (ipipis); (ook) fijnu voor tjoepak, het vrouwelijk schaamdeel. Lëlögön ni pintoe, tap waarin een deur draait; lëlögön ni djingki, de spil waarom de wiplank op en neer kan wippen. Zie ook lëlögön.

LÖH, zie loeh.

LÖH (Arab. lauh), alfabet-plankje voor het Qoer'an-onderwijs. Löh pirak, zilveren-[beschreven] plaat. zooals naar men zegt vroeger door de sultans v. Atjeh aan de Gajösche hoofden geschonken werden, o.a. zou Këpala Akal er een bezeten hebben.

LÖJANG, grot in 't gebergte; soms = loeang. bv. lòjang nioeng = loeang. nioeng, neusgaten. Lòjang, n. v. e. kampoengcomplex in D. Vele plaatsen ontleenen hun naam aan een zich in de nabijheid daarvan bevindende grot, bv. Lòjang Atoe Bërantoek. — Datoe, — Kambing, — Klètòn, — Kōrō enz.

LÖKÖP (geogr.), zie loekoe p.

LÖKÖT, e. s. v. kleine visch, veel in aroels voorkomend en gelijkend op de ikan gaboës. Lëlökötön, „gelijk [de schubben van] —, of [met schubben] als de lököt-visch" ¹/_{ter aanduiding v. e. stadium in den groei van de rijstaren, als de vruchten deels groen deels geel zijn gelijk de schubben v. d. lökötvisch, ²/_{e. s. v. huidziekte (erger dan pandò), waarbij de huid als met schubben of schilfers bedekt is.}}

Lököt, n. v. e. doesoen in G L op den weg naar Soesoeh. LÖLÖ = lëlang, z. a. Lëlang koedjölgit, lölö koedjangkō, lëlang koebli, lölö koetirō,

't hangt te laag om er met een haak (stok met haak), doch te hoog om er met de hand bij te reiken; 't is te gering om het te koopen, maar te beduidend om het ten geschenke te vragen.

LĪLĪT. *Lōlōtōn*, spoor in 't gras v. dieren en menschen (cf. *bēkas*, spoor op den grond). *Ikō blōh moesara-lōlōtōn kitō*, wij gaan allen in één spoor, denzelfden weg (om den innigen band tusschen *saudōrō's* aan te duiden).

LĪMĪT of *lōmbōt* (cf. *landih*), lang toevend, lang durend, laat, talmend. *Lōmōt pēdih anak koe gēh arirantō*, wat duurt het lang eer mijn zoon van de Kust terugkeert; *nti lōmōt-lōmōt* (of *lōmōt toe*) *kō blōh*, blijf niet te lang weg. *Kēlōmōtōn toe kasē kitō oelak*, *nti mi kitō wēd ni*, laten we niet langer wachten, anders komen we te laat thuis.

LĪMPĪNG, sprinkhaan. Soorten zijn: *lōmpōng batōe*, l. *ērēs* (met rooden bek), l. *gandir* (groot), l. *gadoeng*, l. *kētawak*, l. *kētèk*, l. *loenjoem* of *loentjoem*, l. *minjak*, l. *pinang*, l. *tōi nasoe*. *Bērōmpōng*, sprinkhanen vangen (doen mannen en vrouwen des nachts met fakkels, in den tijd dat de rijstvelden onbebouwd zijn; de sprinkhanen worden *isanglè*, gepoft).

LĪNDI of *lōni*, zie *loendi*.

LĪNDJĪR of *nōndjör* (G L) = *rōndjöl* z. a.

LĪNDĪK (G L) = *djoeloek* (L), doch alleen gezegd v. e. *gasing bōnōn*, z. *djoeloek* I en *tjēkili* II.

LĪNG, zie *loeng*.

LĪNGĒ I, harde vezels v. d. *arēnpalm* (*panggoeh* of *idjoek*), waarvan men schrijfpennen (*kalam*) maakt.

LĪNGĒ II, e. s. v. *duizendpoot* (Batav. *kalimaja*), zgnd. oorwurm, glimt 's nachts. Zie *tawir*.

LĪNGĒ III. *Mēlōngé* (G L), ruimer, koeler, minder benauwd. *Ara kō mēlōngé tērōné tōn*, is daar wat meer ruimte (dan ga ik daar zitten of liggen); *ngō mēlōngé bōdōdné pōra*, *gōrō nē pōrak toe*. (de zieke) voelt zich al een beetje opgelucht. niet meer zoo warm; *ngō moelōngé pōra pērbōētōnkoe*, ik heb het niet zoo vreeselijk druk meer, het spant niet zoo erg meer met mijn werk.

LĪNGGAN (G L) = *tjōran*, lange bamboekokers, waarin het water dat voor de keuken en voor huiselijk gebruik bestemd is, elken ochtend en namiddag door de meisjes (de gevulde *lōnggan's* worden over den schouder gedragen, *iarang*) gehaald en in de huizen bewaard wordt, in elke roeang

worden 4 tot 5 lônggan's in voorraad gehouden (in L bezigt men daartoe boejoeng's). Zie sub tingki.

LÖNGGÖ, korte bamboekoker, vaak van oeloeh oetoen g, als waterbewaarplaats, vooral om het water te bewaren, dat dient om kinderen en zieken de billen te wassen (z. djabak, en pëboedjangön); (ook) e. s. v. bamboesproeier om siri en tabak met water te besproeien (zie sibör).

LÖNGGÖM, omtrek, grens (v. e. erf, tuin, rijstveld); de grensstreep tegen den rivieroever of tegen een omheining achtergelaten door 't water dat gebandjird heeft, en die dus aangeeft hoe hoog 't water gestaan heeft. Ari kajoë sō koe ini lönggöm ni mpoeskoe. van die boomen tot hier strekt mijn tuin zich uit; manè wöih kōl, sawah koe atas ini lönggömé, gisteren was het hoog water, tot zóo hoog (als ge daar ziet) heeft het gestaan.

LÖNGKANG, eene door iets omsloten ledige ruimte, bv. een ledig (niet betimmerd of niet door planken afgesloten) vak tusschen twee huis- of deurstijlen, (ook) de opening v. e. ring of armband. Arat pëdih sěnsim ini majō koe djëdjaringkoe, koetjak toe löngkangé, wat gaat deze ring moeilijk aan mijn vinger, hij (de opening ervan) is te nauw (klein).

LÖNGKĒK = lěngkĕk, spleet, holte, insnijding, kloof. *Toetit löngkĕk*, e. s. v. paddestoel, rood v. kleur, eetbaar.

LÖNGÒH, schaduwrijk, beschaduwd, schaduw verleenend; (ook) beschutting verleenend (tegen regen). Bōh kitō tĕdōh tĕmpat si löngòh 'ni, kom laten wij op dit schaduwrijke plekje wat uitrusten; oerang Gajō kati ibōhé gĕral ni tĕmoeloeké Löngòh, boegō² löngòh pĕroentoengön ni mpoeé, dat de G.'s hun slavinnen wel den naam Löngòh geven, is opdat hun eigenaar een gelukkig (beschaduwd, niet „heet") lot moge hebben. Pōrak pĕdih bĕsilō, akoe malé bĕ(r)löngòh koe toejoeh n kajoë rĕmbōbōl sō, 't is nu erg warm, ik ga in de schaduw van gindschen rĕmbōbōl-boom zitten; gĕh oerön, bĕlōngòh koe toejoeh n oemah ni djĕma kĕdjōp, toen het begon te regenen, ging hij een oogenblikke schuilen onder een huis. *Lōngòhi* (mĕlöngòhi), iemd. beschaduwen, (iemd.) beschutten, beschermen (bv. de saudörō's, subj. de rōdjō). Pajoeng kĕn pĕlöngòhōnkoe, een pajoeng dient mij ter beschutting (tegen zon of regen).

LÖNGÒM, onverv., *nlôngòm*, verkoelen; (vooral overdr.) heete, d. i. gevaarlijke, invloeden bezweren. Kĕndoeri nlò-

- ngòm, maaltijd ter verkoeling, d. i. ter bezwering van heete, gevaarlijke invloeden (gehouden o.a. als de padi uitspruitsels krijgt); kěndoeri nlôngòm oemah, k. ter „verkoeling” v. h. [pas afgebouwde] huis. Ngō ara moelôngòm toeni n anakkoe, het lichaam v. mijn kind is al wat koeler (de koorts is af).
- LÖNTAJON, weerklink, echo. *Moelöntajon* ling ni bēdil, de gewerschoten weerklonken (in 't gebergte).
- LŌPAH, kapmes om kleine bamboe, suikerriet enz. te kappen en in 't bijzonder om rotan, bamboe enz. te bewerken (= piso raoet). Soorten: lōpah koetjak, l. kōl, l. karō en l. lěntik. *Lōpahi*, [zijn kind] een kapmes geven; (ook) iemd. met een kapmes aanvallen.
- LŌS I, (ruw woord voor) dood, gecrepeerd. Lōs kō kō, djěkang kō kō, djěkoel kō kō, [nu] ben je al dood, gecrepeerd, hē?
- LŌS II (Holl. loods, uit 't Atj. door de Gajō's overgenomen; de Gaj. uitdrukking daarvoor is: djěma (nē)mbah dēné), gids. Pang Laut djadi kěn lōs ni Blōndō koe Gajō, P. L. strekte den Hollanders tot Gids, toen zij [de eerste maal] naar G. gingen.
- LŌSŌNG, zie loesoeng.
- LŌTŌT, n. v. e. pēdoesoenōn van Boengkoek (D).
- LŌWŌN of *lawan*, wat tegenover iets anders staat, het tegenovergestelde, tegenpartij, tegenhanger, wedergade, pendant, vijand. Panglimō òja tēngah éa löwōnkoe bërprang, die panglima was destijds mijn tegenstander in den oorlog; kampoeng Krambil Boer oeroem Krambil Paloe löwōn kěrdjō, de lieden v. Kr. B. en die van Kr. P. mogen onderling huwelijken sluiten; ōngō gēh löwōn, ntah kitō bēlôngōh koe djamboer sō; o, daar komt de vijand (d. i. de regen), kom laat ons in gindsche djamboer gaan schuilen; Djěma òja dēlé löwōdné, die man heeft veel vijanden; kōl löwōn ni koetjak, gělöp löwōn ni trang, oerōn löwōn ni sidang, groot is het tegenovergestelde van klein, donker van licht, regen van helder weer; löwōn ni taroeh, tegeninzet (bij 't dobbelspel); mērah löwōn ni koerik (kōrō enz.) ni pōlan, een vechthaan (buffel enz.) zoeken, die portuur is voor den vechthaan (buffel enz.) van N. Werkw., verv., *nlöwōn* of *mělöwōn*; kōrō mēlöwōn, een kwaadaardige buffel (die de menschen achtervolgt); rajaté mēlöwōn rōdjōé, anaké mēlöwōn amaé, de onderdanen verzetten zich tegen hun r., het kind verzet zich tegen zijn vader. *Löwōdni*, [een de sērambi binnenko-

menden gast] begroeten of verwelkomen [door tot hem te zeggen: koe boer (paloeh, oekön of tōa) ini kō kam, zoo, zijt Gij daar, eigenlijk: zijt gij hier boven (beneden ,bovenstreams of benedenstreams) gekomen? De gast antwoordt met een beleefd, gerekt: *a*, waarna men zich neerzet. Alvorens de hustrap te beklimmen, had de gast reeds door *moetrèm*, kuchen of hoesten, zijn komst aankondigd]. Görö *tërlöwön* Blöndö, *délé alaté djëròh²*, men kan de Hollanders niet weerstaan, ze hebben veel goede wapens. Gèh *bërlöwön*, *blōh bërsinön*, 't komen [v. e. gast] gaat gepaard met een beleefde verwelkoming [door den gastheer], 't weggaan met een beleefd verlot vragen [door den gast]; *ngö bërlöwön blah ini oeroem blah sō*, deze en die blah mogen onderling huwelijken sluiten.

M.

M I, is de neusklank, die vóór de lipletters (*p*, *b* en *m*) dienst doet ter vorming van den onvervoegden (zgn. actieven) werkwoordsvorm, al of niet voorafgegaan van het praefix *mě* (zie *mě*- II). Wordt die vorm gemaakt van eenvoudige, of met een der suffixen *-i* en *-ön* voorziene werkwoorden, dan verdwijnen na deze *m* de *p* en de *m* van het grondwoord nagenoeg altijd, en de *b* somtijds; bv. (*mě*)-*mèrah* van *pèrah*, *měmahatön* van *mahat*, (*mě*)*mbèr* van *bèr*, (*mě*)*mbèlah* of *měmělah* van *b(ě)lah*. Indien evenwel deze onvervoegde vorm wordt gemaakt van de afgeleide werkwoorden met praefix *pě* (*pöe*-, *pě*- + neusklank of *pě*-), of van die met praefix *pěti*-, dan houdt de *p* dezer voorvoegsels zich vóór den neusklank staande, bv. *mpědjèrangön* van *djèrang*, *mpěkëmèl* van *këmèl*, *mpěrsing-gah* van *sing-gah*, *mpětipèngèn* van *pèngé*. Ook neemt, vóór met een lipletter aanvangende substantieven, *m* wel de plaats in van de praepositie-genitiefpartikel *n*, zie aldaar.

M II, neemt de plaats in van *mě*- of *moe*- (zie *mě*- I) vóór met een klinker, en somtijds ook vóór met een *p*, aanvangende grondwoorden, bv. *majoe* van *ajoe*; *misöp* van *isöp*; *mpòlòk*, = *moepòlòk*, van *pòlòk*.

MAAL of *mahal*, ook *mal* (opp. *moerah*), zeldzaam, duur. *Maal pèdih djëma djëròh bësilō*, tegenwoor-

dig zijn er weinig mooie meisjes; oepoeh òja ma al pēdih, die kain is erg duur; bē(t)si ma al pri òja, dat woord (die uitdrukking) is vrij zeldzaam; ma al òn koedō ari kō rō, een paard is duurder dan een buffel. *Maalōn* (mē ma al òn), den prijs [van koopwaar] verhoogen, doen opslaan (bv. opdat een gehate persoon ze niet zal kunnen koopen). *Bērsimaal(-maal)ōn* har ě gō ni m ě n ě k a t, tegenover elkaar (of elk van zijn kant) den prijs hunner koopwaren verhoogen, hooge prijzen ervoor eischen.

MAAN of man, z. paan en pang an.

MA'AP of maap, gapen (z. a p).

MA'AP (uit Mal. mahap, Ar. ma'āf) of map en ma'as (uit Atj. me u^s a h, Ar. ma'āf), vergiffenis, toegevendheid, in de rechtstaal dikwijls naast elkaar gebruikt. *Nirō ma'a p* (of ma'a s) koe rō djō, vergiffenis vragen aan, de toegevendheid inroepen van, den rōdjō (meestal doet dat niet de schuldige zelf, maar een of eenige van diens saudōrō's; was zijn misdaad een zeer ernstige, dan is het niet genoeg eenvoudig vergiffenis te vragen, doch biedt men tevens den rōdjō op de meest nederige wijze, z. ba til bērsap en sēmbah soengkoer, een gedeelte aan van het als boete of bloedprijs verschuldige bedrag). *Ma'asōn* of *ma'apōn* dōsaé of pērboeōtné, iemd. zijn schuld vergeven.

MABOEK, bedwelmend, bedwelmd; (ook) dol verliefd [op (koe) een meisje]. *Mōdōt*, bakō, gōn(d)jō maboek, opium, tabak en hennep zijn bedwelmend; maboek ni gōndjō moegilō, de bedwelmning v. hennep bestaat hierin dat men [tijdelijk] krankzinnig wordt; akoe maboek misōp manè, ngō koedōrōt lōa(h)-lōahkoe pé, ik was gisteren bedwelmd van de opium die ik geschoven had, zoodat ik braakte. *Maboekōn*, onder den invloed v. d. bedwelmning (v. tabak enz.).

MADJI, hard, wormstekig, zoodat ze niet gaar kunnen gekookt worden (v. aardvruchten als kēpilō of gadoeng).

MAËT, z. mēt.

MAGIH, z. agih.

MAHAL, z. maal.

MAHAT, bepaald, zeker, stellig; precies afgepasst (niet te veel en niet te weinig); geregeld, gewoonlijk, steeds. *Mahat kō kō gēh kasé?* — *Mahat*, komt ge stellig straks? — Bepaald (vast en zeker); *djěma noetoe rōm i Gajō mahat ara djingki*, bij 't rijststampen is bepaald (altijd) een djingki benoodigd; ma-

hat pëdih wö koembah oepoeh, gör' ara koebli oepoeh si kën dagangön, ik breng precies zooveel kains mee [v. d. Kust] als ik voor eigen gebruik (voor vrouw en kinderen) noodig heb, ik heb geen kains gekocht om handel te drijven; mahat pëdih wö bakō imbakkō, görö ara lëbih görö koerang, gij hebt de hoeveelheid tabak die ge meegebracht hebt, precies afgepast (mooi afgemikt), er is noch te veel noch te weinig (tot iemd. die op de gis af bv. een aré tabak uit de schuur heeft gehaald); djëma mahat, görö ngōk òsòp rëta, de menschen zijn bepaald (d. i. men weet precies hoeveel en wie er zijn of geweest zijn), dus kan hier geen eigendom (spoorloos) verdwijnen. *Koemahatön* akoe gèh koe ini lang, ik verzeker ten stelligste (stel beslist vast) dat ik morgen hier zal komen (dit is pri tēkaboeer, overmoedig); imahatné bēkal nana ké, hij gaf zijn zoon een (juist voor den duur zijner reis toereikende) precies afgepaste hoeveelheid proviand mee.

MAHNI, z. man i.

MAJA I, tevergeefs, ijdel, geen effect gehad hebbend (bv. van een opgeworpen kwestie, die niet beslist, v. e. begonnen werk, dat niet afgemaakt is). *Majan* (mēmajan); imajadné përbœötönkoe, hij heeft gemaakt, dat mijn werk tevergeefs (onnut) geweest is (door het zelf van nieuws af aan weer te beginnen, nog eens over te doen); majan, (ook) ongeldig verklaren (bv. een imöm verklaart een door een lëbé gesloten huwelijk ongeldig, omdat deze zijn toestemming niet gevraagd had).

MAJA II, in Langkat en Tëmiang = apa, wat(?). *Maja goenanja*, waartoe dient het? *Majakatamoe tadi*, wat zeidet gij zoo even?

MAJAK (eigenl. zuigeling. Atj. manja*), wordt in den Genitief (met *n*) geplaatst achter ama, inö en mpoe: *Amanajak* (eigenl.: vader van het [nog ongebooren maar hem nu reeds toegebeden en verwachte] kindje), aanspraakwoord voor een (jong)gehuwden man, die nog geen kinderen heeft (ook in de 3de persoon: *Amanajak X*, de gehuwde doch nog kinderlooze X, zie ama); *Inönmajak*, id. voor een (jong)gehuwde nog kinderlooze vrouw; *Mpöenmajak*, id. voor de ouders van een (jong)gehuwd paar dat nog geen kinderen heeft. Verder wordt majak attributief geplaatst achter ama, inö, mpoe, abang, (k)aka, (b)ibi, poen, inö poen enz., om aan te duiden (in de 2de en in 3de pers.) „gehuwd maar nog geen kind hebbend” (cf. 't Jav. bok

ngantèn of — pantèn); bibi majak, (jong)getrouwde tante, die nog geen kind heeft (dus nog in ò n majak is); abang majak, (jong)gehuwde oudere broer (neef enz.) die nog geen kind heeft (dus nog ama n majak is). *Ama* (in ò, mpoe)-*n-majakön*, ama (in ò, mpoe) n majak genoemd wordend; pòng sō ngō a-ma-n-majakön bēsilō, die man wordt thans al „ama n majak” genoemd, is reeds getrouwd (doch heeft nog geen kind).

MAJAM, zie patah —.

MAJANG, bloesem, bloemtros (v. klappers, pinang en bër-kèng-boomen); majang ni pinang, bloesem v. d. pinang (wordt bij gebrek aan pinangnoten wel in plaats daarvan in de sirihipruim gebezigd); majang idjō, een jonge nog groene pinangnoot, z. pinang; majang kapoer, m. nangka, m. pëdih, m. përtja of m. roedjō en m. töbö, namen van verschillende gë-tahsoorten (z. gëtah).

MAJÒ, binnenga, z. ajō.

MAJOE, vlechten, z. ajoe II.

MAKAN, z. pakan. *Makanan* (Mal.) eetwaren, eten (in 't algemeen), doch ook wel in de bet. v. pënan, lekkernijen, snoeperijen. Moedah pëdih makanan i Alas, in 't Alasland is 't eten overvloedig en gemakkelijk te krijgen (goedkoop).

MAKIN, nog meer, al meer en meer (cf. h ò h ò); makin makin, hoe meer des te meer; makin ikōa, makin dagi, hoemeer hij (deze jongen) verboden wordt, des te ondeugender wordt hij; makin koebiō, makin gèh, hoe ijveriger ik ze (de kippen) wegjaag, hoe gauwer ze (weer terug)komen; makin göip makin göip wé blōh, hij ging al verder en verder; hinggō makin bëngis poedné sinō, toen werd zijn oom nõg boozet.

MAKIT, zie sakit.

MAL I, of *mbal*, de gesloten hand, de vuist; zooveel als de geheele vuist omvatten kan. Òròs sënëm (b)al of sara m (b)al, een vuistvol rijst (bescheidenlijk gezegd als men bij het mbah përatoerön een hoeveelheid rijst aanbiedt). *M(b)alön* (mënëm (b)alön); ngō koem (b)alön oeloe n loedjoengkoe, ik heb het gevest van mijn mes al in de vuist geklemd; im (b)alné ringgit sara koe poemoe n anaké, hij stopte zijn kind een dollar in het vuistje; im (b)alönkō pénti iloeahönkō pénti, klem het niet te vast in je vuist maar laat het ook niet los; bët si (i)malön

aténgkoe, moedëmoe akoe oeroem Blöndö, 't was mij of mijn hart dicht geknepen werd, toen ik de Hollanders ontmoette.

MAL II, zie maal.

MALA, verwelkt, uitgebloeid (v. bloemen, paddestoelen, toetit, enz.); slecht, bleek er uit ziend (v. h. gelaat v. e. mensch).

MALAH, zie salah.

MALAM (Mal., slechts gebezigd in enkele uitdrukkingen). Tëngah malam, middernacht, het holst v. d. nacht; malam Djëmat, Donderdagavond (de avond waarmee volgens inlandsche tijndeeling de Vrijdag aanvangt; evenzoo malam Sëptoe, m. Alëhat enz.); malam bëriné (G L) = djögö oesö. Cf. klam.

MALANG, z. alang.

MALÉ I, kransen of snoeren van poeding-bladeren met bloemen aan een draad geregen (worden op de lijkbaar gelegd; bij 't graf gekomen, nemen de kinderen deze kransen van de baar, strooien de bloemen en de bladeren op den grond en nemen de bëngang mee naar huis).

MALÉ II, hulpwoord duidende op de toekomst, is vaak te vertalen door een der vormen van ons „willen, zullen, van plan zijn”, in zekere gevallen ook met ons: bijna, nage-noeg. Akoe malé blö h, ik ben voornemens op reis te gaan; jö kasé akoe malé gè h, van avond zal ik komen; malé koetëngkam kō, ik zal je gevangen nemen; kasé malé k' oenggö rön koe kō, straks zal ik het je zeggen; kō io enoehön poedmoe, malé, gedood door je oom, dat zal je worden; ranté a malé mëtoes, die ketting was op 't punt van door te breken, was bijna doorgebroken; malé-malé maté mi wö, nta moerip miön, hij was reeds op 't punt van te sterven (al bijna dood), daar leefde hij weer op; malé-malé blö h, gè h oerön, juist wilde hij weggaan, toen het begon te regenen; malé djöp-djöp oemah ara djëma sakit, bijna in elk huis is een zieke; malé oemön lö ara oerön, bijna elken dag regent het; iningö malé gè h mi wö djamoe, nu kunnen de gasten elk oogenblik komen; malé pëdih, bepaald, volstrekt willen: ikö malé òsahkō pëdih akoe, nti òja, als ge mij dan bepaald (met alle geweld) iets geven wilt, geef mij dan niet dat. Cf. mëra.

MALÈKAT, zie mëlèkat.

MALÈNGKAN, zie mëlèngkan.

MALI, zie tali.

MALIM (cf. alim, Arab.), icmd. van godsdienstigen levens-

wandel, schriftgeleerde, die eenige kennis heeft v. d. kitabs. Djari malim, z. djari.

MALÖ, gomlak, verkregen uit mierennesten (oemahn kintis), wordt veel naar Atjeh uitgevoerd. In G. gebruikt men het om de stift (poeting) van messen en wapens te bevestigen in hun gevest, om er djimat's in te wikkelen, en om holle armbanden, birahmani's enz. op te vullen. Bët si gantoeng-malō koerasa, „ik gevoel mij alsof ik te weinig gomlak binnen heb”, ik voel mij nog niet verzadigd, nog onvoldaan (de vergelijking ontleend aan een mes, waarvan de stift nog niet vast in het heft sluit, zich nog daarin heen en weer beweegt, omdat de gomlak niet tot onder in het gat reikt, als het ware hangt).

MALOE, (alleen in deftige of versierde taal, bër mëlèngkan, gebezigd in de Mal. bet. van:) beschaamd; (in de rechtstaal) vrouw. Maloe ilé, bënë, maloe mata, bënasa, wanneer men iets doet, waarvoor men zich schamen moet, moet men weg uit zijn land en wordt men ongelukkig; bër rat maloe, een vrouw is gewichtig, d. i. moet ontzien, met eerbied bejegend worden; anak maloe ni rödjö pòlan, de dochter van r. N.; anak maloe, (ook) een braaf, fatsoenlijk meisje; maloe tერთawan, een vrouw die geschaakt is (een der vier zaken die onmiddellijk onderzoek en afdoening eischen). Këmälön ni ödöt òpat përkara, er zijn vier zaken, die tot schande strekken voor den rödjö, en daarom onmiddellijk onderzocht en afgedaan moeten worden. Moemaloe of pëmaloe, (techn.) een bedrag (meestal 5 dollars), dat in geval van leviraatshuwelijk (zie kalih) door den vervanger van den overleden man aan de ouders der vrouw moet betaald worden.

MA'LOEM (Arab.), bekend, aangenomen, aanvaard (bv. v. e. geschenk, door den rödjö), gangbaar (v. geld). Ngö ma'loem akoe, het is mij al bekend, ik weet het al; akoe görönè ma'loem koe kampoeng òja, ik word in die kampoeng niet vriendschappelijk meer ontvangen; ringgit manè görö ma'loem, de dollar van gisteren is niet gangbaar. Ma'loemön (mëmaloemön), iets bekend maken aan iemd.; iets (een geschenk) aanvaarden.

MAMAN, een plant, waarvan de bladeren met een weinig rijst worden in de pekel gezet, en daarna bij de rijst worden gegeten. Zie djëroek.

MAMANG (L, cf. Mal. mamang), haastig, als iemd. die in verwarring, overstuur is (bv. loopend). Këmamangön, overstuur, in de war (ten gevolge van te veel werk). Mamang koening, z. mambang.

MAMBAH, zie t a m b a h.

MAM(B)ANG. M a m (b) a n g k o e n i n g, rood, geel [en bleek] (v. d. huid, bv. na een ziekte); geelzucht. Lō 'n i n g ò m a m (b) a n g - k o e n i n g, de zon (de dag) is al rood-geel (tegen zonsdang). Cf. lō i l a n g.

MAMOEK (in G L) = *namoek*, vlieg.

MAMPAK, n. v. e. complex v. rijstvelden bij Takingön.

MAMPAT, goed zittend of aan 't lichaam sluitend (v. klee- ren); op zijn pas, goed op zijn plaats (v. e. woord); ge- schikt, als geknipt voor (eenig werk, bv. kën goeroe d i d ò n g). Djěma òja m a m p a t b ě r k ě p i a h, de kěpiah staat hem goed; a h b a r i k s a n a p a k ě d n ě g ò r ò m a m p a t t o e k ' ě n g ò n, wat hij ook aandoet (draagt), het staat hem niet, naar ik zie; m a m p a t p ě d i h i o e n o e h ò n d j ě m a ò j a, 't zou zeer goed (recht- vaardig) zijn als die man gedood werd.

MAN I, zie p a a n e n p a n a n.

MAN II, afk. v. o e m a n, zie m o e m ö n.

MA'NA of *mana*, beteekenis (v. e. woord of een uitdrukking, bv. in kitâbs); de bedoeling, de oplossing (v. e. m a s a l a h, strikvraag of itik-itikön, raadsel). T ě n g a h k o e t j a k b ě r b a d j o e i d j ò, n g ò t o e ö b ě r b a d j o e i l a n g, s a n a (of i b ò h k ò, i p ě r a h k ò, i p r ě n k ò) m a ' n a é. — Ö, m a ' n a é l ö d ö, als 't klein is heeft het een groen baadje aan, als 't groot is een rood, wat is (beteekent) dat, raad dat eens.— O, dat is Spaansche peper.

MANA, alleen gebezigd na aanwijzende voornaamwoorden, in de bet. v. h. Mal. [i n i (i t o e e n z.)] a p a, hier (daar) is hij, zij of het, hier hebt ge het. I n i m a n a, hier is het, hier hebt ge het (cf. Mal. i n i a p a). A h, i s i h ö n l o e d j o e n g k o e m a n è, i n ö? — I n i m a n a, w i n, a c h, w a a r i s t o c h m i j n m e s (d a t i k) g i s t e r e n (n o g g e b r u i k t e)? — H i e r i s h e t, j o n g e n (a n t w o o r d t d e m o e d e r, h e t h e m a a n r e i k e n d o f a a n w i j z e n d); s ö m a n a o e m a h k o e, d á á r i s (z i e j e n u) m i j n h u i s (t o t e e n v r e e m d e l i n g d i e g e v r a a g d h e e f t w a a r z i j n h u i s s t o n d).

MANA II, zie m a ' n a.

MANAH (cf. Mal. m a n a h, Bat. m a n o), erfstuk (van overleden bloedverwanten), (ook) m a n a h d j a t i e n m a n a h p ě r n a h. L o e d j o e l a p a n s a g i (o e m ö) i n i n g ö m a n a h (of m a n a h p ě r n a h o f m a n a h d j a t i) a r i m o e j a n g - d a t o e n g k o e m i, g ö r ö n g ö k i d j ě d j o e ö l, deze lapan sagi (dit rijstveld) is een erfstuk (geerfd) van mijn voorouders, en mag daarom niet verkocht worden; k ö r ö n g k o e i n i n g ö m a n a h

pëpalön, deze buffel is een erfstuk; ari si kōrō-moe ini? — Kōrōngkoe ini manah djati, noemö manah bli, waarvandaan hebt gij dezen buffel? — Dezen buffel heb ik door erfenis, niet door koop verkregen; kōrō ini manah bli, noemö kōrō ioesoeh, dezen buffel heb ik eerlijk gekocht, niet gestolen.

MANAT (uit Arab. a m â n a t?), opdracht, last of raad (gegeven bij weggaan of sterven), laatste wil. Ara ini manatkoe tikik koe kō, nti kō loepön, nu heb ik je nog iets te zeggen (op te dragen), vergeet het niet (zegt bv. een vader die op reis gaat tot zijn zoon). *Manati* (mëmanati), iemd. een opdracht of last geven; ngö malé maté, imanatié anaké, toen hij stervende was, gaf hij een laatste opdracht (vermaning) aan zijn kind(eren). *Imanaté* koe böndné, hij gaf zijn vrouw een opdracht (vóór hij wegging); òja si koemanatön koe kō poedah a, dàt heb ik je vroeger opgedragen. Wé ngö *bërmanat* koe anaké, hij heeft zijn laatsten wil al aan zijn kinderen kenbaar gemaakt (hij gevoelt spoedig te zullen sterven). *Bërsimanatön* rawadné oeroem böndné, de man en de vrouw [reeds bejaard] geven elkaar opdrachten (hun laatsten wil te kennen, voor 't geval een van hen mocht komen te sterven). Ini pri *moemanat* ari mpoengkoe koe amangkoe sawah koe akoe, dit heeft mijn grootvader aan mijn vader, en deze weer aan mij, als zijn laatsten wil doen kennen.

MANDAH (G L), vierkante rijstschuur op lage stijlen met planken omwandingen waar bovenin een klein luik (vooral rijke lieden, bv. in Pënòsan en in Koetö Lintang, laten zulk een kostbare rijstschuur bouwen; in L kent men alleen de kěböñ). De zolder van de mandah dient dikwijls tot nachtverblijf voor jongelieden. Iajòdné ròm koe was n mandah, zij borgen de padi in de mandah.

MANDI, wassching (vooral v. e. lijk; cf. niri). *Mandi* bakal, de voorloopige wassching v. h. lijk door de huisgenooten onmiddellijk na den dood; *mandi* djoenoep, zie djoenoep. *Mandén* (mëmandén): ikö ara djëma maté, *mandi* bakal moelö, ngö mëta imandén imöm, als er iemd. gestorven is, heeft eerst de voorloopige wassching plaats [door de huisgenooten], daarna wordt het lijk ritueel gewasschen door den imöm. *Mandi*, n. v. e. rivierteje in D. Zie toeroen mandil.

MANDIL of *manil* (G L), e. s. v. boom met sterk hout, waar-

van stijlen van djamboers en kěmpòngs gemaakt worden.

MANDOENG, e. s. v. kakkerlak (Mal. *lipas*).

MANÈ of *mané* I, gisteren. *Lō manè, tēr lō manè, sēr ē lō manè* of *manè, gisteren; sē lang manè* of *manè(n) ni manè* (G L), eergisteren; *sē lang manè ni manè, vóóreergisteren; manèn ò ja* of *manèdné, of manèdn éa, den dag vóór dien* [genoemden dag]; *sē lang manè gèh akoe ari Pēnampakan, manèn ò ja blōh Ama n Ratoes koe Pēparik, eergisteren kwam ik uit P., den dag daarvóór was A. n R. naar P. gegaan.*

MANÈ, of *mané* II, ook *manèdné*, denkbaar, mogelijk (?; gebezigd in de bet. van ons) stel eens, stel u voor; (vooral gebezigd in negatieve zinnen of in vragende zinnen die negatief bedoeld zijn). *Ini kèdah manèdné oemahé, ò ja kèdah manèdné oemahkoe, stel eens dat dit (voorwerp, dat ik hier aanwijs) zijn huis, en dat (voorwerp daar bij u) mijn huis is; ò ja manè gōrō ibētihkam, stel u voor dat ge dàt niet zoudt weten, dat weet ge toch zeker wel! ò ja manèdné gōrō tēr lō wōnkō, stel u voor dat ge hem niet aan zoudt kunnen (het tegen hem zoudt afleggen); krō sara pinggōn ngō ngōk imbènkō, ini sara soeöp mi ò ja manè gōrō tērmbèn, je hebt al een heel bord rijst opgegeten, en nu zou je notabene dit ééne hapje nog niet op kunnen; ah pēnahkoe manè bēta, si toeō mēndjadi moedō, wel, hoe kan dat nu ooit, dat een oud mensch weer jong wordt; ari si manè bēta, hoe kan dat nu ooit?*

MANÈK (Mal. *manik*). *Manèk rēdjōn* (Mal. *manik mērdjan*), glaskoralen uit Poelō Pinang ingevoerd, voor halskettingen.

MANGAK, op apegapen liggend (v. e. visch die door toebō bedweld is). Cf. *langak*.

MANGAN, in sommige afleidingen gebezigd in pl. v. *pangan*, zie *pangan*.

MANIS, lief tallig, innemend, bekoorlijk (v. uiterlijk, huid, stem, woorden enz.). *Djēdjari manis, de vierde vinger; z. djirō manis en kajoe manis; manis ni pri, vriendelijkheid in woorden (opp. sakit ni pri); kēn manis ni pri koetaloe wé maan, om niet onvriendelijk te zijn (hem niet voor 't hoofd te stooten) heb ik hem (bv. een vreemde, dien ik rond ten huize van den vriend welken ik te gast kwam noodigen) [mede] ten eten genoodigd. Dōa pērmanis, een tooverformuliertje, opgezegd met het doel er (in 't oog der vrou-*

- wen) bekoorlijk uit te zien. *Manisön*, suikerstroop; *manisön pëdih* (uit suikerriet), *m. n ar at* = *pòla* (uit arènsap), *m. ni lëb a h*, honig, *m. ni këkëning*, eene honigsoort, die beren eten.
- MANGGANG, n. v. e. kampoeng bij Ampa Kòlak (G L), thans verlaten.
- MANGGI of *mangi*, manggistan, in G L meer *goestö* geheeten.
- MANGKAR (cf. *moestödjöp*, *tödjöm*; opp. *kitjös*, *m a n g k a s*), van kracht, krachtig werkend, (meestal in gunstigen zin) een goede uitwerking hebbend, zegenrijk in zijn gevolgen (v. e. *dōa* of v. e. *goeroe*; ook v. e. *moeras*, *p a j a*, dat door djins bezeten is, die de daar passeerende menschen erg ziek maken).
- MANGKAS (G L; cf. *kitjös* en *tampas*, opp. *m a n g k a r*), zijn krachtige werking verloren hebbend, niet meer krachtig, niet meer van nut of bruikbaar (v. e. *dōa*, *èlëmoe*, *goeroe*; v. e. *vechtortel*, *koekoer*; v. e. niet meer door djins bezeten moeras).
- MANGKOE, n. v. e. wör in L bij Tèlòng.
- MANGKOENG, ronde kom van aardewerk, waarin eetwaren, toespizzen bij de rijst enz., worden meege dragen als men bv. een kendoeri gaat houden.
- MANI of *mahni* (Arab.), het mannelijk zaad, sperma (v. menschen en dieren; cf. *djikis* en *oeröt*). *Görö ara manié* of *görö moemani*, hij is impotent.
- MA'NIKÖM, robijn; (ook = *mani*) sperma.
- MANISÖN, zie *manis*.
- MANJOE, de schuin liggende balken, die de *börö singkih* v. h. huis met de *börö kōl* verbinden.
- MANÖ, e. zware rotansoort met eetbare vruchten; van dit rotan worden bij voorkeur lansschachten en *tikōn's* gemaakt.
- MANOEK (Jav. id.), vogel. *Manoek noeri*, papegaai. *Mëmanoekön*, de heup, het heupbeen (v. menschen en dieren, vooral v. buffels gezegd).
- MANOESIÖ, mensch (tegenover geesten of dieren). *Noemö djin*, *manoesiö òja*, dat is geen geest, dat is een mensch.
- MANOET, met den stroom meege dreven, zie *anoet*.
- MANTAK *toeah*, z. *pantak*.
- MANTI (Atj. *mante*), [volgens verhalen] e. s. v. boschmenschen die, naakt en behaard, hier en daar in de bosschen zouden leven. *Biak ni manti kō*, jij behoort tot 't geslacht (stamt af) van de Manti's (dit is een belediging).

MANTJANG, e. s. v. mangga, de Mal. batjang.

MANTJOENG, scherp toeloopend, spits (v. e. neus, een snuit).

In de Këköbörön Plandoek is *Mantjoeng* een spotnaam voor het varken. *Èh koe si kam malé, a bang Mantjoeng*, waar ga je heen, vriend Langsnuit? Ook n. v. c. aroel bij Sëroelö (D). Cf. *pantjoeng*.

MANTJÖNG, geogr., zie *mantjoeng*.

MAPAS, aanmatigend, verwaand, blufferig. *Mapas wé kën këkanak*, hij bluft tegen kinderen; *mapas wé kën djëma koetjak*, hij is geringschattend jegens kleine lui (vooral gezegd als zijn hoogmoed beschaamd is). Zie ook *papas* en cf. *djöis*.

MARA, onheil, gevaar, iets dat, of iem. die, gevaar oplevert. *Nti kō blōh k' òné, ara mara is òné*, ga daar niet heen, er dreigt je daar een gevaar (bv. een tijger, of een groote slang, of vijanden enz.).

MARAM, door vocht bedorven, muf, duf (v. bladeren, grassen, rotan, bamboe enz.). *Soepoengkoe ngö maram, görö djëròh djëmoéré*, het dak van mijn huis is al door vocht bedorven, het (materiaal, sanggé of djih) is [vroeger] niet goed gedroogd geworden. Cf. *matjik*.

MARÈH, (Arab. *marîch*), halsslagader.

MARI (cf. *parienari* II; zie ook *tëdoeh*), opgehouden, tot rust gekomen, tot stilstand gekomen; afgeloopt, voleindigd. *Ngö këdjang mari rëmalan*, toen hij moe was hield hij stil; *ngö mari bërbœöt*, hij heeft opgehouden (of: is geëindigd, klaar) met den [veld]-arbeid; *ngö mari bëdidòng*, zij hielden op met het didòngspel; *ngö mari sakit(é)*, hij is hersteld van zijn ziekte; *ngö mari maan, rëndjöl blōh*, toen ze klaar waren met eten gingen ze vervolgens op weg. *Marén* (*mëmarén*), doen ophouden, laten uitscheiden of eindigen, (iemd.) [uit een ambt] ontslaan of ontzetten; *imarén inöé anaké mòngòt*, de moeder deed haar kind ophouden met huilen; *ngö sawah këkaboer imarén si tëtœö djëma bëdidòng*, toen het ochtend geworden was deden de oudere lieden [de jongelui] het didòngspel eindigen (omdat er anders licht twist zou ontstaan). *Görö òrmarén* akoe *djëma bëdidòng*, ik kan de [jonge] lieden er maar niet toe krijgen om uit te scheiden met het didòngspel. *Ngö bërmarén bëdné maan*, zij hielden (waren) allen op (klaar) met eten. *Pëmarén* ¹/₂, rustplaats, (spec.) een min of meer schoongekapte plek aan de paden die door de onbewoonde bergstrook tusschen 't Gajōland en de Kust leiden,

waar de reiziger eenige oogenblikken in de schaduw kan uitrusten; vele dezer pëmaréns zijn bij name bekend, bv. Pëmarén Djèrèt n Lam, Pëmarén Gënting enz.; ²/ einde, slot, (vand.) achteraan, ten slotte; pëmarén maan wé, hij komt achteraan met eten; pëmarén (= poerön) pëdih wé mësangka, ngö mahat itëngkam moesoehé, hij komt erg achteraan bij 't vluchten, hij zal zeker door den vijand gevangen genomen worden; si pëmarén taloek i gëloeng Gajō rōdjō Linggō, de r. L. onderwerpt zich het allerlaatst [van de hoofden] in 't Gajōland; i-prédné ari pëmoelōdné sawah koe pëmarédné (= përmbehné of përmoeingōdné), hij vertelde het alles van het begin tot het einde; pëmarédné wé pé maté, ten slotte stierf ook hij; boeöt moepërmoelōn moepëmarén, elk werk (bv. een feest, plechtigheid of ook een kwestie, een geschil) heeft een begin en een einde.

MARING, zie taring.

MARIPAT (Arab. ma'rifat), zie wak.

MAS, goud; geld in 't algemeen (ook wel in de bet. v. oendjoeck, de bruidschat). Bij het inruilen van stofgoud (mas oeré of mas matah) tegen ruilmiddelen (vooral oepoeh) of tegen geld bezigt men als goudgewicht gepelde rijstkorrels (anak òròs), verder de vroeger gangbare zilveren munten boesoek en koepang, en de Spaansche dollar. Samas mas, d. i. een gewicht aan goud van 40 rijstkorrels of ± één boesoek, geldt thans in zilver één dollar. Bij prijsbepalingen in den handel rekent men met mas pirak; samas pirak, of kortweg samas, stelt voor een waarde van 4 koepang = $\frac{1}{4}$ dollar in zilver, zoodat dus 4 mas = 1 dollar is. Doea mas (niet doeö mas), 2 mas; (evenzoo) tiga mas, mpat mas (of sara ringgit), lima mas, nam mas, toedjoe mas, (dë)lapan mas enz. Ō oepoehkoe, ō maskoe, o mijn kleed, mijn goud! (zegt de moeder liefkoozend tot haar kind). Nöik mas, zie sub töik. Zie rōdjō mas.

MASA, tijdstip, oogenblik; (meestal adv.) ten tijde dat, toen (betrekkelijk). Ngö sawah masa kën djëma òja, die man is al gestorven; masa òja, op dat tijdstip, toen ter tijd; mëningöt wé kën pri moelō masa wé mërëkat, hij herinnerde zich dien raad van vroeger toen hij op zijn handelsreis was; masa poedah a (of: masa ara koe i Gajō) gör' ara Blōndō gèh koe Gajō, in vroeger tijd (of: terwijl ik nog

in G. was) is het nooit gebeurd dat de Hollanders naar G. kwamen.

MASAK, zie [iòk] glam masak.

MASALAH of masa'alah (Ar. mas'alah), vraag of kwestie ter oplossing voorgelegd, strikvraag, zooals goeroe-didòng's elkaar stellen, of ook de leiders van het bër sam an en 't bër sè dat i; de masalah is dikwijls in 't Atjèhsch gesteld. Een Gajösche masalah is bv.: Koe dëng an ni köil koenö toetoertö (z. doedö).

MASAM (in D. ook, en in Böb. altijd, *matjam*), zuur, wrang (opp. loengi, cf. asam en matjam). Djantar 'ni masam pëdih, dëlé toe ibõhkö asamé, deze djantar (toespijs bij de rijst) is erg zuur, ge hebt er te veel djeroek in gedaan; masam salaké, hij zet een zuur gezicht; akoe moemasam oeroem wé, hij en ik zien elkaar niet vriendelijk aan.

MASĒGIT, zie mësĕgit.

MASIN, zout smakend, brak, zilt (v. zout, zeewater). Ikön masin of ikön kapal, ingezouten visch, (uit Atjèh ingevoerd); masin awahé (dèlahé of prié) zijn woord heeft invloed.

MASING, zie asing.

MASOEK (slechts in enkele uitdrukkingen gebezigd i. pl. v. majò), binnengaan, ingaan; (spec.) in een nieuw stamverband zich begeven of laten opnemen. Masoek oetön, kër oeöl oetön, masoek blang, kër oeöl blang, hij liep al maar door bosschen en over blangterreinen, al maar door; pënggölö masoek angin görö nè sèdöp, een kalebas „waar de wind ingekomen is”, d. i. die men heeft doorgesneden en daarna een nacht over bewaard, is niet lekker meer; goeroe masoek, z. goeroe. A man Këssoemah koedöröt ari Pënòsan masoek koe Pënampakan. A. n K. ging uit het stamverband van P. en trad in dat v. Pënampakan. *Masoekön* (mĕmasoekön), iemd. in een nieuw stamverband opnemen (subj. de rödjö, of de persoon, een vriend van dengeen die wenscht opgenomen te worden, die voor hem de pĕmasoekön betaalt). *Pĕmasoekön* of *kĕmasoekön*, (techn.), geschenk voor de opname in een andere stameenheid, betaald door den opgenomene aan den nieuwen rödjö (nl. officieel limö töil of sĕpoeloh töil, terwijl bovendien een geit of buffel moet worden geslacht).

MAT (Atj. == Gaj. amat). Mat djari oeroem, een handgroet wisselen met Bĕrsimatdjarén, met elkaar den handgroet wisselen; prang idamèn (bër-

d a m é), p ě l 0 l 0 *imat-djarén* (*běrmatdjari*), na oorlog sluit men vrede, na twist geeft men elkaar de hand.

MATA, oog; de kiem eener vrucht of knol, die men zaait; ook „oog” in allerlei figuurlijke beteekenissen. Mata b ě r n g i (b ě r n g i, Alasch = nacht), holten onder de ooggen van buffels, runderen, herten, waarmede deze dieren volgens het volksgeloof 's nachts zien; mata n a r i n g, de openingen (mazen) van een strik; mata [n] a t é, het geestelijk oog, waardoor men in zijn verbeelding iets ziet; mata-a t é n g k o e m ě n ě n g 0 n n g 0 t ě l a s n ě g ě r i n g k o e, ik zag in mijn verbeelding duidelijk mijn land vóór mij (v. iemd. die in den vreemde vertoeft); mata n d j a r i n g, de eigenlijke strikken van paardenstaarthaar, die aan bamboezen stokjes (t o e n g k 0 l 0 n) bevestigd zijn; mata g 0 n g of mata k a k i, enkel (soms onderscheiden: m. g 0 n g, de binnenkant, m. k a k i, de buitenkant v. d. enkel.); mata n k ě l i l i k 0 n, de gaten v. e. treeft, z. k ě l i l i k 0 n; mata n k o e n j o e r, het lemmet, en in 't bijzonder de scherpe punt v. h. lemmet, v. e. lans; mata n k r a m b i l, de oogvormige gaatjes in de schaal van de klapper, waar de jonge plant uitbot; mata l ě m b o e, de [zes] bolle vlakken v. d. birahmani; mata n l 0, de zon (ook = mata n l 0 m o e r i p); mata n l 0 m o e r i p, het oosten; mata n l o e d j o e, het lemmet, en in 't bijzonder de scherpe kant v. h. lemmet, v. e. mes; m. n i n 0 n g g 0 l, de ploegschaar; mata n o e l 0 n (met voorafgaand telwoord), hulpwoord om maanden te tellen; n g 0 r 0 a m a t a n o e l 0 n m 0 k 0 t k o e i s i n 0 n, ik ben al 2 maanden hier (evenzoo: toeloe mata n t a u n, 3 jaar); mata n o e l o e h (of — k a j o e), kiem of kwast in bamboe of hout (cf. t i n g k i); mata n i p ě n j i r 0 t 0 n, de mazen v. e. netwerk (evenzoo van netten in 't algemeen); mata p o e n ě n d j a n g k a t, z. d j a n g k a t; mata n i p r i, wat aanleiding geeft tot een proces; m. n r a r a, de ruimte midden boven het vuur, waar eetwaren (als zout, vleesch enz.) in den rook gehangen worden, om ze voor vochtig worden te vrijwaren; mata n i s ě n s i m, de steen of steenen in een ring, z. p ě r m a t a en s ě n s i m; mata n i s ě r a m p a n g, de drieland v. e. harpoen; m. n t a u n, z. m. n o e l 0 n; mata n i t i t 0 k, zie t i t 0 k; m. n t j a n g k o e l, de mazen v. e. tjangkoel; mata n w 0 i h (ook m a t a j a r of m ě n t ě r), de bron v. e. riviertje of v. e. put, waar het water uit den grond komt; mata-mata, spion (in oorlogstijd), de man die de wacht houdt (bv. als zijn kameraad

steelt); sě m ě l a h m a t a, een der beide oogen, één oog; a n a k n m a t a of o e r a n g - o e r a n g m a t a, de p u p i l v. h. oog; z. m a t é m a t a en t j ě l a k m a t a. *Matai* (m ě m a t a i), [een lansschacht] v. e. ijzeren punt voorzien, [door middel van een medicijn] maken dat een zweer (k o e n d i, o e g a h, b a r a h e n z.) openbreekt (zoodat het vuil er uit komt), [een meisje] bewaken, op haar passen. I n i h k o e of s ě n o e ö n k o e n g ö *moemata*. het zaad (of de vrucht) dat (die) ik gezaaid heb is al ontkiemd. *Pěrmata*, z. s ě n s i m en b a w a r.

MATAH (Mal. m ě n t a h), rauw, nog niet gaar of rijp; k r ō (d j a n t a r) i n i m a t a h i l ò n, deze rijst (sajoer) is nog niet gaar [gekookt]; k a j o e m a t a h, levend hout (dat nog niet droog genoeg is om voor brandhout gebezigd te kunnen worden); i k o e w ö i h n é r a j ò h m a t a h, hij gaat bloed af; d j ě m o e r m a t a h, padi, die nog niet voldoende in de zon gedroogd is; d ě n g k é m a t a h, rauw vleesch; m a s m a t a h = m a s o e r é. ruwgoud, stofgoud.

MATAJAR, = m ě t a j a r (G L), bron, wel. Cf. m ě n t è r.

MATAN (Arab. m a t n), tekst (v. e. kitab), zie n ě m a t ö n.

MATÉ, dood, gestorven (ruwe woorden daarvoor zijn: d j ě k a n g, d j ě k o e l, l ò s, n g ö m p ò t k ě s a h é, n g ö r a b o e n a s w é: spottend: n g ö s a w a h t a r a h é; fijne uitdrukkingen: b ě n a s a, s a w a h m a s a, s a w a h o e m o e r, s a w a h ö d j ö l, o e l a k k o e r a h m a t ò l a h, o e l a k k o e n ě g ě r i b a k a, b ě r l i n d o e n g [koe koeboer], n g ö b l ō h m o e l ö, n g ö l a j o e b o e n g ö g ě n g g ö m; n g ö i p ě n g ö d ö p é a k è r a t. i p ě n g o e d o e k é d ě n i ö). B a t a n g k a j o e m a t é. een doode boom; m a t é m a t a, geheel en al uitgestorven (v. e. geslacht, b l a h, zoodat er niemand meer over is om het geslacht voort te planten); h o e k o e m n i d j ě m a m a t é ò p a t p ě k a r a: m a ' a s, r ò d j ò k, d i ö t, b è l a, een moordzaak kan op vier verschillende wijzen berecht worden, nl. door (zie onder m a ' a s, r ò d j ò k e n z.). *Imřmatéé* d i r i é, hij hield zich dood. *Kěmatéan* of *kěmatén*, door een sterfgeval getroffen, waar een doode is; een sterfgeval; a r a k ě m a t è n i w a n o e m a h k o e. er is een doode in mijn huis (daarom mag ik niet op reis gaan); a k o e a r a k ě m a t é a n o e l ö n s i k o e d o e k ' n i s i n ö, ik ben verleden maand door een sterfgeval getroffen, er is mij een mijner huisgenooten door den dood ontvallen.

MATJAM I, in B ö b ö s ö n = m a s a m, zuur, wrang; in G L: beginnende zuur te worden, cenigszins zuur, zuurachtig, in

mindere mate zuur dan a s a m (bv. v. djëroeks, a s a m, of van uitspruitsels v. bamboe, toeis, die in 't zuur zijn gezet; deze worden eerst matjam, en daarna, een dag of twee later, masam); matjam boeah, (in G L) nog zuur, van vruchten die rijp zoet smaken; (in L) beginnend zuur te worden (van in water gezette toeis). Cf. masam en asam.

MATJAM II, monster, soort, model, staal. Itòsé makanan dëlé, rata-rata matjamé, zij maakte een aantal lekkernijen, van alle mogelijke soorten; sènsim ara dëlé matjam, er zijn vele verschillende soorten (modellen) van vingerringen; òja matjam ni barang Poelō Pinang, noemō tōs Gajō, dat behoort tot de uit P. P. ingevoerde zaken, is geen Gajōsch maaksel; lèn matjamé, van een andere soort, een ander model.

MATJIK, door vocht bedorven, verrot (erger dan marām; bv. v. hout, dat lang buiten aan den regen is blootgesteld geweest, v. afgevallen bladeren enz.). Matjik pëdih aténgkoe mènèngòn anakkoe, nēkari mas wō boeöté, het grieft (mijn hart breekt) mij mijn zoon het geld maar te zien wegsnijten.

MAUN, niezen, z. a u n.

MAUNG, sterk of scherp riekend en scherp smakend (v. kurkema, koening, v. sommige sirihsorten en van doerians). Maung djëma òja djëdjöp nēgri, die man is overal befaamd, bekend.

MAUT I, e. s. v. groote stekelige visch (Atj. seungkò), wordt veel in moerassen aangetroffen.

MAUT II (Arab.), dood (subst.). Ngō mauté maté ipan koelō, hij heeft den (hem bestemden) dood gevonden door een tijger verslonden; ngō sawah nikōl-mauté isòné, de dood heeft hem daar achterhaald (waarsch. uit „malakoelmaut”, de doodsendel).

MAWAS, e. s. v. aap, groot, met lang bruin haar, de orang oetan.

MBAH (cf. möi), verv., (mē)nēmbah, of mbah, dragen, ergens heen brengen, meebrengen. Akoe malé mbah bakō koe Mēlaboeh, ik ga tabak naar M. brengen; (nē)mbah koenjoer. — bēdil, met een lans, met een geweer bij zich; akoe gēh koe ini nēmbah pri koe kam ari rōdjō, ik kom hier om een mededeeling van den rōdjō aan U over te brengen; i Pēnampakan si mbah nahma bēsilō rōdjō Bidin, te Pēnampakan is het thans r. Bidin die den titel [v. Pētiambang] voert (het ambt v. P. bekleedt); Pang Laut

si mbah dĕné moelō-moelō Blōndō gĕh koe Gajō, Pang Laut wees den weg (was hun gids) toen de Hollanders voor 't eerst naar G. kwamen; kĕkōbōrōn ara dĕba mĕnĕmbah koe (kĕn) kōtĕk, dĕba mĕnĕmbah koe djĕrōh, onder de verhalen zijn er die een verkeerde, en andere die een goede strekking hebben; mbah bĕroe, (techn.), het overbrengen of geleiden der bruid uit 't huis harer ouders naar haar toekomstige woning; mbah blō, (techn.) officieel een huwelijksaanzoek doen, z. blō; mbah blō n anakĕ koe Pĕnōsan, voor zijn zoon een officieel huwelijksaanzoek gaan doen bij iemd. in P.; mbah bōi (techn.), het geleiden v. d. bruidegom naar de woning v. d. bruid om daar met haar in 't huwelijk verbonden te worden; mbah krō, rijst brengen, o. a. het rijstbrengen door den bruigom, verzeld van meest vrouwelijke bloedverwanten, aan zijn ralik (de familie van zijn vrouw) eenigen tijd na het mbah bĕroe; mbah pĕratoerōn, zie s. atoer; mbah [lagoe], bij het tĕmping-stampen met de stampers de maat aangeven (zie s. loesoeng); koembah-mbah tikōnkoe sabi, ik neem (heb) al maar mijn stok mee (bij mij); imbah-mbahĕ anakĕ koe wan oetōn, hij droeg zijn kind al verder en verder (of: telkens weer) het bosch in. *Mbahi* kilōé krō djĕdjōp oemah ni mpoerahĕ, de schoonzoon brengt rijst bij al zijne mpoerah's (n. l. bij het mbah krō). *Mbahōnkō* pé laboengkoe kĕdjōp, draag gij even mijn waterkruiken. *Ipĕmbahĕ* bĕkalé, hij droeg (nam) voor alle zekerheid proviand mee (hoewel hij waarschijnlijk nog wel voor den avond het doel zijner reis zou bereiken, maar men kan nooit weten); ipĕmbahĕ nĕmbahĕ gōrō ipĕparédné, hij droeg al maar zijn vracht, zonder haar een oogenblikje neer te zetten. *Ip'timbahnĕ* (of *tĕmbahnĕ*) nĕmbahĕ koe pōng, hij gaf zijn vracht aan een ander te dragen (omdat hij ziek werd onderweg). *Tĕrmbah* akoe nĕmbahĕ, ik draag bij vergissing zijn vracht; gōrō tĕrmbahĕ naĕ nahma djĕma òja, sōbōp gōrō mĕtoeah, die man is niet geschikt om den titel (het ambt) nog verder te voeren (bekleeden), want hij heeft geen geluk [in de uitoefening van zijn ambt]: mpoerahkoe òja koembahi [krō of oepoeh] man ni ariraja ari poedah ami, bĕsilō gōrō *tĕrmbahi* nè, sōbōp gōrō nè djĕrōh akoe oeroem wé, van oudsher was ik gewoon om met ariraja dien schoonvader van mij kleine geschenken (rijst of geweven goed) te brengen, nu kan ik dat niet meer doen,

want ik ben niet wel meer met hem. Ikö blōh kitō koe Laut, *běrbah* krō toem tērsaran (of krō tērsara-toemōn), kati nti mēlapé i dēné, als wij [van Isak] naar L. gaan, moeten we wel elk een pakje rijst meenemen, om geen honger te lijden onderweg. Ngö *běrbahön* krō (of *běrbah-krōn*) bédné koe mpoerahé moesim niriraja, na de Vasten brachten ze allen rijst aan hun schoonouders. *Běrsimbahön* nēmbah, wederkeerig, om de beurt, elkaars vracht dragen (omdat die van den een zwaarder is dan die v. d. ander). Ngö *moembah* koe rōdjō miön pri òja, die zaak is al weer vóór den rōdjō gebracht; nti moembah koe si dēlé rēsiöntō'ni, laat dit geheim van ons niet aan de menschen geopenbaard worden. *Pě(r)mbah* pēdih wé, bariksana si idēmoeé imbahé bédné k' oemah, hij (die oude man) heeft een manie om alles mee te nemen (op te rapen), alles wat hij vindt draagt hij naar huis. *Poembah-mbah* loedjoe oemōn ni lō, samalé itēngkahkō kin, jij draagt maar altijd een blank wapen bij je, wien wil je toch houwen? *Němbah* (subst.), wat men draagt of meeneemt, vracht; bakō sara nēmbah, een éénmansvracht tabak; blōh koe Djoeli gōrō bērnēmbah, naar Dj. gaan, zonder [zware] vracht; ari Bōhōsōn koe Djoeli bērnēmbah-brōt tēmas nōmé i Ōngkal, ikö bērnēmbah-ringōn ngōk sawah koe Toendjang, van B. naar Dj. loopend, is het, als men een zware vracht bij zich heeft. 't beste om in Ōngkal te overnachten; heeft men een lichte vracht, dan kan men [nog dienzelfden dag] doorgaan tot Toendjang; bōnōnkoe tēngah bērnēmbah [-brōt], mijn vrouw is zwanger (fijn voor dēras). *Pēnēmbahön*, dat (bv. een zak, pērawisōn), waarin men iets, of dat wat, men draagt of gedragen heeft; pōa ini pēnēmbahōnkoe ari Djoeli tēngah a, dit zout heb ik destijds uit Dj. meegebracht.

MBAL, zie mal.

MBATJANG of *Batjang*, n. v. e. vrijheerlijke kampoeng in G L.

MBÈH (Mal. abis, cf. bēh en bédné), af, afgeloopen, ten einde, op, uit, geheel en al, zoodat er niemand of niets meer overblijft. Ngö mbèh pēngkoe bēsilō, thans is mijn geld heelemaal op; ngö mbèh kēsahé, zijn adem is op, d. i. hij is dood; ngö mbèh blōngkoe, mijn siri is op; i Gajō ngö mbèh prang bēsilō, in het Gajōland is thans de oorlog geëindigd; ngö mbèh

këkëböörön, het verhaal is uit; ngö mbèh maté, hij was morsdood; ngö mbèh koearoeng nëgëri ini, dit geheele land heb ik bezocht; rëtaé ngö mbèh, zijn geld is op; mbèh isi nëgëri isidiki, al de inwoners van het rijk werden verhoord; ngö mbèh itjaroeté djëma bédné, hij schold al de menschen uit [zóó dat er geen een vrijbleef]; ngö mbèh kōlé, hij was geheel volwassen; mbèh naroeé, zijn groei is afgeloopen, hij is volgroeid, (ook) hij is buitengewoon lang; mbèh dëlé djëma isóné, ntah ara sëratoes, 't aantal menschen daar [bijeën] was op zijn hoogst misschien honderd; mbèh pënarōdné oemah i Gajō pitoe roeang, de huizen in 't Gajō-land zijn op zijn hoogst zeven roeangs lang; mbèh mòkōté kitō i rantō lang sō doeō boelōn padi, wij zullen op zijn langst toch maar twee maanden aan de Kust blijven; ngö mbèh kasih ni pōng kënsé, alle menschen hielden dol veel van hem. *Mbèhön* (nëmbèhön), of *mbèn* (nëmbèn), opmaken, afmaken; pëngé ngö imbèdné idjoedédné, hij heeft al zijn geld verspeeld (verdobbeld); koembèn koepanān kō, këné koelō, ik zal je met huid en haar opeten, zei de tijger; koembèn sōpatmoe (njawamoe), ik zal je dooden (zie s. òpat); imbèdné krō, hij maakte (at) de rijst op. *Tërmbèhön* of *tërm(b)èn*; gōrō tërm(b)èdné krōé i wan pinggōn, gōrō mëlapé toe, hij kon zijn rijst op zijn bord niet geheel opeten, hij had geen ergen honger. Ngö *bërmbèh(ön)* blōh, ze zijn allen weggegaan (er is er geen een achter gebleven). Oerang Gölō oeroem oerang Pënggalangan ngö *bërsimbèhön* harëta kënpangkāl prang, de lieden van G. en die van P. besteedden al hunne bezittingen aan (voor den aankoop van) oorlogsmateriaal om elkaar te kunnen beoorlogen. Ngö *moembèh* rëtangkoe, mijn bezittingen beginnen reeds op te raken, zijn bijna op; blōngkoe ngö moembèh, gōrō gënap kën angaskoe klam kasé nè, mijn sirië begint op te raken, ze is al niet meer voldoende om er van avond van te kunnen pruimen. *Poembèh-mbèh* rëta wō boeöt ni anakmoe ö, uw zoon maakt er alles maar door [met dobbelen]. *Për(ë)mbèhön*, einde; pë(ë)mbèhné Blōndō prang i Alas, ten slotte voerden de Hollanders oorlog in de Alaslanden; ini përmbèhné (of përmbèdné) rëtangkoe, dit is mijn laatste bezitting (verder heb ik niets meer); përmbèhön oelōn 'ni ngërdjō akoe, aan 't eind

van deze maand geef ik een huwelijksfeest. A koe malé mēmbli oepoeh naan, nēngōn akoe koe pē-mēlitkoe ngō kēmbèhōn pēng, ik wilde nog meer oepoeh's koopen, doch toen ik in mijn beurs keek zag ik dat ik geen geld meer had; akoe landih toe oelak ari oemō malé maan ngō kēmbèhōn krō, ik keerde wat laat terug van het rijstveld, wilde nog eten, maar de rijst was al op (er was geen rijst meer voor mij); ngō kēmbèhōn pantoen, (de goeroe didōng) kende geen pantoens meer (hij had al de pantoens die hij kende reeds ten gehoor gebracht, zoodat hij het thans verloor tegen zijn tegenstander, löwōn, die nog meer pantoens kende).

MBÈK (eigenl. *mbè^s*), klanknab. v. h. geblaer v. e. geit. *Pē-mbèk-mbèk* (*pēmbè^s-mbè^s*) blaeren, blaten.

MBÉS of *més*, zie *mbis*.

MBI of *mi*, ik weet het niet. *Ōja mbi, ètèk, kéné inōé*, dat weet ik niet, liefje, zei haar moeder; ngō ara kō djěma si blōh koe Pēnampakan kaboer sinō? — *M(b)i* (= [sa] mētihé lö), kadang pé ngō ara (of ntah ngō ara kin bang), zijn er al menschen (is er al iemand) naar P. gegaan van ochtend? — Ik weet het niet, misschien wel; *mbi lö* of *mi lö* = ik weet het heusch niet. *Imbédné bédné koe ndōntō*, hij beantwoordt al onze vragen met: ik weet het niet. *Poembi-mbi wō sabi*, hij zegt al maar: ik weet het niet, ik weet het niet.

MBIÖN, zie *miön*.

MBIR. *Moembir-mbir*, heen en weer schudden. lallen (v. h. vet v. e. dik mensch of een vetten buffel). *Daun mēmbir*, e. s. v. paddestoel.

MBIS of *mbés*, (ook) *mis* of *més*, in slaap, slapend (cf. *nòmé*). *Anakkoe ngō nòmé, gōr'ilōn mbis*, mijn kind ligt al te bed, maar is nog niet in slaap (slaapt nog niet); *mbis wé nòmé*, hij ligt (lag) te slapen (in tegenstelling tot een ander, die *nòmé gōrō mbis*); *waktoe mbis kēkanak*, de tijd dat de kinderen inslapen (± 8 uur 's avonds); *waktoe mbis si tětōeō*, de tijd dat de volwassenen inslapen (± 10 uur 's avonds). *Imē-m(b)isé* (of *imbis-mbisé*) *dirié*, hij hield zich alsof hij sliep. *Bōnōnkoe tēngah nēmbisōn anaké*, mijn vrouw is juist bezig haar kind in slaap te maken. *Kēmbisōn*, bij ongeluk ingeslapen; zich verslapen hebbend.

MBOEK, klanknab. v. h. geluid v. d. *imbō* (e. s. v. aap). *Poemboek-mboek*, dat geluid maken.

MBOEN, wolken; (ook) de optrekkende morgendauw. *Kē-*

kaboer sinö glöp mboen, vanochtend stond er veel dauw. Mboen bërangkat, „zich bewegende wolken”, n. v. e. ornament, dat in baadjes geborduurd en op aardewerk geteekend wordt.

MBOES (cf. joep), verv., *nēmboes*, blazen (’t vuur aanblazen, op de fluit blazen, met ’t blaasroer, lětöp, schieten enz., geheel als joep, zie de voorbb. aldaar). Goeroe *nēmboesi djëma sakit, imboesné tǽroemoek-oemoekné*, de goeroe blaast op den zieke, hij blaast op zijn fontanel. *Pēnēmboes n rara*, holle bamboe om ’t vuur aan te blazen.

MBÖH, z. bōh.

MBÖH, klanknab. v. h. geloei v. d. koe (lēmboe). *Pēmboh-mböh*, loeien.

MBÖN, verv., *mēnēmbön*, [een kind of een lichte vracht] in een doek (oepoeh oelös) op den rug dragen. *Imbödné anaké (ngié)*, zij droeg haar kind (broertje) in een slendang op den rug (cf. sub kòdòp). *Nēmbön*, wat aldus gedragen wordt (bv. groenten, door vrouwen van de ladang of den groententuin gehaald). Oepoeh *pēnēmbön*, de doek, meestal een oepoeh oelös, waarin men aldus draagt, slendang.

MĒ of *mē*, suffix bezittelijk voornaamwoord 2e pers., behorende bij het pers. voornw. kam, en dus in dezelfde gevallen als dit gebezigd (zie kam en cf. kō en moe). *Anakmē*, Uw kind of ulieder kind; *koe ini kam bédnmē*, komt hier gij allen: *isēsakitkam dirimē*, houdt U ziek; *si bēbēroē òja djēròh kēn bōnōnmē*, dat meisje is geschikt om uwe vrouw te worden.

MĒ- I. ook *moe-*, vóór met een klinker aanvangende woorden meestal, en vóór met een *p* aanvangende woorden somtijds *m-* (bv. *misöp* van *isöp*, *majoe* van *ajoe*, *mōpòlòk* of *mpòlòk* van *pòlòk*), praefix (cf. het praefix *bër-* en ’t infix *-ēm-*, waarmede het dikwijls, en ’t praefix *těr-*, waarmede het somtijds afwisselt). Vormt adjectieven met de beteekenis: voorzien van, hebbend, bezittend datgene wat het grondwoord aanduidt (evenals *bër-*), ook neutrale verleden deelwoorden (waarbij niet alleen de agens niet is aangeduid, maar zelfs niet aan een agens gedacht wordt; in deze bet. wel afwisselend met *těr-*) en zoogenaamde toestandswoorden, met de beteekenis: [al] geworden tot, zijnde. [al] in zekere mate geworden, (vd. soms ook: gelijkend op) of al meer [dan vroeger, of dan iets anders] zijnde, datgene wat het grondwoord aanduidt (sommige van deze toestandswoorden heb-

ben dus de beteekenis van een comparatief, die overigens dikwijls door een achtergevoegd -ōn nog duidelijker aangewezen wordt); eindelijk vormt het zgnd. neutrale, intransitieve, mediale- en reflexieve werkwoorden (evenals bër-). Voorbeelden. Moetang (ook bërōetang), schuld hebbend; moegëral, een naam hebbend (cf. bëgëral); mëgah, befaamd; moenahma (ook bër-nahma), een titel hebbend; malak, bezweet; moewah, vruchtdragend; m(ë)akal (= bërakal), slim; moetanòh, land bezittend; moepioet (= bërpioet), achterkleinkinderen hebbend; mëgoenö, van nut, nuttig; moeharëgö, waardevol; arakö moewöih (moeblo) tikik, hebt ge (is er) een beetje water (sirih) voor mij? Moebëtih (= tërëbëtih), [al] bekend, ruchtbaar [geworden]; moeblah, gespleten; moebli, gekocht; moekoeroek, gegraven; moelangis (= tërlangis), waarop aanspraak gemaakt wordt; mëtënah, besteld; moetanòm, zich ingegraven hebbend (v. e. huisstijl); moetëkar, wegge worpen (= tërtëkar = këtëkar); moetirö, opgevraagd, opgeëischt (v. e. geleend voorwerp); moetasö, opgeborgen; moepari, [op zijn plaats] gezet; mëloeah, losgegaan; moebah, veranderd; moetëlòng, verbrand; moetëngkah poemoengkoe, ik heb mij bij ongeluk met een mes in mijn hand gesneden; moetoekör (= këtökör), verwisseld, verruild. Ngö moerantjoengkajoe, stokken zijn al tot rantjoengs gesneden; moejö, tot avond geworden; moesara, tot één geworden; moebinoeh, tot hoopen geworden, opgestapeld; moedis, gelijk [geworden]; moepaut, kromgetrokken; moebëltak, opengebarsten; moedòdòh, overhellend; moeòsòp, al nagenoeg (doch nog niet geheel) verdwenen, beginnend te verdwijnen; m(oe)òlòk, verergerd; moeköl, al wat grooter [dan vroeger] moeatjéh, op zijn Atjèhsch; moelagoet, gewild geworden, [meer] gewild [dan vroeger]; moetëdoeh, al een beetje gekalmeerd; moetrang, al wat duidelijk(er) geworden; moedëlé of moedëlèn, tot een hoeveelheid geworden, meer; moesén, beter in 't vleesch zittend; moerëgön, meer waard, meer geld opbrengend. Mitjing, poepen, mòntjòs, pissen; moenggoes, suikerriet zuigen; manak, jongen werpen; mangoek, met 't hoofd knikken, mangas, sirihkauwen; majoe, vlechten; mësangka, hard (weg)loopen; moedëtöem (of bërðëtöem), 't geluid dëtöem maken; moekilöt, schitteren.

MĚ- II, gevolgd door een der neusklanken *ng, nj, n* en *m*, dient ter vorming van den onvervoegden (zgn. actieven) werkwoordsvorm. Doch dikwijls wordt dit *mě*- weggelaten, vóór de afleidingen met *pě*- (*pěr*-, *poe*-) en die met *pěti*- zelfs geregeld. Noodwendig heeft *mě*- zich alleen dáár gehandhaafd, waar de neusklank verdween, nl. vóór met *l* en *r*, en ook vóór met een nasaal, aanvangende grondwoorden. De hier volgende voorbeelden geven voldoende opheldering aangaande de hoofdregels, welke gelden voor de aanhechting van dit praefix aan het grondwoord. (*Mě*)*n*ang*k*ap van ang*k*ap; (*mě*)*n*ikòt van ikòt; (*mě*)*n*oelih van oelih; (*mě*)*n*èlès van èlès; (*mě*)*n*òsah van òsah; *mě**n*õi van ò (+ suffix -i); doch ook: (*mě*)ngang*k*ap van ang*k*ap, (*mě*)ngòdöp van òdöp, (*mě*)ngoekir van oekir; (*mě*)ngöih van köih, doch *mě*ngkarò of *mě*ngarò van karò; (*mě*)nggoeöl van goeöl; *mě*ngəngah van ngəngah; (*mě*)njangkoel van tjangkoel, doch (*mě*)natjat naast (*mě*)njatjat van tjatjat; (*mě*)ndjantar van djantar; *mě*njanja van njanja; (*mě*)nòmbang van tòm-bang, doch (*mě*)nənah of *mě*ntənah van tənah; (*mě*)ndaté van daté, *mě*nirén van niri (met suff. -ön); (*mě*)mèrah van pèrah; (*mě*)mbinoeh of (*mě*)minoeh van binoeh; *mě*marén van mari (+ ön); *mě*rəboes of (*mě*)nrəboes van rəboes, doch *mě*ròba, (*mě*)nròba of (*mě*)ngròba van ròba; *mě*lamboet of (*mě*)nlamboet van lamboet; (*mě*)*n*(i)joep van joep, (*mě*)*n*(oe)wöt van wöt; (*mě*)njaboeng van saboeng, doch (*mě*)njaut of nsaut van saut; (*mě*)*n*(h)oekeem doch ook *mě*ng(h)oekeem van hoekeem. Eenlettergrepige grondwoorden worden dikwijls eerst door een toonloozen voorslag *ě* tweelettergrepig gemaakt, en nemen dan den neusklank *n* vóór zich; bv. (*mě*)nəsah van sah; (*mě*)nətoes van toes; *mě*nəng(g)òkòn van ng(g)òk (met suffix -ön); *mě*nəngkipi van ngkip (+ -i); (*mě*)nəmbah van mbah; doch ngging naast (*mě*)nəging, ntrèm van trèm, njang van sang, (*mě*)nòs van tòsenz.

MĚDANG, e. boomsoort, groot, waarvan het lichte en toch sterke hout voor huizenbouw en voor prauwen wordt gebruikt. Soorten zijn: *mědang ara*, m. *djati*, m. *djěmpa*, m. *itòm*, m. *koeli*.

MĚDJĚLIS (Arab.), beleefd en netjes (in spreken en wijze v. zitten, cf. *těrtip* en *rěsam II*). *Mědjělisön* (*mě**mě*-

djēlisön), [een kind] besnijden (fijn voor soenötön). *Mēdjelisön* (subst.), besnijdenisfeest. *Pēmēdjelisön*, of *mēdjelisön*, het recht aan de Atjèhsche tolkantoren geheven van door de Gajō's naar Atjèh uitgevoerde tabak, bedragende: ½ kal per vracht (blah kal bröt sara), cf. ödöt.

MĒDJOENKÖT. Atang Mēdjoengköt, n. v. e. lading in L.

MĒDJÖN. Pēnjakit mēdjön (L), pēnjakit moerēdjön (G L), dysenterie. Een ander mēdjön, zie djön.

MĒDOELANG. *Atoe Midoelang*, n. v. e. grooten steen, die de traditioneele grens vormt van G L met Tēmiang.

MĒDOERI, zie tjitjang — en tiang mēdoeri.

MĒGAH, algemeen bekend, beroemd, zie gah.

MĒGAT DĒLI, n. v. e. legendarische persoonlijkheid, beroemd wegens zijn vele voortreffelijke eigenschappen.

MĒGRIP of *moegrip* (Arab. maghrib). Waktoe mēgrip, de tijd voor de avondcalāt; (als tijdsbepaling, = sēndjō) de tijd vlak vóór zonsondergang, de avondschemering; lō ngō mēgrip, de zon is al onder.

MĒHAT (Atj., wel gebezigd i. pl. v. h. Gaj. mahat), stellig, bepaald.

MĒHŌ of *mēhō* (Atj. meuhō, cf. hō of hō II), waarvan de richting (het waarheen) bestemd of bekend is, in een bepaalde richting, met een bepaalde bestemming. Mēhō blōhé, 't is bekend waar hij heengegaan is (zoodat men hem gemakkelijk kan vinden); mēhō prié, zijn woorden zijn goed overdacht, men kan op zijn woord aan; mēhō boeöté, hij werkt methodisch en geregeld; boeöt koe ngō mēhō, ik ben al een heel eind opgeschoten met mijn werk (zie er al het eind van); gōrō mēhō (of mēhō hō) blōhé, men weet in de verste verte niet waarheen hij gegaan is, hij is er op uit gegaan zonder bepaald (bestemd, bekend) doel, (ook) hij gaat allerlei wegen (v. iemand die zich misdraagt).

MĒJÖNG, zie mēōng.

MĒKAT, verv., *mēmēkat* of *mēkat*, waren (oepoeh, bēnang, katjoe, bahroe, glang enz.) rondventen, te koop bieden (vroeger, een 50 à 60 jaren geleden, verkocht iemand die koopwaren van de Kust had meegebracht, deze alleen bij zich aan huis, thans worden vooral oepoeh en bēnang in de kampoengs rondgevent). Mēkat oepoeh djēdjöp kampoeng, overal in de kampoengs kains te koop aanbieden. *Mēkatōnkō pé oepoeh koe ini, koeōsah pēnajah moelang sō*, toe, ga gij deze

kains van mij eens rondventen, dan zal ik je later wat voor je moeite geven. Kampoeng òja *pēměkatōnkoe*, in die kampoeng bied ik geregeld mijn waren te koop. *Mě-někat*, wat te koop wordt aangeboden, handelswaar; *mě-někat ni oerang Gajō: bakō, kōrō, koedō, gětah*, de handelswaren van de Gajō's (die zij aan de Kust te koop aanbieden) zijn: tabak, buffels, paarden en gětah.

MĒKĒSOET (Arab. maqqo'ed), plan, voornemen, bedoeling, wensch. Akoe ara *měkěsoet* [koe] *malé mēmbli kōrō*, ik ben van plan een buffel te koopen; *sana mēkěsoetmoe gēh koe ini*, wat komt ge hier doen? *Měkěsoeti* (*měkěsoeti*); *si bēbēroe òja iměkěsoetié, tapé gōrō sawah mēkěsoeté, sōbōp gōrō moepèng*, hij had zijn oog laten vallen op dat meisje, maar hij heeft zijn doel niet bereikt, omdat hij geen geld heeft.

MĒKIT, op één punt al maar snel ronddraaiend (in sterker graad dan *mědjōm*); (fig.) assidu [doorwerkend]. *Měkit pēdih gasing ini moedjěning*, de tol „staat" mooi; *měkit pēdih bērbœöt wé*, hij werkt zeer gestadig, zonder ophouden.

MĒLĒKAT of *malěkat*, engel; (ook) de geest v. e. afgestorvene. *Klam sinō gēh mēlěkat ni amakoe koe oemahkoe ni, ara tōndōé ibōh wan kring koe pintoē, vannacht is de geest van mijn vader hier geweest, 't bewijs ervan is dat hij asch op den deurdrempel heeft gestrooid (men gelooft dat vooral in den nacht van Donderdag op Vrijdag de geesten der afgestorvenen hun vroegere woonplaats bezoeken, daarom laat men Donderdag'savonds wat rijst over in den rijstpot): mēlěkat bang poētětēkar (of poegēgrawal) koe ini*, 't is misschien wel een geest [v. e. overledene] die allerlei voorwerpen (steen enz.) hierheen smijt (zegt men als bv. onverwachts, zonder waarneembare oorzaak, steenen of andere voorwerpen erg. neervallen); *mēlěkat koeön kiri, z. s. sěntabi*.

MĒLĒLA, staal. Een stuk *mēlěla* wordt gebezigd om vuur te maken (z. *tjantik*); messen enz. worden gemaakt van ijzer met *mēlěla* vermengd. Zie *bakō mēlěla*.

MĒLĒLANG, e. s. v. wilden djeroekboom, welks vruchten wel voor *panggir* gebruikt worden; n. v. e. rustplaats en v. e. rivier op den weg van G L naar Soesoeh.

MĒLĒNGKAN of *malěngkan* (Mal. *mělainkēn*), uitgezonderd, behalve, alleen; in de dagelijksche taal zelden, maar wel dikwijls gebezigd — en dan in den regel eenvoud-

dig als stopwoord — in officieele toespraken, redevoeringen, in verhalen enz., omdat men dit deftig vindt; zóó algemeen is dit gebruik geworden, dat *bèrmèlèngkan* een gewone uitdrukking is voor: „een officieele toespraak, een deftige redevoering houden” (bv. als men de hulp aller *saudörö's* voor een of ander feest inroept, de bedoeling eener *këndoeri* vermeldt, de bruid aan de familie van den bruigom komt aanbieden enz.; men bezigt dan bij voorkeur bepaalde geijkte omschrijvende uitdrukkingen, ouderwetsche, vreemde en ongewone woorden enz.). Boer lèn sō ngō mbèh koentōngi, mëlèngkan boer ini gōr' ilōn, op al de andere hoogten daar heb ik al gekeken, alleen op deze hier nog niet; mëlèngkan itoesōn kēn loedjoe, er zit niet anders op dan het door te snijden; mëlèngkan bērpanggoeng koe Toehōn, wij kunnen slechts op den Heer vertrouwen; mëlèngkan toeahmoe, ètèk, lang sō, het komt nu slechts aan op jouw geluk, wij kunnen nu slechts afwachten wat jou door 't lot beschoren is, liefje; òja lö mëlèngkan akoe kēndakkoe bērsōbōt oeroem rōdjō, dàt [alleen] was de reden waarom ik begeerde vriend te worden met u, rōdjō.

MELIDI, n. v. e. kampoeng in het Tampoersche.

MÉLIGÉ, paleis, (spec.) prinsessenverblijf, alleen uit verhalen bekend, en dikwijls als eigennaam opgevat. Oemahé Mëligé gēralé, haar huis heette Mëligé.

MELIÖ (Mal. moelia), eerbiedwaardig, met onderscheiding, met eerbied, bejegend (v. malim en habip, bruid en bruigom en ook wel van den rōdjō); waardevol, hooggeschat, op prijs gesteld, met zorg bewaard (v. zeldzame of moeilijk verkrijgbare zaken als bv. zout). Djēma gēh ari rantō mēliō, wie pas thuisgekomen is van een reis naar de Kust wordt met onderscheiding bejegend. *Mēliōi* (mēmēliōi), [een gast] eeren, met onderscheiding ontvangen en onthalen. *Pēmēliō*, ongev. = mēliōi. *Pēmēliön*, bewijs van eerbied of onderscheiding, een geschenk als zoodanig aangeboden (met de woorden: ini tōndō-pēmēliönkoe koe kam, bv. aan een goeroe, aan den gastheer enz.).

MÉLIOEN, miljoen. Sēmēlioen, één miljoen (is voor de Gajō's een ontelbaar-groote hoeveelheid). Gōrō tērbilangi naè, ngō ara sēmēlioen, ze waren niet meer te tellen, er waren er wel een miljoen.

MÉLOEK, zie sēloek-mēloek.

MÉLOEÖM, n. v. e. geslacht en van deszelfs woonplaatsen. in L, G L en S.

- MĒMALI**, e. s. v. niet grooten boom, van welks hout sē-roené's gemaakt worden, en welks vruchtjes als aas voor visschen (bij 't hengelen) dienst doen.
- MĒMBAR** of *měmar* (cf. *lěmbang*), losgelaten, losge-weekt (bv. v. h. aanzetsel in den rijstpot, dat loslaat als men er water ingiet).
- MĒMBIR**, zie *m b i r*.
- MĒMÉ**, etter (uit een wond). *O e g a h k o e k o e d ö r ö t m é m é s a b i*, er komt al maar etter uit mijn wond.
- MĒMONG**, ook wel *mòngmòng* (Atj. *m ò n g m ò n g*), e. s. v. kleine *gòng*, grooter evenwel dan een *tjanang*.
- MĒNANG**, overwinnen, het winnen (i. e. oorlog, twist, een pleit, een godsoordeel). *M ě n a n g - s ě r ě l ō b o e ö t é*, „zijn bedrijf is ééndagsoverwinning”, aanduiding van slechte handelingen, misdaden (als straatroof, geweldpleging enz.), zoo genoemd omdat de bedrijver er toch eindelijk wel eens „tegenaan loopt”, en zijn gerechte straf ontvangt. *M ě n a n g ö n* (*m ě m ě n a n g ö n*), iemd. het doen winnen.
- MĒNANGAT** (Atj. *m e u n a n g a t*, van *m a n g a t*), iets aangenaams, iets prettigs, een gelukje, een fortuintje. *B ě t - s i m o e w ö i h s a l a k é , a r a d ö p ö t é m ě n a n g a t b a n g*, zijn gelaat glimt [van genoeg], hij heeft zeker een fortuintje gehad.
- MĒNANGGIL** (door infix -*ě n*- afgeleid v. *m a n g g i l*), alleen bezigd in de uitdrukking: *m ě n a a n m ě n a n g - g i l*, bij opontbod [door den *rödjö*] niet verschijnen.
- MĒNDÖP**, zie *n d ö p*.
- MĒNÉ**, e. s. v. rijstvogeltje.
- MĒNĒNGÉ**, zie *p ě n g é* en *n ě n g é*.
- MĒNĒRAH**, zie *n ě r a h* en *ě r a h*.
- MĒNGAP**, vraatzuchtig, gulzig; inhalig.
- MĒNGAS** (cf. *b ě n g i s* en *m ě r g ö s*), razend, dol, heetgebakerd, vurig; (ook) dol op, vurig begeerend (te vechten, handelsreizen te maken, te trouwen enz.). *S i m ě n g a s m a t é b l ō h k o e T a m p ě n g*, wie met alle geweld wilde sterven (sneuelen) ging naar T. (want daar, in die zwaar versterkte kampoeng, zou zeker gevochten worden). *M ě n g a s i* (*m ě m ě n g a s i*), [tegen iemd.] razen.
- MĒNGGOERAH**, n. v. e. berg in Alas, niet ver van de grens van G L.
- MĒNGGOEROENG**, n. v. e. berg, die gedeeltelijk de grens vormt tusschen L. en D., en van een daar ontspringende rivier.
- MĒNGGOERÖNG**, geogr., zie *M ě n g g o e r o e n g*.
- MĒNGKAL**, half rijp, nog niet geheel rijp (v. sommige vruchten, bv. *g l i m ö*). Cf. *r ě n g k a h*.

MĚNGÒH, zie ngòh.

MĚNIÖGÖ (Mal. bėrniaga), handeldrijven. *Imėniögödne mėnėkatė koe kampoeng sō*, hij bood zijn waar in die kampoeng te koop aan.

MĚNIRI, zie niri.

MĚNJÖ (G L), *pėnjö* (L), e. s. v. struik met doorns, waarvan de vruchtpitjes door de kinderen als knikkers gebruikt worden.

MĚNTARI, n. v. e. rijstveld bij Kėbajakan (L).

MĚNTĚR, ook *moetėr* (Mal. mataajar), kleine bron, waterwel (waaruit het water in een klein, smal beekje bergafwaarts stroomt). *Mėntėr*, (ook) n. v. e. rustplaats op den weg van Isak naar L. Zie verder tėr. Cf. matajar.

MĚNTĚRI, titel v. e. hoog ambtenaar aan de Maleische hoven (alleen in verhalen). *Mėntėri ni rōdjō tiang*, zie pėtėri.

MĚNTJAK of *bėrmėntjak*, e. s. v. zwaardedans uitvoeren, schermen met dansbewegingen. Bij feesten voeren wel Maleiers (d. z. dikwijls gedroste dwangarbeiders) dien dans uit.

MĚNTJAR (G L), *mėntjėr* (L), opkomen [v. d. zon]: *Ngō mėntjar mata n lō*, de zon is al op.

MĚNTJĚR, zie mėntjar.

MĚÖNG of *mėjōng*, klanknab. v. h. gemiauw v. e. kat. *Poemėmėng* of *poemėng-mėng*, miauwen.

MĚPAR, n. v. e. gelucht in L.

MĚPÖ, e. s. v. vogel, veel gelijkend op de poejoeh, heeft geen staart. *Palis ni mėpō, mėmōngōti oeki*, het ongeluk v. d. m. is, dat hij huilt om een staart.

MĚRA (Bat. olo, cf. malé), ergens toe gezind of geneigd, willen, wel willen, er toe kunnen komen: (vandaar ook in den zin van) misschien, waarschijnlijk. *Mėra kō kō blōh oeroem akoe*, wilt ge met mij op reis gaan; *akoe gōrō mėra akoe blōh*, ik wil niet weggaan; *idōkoe i pōlanini gōrō mėra ibėriė*, N. wil zijn schuld aan mij maar niet betalen; *akoe gōrō mėra tik pé*, ik wil in 't geheel niet, heb er niets geen lust in; *akoe 'ni gōrō mėra mbis*, ik kan maar niet slapen; *gōrō mėra djōgōr*, (de patient) wil maar niet beter worden; *gōrō mėra ara anakė*, zij kan maar geen kind krijgen; *mėra (-mėra) lō bėta 'sal*, 't kan wel zoo (waar) zijn; *mėra lō gėh mėra gōrō*, misschien (soms) komt hij, misschien (soms) ook niet; *mėra lō ngō dėkat gėh anakoe [ari rantō]*, nu zal mijn kind wel gauw [van de Kust] komen; *nti ikėkawat kajoe ō, kōna mėra djėma*, zwaai niet zoo met dien stok heen en weer, an-

ders kon er wel eens iemand door geraakt worden; ò ja měra pěrloe, dat is nog al (schijnt wel, komt mij voor te zijn) noodzakelijk; takoet ikědiki pòng měra, hij was bang dat hij misschien door de menschen zou worden uitgelachen. *Měra(a)n*, liever willend; ari mēngèn primoe měra(a)n akoe mēnoenoe-hön kō, nog liever dood ik je dan te luisteren naar wat je zegt; měra(a)n akoe maté ari kēmèl, liever sterf ik dan dat ik mij zou moeten schamen. *Iměmėraé* dirié blōh, hij deed alsof hij wel wilde gaan. *Pěmėra*, (techn.) een geldgeschenk door de familie v. d. aanstaanden bruidegom aan de moeder v. h. begeerde meisje, om de eerste onderhandelingen met haar te doen vlotten („opdat ze zal willen”).

MĚRAH, algemeene titel van legendarische hoofden uit den voortijd. *Měrah Mōgō*, een der datoe pitoe (zeven overgrootvaders) van Isak, wiens graf zich bevindt op den top van den heuvel, tegen welks helling de kampoeng Krambil-Boer gelegen is, en aan wien men veel offert en geloften doet (zie „het Gajōland” p. 202—204).

MĚRAH (Mal.), rood (zelden i. pl. v. *ilang*). *Ikōn mērah*, e. s. v. kleine visch die in groote rivieren voorkomt. Een ander *mėrah*, zie *pėrah*.

MĚRAHMATA, of *pōitōn*, e. s. v. visch met roode oogen (Atj. *oedé**).

MĚRAKSA, n. v. c. rijstveld ten O. van Kēmili (L).

MĚRALA, zie *pėrala*.

MĚRALAT of *mėrarat* (Mal. *mėlarat*, slechts bekend in de uitdrukking), *mbah mėralat* = *mbah karam*, ongeluk brengend; *djěma misöp i angkap mbah mėralat*, een opiumschuiver als schoonzoon aangenomen brengt ongeluk. Zie ook *ralat*.

MĚRANTÉ (L), *m(ə)ranti* (G L), e. s. v. damar-boom, van welks zware hout men prauwen, balken enz. maakt (komt alleen in S en G L voor).

MĚRARAT, zie *mėralat*.

MĚRBŌ of *mėrėbō*, e. s. v. boom, groot, van welks hout o. a. huisstijlen, planken, *baloehön ni rėpa^si* en ook wel *tjěrpoē* genaamde doosjes gemaakt worden. *Kala Mėrbō*, n. v. e. rustplaats op den weg van Sėrbōdjadi naar Tampoer.

MĚRBOEK of *mėrėboek*, e. s. v. tortelduif (Batav. *pėrkoe-toe t*) bruingrijs, wordt om zijn liefelijk geluid uit Atjėh en van elders meegebracht en in kooitjes in de huizen gehouden. Zie s. *toeah*.

MĚRDĚKA, vrij van slavernij, vrijgelaten (v. e. slaaf). *Mėr-*

dèkaan (m ě m ě r d è k a a n), [een slaaf] vrijlaten (= l o e a h ö n), tengevolge waarvan de vrijgelatene *dj ě m a r ě n d a h* wordt.

MÈRDIN, e. s. v. groote struik, waarvan de vezels gebruikt worden om bĕngkoeang te splijten (z. *idir*), en in G L voor vogelstrikken.

MÈRDJÖ, zie *k ě r d j ö*.

MÈRÈK (cf. *jatim*), wees of halve wees, die zijn (haar) ouders of een van hen verloren heeft (ook wel van dieren, buffels of geiten, die de moeder verloren hebben, gezegd). *Mèrèk g ör ö b ě r i n ö* (of *moeinö*), een halve wees die geen moeder meer heeft; *a n a k m è r è k g ör ö b ě r a m a* (of *moeama*), een halve wees die geen vader meer heeft; *a n a k m è r è k g ör ö m o e a m a i n ö*, volslagen wees. *M ě r ě k ö n* (m ě m ě r ě k ö n), [iemd., die veel misdreven heeft] tijdelijk uit de gemeenschap der *saudörö's* uitsluiten, (dus niet = *tj ě r ě n*, zie *tj ě r é*; men zegt: *g ör ö i ö d ö t i g ör ö i h o e k o e m i g ör ö i g ě n a p i g ör ö i p a k a t i*, de wereldsche en goddelijke wetten worden voor hem niet toegepast, men roept hem niet op noch overlegt met hem. De bedoeling is, dat hij tot inkeer come, waarna hij weer in de gemeenschap der *saudörö's* kan worden opgenomen).

MÈRÈKÉ, lui. *Dj ě m a m ě r ě k é*, een luiaard. Zie *m ě r ě k o e t*.

MÈRÈKOET, lui (grover dan *m ě r ě k é*). *M ě r ě k o e t p ě d i t ö s m o e p é*, *b i t n l ö g ör ' i l ö n m ě r a u p p é*, jij bent dan toch al verschrikkelijk lui, om dezen tijd van den dag heb je nog niet eens je gezicht gewassen!

MÈRÉSAH (in G L ook *n ě r ě s a h*), gebouw in de kampoeng met planken vloeren en wanden, dat in aard en bestemming met de Atjĕhsche *m e u n a s a h* overeenkomt: verblijf voor jongelingen, ongetrouwde mannen en vreemdelingen, waar dezen op dag, na afloop van het werk, zich verzamelen en ook den nacht doorbrengen, en tevens bedehuis van de kampoeng voor dagelijksch gebruik, of althans plaats waar een deel v. h. godsdienstonderwijs wordt gegeven (cf. *dj ò j a h*); dikwijls hebben de verschillende *blah's* van één kampoeng elk zijn eigen *m ě r ě s a h*. In den laatsten tijd treedt de in de tweede plaats genoemde, godsdienstige, bestemming meer en meer op den voorgrond, waar tegenover de eerstgenoemde op den achtergrond begint te geraken, in verband waarmee het voor de ongetrouwde mannen (uitgezonderd diegenen, die streng hun ritueele godsdienstplichten plegen te vervullen) thans meer en meer gewoonte wordt om in de *s ě r a m b i r a w a n*

(L) of op den zolder van de mandah's (G L) te overnachten.

MĒRGÖS of *mĕrĕgös* (cf. *mĕngas*), dol (v. visschen, bv. *ngalis*, als ze zullen gaan kuitschieten en als dol op den oever zich werpen); als een dolle, met woede, verwoed, met vurigen ijver (iets doend). *Mĕrgös* oerang *Gajō bĕprang* oerom *Blöndö*, verwoed vechten de *Gajō's* met de Hollanders; oerang *Dajak mĕrgös* *nĕrah gĕtah* koe wan *oetön*, de *Dajaks* gaan vol ijver naar de bosschen *gĕtah* zoeken; oerang *Gajō tĕngah mĕrgös* *bĕroemö bĕsilō*. de *G.'s* zijn thans druk aan den veldarbeid.

MĒRHOEM (Atj. *meureuhöm*, Arab. *marhoem*), fijne uitdrukking voor *bawar* (alle *bawar's* heeten nl. geschenken te zijn van „*Mpoentö mĕrhoem Mĕkoe-tö-Alam*, wijlen onze Heer *Meukoeta-Alam*”, d. i. den beroemden Atjĕhschen vorst *Ēseukanda* of *Iskandar Moeda*; cf. *pĕrmata*). *Sahan sinasō* (*mĕnamatön*) *mĕrhoem ö bĕsilō?* — *Bidin*, wie bewaart (heeft in handen) thans de *bawar* [van *Pĕtiambang*] — *Bidin* (is 't antwoord).

MĒRI (opp. *tĕgöp*), ondeugdzaam, onsterk, niet hecht. hetzij van aard of door langdurig gebruik (v. e. *kain*, garen, touw, een heining, een huis). *Kajoe mĕri*, onsterk hout.

MĒRIAH, n. v. e. zijrivier v. d. *Djĕmĕr* (D).

MĒRIAM, zie *mĕriöm*.

MĒRIÖ, sagopalm, in *G* zeldzaam; in *Linggö* wordt het blad daarvan (*oeloeng mĕriö*) wel voor dekbedekking gebruikt.

MĒRIÖM of *mĕriam*, kanon (er zijn enkele kleine kanonnen in *G*). Zie *oeböt*. *Wöih ni Mĕriam* (*Mĕriöm*), n. v. e. rivier in *Tampoer*. *Koeala Mĕriam*, de plaats waar de *Wöih ni Mĕriam* met de *Wöih ni Tampoer* (= *W. ni Poenti*) samenvloeit.

MĒRKÖ en *tĕmĕrkö* (cf. *daroe haka*), zich aan een vloekwaardige handeling schuldig makend, bv. tegenover God (koe *Toehön*), zijne ouders (koe *ama-inöé*), zijn leermeester (koe *goeroe*); getroffen door een ongeluk wegens den toorn van dengeen tegenover wien de vloekwaardige, oneerbiedige handeling gepleegd werd. *Imĕrkön goeroe*, door den toorn v. d. *goeroe* getroffen (en daardoor ongelukkig, bv. lam geworden aan een hand enz.).

MĒRKÖNG, gezwollen (v. d. huid tengevolge van muggebeten en dergelijke; cf. *mĕrtoeh*).

MĒROEL, e. s. v. geurige bloem, *mĕlati* of *jasmijn*, in de

mpoes gekweekt; hiervan worden tadjoeke's gemaakt, ze worden in 't haar gestoken en ook op de slaapmatten gestrooid.

MĒRSIK (opp. loemang), in de open lucht, in de zon, niet in de schaduw, gegroeid en daardoor hard (v. hout bamboe rotan enz.), croquant (zoodat ze geel zien, v. sirihbladeren, wat men lekker vindt); gehard, flink, manhaftig (v. mannen).

MĒRTJOEN, voetzoekers, klappers, vuurwerk, bij feesten, vooral bij gelegenheid v. d. ariraja, afgestoken, uit Těmiang en Atjeh ingevoerd. Cf. bēdil kērtas.

MĒRTÖBÖT (Ar. martabat), rang, hooge rang, positie. Poedah a misöp, bēsilō ngō mērtöböté mēndjadi malim, vroeger schoof hij, nu heeft hij een hoogen rang (positie) en is schriftgeleerde; mērtöböt toedjoech, de zeven rangen (van het zijn, in de mystiek); èlēmoe mērtöböt toedjoech nti òlòkigoenöi, djěma ngö ibětihé mērtöböt toedjoech, dělèn djěma koepoer, sōböpoenggörné Toehön i wah ni parik ö, kēñé, de wetenschap van de „martabat toedjoech”, daar mag men niet veel aan doen; van degenen, die deze wetenschap kennen, zijn de meesten ongelovigen, want zij beweren: „God is in die gracht”, dat zeggen zij (zoo sprak de vader van Aman Ratoes toen hij van den hadj was teruggekeerd tot zijn leerlingen).

MĒRTOEH of *mērtoeh* (= mēr kòng), gezwollen (van de huid door beten, enz.).

MĒS, zie mbis.

MĒSABAH, zelden *sabah* (Arab.), rozenkrans. ingevoerd: de kraaltjes (wah) zijn vaak van kameelbeen (toelön ni oentö) gemaakt. Gebruikt vooral bij bēratip. Bēratip mēsabah i poemoé, dikirs opzeggen met een rozenkrans in de hand.

MĒSALA (Arab. moeçallâ), bidkleedje, waarop men de çalât verricht; hiertoe dient òf een Arabisch bidkleedje (oepoeh mēsala), òf ook wel een speciale mat (alás mēsala), en zelfs wel een Europeesche handdoek.

MĒSÉ of *msé* (uit mbēsé) = bēsé: aldus; slechts gebezigd na ngö en sě- Ngö mēsé, rōndjöl blōh kami, toen het zoo was (onder die omstandigheden, toen) vertrokken wij; sēmēsé naroeé, het is zóo lang (als ik hier aanwijs, als dit hier); sēmēsé děléléwé, zóoveel is het (het aanwijzende bv. met behulp van armen en handen). Cf. mēta.

MĒSĒGIT, of *sēmëgit*, ook *masëgit*, Vrijdagsbedehuis (Arab.

ma s d j i d, cf. mērēsah), meestal een vrij groot gebouw met dubbel dak (twee tēratak's en een poe-tjak) van arenvezels, steenen onderbouw en planken omwanding; in 't geheele Gajōland bedraagt het aantal mēsēgits niet veel meer dan tien (in D en S is er in 't geheel geen). Sēm̄ba(h)jang koe mēsēgit, zich naar de m. begeven om de [Vrijdag]çalāt te verrichten.

MESÉR, geogr., zie Mēsir.

MESIDAH, n. v. e. wör op den weg van L naar Pasè.

MESIN, zie oepoeh.

MESING (cf. tēlōng, toenoe), verbrand, verkoold, verzengd, aangebrand, verschroeid. Oepoeh ni djēma mēnitō ōja moetoenoe klam sinō, mbēh mēsing oepoehé, de kain van die kraamvrouw, die bij het vuur „gedroogd” werd, is gisteren avond in brand geraakt, en heelemaal verschroeid; goelé itoenoe nti mēsing, glah agih-agihé, laat het vleesch niet zwart, maar laat het matig braden; oemah ni oerang Kēbajakan ngō mbēh mēsing, de huizen van de bewoners van K. gingen alle in vlammen op. Kō mē-mēsingōn goelé, gōrō djērōh ibōhkō toenoeé, jij laat het vleesch aanbranden, je laat het niet behoorlijk zachtjes braden.

MESIR, n. v. e. kampoeng in Bōnén (S). Nēgēri Mēsir, Egypte.

MESKIN (cf. kēs in en sēkin) arm, behoeftig. Djēma pakir-mēs kin si mēnērīmō djakat pētērah, (oorspronkelijk de armen en behoeftigen, maar practisch in het algemeen) zij, die hun godsdienstplichten behoorlijk verrichten, ontvangen een aandeel in de zakāt en de pitrah.

MESTOE, e. s. v. heester met welriekende bloemen (Batav. soengsèt, Soend. nagasari), die men wel in hoofd-doek of haarwring steekt; het hout ervan riekt naar pētè, nl. tjēngis.

MESTOEL, pistool.

MĒT (G L ook maît, Arab. majjit), lijk (v. e. mensch, inzonderheid van een Mohammedaan). Sēm̄iangōn mēt, den doodendienst op de begraafplaats verrichten. Zie kēndoeri toeroen mēt.

MĒTA of mta (uit mbēta) = bēta; aldus, zoo; alleen na ngō en sē-gebezigd (zelden na kō: kō mēta of kēmēta = kō bēta of kēbēta). Ngō mēta, rōndjöl blōh kami, toen het zoo was (onder die omstandigheden, toen) gingen wij heen (ngō mēta dik-wijls als stopwoord gebruikt); sēmēta naroeé, zóó

lang is het; sě měta dělěa, zóveel is het (door een gebaar met handen of armen de hoeveelheid of hoegrootheid aanduidend).

METAJAR = matajar.

MĒTIARA, parel (komt in G niet voor).

MĒTISARA, elk op zichzelf, elk afzonderlijk (uit měti, een verouderd praefix(?) en sara, één). Ngö mětisara sangkaé, zij vluchtten elk voor zich in verschillende richtingen, stoven uiteen; ngö mětisara pakaté, ze zijn het niet eens, hebben ieder hun eigen meening; ah kōrō ini gōrō těrbiō akoe, ngö mětisara bédné, ach, ik kan deze karbouwen niet [naar behooren] voor mij uit drijven, ze loopen alle uit elkaar, verspreiden zich naar alle richtingen.

MĒWĒN (cf. éwé en wèn), intr., wachten; mēwēn kō moelō kědjōp, maan moelō akoe, wacht even, ik wil eerst eten. *Mēwēdni* (zelden, onverv.) = mēnēwēdni, wachten op, de wacht houden bij, zie sub éwé; (evenzoo) *mēwēdnōn* (onverv.) = *mēnēwēdnōn*, zie s. éwé.

MI I (cf. miön), 1°.: (adv.) meer, nog, nog bovendien. Osahkō sara mi kōrōmoe koebli, laat mij nog een buffel van u koopen; ara wō débami, er zijn er ook wel sommigen; rōa lō mi, akoe malé blōh měřkāt, nog twee dagen, dan (over 2 d.) ga ik er op uit om handel te drijven; pōra mi wēdnikō, wacht nog even; ikō sěgōr mi bēta boeōtmoe, k'oenoe-hōn kō, als je dat nog eens doet, dan maak ik je dood.

2°.: zwak aansporende of toelatende partikel: dan maar, maar (cf. pé). Oelak mi kō bēsilō, ga nu maar naar huis; blōh (oelak miön) mi akoe. — Bōh (of a), laat ik nu maar (naar huis, terug) gaan. — Goed (de formule's waarmee verlof om zich te verwijderen door den gast gevraagd en door den gastheer gegeven wordt); ah kami oelak mi löwō, laten wij dan maar naar huis terugkeeren; ioenoehōn mi, dood hem maar; blōh mi kō, ga (dan) maar; ah, akoe nti mi k'ōné, ach, ik bid u, laat mij liever niet daarheen gaan; nti mi tjěngkěkkam akoe, wortg mij niet als 't u belieft; akoe oelak mi k'oemah moelō, laat mij maar vast naar huis terugkeeren; ntah mi kitō k'oemah, kom laten wij (wij moesten) maar naar huis gaan (waarop het antwoord kan luiden: ntah mi, goed, vooruit dan maar). *Ari* *mi*, sawah koe , vanaf totaan (z. ari I). *Mi wō* wordt in levendigen stijl dikwijls gebezigd om het voorafgaande

woord met zekeren nadruk op den voorgrond te plaatsen; de verschillende gevallen, waarin dat geschiedt, zijn 't best uit voorbeelden te leeren kennen. Paké ini ngö mbèh blōh, kitō mi wö rōadntō taring, de anderen waren allen al weg, alleen wij beiden waren achtergebleven; koenōh mi wö òja, hoe moet dat nu, wat moeten we daaraan doen; pòra² mi wö gōrō kōna tēngkah, 't scheelde maar een haar of (ik) was getroffen geworden [door het slagwapen]; tēngah lalé kami bētjērak, [bloei] gēh mi wö oerōn, wij zaten juist geheel verdiept in een gesprek, daar begon het zoo waarlijk plotseling te regenen; bloe ioenoe hōn abangé mi wö djēma si noenoe hōn ngié a, toen doodde de oudere broeder [op zijn beurt] den man die zijn jongeren broeder gedood had; ngö daboe h² malé bēroemō, bloe kēmarō mi wö lō, ngö gōrō djadi, ze waren al op 't punt de landbouwwerkzaamheden te beginnen, [doch] daar viel opeens droogte in, zoodat het [plan] niet doorging (zie verder sub bloe en boe I); gōrō naè akoe mòkòt, blōh mi wö, ik blijf niet lang meer, zoo dadelijk ga ik heen (eigenl. er behoeft nog maar bij te komen dat ik werkelijk heenga, het plan ertoe is bereids gevormd en de voorbereidselen zijn al gemaakt); nōiké plin mi wö, hij behoefde nog slechts ['t huis] te bestijgen; ngö iblié pēkajan ni anaké, ngērdjōdné plin mi wö, hij heeft de [bruids]kleederen voor zijn dochter al gekocht, er rest hem nog slechts haar uit te huwelijken (hij kan nu dadelijk gaan bruiloft vieren); nti göip² toe abang, ngö dēkat tasak mi wö krō, ga niet te ver weg, oudere broer, de rijst is bijna gaar (zoodat ge kunt gaan eten); malé maan mi wö kami, ngö gēh djamoe, wij waren juist op 't punt van te gaan eten, toen kwam er een gast; sigé ngö koesèrèn koe batang blō a, mēnōiké plin nè mi wö kō, de ladder heb ik al tegen den sirihsstaak aangezet, ge behoeft (hebt) er nog slechts op te klimmen; pēkajanmoe ngö koewōtōn ari pēti, njēloeké plin mi wö kō, ik heb uw kleederen al uit de kist gehaald, ge behoeft ze nog slechts aan te trekken; krōmoe ngö koebōh koe wan pinggōn, njoeōpié plin mi wö kō, ik heb uw rijst al op 't bord geschept, ge behoeft ze maar op te happen (te eten); ngö bērsakit pri akoe oeroem wé, malé rap pēlōlō mi wö, ik heb hooge woorden met hem gehad, 't was bijna tot vechten gekomen.

MI II, = m b i, z. a.

MIDÖ, scherp, sterk, bedwelmend (van sommige pinangsoorten = m a b o e k v. tabak). *Midön* of (zelden) *këmidön*, bedwelmd, het benauwd hebbend doordat de genuttigde pinang al te sterk was.

MILIK (Arab.), bezitting, have en goed, (spec.) vee en pluimgedierte. *Ama n Djata dëlé pëdih miliké*, A. n Dj. heeft vele bezittingen (vooral buffels). *Milikön* (m ě m i l i k ö n), [een zieken buffel of koe] in eigendom afstaan [aan een kind of schoondochter, opdat het dier onder die nieuwe, jeugdige, eigenaresse weer gezond zal worden].

MILÖ, zie m b i.

MINGSÖL, G L, zie minsöl.

MINJAK, olie, vet. *Minjak pòrak lō djögō*, klam n ě m é, olie is wanneer de zon aan den hemel staat wakker (vloeibaar), 's nachts slaapt (stolt) zij; *minjak ata*, welriekende olie, odeur; *minjak boeroek*, ongekookte stinkende klapperolie (meestal uit Atjèh); *minjak rëtik*, gekookte klapperolie v. klappermelk (santan); *minjak sapi*, tot vet ingekookte room van buffelmelk, gebruikt bij het bereiden van lekkernijen (bv. *toempi* of *tjoetjoer*) en ook wel van vleesch of visch; *minjak tanòh*, petroleum (uit Atjèh); *Minjak Tanòh*, n. v. e. *ladang* of kleine kampoeng van Djèrni (S); *soempah koe minjak*, z. *soempah*; zie *katjang* en *lòmpong*. *Përminjakan*, de vetachtige punt aan het achterste van vogels (Soend. *toenggir*, Batav. *ki-boel*, Jav. *broetoe*; cf. *imboel*).

MINSÖL of *mingsöl*, in Böb. *minsil* (Arab. *mīṯhl*, *maṯhal*), ook *tamsil*, meestal *minsöl ni pri*, beeldspraak, gelijkenis, spreuk, voorbeeld, toespeling. *Pë-nanggang koerang balik djadi kën minsöl ni pri ni djëma koerang makal*, „niet voldoende omgekeerd gebraad” wordt gebruikt als beeldspraak voor een persoon met gebrekkige geestvermogens. *Minsöli* (m ě m i n s ö l i), een toespeling maken op; *akoe sinö iminsöli si bëbëroe sō*, dat meisje maakte zoeven een toespeling op mij (zij zeide bv. tot een derde: *manè òlòk pëdikëdoet djöi*, *sawah bësilō görō sawah oerödné*, „het was gisteren erg donker, maar het is tot nu toe nog niet tot regenen gekomen”, daarmee zinspelend op een den vorigen dag namens hem gedaan, doch niet aangenomen, huwelijksaanzoek).

MINTÖR, al, bereids; nl. nog vóór den behoorlijken of den bestemden tijd, vóór den tijd (cf. Jav. *sëlak*, *kësëlak*).

Bit n lō mintör maan, om dezen tijd van den dag eet hij al; alang mintör maté kō kō, sēgōr koedöröt prang, je zult toch niet dadelijk sneuvelen, de eerste maal dat je ten strijde uittrekt; ah ngō mintör tēdoeh bit n lō ini, hij scheidt waarlijk om dezen tijd van den dag al uit met werken; gōrō djōn akoe mangas pé, ngō mintör gēh kō miōn, ik heb nog niet eens gelegenheid gehad een sirihpruimpje te kauwen, of daar komt ge alweer terug; gōrō djōn moesēngkang pé akoe, ngō mintör gēh pēroetangōnkoe miōn, ik kan geen stap doen (om bij een ander geld ter leen te vragen) of mijn schuldeischer komt alweer terug (hij zit mij voortdurend op de hiel).

MIÖN of *mbiōn* (met suffix -ōn afgeleid van mi, z. a; cf. pliōn), terug, teruggekeerd, terugkeeren; weder, wederom. Anakkoe gōrō nē miōn (= oelak) arantō, mijn kind is niet meer teruggekeerd van de Kust; oelōn si moerip 'ni akoe malé miōn koe Gajō, de volgende maand keer ik naar G. terug; manē ngō oerōn, sērēlō 'ni oerōn miōn, gisteren heeft het al geregend, nu regent het weer; ngō blōh, oelak miōn, hij was al weggegaan, toen keerde hij weer naar huis terug; ngō miōn koe raliké bōnōnkoe, mijn vrouw is al naar haar familie teruggekeerd (van mij gescheiden); ngō miōn blōé, de door hem aangeboden sirih is teruggekeerd, zijn verloving is (van de zijde der bruid) afgesprongen. *Miōdnōn* (mē-miōdnōn), doen terugkeeren, terugzenden (obj. blō of bōnōdné, z. boven s. miōn, doch meestal wordt in die uitdr. pliōdnōn gebezigd, z. pliōn).

MIRAH (Atj.). Boengō mirah, e. s. v. heester met fraai roode, doch reuklooze bloemen (Caesalpinia pulcherrima); de bloemen worden veel als versiering in hoofddoek of haarwring gestoken. Mirah mata, met roode oogen, een der slechte kenteekenen.

MIRAHPATI, zelden i. pl. v. birahpati, de gewone huisduif.

MÖDÖKALA, zie ödökala.

MÖDÖT, toebereide opium, vermengd met tabak of andere bladeren. Maan mödöt (= misöp), opium schuiven. Kōl pēdih mödöté, hij schuift groote hoeveelheden opium tegelijk. Mödöt moegadjah, toebereide opium tot den vorm v. e. olifant gefatsoeneerd, behoorende tot de huldebewijzen, waarmede men de lieden gaat afhaken (nalōi) die komen mbah pēratoerōn; bij

de ontmoeting op de blang buiten de kampoeng wordt deze mödöt moegadjah den gasten voorgezet, die er elk een stuk van nemen, en in plaats daarvan eenig geld (10 dollars) leggen op den schotel waarop de opium-olifant was aangeboden („kěn pěnëndik of kěn koe njoer n gadjah, als middel om den olifant te dooden”, zeggen zij beleefdheidshalve).

MOE-, praefix, zie mē- I.

MOE, suffix van het bezittel. voornaamwoord v. d. 2e. pers., behoorende bij het niet-beleefde pers. voornw. kō; en dus in dezelfde gevallen gebruikt als dit. Amamoe, je vader; sěren g m o e, gij alleen, jij op je eentje; rō a (d) n m o e, gij beiden; toeloe (d) n m o e, gij drieën; h é a n a k - r a j a t k o e b é d n m o e (of b é d n m è), lang g è h B l ö n d ö, k ě m a s ² b é d n m o e, i r a m a s i l o e d j o e m o e t ě r s a r a n, luistert gij allen, mijne kinderen en onderdanen; morgen komen de Hollanders, rust u allen uit den strijde, en slijpt allen uwe messen (blanke wapens) elk het zijne (beveelt de rōdjö); i m ö i l o e d j o e m o e b é d n m o e, brengt allen uw wapens mee; k o e s i a b a n g m o e b é d n é b l ö h, waar zijn al je oudere broers (en neven) heengegaan?

MOEDAH (cf. moerah), gemakkelijk te krijgen of te doen, licht te tellen. Moedah mi aridjėkimoe, moogt gij gemakkelijk uw levensonderhoud vinden; i n ě ğ ě r i A l a s m o e d a h m a k a n a n, in Alas is overvloedig voedsel; i k ö a r a m o e d a h a t ě m è, ó s a h k a m a k o e m o e t a n g, als u zoo goed zoudt willen zijn, toe leen mij dan wat geld; ğ ö r ö m o e d a h d j ě m a p r a n g, oorlogvoeren is geen gemakkelijke zaak. (ook) niet goedkoop, een dure aardigheid. *Imoedahné* b a r i k s a n a b o e ö t, hij telt alle werk licht, maakt er zich gemakkelijk af, maakt er geen ernst mee, (of ook) hij doet alle familiefeesten zonder omslag af. *Moeda(h)-moedahan* (Mal., in Gaj. alleen in deftige taal), moge het zijn, (ook) het heeft mogen zijn; m o e d a (h) - m o e d a h a n d j ö ğ ö r (= b o e ğ ö ² d j ö ğ ö r), moge hij herstellen; m o e d a - m o e d a h a n a r i t o e a h - b a h ğ i ö g o e r o e n i g o e r o e n ğ ö d j ö ğ ö r a n a k k o e, door den zegen van den goeroe (bedoeld is de geest, die den doekoen helpt) van [U] onzen goeroe, heeft mijn kind mogen genezen.

MOEDIK, per prau stroomopwaarts gaan, stroomopwaarts varen; naar bovenstrooms zwemmen (v. visschen), (zelden) overland naar bovenstrooms trekken. Iril moedik boeöt ni kami sabi, wij varen al maar heen en

weer, stroomaf- en stroomopwaarts; moedik kō k' oekōn, ga naar bovenstrooms ('t binnenland).

MOEDIM (Atj., uit Arab. moe^s ad^din), persoon die de besnijdenis verricht aan knapen, besnijder (de te besnijden jongen wordt plechtig isërahön koe moedim, zie sërah en cf. soenöt). Moedim kring, „droge besnijder”, (techn.) een besnijder die [de wond van den besneden knaap] droog geneest, d. w. z. den patient niet toestaat om, volgens de oude gewoonte, den ochtend na de besnijdenis tot het middel in de rivier te gaan zitten (bërëndöm); (ook) een besnijder die, naar 't heet, door toovermiddelen kan bewerken dat de besneden jongen in een oogwenk genezen en kort na de operatie in staat is rond te loopen als te voren.

MOEDJĒMAL (Arab. moedjmal), vereenigd, eenstemmig, het onderling eens zijnde (bij beraadslaging). MoedjĒmal pakaté, hun overleg is onderling overeenstemmend, zij zijn het eens.

MOEDJOE (cf. roeloeng), voorspoedig, gelukkig in den handel, wien het voor den wind gaat. Tëngah moedjoe pëdih wé mërëkat bësilō, broes² pë mëndjadi pëng iamaté, het gaat hem tegenwoordig zeer voorspoedig in den handel, zelfs vuil wordt geld in zijn hand.

MOEDÖ (opp. toeö, zie oedö), jong, niet in den zin van klein (z. koetjak en anakni...), maar in dien van: nog niet oud, jeugdig; jong, nog niet rijp (v. vruchten); licht (v. kleur). Akoe moedö ilōn, ik ben nog jong (bv. v. iemd. die ± 30 jaar is); si mēmoedö, de [manelijke] jongelui (cf. si bëboedjang); krambil moedö, pinang —, awal —, een jonge, nog niet geheel rijpe, klapper, — pinang, — pisang; rōm moedö, jonge, nog niet geheel rijpe padi (die bv. over een 20 dagen kan gesneden worden); ama —, inö moedö of ama (inö) si moedö, stiefvader, stiefmoeder, zie ama en oedö; bönönkoe si moedö, mijn jonge (tweede) vrouw; moedö pëdih roemödnë panglimōja, die panglima ziet er erg jong uit, is nog maar een melkmuil; moedö sëpoehé, z. sëpoe; ilang moedö, lichtrood; blah moedö, een jongere tak v. h. geslacht (tegenover blah tjik); oelōn moedö of moedö oelōn, 't begin van de maand, de eerste maandhelft; tëngah oelōn moedö ilōn bësilō, het is nog het begin van de maand; moedö oelōn sëlapp gilōé, in de eerste helft van de maand krijgt hij een aanval van [zijne] krankzinnigheid; rōdjō moe-

- dö of pëngoeloe moedö of (dikwijls alleen) moedö, titel v. d. vertegenwoordiger van een jongeren tak van een hoofdenfamilie (tegenover den [pëngoeloe] tjik, vooral in G L); mas moedö, licht gekleurd goud, vermengd goud. *Moedöi* (mëmoedöi), [padi] snijden terwijl ze nog niet volkomen rijp is; [een reeds behandelde zaak] opnieuw voorbrengen, weer oprakelen.
- MOEGADJAH** (Boer —) of *Boer n Gadjah*, n. v. het oostelijke gedeelte v. h. scheidingsgebergte tusschen S. (Oering) en G L, dat het stroomgebied der Tampoer scheidt van dat der Tripö-rivier.
- MOEGAH**, gewond, zie o e g a h.
- MOEHARAM**, n. v. d. eerste maand van het Moslimsche jaar.
- MOEHOEN**, eerbiedig verzoeken (in deftige taal, dikwijls met tirö verbonden). Kitötirö-moehoen koe rödjö, boegö² koerangné oetangtö, wij doen den rödjö het eerbiedig verzoek, dat hij onze schuld moge verminderen (er wat van moge afdoen). *Koemoehoenön* (of koetirö-moehoen) koe Datoe Mërah Mögö, boegö² djögör anak koe tir, ik smeekte D. M. M., dat mijn kind spoedig mocht genezen.
- MOEJANG**, betovergrootvader, — moeder, en alle mannelijke en vrouwelijke adscendenten, die met de eigenlijke moejang op ééne lijn in de geslachtslijst staan. Moejang siwah, datoe pitoe, „de 9 betovergrootvaders, de 7 overgrootvaders”, de legendarische voorouders der bewoners van Isak (tot de datoe pitoe behoort o. a. Mërah Mögö); moejang-rèkèl, mannelijke en vrouwelijke adscendenten in den 5^{den} en den 6^{den} graad, (in 't algemeen) voorouders; moejang-rèkèl ni kami si nòs nēgəri ini poedah a, onze voorouders hebben in vroeger tijd dit rijk (dit kampoeng-complex) gesticht.
- MOEKÖ** (Mal., in bepaalde uitdrukkingen gebezigd i. pl. v. salak), gelaat; voorkant v. iets. Basoeh moekö of sapoe moekö, de ceremonieele gezichtswassching, door bruid en bruijom aan elkaar verricht; moekö n bantal (= oeloe — of tampoek n bantal), met gouddraad of op andere wijze versierde lapjes zijde of laken, die ter versiering op beide kanten v. e. rolkussen worden genaaid; [oeloeng] moekö ni blö, de sirihbladeren die dicht bij den top der plant zijn gegroeid (deze zijn de beste, en lekkerste, en worden daarom veel voor geschenken, bv. aan de diang, gebezigd). Zie ook o e k ö.
- MOELÖ** (cf. o e l ö), (subst.) begin, grond, oorzaak, aanleiding; (adv.) eerst, vooreerst, voorloopig; òja moelö é

wé pëlōlō, dat was de oorzaak dat zij vochten (van hun twist); koenō moelōé prang òja, wat was de oorzaak van (aanleiding tot) dien oorlog; i asali-oesoeli ari moelōé mi sawah koe pëmarédné, onderzoekt [de zaak] van 't begin tot het einde; moelōmoelō akoe blōh koe rantō, gōrō tērmah akoe òròskoe pé ilòn, de eerste maal dat ik naar de Kust ging, kon ik nog niet eens mijn eigen rijst (proviand) dragen; ari moelō poedah a ngō bēta atoeré, reeds van oudsher is dat de gewoonte; ntjara si moelō hinō wō, net zooals in 't begin [verteld is]; ròm idjik moelō, rōndjöl i angin, padi wordt eerst gedorscht, en daarna gewand; wēdni kō moelō kēdjōp, wacht (eerst) even; akoe malé blōh moelō, ik ga maar vast (zonder dat gedacht wordt aan een ander die daarna zou gaan); nti moelō, nog niet, wacht even; nti moelō kō blōh, ga nog niet weg; kō tērmōelō, akoe tērpoerōn [rēmalan], loop jij voorop, ik zal achteraan loopen. Moelōn ari akoe wōt nōmé wé, hij stond (werd) eerder op (wakker) dan ik; i (of tēr) moelōnkoe ara djēma rēmalan, er loopt iemand vóór mij uit. *Moelōi* (mēmōelōi), beginnen met iets, aanvangen; ngō imoelōié (ook imoelōdné) hēroemō, hij is al begonnen met den veldarbeid. *Imoelōdné* anaké rēmalan, hij liet zijn kind voorop loopen; wé si mēmōelōn pëlōlō, hij is den twist (of: met vechten) begonnen; imoelōn inōé najoe (tēnoen) n anaké, de moeder zette het vlechtwerk (het weefgetouw) voor haar dochter op (omdat dit het moeilijkste is). *Pē(r)moelōn*, begin, aanvang, de eerste maal; in 't begin, voor 't eerst; ini pērmōelōn akoe ngērdjō, dit is de eerste maal dat ik een huwelijksfeest geef; awal moepērmōelōn, akir moekēsōedahōn, elke zaak (handeling) heeft een begin en een einde; ara anaké rawan pēmoelōn, mōkōt² ara sara mi bōnōn, eerst kreeg zij een zootje, en geruimen tijd daarna nog een kind, en wel een dochtertje.

MOELOET, het Moeloed-feest, de gedenkdag van Moehamad's geboorte en dood. Oelōn Moeloet, (in 't bijzonder) de maand Rabil-awal; (meer algemeen: oelōn moeloet òpat), de vier Moeloed-maanden, nl. Rabil-awal, Rabil-akir, Djēmadil-awal, Djēmadil-akir (gedurende al die vier maanden kan men de moeloed-kēndocri, zie kēndoeri Moeloet, houden). Tanggang Moeloet, zie tanggang.

MOEMANG, duizelig in 't hoofd (\pm = m a b o e k, doch minder erg; bij het beklimmen v. hooge boomen, tengevolge van het nuttigen van pinang midö, 't rooken van zware tabak enz.). *Moemangön*, onder den invloed van, last hebbend van duizeligheid.

MOEMÖN, zie o e m ö n.

MOËN of m ö è n, zie m ö w è n.

MOENDI, e. s. v. aap, de kortstaartige of Lampoengsche aap (Atj. e u n g k ö n g); deze apen worden er wel op afgericht om klappers of doerians uit de boomen te halen.

MOENDOEK, e. s. v. mes, met breed lemmet, vooral gebezigd om tabak te kerven.

MOENDOET, zie m o e n o e t.

MOENGGÖ of *moengö* (cf. ngö of nggö en hinggö), afgedaan, ten einde, uit, af, klaar. Ngö moenggö përböeötönkoe, mijn werk is af (klaar); ngö moenggö glangmoe, de voor u bestemde armbanden zijn al af (klaar); ngö moenggö, [‘t verhaal] is uit; ngö moenggö djëma bërböeöt, de veldarbeid is afgelopen. *Moenggöi* (mëmoenggöi) goeroe didòng, — goeroe goeöl, — oetoes n o e m a h, goeroe n w a k, den goeroe didòng —, den g.g., den bouwmeester v. h. huis of de(n) doekoen het hem toekomende loon geven, afbetalen (wat eenige dagen na de praestatie of de aflevering van 't werk of de genezing v. d. patient met zekere plechtigheid en onder aanbieding van een maaltijd pleegt te geschieden). *Moenggön*, iets afmaken, voltooien, voleindigen, [een verhaal] uitmaken (ook = moenggöi). *Bërmoenggö*, het afmaken; ngö bërmöenggö akoe oeroem diangkoe, söböp akoe malé kërdjö, ik heb het afgemaakt (gebroken) met mijn vrijster, omdat ik ga trouwen (bij die gelegenheid wordt de ringgit pëñgkam, z. tēngkam. teruggegeven); ngö bërmöenggö akoe oeroem goeroe didòng, ik heb al afgerekend met den g. d. (cf. moenggöi en moenggön). *Bërsimoenggön* pri, onder elkaar aan de kwestie (het geschil) een eind maken, het onder elkaar uitmaken (zonder het tot een vonnis te laten komen). *Përmoenggön*, middel tot afmaking, afdoening, afbetaling, het geld of de geschenken die men geeft aan een goeroe didòng enz. of ook aan een goeroe n w a k, als betaling voor het door dezen gepraes-terde werk of voor de medicijn (cf. moenggöi).

MOENKIR I (cf. ingkör), loochenen, ontkennen. *Moengkir* (of ingkör-moengkir) wé kën oetangé, — prié, — a m a - i n ö é, hij loochent zijn schuld, ont-

kent dat hij [bepaalde] woorden gezegd heeft, verloochent zijn ouders; bij 't tolspeel, *běrgasing*, bet. *moengkir*: „het opgeven, niet meer willend *měněging*”, zie *pratjoet*. *Moengkiri* (*měmoengkiri*), iets (zijn schuld enz.) loochenen, ontkennen.

MOEN GKIR II, meestal *moengkirön*, heimwee, verlangen hebbend naar [zijn land, elders vertoevende bloedverwanten]. *Inianak moengkirön kin amaé, amaé mōkōt toe irantō*, dit kind is ziek van verlangen naar zijn vader, die al te lang in 't buitenland blijft.

MOEN GKOEER, e. s. v. citroen; 't sap van deze vrucht wordt, soms met *bědak* gemengd, gebruikt ter reiniging zoowel van het haar als van voorwerpen (z. *panggir en asam*), en ook veel als medicijn (uit- en inwendig) aangewend. Soorten zijn: *moengkoer pēdih en m. kētoeri*. *Imoengkoerié pōēdné*, zij deed citroenbladeren, of eenige citroenen, in de sajoer (om den geur of den smaak ervan te veraangenamen). *Moengkoer*, n. v. e. kampoeng in D; *Blang Moengkoer*, n. v. e. verzameling buffelkralen in G L, dichtbij Kētoekah.

MOEN GKOEES, e. s. v. visch, die alleen in groote rivieren voorkomt.

MOENOET of *moendoet*, angstig ineengedoken, in doodsangst, (v. e. hert dat hardnekkig achtervolgd door een jakhals, *tambēngōn*, in doodsangst binnen een kampoeng vlucht, en v. andere dieren, bv. honden, runderen, die met den staart tusschen de beenen een vervolger ontvlieden; v. e. mensch, die door den vijand achtervolgd, buiten adem binnen de versterking vlucht). *Arisi gēhmoe moenoet² kēkaboer*, waar komt gij zoo in den vroegen ochtend vandaan, ineengedoken loopend als een afgejaagd hert?

MOENTÉ, e. djeroeksoort, z. *asam*. *Brawang Moenté*, n. v. e. gehucht aan de Peusangan-rivier (L).

MOEÖT (Mal.), inhouden, kunnend inhouden (alleen v. e. prauw), kunnen geladen worden in (een prauw, v. menschen). *Görō nē moeöt djēma koe wan prau ini, ngō ngkip toe*, er kunnen geen menschen meer in deze prauw, ze is al meer dan vol. *Pēmoeöt*, opbrengst [v. e. rijstveld]; *pēmoeöt n oemōngkoe taun ini sawah k' oetangé* (koe *djakaté*), de opbrengst van mijn rijstveld is dit jaar zooveel dat er *zakāt* (z. *djakāt*) van betaald moet worden.

MOEPAKAT, zie *pakat*.

MOEPOEM (Ar. *mafhōēm*), begrepen, begrepen hebbend. *Ngō moepoem akoe*, ik begrijp het al; *pri òja*

- ngö moepoem [koe] wé, die zaak is hem al duidelijk.
- MOERAH** (cf. moedah), goedkoop (opp. maal); gul, mededeelzaam (opp. klit); gemakkelijk te volbrengen (opp. griöt). Moerah rëgöé, het is goedkoop; i Poelō Pinang moerah oepoeh, te P. P. zijn [Europeesche] katoenen stoffen goedkoop; nirō moerah, afdingen; djěma moerah, een gul, roijaal mensch; ngilih moerah (of moedah), dalen is gemakkelijk.
- MOERIK** (Mal. Arab. moerid), leerling (v. e. tēngkoe of goeroe). Tēngkoe oja dēlé moeriké (of anakmoeriké), die godsdienstleeraar heeft veel leerlingen.
- MOERIP** en (i) moeripōn, zie oerip.
- MOEROEM**, zie oeroem.
- MOESANG**, e. s. v. bunsing, in G veel in 't wild gevonden, doch zelden als huisdier gehouden; steelt kippen; (ook de koelō ilō, z. koelō, wordt wel met moesang aangeduid). Moesang djěbōt, e. s. v. civetkat; moesang poeloet, e. s. v. bunsing, die een geur van zich geeft als de poeloet-bloem; maté ni moesang koerang sidik, maté ni koerik koerang priksō, noch naar [de oorzaak van] den dood van de moesang, noch naar den dood van de kip doet hij onderzoek (gezegd v. e. toeō, die niet genoeg let op de handelingen v. d. saudōrō's, zoodat, bij wijze van spreken, moesangs kippen kunnen verslinden, en die moesangs weer op hun beurt door de eigenaars dier kippen kunnen gedood worden, d. w. z. allerlei misdaden kunnen plaats hebben, zonder dat de toeō, die toch politie-amptenaar is, daarnaar onderzoek doet).
- MOESIM** (cf. paksa), moeson, jaargetijde, seizoen; de tijd voor iets; (ook adv.) tijdens, bij gelegenheid van. Moesim barat, de [droge] Zuidwest-moeson (ook moesim kěmarō en in L ook moesim dēpik genoemd); m. timoer, de [natte] Noordoost-moeson (= m. pěroerōn); moesim moesaboeng barat oeroem timoer, de kenteringen; m. běroemō, het seizoen voor de grondbewerking, het jaargetijde waarin het rijstgewas te velde staat; m. dēpik, het jaargetijde van de dēpik-visschen, het seizoen gedurende hetwelk zich in het Meer deze visschen nu en dan vertoonen (samenvallend met den Z W. moeson); m. kawan, het heetste v. d. drogen tijd, ongeveer de drie laatste maanden van den Z W. moeson; m. loeōs blang, het seizoen (ongeveer 4 maanden), waarin het veld braak ligt, de landbouw dus rust en het vee op de velden mag rond-

- loopen (N. B. blang heeft hier de beteekenis, niet van het Gajösche, maar van het Atj. blang); m. pĕnoengén-[öñ], de tijd van verkoudheid, d. i. ongeveer: de kenteringen; m. pĕnoengén [öñ] kras, (fijn voor) tijd van epidemie (z. laja); moesim ariraja, de tijd van het feest, de feestdagen, na de Vasten, (ook) tijdens, bij gelegenheid van het ariraja-feest.
- MOESOEH** (cf. oesoeh), vijand (zoowel gemeenschappelijke als persoonlijke —). *Moesoehön* (mĕmoesoehön); imoesoehné akoe, hij gedraagt zich vijandig tegenover, toont zich een vijand van mij (vermijdt mij).
- MOESTAHIL** (Arab.), absurd, ondenkbaar. *Moestahilikö görö sanah pé ikĕdikikam*, 't is ondenkbaar dat ge om niets zoudt lachen.
- MOESTÖDJÖP** (Arab.), verhoord (v. e. gebed); zegenrijk in zijn gevolgen, de gewenschte uitwerking hebbend, krachtig, probaat (v. e. geneesmiddel, een toovermiddel, cf. mangkar en tödjöm).
- MOETĒLAK** (Arab. moeṭlak), algemeen aangenomen, absoluut, bv. *haram moeṭlak*.
- MOETELÖNG** of *Tĕlōng*, n. v. e. vulkaan op de Zuiderhelling v. d. Boer Kōl (I, zie Tĕlōng).
- MOETĒR** = mĕntĕr (uit matajar). Zie verder tĕr.
- MOETIK**, klein vruchtje dat zich pas gezet heeft (na 't afvallen v. d. bloesem). *Loekoep tĕngah bĕrmoetik*, de loekoep-boom zet juist vrucht.
- MÖI** (uit mba(h)i, zie mba h), verv., *mĕmöi* of *möi*, medenemen, medebrengen, hetzij personen of zaken, geleidend of dragend; uitnoodigen om mede te gaan of aan iets deel te nemen; möi (eigenlijk imöi, cf. ibōh) ook als voorzetsel: van wege, wegens, tengevolge van. *Möikō tir wōih ö koe ini*, breng gauw dat water hier; *imöié anaké koe wōih niri*, zij nam haar kind mee naar de rivier om te baden; *imöié akoe bĕrĕetöm*, zij namen mij mee (haalden mij over om mee te gaan) brandhout halen; *imöi koelö kōrōngkoe*, mijn buffel is door een tijger meegenomen (geroofd); *imöié pĕnamatné bĕdné k' oemö*, zij namen al hun huisraad mee naar het rijstveld; *görö imöié si k' òsah sinö*, zij (het meisje) heeft niet meegenomen wat ik haar geschonken heb (mijn geschenk niet aanvaard); *plandoe k si möi akoe*, het dwergheert heeft mij meegesleept (verleid); *görö imöié akoe k' oemahé*, hij heeft mij [toen hij mij dicht bij zijn huis ontmoette] niet geïnviteerd om binnen te komen (een bewijs van minder goede gezindheid); (i) möi djĕròhĕ

Sami Koening bédné djéma bërarak, van wege haar schoonheid waren alle mannen verliefd op Sami van [de kampoeng] Koening; möi dëléa gèh Blöndö koe Gajō, mbèh kōrō iglihié, wegens het groote aantal Hollanders die naar G. kwamen slachten zij alle buffels; möi kōlé görō siöt pitoe koe was, van wege zijn dikte kan hij niet door de deuropening; möi (of ari möi) kēmòkòtné i Koetö Lintang, ara toeloe anaké, tengevolge van zijn langdurig verblijf te K. L. had hij [daar] al drie kinderen gekregen. *Imöin wé pé koe këndoeri sō*, neem (noodig) hem ook mee naar die këndoeri. Oepoehmoe taring sinö ngö *koepëtímöin* koe ngimoc, uw kain die achtergebleven was heb ik al laten meebrengen door uw jongeren broer. *Tërmöi akoe oepoehmoe sinö*, koeagak oepoehkoe wō, ik heb zoeven bij vergissing uw kain meegenomen, ik dacht dat het de mijne was. Görō nè dali h *bërmöi djéma òja*, ngö gèh këndirié, men behoeft dien man niet meer mee te vragen (te noodigen), hij komt al uit zichzelf. Görō nè *bërsimöin blōh k' oemah sara*, zij vragen elkaar niet meer om mee naar een feest te gaan (zijn gebrouilleerd). *Poemöi-möi kōrō ni djéma sabi*, hij neemt telkens andermans buffels mee (op crediet of bijwijze van diefstal).

MOKAH (cf. *déré*, *diang*), boel, minnaar, minnares. *Djéma bë(r)mòkah*, boeleerder(s), overspelige(n). *Moemòkah* pitoe *mòkahé*, hij leefde in ontucht met zeven minnaresses. *Imòkahié bōnōn ni rōdjō*, hij heeft overspel gepleegd met de vrouw van den rōdjō.

MOKÒT, lang (van tijd), langdurig, duur. Ngö *mòkòt wé koendoeli sinōn*, hij woont al lang hier; ngö *sëdjémat mòkòté blōh*, hij is al een week weg; *mòkòté sëpoëloeh lō*, *tiré pitoe lō wé oelak*, op zijn langst over (binnen) 10, op zijn spoedigst over (binnen) 7 dagen kan hij terug zijn; ngö *bëta m òk ò t²*, nadat het zoo langen tijd had geduurd (dikwijls stopwoord in een verhaal, cf. ons: en toen ten langen laatste). *Mòkòtōn* (*mēm òk ò tōn*), [een werk, een kwestie] langdurig maken, lang doen duren, er lang over doen; *imòkòtné dirié bërsōdjō i rantō*, hij bleef met opzet lang aan de Kust (bv. om niet thuis den veldarbeid mede te maken). *Kēmòkòtōn*, (adj.) erg lang, te lang, (subst.) lange duur; ngö *kēmòkòtōn lō kitō i rantō*, oelak mi kitō tir, we zijn al erg (te) lang aan de Kust (buitenslands) gebleven, laten we maar gauw

naar huis gaan; kěmòkòtòdné (of mbèh mòkòté) kitö i rantō lang sō, doeö boelön padi, wij zullen op zijn langst toch maar twee maanden aan de Kust blijven; kěmòkòtné, ari kěmòkòtné, mòkòt² (ari) kěmòkòtné, mòkòt-mòkòtné, op den langen duur, ten laatste, ten langen leste, eindelijk (dikwijls stopwoord in verhalen, cf. mòkòt²).

MÖN, zie oemön.

MÖNDJÖ of *mönjö* (cf. amoeh en roel), gehecht, vertrouwelijk; vertroeteld, verwend. Anaké möndjö pëdih, sana si itirōé iòsah inōé, zijn kind wordt erg verwend, al wat het vraagt krijgt het van zijn moeder; akoe ngö möndjö bēsilō, ik word tegenwoordig verwend (zegt de moeder die al een groote dochter heeft, welke nu voor haar het werk doet). Möndjö(n) ni aténgkoe koetirō blō koe kam, omdat ik zoo vertrouwelijk (familiaal) met u ben, vraag ik u om wat siri; gëral möndjö n até, troetelnaampje, familiaar naampje (zie gëral). *Imöndjödne* anaké, zij verwent haar kind. Anaké òja *përmöndjön* ni aténgkoe, dat kind is mijn lieveling; wé kën përmöndjön ni rödjö, hij is de gunsteling van den rödjö; tēmpat (of tōn) përmöndjön koempoe, kleinkinderen worden in den regel verwend [door hun grootouders].

MÖNGKÖR, geogr., z. moengkoer.

MÖNGMÖNG (zelden), z. mëmōng.

MÖNJÖ, z. möndjö.

MÖPÖP, z. òpòp.

MÖTAK, n. v. e. boom, van welks hout men windmolens (pëpilō), en van welks bast men draagzeelen maakt.

MÖWEN of mōèn (zie éwé en wèn, cf. mēwèn), intr.. wachten, de wacht houden. *Mōwèdni* (zelden, onverv.) = mēnōwèdni of mēnèwèdni, wachten op, de wacht houden bij; (evenzoo) *mōwèdnön* (onverv.) = mēnōwèdnön of mēnèwèdnön, zie éwé.

MPAP, een klein waterdiertje in moeras- en sawahwater, kleiner dan een garnaal; men beweert dat uit deze diertjes de gëgiring genaamde insecten ontstaan (In G L geeft men ze wel aan kinderen te eten die 's nachts hun bed bevuilen, als medicijn daartegen; daarom zeggen de Lautbewoners: oerang Gajō Loeös biak ni si maan mpap, de lieden van G L eten mpap's!).

MPAS. *Moempas*, omvallen, neerstorten (v. menschen, bv. v. iemd. die, door een kogel getroffen, [in de gracht] neervalt; of v. iemand die tengevolge v. e. struikeling een val

doet). *Mpasön* (n ě m p a s ö n) of m p a s - m p a s d i r i é, zich [op den grond] laten vallen, zich op den grond neerwerpen (bv. wegens overweldigende smart).

MPAT (in samenstellingen, en ook wel als bijvoegelijk telwoord), vier (cf. ò p a t). M p a t (of ò p a t) t a u n, vier jaar; m p a t (of ò p a t) b o e l ö n, vier maanden; m p a t - b ě l a s, veertien; s i m p a t b ě l a s, „de veertien”, (spec.) de, volgens een zekere traditie, 14 Gajösche volkshoofden; m p a t p o e l o e h, veertig; m p a t p o e l o e h m p a t (soms ò p a t), vier en veertig (evenals in Atjeh heeft ook bij de G.'s het getal 44 een bijzondere betekenis en in bepaalde gevallen een geheimzinnige werking); m p a t r a t o e s, — r i b o e, vier honderd, — duizend; m p a t (of ò p a t) d j a r i, vier vingerbreedten, de breedte van de vier vingers der hand, gemeten even beneden de handknokkels; m p a t (of ò p a t) d j a r i o e d j o e n g, vier vingerbreedten, de breedte van de 4 vingers der hand gemeten bij de toppen van pink tot wijsvinger.

MPING, de k ě m i r i p i t t e n (soms ook wel ronde steentjes, pinangnoten of hoornen knikkers) als projectielen (of knikkers) gebezigd bij de b ě r k ě n ě k genoemde spelen (men drukt de mping met twee vingers van de rechterhand krachtig tegen den binnenkant van den linkermiddelsten vinger en laat haar dan veerkrachtig wegspringen). Zie ook p ě r ě m p i n g ö n.

MPIT I, [eigenl. tegenhanger, pendant, spec.] tegeninzet, het geld voor den tegeninzet (bij 't dobbelen); iemds. bezittingen, die als waarborg kunnen dienen bij 't aangaan v. e. schuld, als zekerheid voor den geldschieder. S a n a k a t i l ö w ö n k ö t a r o e h k o e, i k ö g ö r ö k ö m o e m p i t, hoe durft gij tegen mijn inzet te zetten, als ge geen geld voor den tegeninzet (waarborgsom) bezit; s a n a s i i b ö h k ö k ě n m p i t é? — O e m ö n g k o e, wat stelt ge als waarborg (zekerheid, voor de door u aan te gane schuld)? — Mijn rijstveld. Werkw., verv. n ě m p i t, iemd. evenaren, tegen iemd. opgewassen zijn, iemd. aan kunnen (bv. in schranderheid, in het debat); g ö r ö s a h p é n ě m p i t r ö d j ö L i n g g ö i k ö b ě r p r i, niemand is in het debat tegen r. L. opgewassen. *Impitné* (of *ipĕlĕmpitné* of *itĕmpitné*) o e t a n g é k o e k ö r ö é (o e m ö é), hij stelde zijn buffels (rijstveld) als waarborg (zekerheid) voor zijn schuld (d. i. hij zeide: als ik mijn schuld niet betaal, kunt gij beslag leggen op mijn rijstveld). G ö r ö t ě r m p i t A m a n D j a t a b ě r o e m b é, niemand kan (durft) A. n Dj. aan in het oembé worden, d. i. niemand durft zich

door huwelijk met A. n Dj. in de betrekking van oembé te begeben (omdat hij zoo buitengewoon rijk is).

MPIT II, verv., *němpit*, iem. d. de duimschroeven aanzetten, iem. d. door bedreigingen dwingen of trachten te noodzaken een schuld te betalen (cf. *sěmpit*, *ěmpèt* en *apit*).

MPO, afkorting van *Lěmpōsō* in *Kala Mpō* = *Kala Lěmpōsō*, zie *Lěmpōsō*.

MPOE ^{1/} heer, baas, eigenaar, zoowel mannel. als vrouwel. gebezigd; *mpoe noemah*, de heer des huizes (d. i. bij de Gajō's, eigenlijk de heer van de roeang); *akoe mpoeé*, ik ben de eigenaar ervan; *akoe mpoe nitěmoeloek sinō*, ik ben de heer van dien slaaf; *mpoe nidō* (opp. *mpoe noetāng*), de crediteur (tegenover den debiteur); *mpoe noetōn*, „de heer van het woud” d. i. ^{a)} e. s. v. woudgeest, aan wien geofferd wordt als men een bosch wil gaan ontginnen; ^{b)} wisselwoord — als men in 't bosch is — voor *koelō* (tijger) en voor *gadjah* (olifant) [men zegt ook wel in plaats daarvan: *pěngoeloen oetōn*, *oerang oetōn* en *mpoe n těmpat*]; *mpoe n ringgit*, de eigenaar van het geld, de schuldeischer; *mpoe nitānh ini*, de eigenaar van dit land; *mpoe n těmpat* = *mpoe noetōn*, als wisselwoord; *ō mpoe Alah*, o Heere God! (als uitroep van verbazing of ontevredenheid); *mpoentō*, „onze Heer” (Atj. *Pōteu*), zoo noemden de G.'s den Sultan van Atjeh; *goeroe didōng mpoentō Radjim*, de goeroe *didōng* van den Vorst is Radjim (daar deze eens in Atjeh zijne opwachting bij den Soeltan maakte);

^{2/} grootvader, grootmoeder, en wel niet alleen de eigen grootouders (*mpoe pědih*) maar ook allen die de Gajō mpoe noemt of met mpoe aanspreekt (*mpoe toetōer*), d. w. z. allen, die met de eigen grootouders op ééne lijn in de patriarchale geslachtslijst staan, en bovendien de vrouwen van mannelijke en de mannen van vrouwelijke mpoe's; waar noodig, onderscheidt men *mpoe rawan*, grootvader, van *mpoe bōnōn*, grootmoeder (in Bōbasan duidt men grootvader aan met *awan* (uit [mpoe] *rawan*) en grootmoeder met *anan* of *ōnōn* (uit [mpoe] *banan* of *bōnōn*). In 't algemeen spreekt men elke(n) mpoe ook met *mpoe aan*; in G L mag het pers. vnw. daaraan toegevoegd worden, in L nooit; *ari simpoe* (L en G L), *ari sikam mpoe* (G L), waar komt u vandaan, grootvader (— moeder)? Met *mpoe* spreekt men ook een zeer oude(n) onbekende aan, doch in plaats van *ari simpoe* wordt dan meestal gezegd: *ari si kin* (of *kinōn*) *ari mpoe ini*? Ter on-

derscheiding van verschillende soorten van mpoe's bezigt men dezelfde termen als voor de verschillende ama's en inö's werden aangegeven (zie. aldaar). Men onderscheidt dus: mpoe bangsoe = mpoe ntjoe, mpoe bëroë, mpoe lah of mpoe ngah, mpoe majak (v. e. oneigenlijken grootvader of grootmoeder, die gehuwd is, doch nog geen kind heeft), mpoe ntjoe, mpoe oedjang, mpoe oedö, mpoe oenggöl, mpoe pëdih, mpoe toetoer, mpoe wö; slechts moet hier nog bijgevoegd worden mpoe ralik, d. i. mpoe (grootvader of — moeder) van moederszijde. *Sara mpoe*. dezelfde grootouders hebbend; sërinönkoe (dëngankoe) sara mpoe. mijn volle neef of nicht: akoe sara mpoe oeroem wé ilòn, ik ben nog een neef (nicht) van hem, wij hebben dezelfde grootouders. *Bërmmpoe*, mpoe zeggen [tot iemd.], [van iemd.] spreken met mpoe; wé bërmmpoe koe akoe, hij zegt grootvader (— moeder) tot mij. *Bërsimpôn-mpôn*, elkaar onderling tot grootvader (— moeder) zijn. *Mpoei* (nëmpoei), iemd. met mpoe aanspreken. *Përimpôn* (G L ook *tëmpôn*); Ama n Sëdiah ipëtimpōdné anaké koe Njak Poetih, Ama n S. heeft zijn kind door Nj. P. tot kleinkind laten aannemen. *Përmmpoe*, erg aan grootvader (— moeder) gehecht. *Poempoe-mpoe*, al maar grootvader (— moeder) zeggen (van een kind, dat erg veel van zijn grootvader of — moeder houdt). *Mpoe* of *mpôn*, mpoe genoemd, „grootvader van” genoemd wordend, d. i. een përmmpôn (z. ben.) voerend (cf. ama n s. ama). *Përmmpôn*, de naam van grootvader of grootmoeder naar hun eerste kleinkind, bv. Mpoe n Rëmantan, grootvader of grootmoeder van Rëmantan. Wie grootvader (— moeder) geworden is, wordt meestal op deze wijze naar zijn (haar) kleinkind genoemd, en de përmmpôn, eenmaal in gebruik, verdringt langzamerhand de përaman of de përinön, althans in de onmiddellijke omgeving van de bedoelde persoon. Ook oneigenlijke përmmpôn's komen vooral in L veel voor; zoo krijgt iemand dikwijls een përmmpôn naar de plaats, waarvandaan zijns zoons vrouw afkomstig is of waar de man zijner dochter woont: bv. Mpoe n Tampèng heet hij, wiens zoon met een meisje uit Tampèng getrouwd of wiens dochter met iemand van T. gehuwd is (zulk een përmmpôn noemt men: përmmpōn ari djoeölön atawa ari anggōn, zie s. djoeöl en anggō); vooral wordt een p. gegeven om de intieme verhouding uit te drukken tusschen een ongehuwd jongeling of een maagd en het kind van een zijner (harer) meer verwijderde fami-

lieden, dat hij (zij) bijzonder genegen is of van een ziekte heeft helpen genezen; immers men acht het minder voegzaam nog niet gehuwde lieden bij een përaman of përinön te noemen, omdat dit hen beschaamd (k ě m è l) zou maken over hun nog ongehuwden staat (zie ond. a m a en i n ö). Zoo kan een jonkman of maagd, die een meisje, Siti geheeten, heeft genezen van een ziekte, M p o e n Siti genoemd worden, hoewel ook A m a (I n ö) n i Siti in zulk een geval mogelijk is (z. s. a m a). Een historisch voorbeeld is M p o e n S ě d i a h als pëřempön van Nja^s Poetih (zie Het Gajöland p. XI), hem gegeven omdat hij als jongeling veel genegenheid toonde (door 't telkens geven van kleine geschenken, kleedjes enz.) voor een klein meisje Sědiah, kleindochter van een zijner oudere broeders (abang). In de aanspraak bezigt men de pëřempön zelden, slechts tegenover ongehuwden is dat geoorloofd, bv. M p o e n Siti, k o e i n i k ö m o e l ö, M p o e n Siti (zie boven) kom eens even hier. Met m p o e n m a j a k (a n) wordt in G L wel (doch in L niet meer) iemand aangeduid, die een getrouwden zoon, doch nog geen (eigen) kleinkind heeft. De mpoe, die werkelijk een kleinkind bezit, kan genoemd worden m p o e n w i n, als 't een jongetje, m p o e n i p a k, als 't een meisje is.

MPOERAH, schoonouders, waaronder te verstaan zijn de eigenlijke schoonouders en ook al de mannelijke en vrouwelijke bloedverwanten van beiden, die met hen op dezelfde lijn der geslachtslijst staan (sommigen beschouwen ook de mpoerah's van hun sěrinön's als hun mpoerah's). *Mpoerah pĕdih* zijn niet alleen de volgens onze begrippen eigenlijke schoonouders, maar ook alle volle broeders en zusters van dezen (sěrinöd né s a r i n ö en d ě n g a d n é s a r i n ö). De overige mpoerah's zijn *mpoerah toetoer*, en worden wel onderscheiden in m p o e r a h d ě k a t, waaronder men vooral m p o e r a h s a r a m p o e heeft te verstaan, en m p o e r a h g ö i p, de bloedverwanten in den 3^{den} enz. graad van de eigenlijke schoonouders. Wil men iemands eigenlijke schoonouders, d. i. de eigen ouders van zijn vrouw of haar man, aanduiden met uitsluiting van de overige m p o e r a h p ĕ d i h, dan zegt men bv. m p o e r a h é s i (m ě) n d j a d ě n b ö n ö d n é (of t ö d n o e m a h é), of m p o e r a h é s i m ě n d j a d ě n b ö i é, d. i. zijn mpoerah de eigen vader (moeder) van zijn vrouw (echtge-noote), of haar mpoerah de eigen vader (moeder) van haar man. Een mpoerah pĕdih, ouderen broeder van den schoonvader, wijst men aan door bv. te zeggen: m p o e r a h p ĕ d i h é, [s i] a b a n g n i m p o e r a h é s i m ě n d j a

dén böié (tòdn oemahé), haar (zijn) mpoerah pëdih, de oudere broeder van den mpoerah, den vader van haar man (zijn vrouw). Doch 't spreekt vanzelf dat meestal zulk een omschrijving onnoodig is. Verder duidt men, zoonoodig, den schoonvader aan met mpoerah (si) rawan, de schoonmoeder met mpoerah (si) bönön (met suffix: mpoerahé (si) rawan, — bönön). De mpoerah moeten met bijzondere onderscheiding bejegend worden, zij zijn in hooge mate tòn (of tēmpat) bröt. Indien een vrouw van [een van] haar mpoerah spreekt, dan duidt zij dezen, onverschillig of de bedoelde mpoerah pëdih dan wel mpoerah toetoer of göip is, aan als toeön mpoerahkoe indien het een man, en inö mpoerahkoe indien het een vrouw geldt; de man kan volstaan met te zeggen mpoerahkoe [si rawan of si bönön] maar legt in den toon, waarmee hij dat woord uitspreekt, een zekeren eerbiedigen schroom; òja toeön mpoerahkoe gèh. — Mpoerahmoe sara sana? — Toeön mpoerahkoe [si] sarinö amani böikoe oeroem wé, daar komt mijn mpoerah aan. — Welke van je mpoerachs (letterlijk: een mpoerah van u die wat [ama-inö, mpoe of datoe] gemeen heeft [met den vader of de moeder van uw man])? — Mijn mpoerah, van wien de vader van mijn echtgenoot sarinö is. Sterker nog komt de eerbied voor de mpoerah uit bij persoonlijke aanraking. 't Woord mpoerah wordt nooit in de aanspraak gebezigd. Een mannelijken mpoerah spreken de aangehuwde kinderen, dus zowel de kilö als de pëmèn, aan met het eerbiedige toeön; tot een vrouwelijke mpoerah het woord richtende, zegt de schoonzoon, de kilö, eveneens toeön, terwijl de schoondochter inö tot haar zegt. Dit geldt voor alle mpoerah's. Maar in andere opzichten bewijst men verreweg den meesten eerbied aan de eigenlijke schoonouders, de ouders van de(n) echtgenoot, en 't strengst worden de vormen in acht genomen kort na 't huwelijk; later, na de geboorte van eenige kinderen, neemt de oorspronkelijke afgemetenheid wel wat af. De voornaamste dier eerbiedsbetuigingen zijn: een eerbiedige wijze van zitten (kënölpit of sēmilö. 't laatste geldt slechts voor een man) en langzaam, zachtjes, zonder stemverheffing spreken (prié pòra-pòra, aloes pëdih, arih-arih koe-döröt; als een onwillekeurige uiting van verlegenheid daarbij krabt de schoonzoon zich in tegenwoordigheid van zijn schoonouders herhaaldelijk met de vingers van de rechterhand achter 't oor, ikajō-kajō kēmiringé); bo-

vendien spreekt men niet meer dan noodig is. De termen gebezigd ter onderscheiding van verschillende soorten van mpoerah's zijn dezelfde als bij ama, inö, abang enz. werden opgegeven; men onderscheidt dus: mpoerah bëroe, m. bangsoe, m. lah of ngah, m. boedjang (niet oedjang), m. toenggöl (niet oenggöl), m. pëdih, m. sara mpoe, m. sara datoe, m. toeö, m. toetoer. *Bërmpoerah*, met mpoerah spreken van iemand. (terwijl men hem met toeön, haar met toeön of inö) aanspreekt); *bërmpoerah lö kö k' òné bësilö, söböp anaké ngö kerdjö oeroem pësërinönmoe*, ge moet thans met mpoerah van hem spreken, want zijn dochter is getrouwd met uw broeder (of vollen neef); *toetoer bërmpoerah lö akoe koe wé* (of: *toetoerkoe bërmpoerah koe wé*), ik noem hem [in de 3de persoon] mpoerah.

MPÖES, tuin, tuintje, hetzij op het erf bij 't huis, of op de rijstvelden aangelegd; men kweekt daarop pisang, groenten, kruiden die als toespijs bij de rijst dienen, enz. *Mpoes koening*, „kurkema-tuin”, (in 't algemeen) groententuin; *mpoes toe*, suikerriettuin; *nös mpoes*, een (groenten)tuin aanleggen. *Bërmpoes tji-moen*, een komkommertuin hebben(d). *Impoesné blang òja*, hij maakte dat blangterrein tot een moestuin, legde daarop een moestuin aan.

MPÖN I, of *mpoen* met „mpoe” aangesproken, zie s. *mpoe*.

MPÖN II, in de L aanspraakwoord door mannen gebezigd tot jongere mannelijke zwagers, dus tot mannelijke ng(g)'s van de vrouw of tot de mannen van vrouwelijke ng(g)'s (zie *lakoën* en *tëmoedö*). *Ari si, mpön?* — *Ari ököñ, tëmoedö*, waar komt ge vandaan, mpön? — Van bovenstreams, tëmoedö! *Bërmpön*, mpön zeggen tot (koe) iemand.

MPÖT, uitgedoofd (v. vuur). *Ngö mpöt raraé*, het vuur is al uitgedoofd; *ngö mpöt këсахé*, hij heeft den laatsten adem uitgeblazen; *ngö mpöt prié*, de kwestie is uit. *Mpöti* (nëmpöti) en *mpötön*, [het vuur] uitdooven.

MREKÈN (Atj. *mrikan*, verbasterd uit *Amerikan*), Amerikaansch; *oepoeh mreken*, Amerikaansch katoen (Batav. *kain blätjoe*), hiervan worden vooral broeken gemaakt, en ook awis. Soorten zijn: *mreken gadjah* (met een *tjap gadjah*, dik) en *m. minjak* (glad).

MŠÉ, = *mšé*.

MTA, = m ě t a.

N.

N I, is de neusklank die, al of niet voorafgegaan van het praefix *mĕ-*, dienst doet ter vorming van den onvervoegden, zgnd. actieven, werkwoordsvorm van eenvoudige of met een der suffixen *-i* of *-ön* voorziene werkwoorden, indien het grondwoord aanvangt met een klinker of met een der consonanten *t, d*, (zelden) *tj, dj, j, w, r, l*, (meestal) *h* en (soms) *s*. Zie de voorbeelden sub *m ě*- II. Ook van de werkwoorden met praefix *t ě-* of (vóór klinkers) *t-* wordt de onvervoegde vorm gemaakt door voorvoeging van *n*, waarachter de *t* van het praefix zich staande houdt, bv. *ntĕsalamön* van *tĕsalamön*, *ntĕnĕngĕn* van *tĕnĕngĕn* (cf. *pĕngĕ*), zie sub *p ěti-*. Eindelijk wordt *n* (in L altijd, in G L soms) ingevoegd tusschen een op een klinker uitgaand substantief en suffix *-tö*, bv. *amantö*, onze vader, van *ama*.

N II, praefix, neemt vóór met een klinker beginnende grondwoorden de functie over van het infix *-ĕn-* (z. a.).

N III en *ni* (d. i. *n + i* I), 1°. praepositie met de bet.: aan, voor, vooral gebezigd bij verdeling om aan te wijzen de personen, voor wie de verschillende deelen bestemd zijn, aan wie ze toekomen of toebedeeld worden; (ook) wat betreft, aangaande (vestigt de aandacht op het volgende woord); in deze beteekenis wordt *n* bijvoorkeur vóór klinkers, en vooral vóór *akoe* gebezigd, terwijl indien het volgende woord met een medeklinker aanvangt, meer *ni* gebruikt wordt; volgt op dit *ni* een der voornaamwoorden *kam* en *kō*, dan wordt in L altijd, in G L soms, *ng* ingevoegd, dus *ni ngkam* en *ni ngkō*; *n* verandert meestal vóór *k* en *g* in *ng* en vóór *p* en *b* in *m*, bv. *ngkamo* i. pl. v. *n kakamo*, *m pĕtĕri òja* i. pl. v. *n pĕtĕri òja*; zie ook s. *nòng*. *Ini n(i) akoe, òja ni ngkam*, dit is voor (behoort, komt toe aan) mij, dat voor u; *ini n(i) ama, òja n(i) (ĕ)mpoe*, dit is voor vader, dat voor grootvader; *si n(i) dirimoe imöi si ni sé taringön*, wat u zelf toekomt (toebehoort), neem dat mee, doch wat hem toekomt (toebehoort), laat dat hier; *bĕrbagi kitö pĕkĕn, si ni (ng)kō ni (ng)kō, si n(i) akoe n(i) akoe*, laten we de kleeren verdeelen, neem jij die welke jou toeko-

men, ik zal die nemen, welke mij toekomen; iòsahé lödö koe katak, ni sé gadoeng, hij gaf de peper aan de kikvorschen, en behield de oebi voor zichzelf; n(i) akoe ara(g)ngé padi, voor mij de houtskool maar; poedëlèn ni sé ari n(i) akoe (kōrō, ròm), hij heeft [bij de verdeeling] meer (buffels, padi) [gekregen] dan ik; ni sé djëròh pèkèdné, zij had mooie kleeren [aan]; n(i) akoe pé koepëngé, ook ik heb het [gerucht] vernomen; ni (of m) bönön sinöngö ibètihé òja böié, n(i) saudögör ögörö naè bètihé òja bönödné, die vrouw nu, die wist wel reeds dat hij haar echtgenoot was, doch wat den koopman betreft, hij wist niet meer dat zij zijn vrouw was; A ma n Ratoes ngōk kōgèh koe ini lang? — Ah, ni sé görö moehali, kan A. n R. morgen hier komen? — Ach, wat hem betreft, hij heeft geen verhindering (ik daarentegen wèl); i si rawanmoe ni ngkō, waar is jouw man; n(i) akoe görö lö bëta kèkirōngkoe, wat mij betreft, ik ben niet van die meening; ngö bërkring kami, ni (of m) pōng basah, wij waren droog [thuisgekomen], de anderen waren nat [gegend]; ari si anakmoe ni (ng)kō, vanwaar hebt gij (hoe komt gij aan) dat kind?

2°. als genitiefaanwijzer: van, van de(n), van het, van een(e). Achter een op een klinker uitgaand woord — en ook wel na een medeklinker — verandert *n* vóór *k* en *g* in *ng* en voor *p* en *b* in *m*. Gěral n(i) abangé, de naam van zijn ouderen broer; gěral n (of ng of ni) kakaé, de naam van zijn oudere zuster; gěral n (of ng of ni) goeroe, de naam van den goeroe; oeloe n(i) (of ng) koelö, de kop van een tijger, tijgerkop; òja kōrō ni oerang Rikit, dat zijn buffels van lieden van de kampoeng R.; iwad n(i) oemah, binnenshuis; i was ni (of i wah ni of i wad ni of i wad n) kěbön, in de rijtschuur; amal n (of m of ni) pětəri, de droom van de prinses; ama m (of ni) pětəri, de vader van de prinses; isi m (of ni) bédil, de lading van het geweer; rěta ng (of n of ni) kakaé, de bezittingen van zijn oudere zuster; ama ng (of n of ni) goeroe òja, de vader van dien goeroe; imöié koe döröt ni (of n of ng) kampoeng, hij nam hem mee naar buiten de kampoeng; asal ni (of ng) kěkōbörön ni oerang Gajō, de herkomst van de verhalen der Gajō's; bakal ni (of m) birahmani, de ruwe eerste vorm, die afgewerkt moet worden tot een birahmani; tōd ni (= tōn ni) ròm, [berg]plaats voor

- de padi; i wad ni (= i wah (ön) ni = i was ni) kēbön, binnen in de kēbön. NB. In den regel worden *n* en *ni* door elkaar gebruikt, zonder eenig verschil in beteekenis; slechts in zeer enkele gevallen wordt er verschil gemaakt: in die gevallen wordt door *n* een nauwere betrekking tusschen het regeerende en het geregeerde woord aangegeven dan door *ni*; zoo in 't bijzonder indien het regeerende woord *ama*, inö of *mpoe* is: *Ama n* Oemör is de eigenlijke përaman, de naam van den vader naar zijn eerste kind, terwijl *ama ni* Oemör eenvoudig aanduidt: „de vader van Oemör, Oemör's vader”; bv. op de vraag: òja kō *Ama n* Oemör (is dat *Ama n* Oemör?) kan het antwoord luiden: noemö *ama ni* Oemör òja, *ama ni* Mahmoet (neen, dat is niet Oemör's vader, dat is de vader van Mahmoet); (zoo ook) *mpoe ni* Mëgit ara i Pëtawi bēsilo, *ama é* ara i oemah, de grootvader van M. vertoeft thans te Batavia, maar zijn vader is thuis. Voor 't geval, waarin *Ama ni* — als përaman gebezigd wordt, zie sub *ama*; hetzelfde onderscheid wordt gemaakt tusschen *Inö n* — en *inö ni* — en tusschen *Mpoe n* — en *mpoe ni* —.
- N IV, afkorting van *-ön*, vooral vóór een met een klinker aanvangend suffix, bv. *ibëtihné* voor *ibëtihöné*, *djoeölné* voor *djoeölné*.
- NA, *nah* of *nö*, *nöh*, hier! hier hebt ge! ziehier! ziedaar! (Jav. *ěnjá*). *Amat kō mi, na*, pak (het) maar beet, hier heb je het; *na ringgitmoe manè*, hier heb je je geld [dat je mij] gisteren [geléend hebt];; *na(h) bagénmoe*, hier hebt ge uw deel; *nō krōmoe*, hier hebt ge uw rijst; *nō* (of *nah*) *ningkō ini*, hier, dit is voor u; *na(h)*, *ngō gēh oerōn*, kijk nu, daar begint het al te regenen. Zie *nah* en *nō*.
- NAAN of *nan*, nog meer, meer, er bij (Jav. *ěngkas*). *Anggōkō pé blō naan*, ga nog meer sirih halen; *naan tōsé oerōn lō 'ni ilōn*, het schijnt wel of we nog meer regen zullen krijgen; *naan kō krōmoe, kéné inöé*. — *Naan kéné anaké*, wil je nog meer rijst, zeide de moeder. — *Ja*, ik wil nog meer, zei het kind; *naan kō krōmoe, kéné si mēmē-pòki wé*, wil je nog meer slaag hebben, zei degeen die hem afranselde; *naan iòsah kō*, geef [mij] nog meer; *naan kō ningkō blō ini*, wilt ge nog meer van deze sirih hebben? *Těrnanan*, al nog maar meer [ervan] willend, er niet van kunnend uitscheiden, iets zoo prettig vindend dat men daardoor andere zaken of plichten vergeet; *těrnanan akoe běrtjakap oeroem wé*

(m ě n g é t j ě r a k é), ik kon er niet van uitscheiden met hem te praten (naar hem te luisteren).

NAAS, zie n a s III.

NABI, profeet, de Profeet (Moehammad). N a b i n t ö, onze Profeet; ò s a h n a b i, de Profeet staat (stond) het toe (dikwijls in verhalen als stopwoord gebezigd).

NADJIS (Arab. n a d j i s), vuil, onrein. N g ö m a d n i n a d j i s é, hij eet zijn eigen vuil al op (v. e. oud man, die kindsch is).

NAË (G L) = n è of n é (L), z. n è.

NAH, zie n a. N a h ö n (m ě n a h ö n), iets overhandigen, overreiken, geven (aan iemd.); b l ö s i n ö n g ö k o e n a h ö n k o e w é, die zoo even [bedoelde] siriĥ heb ik al aan haar gegeven.

NAHI (Arab. n a h j, n â h î?), zich streng houdend aan zijn eens gegeven woord, standvastig (v. e. man); ò j a d j ě m a n a h i m ě s i n g, die man is getrouw tot in het vuur. Zie t o e ö —. P r i i n i k o e n a h i, op deze woorden wil ik doodblijven.* Zie t o e ö —.

NAHMA (zelden n a m a), titel, rang, waardigheid (in 't bijzonder die van r ö d j ö). B i d i n s i m b a h n a h m a b ě s i l ö, Bidin is de man, die thans den [aan een der leden van zijn geslacht traditioneel toekomenden] titel [van P ě t i a m b a n g] voert; I m ö m B a l é i B o e n g ö T j ě m p a n g ö ò s ö p n a h m a é, de titel (waardigheid) van Imöm Balé te B. Tj. is verdwenen (d. w. z. men heeft den titel-drager afgezet en geen ander in zijn plaats benoemd); n a h m a t ě r a k o e, „titel dien men zich heeft aangematigd”, (techn.) het zich aanmatigen van eens andermans titel en waardigheid, en aldus in diens rechten treden (dit is een der 4 k ě m a l ö n ö d ö t, een van het theoretische viertal vergrijpen, die onmiddellijk onderzoek en afdoening eischen). B ě r n a h m a, een titel of rang hebbend (= b ě r p a n g k a t); d j ě m a b ě r n a h m a, de aanzienlijken (n. l. in de eerste plaats de r ö d j ö, verder t o e ö en i m ö m). M o e n a h m a = b ě r n a h m a. Zie p ě r n a h m a.

NAJÖ, zie a j ö.

NAK (uit i n a k of i n a k i n ö é, zie i n a k), interjectie v. ergernis, schrik enz. N a k t a r i n g o e p o e h k o e, wel, daar heb ik mijn kain laten liggen!

NAKOE = n + a k o e, aan mij, voor mij, wat mij betreft, zie n III.

NALAM, verwachting, die men van iets of iemd. heeft of ergens op gevestigd heeft, meening, veronderstelling (meestal in strijd met de werkelijkheid). N a l a m k o e o e r ö n s ě r ě l ö n i, r o e p ö p é g ö r ö, ik dacht dat het van-

daag zou regenen, maar het gebeurt niet; *nalamkoe pé ngö blōh wé, kōdé pé gör 'ilōn*, ik dacht dat hij al weg was, maar inderdaad is hij nog niet vertrokken. Verv., *mēnalam*; *inalamé görō gēh Blōndō*, hij dacht dat de Hollanders niet zouden komen (maar ze zijn toch gekomen). *Nti (i)pē(r)nalamkō anakmoe bërboeöt*, reken niet op je zoon voor den veldarbeid (reken er niet op dat hij dien zal kunnen verrichten); *nti pērnalamkō kōrō si wan wōrmoe sō, lang gēh ta'oen, ngō mēta maté*, reken niet al te vast op ['t bezit van] de buffels die ge in uw kraal hebt, morgen (straks) komt [misschien] de veepest, en sterven ze alle. *Bērnalam wé koe akoe*, hij rekest op mij (mijn hulp, bv. financieele hulp). *Bērsinalamōn akoe oeroem wé*, wij rekenen wederkeerig op elkaar (elkaars hulp). *Pērnalamōn* (een persoon) op wie, (geld) waarop men rekest; *pērnalamōnkoe rēta ni amangkoe*, ik reken op het geld van mijn vader (voor de betaling mijner schulden).

NALIH, een niet bestaande inhoudsmaat, waarmede echter wel gerekend wordt bij het meten van droge waren, in 't bijzonder padi, verder ook bēras, zout en tabak. 1 *nalih* = 16 *aré* = 8 *gantang* = $\frac{1}{20}$ koentjō. *Ròm (òròs, pōa, bakō) sēnalih*, één *nalih* padi (bras, zout, tabak); *mahé òròs tērsēnalihōn* [sara paké], zij droegen (hadden bij zich) elk één *nalih* bras (d. i. voor ruim één maand).

NALOEN, n. v. e. kampoeng in D. en v. e. kampoeng in S.

NALŌN, geogr., zie *Naloen*.

NAM, (cf. *ònòm*), zes (altijd in samengestelde telwoorden en dikwijls bijvoegelijk gebezigd i. pl. v. het *Gaj. ònòm*).

Nambēlas, zestien; *nampoeloeh*, zestig; *namratoes*, zeshonderd; *namriboe*, zes duizend; *namboelōn*, zes maanden; *nam (of ònòm) bēlit*, zes maal; *nam (of ònòm) aré*, zes aré.

NAMA, zie *nahma*.

NAMI, dauw. *Kēkaboe kērēpé² bēdné moenami* (of *basah nami*), 's morgens is al het gras met dauw overdekt (nat van den dauw). Cf. *mboen*.

NAMOEK (in *GL* ook *mamoek*), vlieg. Soorten zijn: *namoek pēdih*, de huisvlieg; *namoek nakang*, klein, op 't gebergte; *n. idjō*, op lijken en kringen; *n. ilang poet*, „met rood achterste”, hindert vooral de menschen, zet zich op hun gezicht, en laat zich moeilijk verjagen (daarom wel gezegd van iemand, die dikwijls praat-

jes overbrengt en zoo twist verwekt; ah kō oepama namoek ilang poet).

NAN, zie naan.

NANG ('t Bat. inang, vocat. van ina, moeder, cf. Ènang-ènanang), slechts gebezigd in anak nang, zie anak.

NANGA, n. v. e. thans verdwenen kampoeng in D. Tjapah Nanga, de schotel v. Nanga (onderwerp v. e. Kamperui, zie het Gajōland p. 213).

NANGKA, de nangka-boom, van welks hout, dat zeer sterk is, men baloehön ni rēpana, djingki en tjēmoel maakt. Soorten zijn: nangka boeboer en n. pērka.

NANGLIT, e. s. v. boom, welks bast men wel kookt met opium, om door die vervalsching een grootere hoeveelheid tjandoe te verkrijgen; dit mengsel is evenwel niet lekker.

NANIT, e. s. v. boom, van welks bast men touw draait, en die men ongedraaid gebruikt als draagzeel (djangkāt).

NANTI, onverv., mēnanti (soms gebezigd i. pl. v. 't Gaj. nampèn of mōwèn), wachten. Nantēnkō (zelden antēnkō) pé akoe kēdjöp, wacht even op mij; inantédné oemoer sēboelön mi, hij wachtte nog een maand. Bērsinantēn, elkaar [ergens] opwachten (om samen er op uit te gaan). Poenanti akoe isinön, görö wō gēgèh wé, ik sta hier al maar te wachten, doch hij komt maar niet.

NAPOEH, een groot soort van plandoek, hier en daar in G L voorkomend.

NAPSOE (Arab. cf. kēndak en tjintö), hartstocht, begeerte, lust, verlangen. Akoe ara napsoengekoe koe kam, ik heb zin in u, (of) ik heb u iets te verzoeken; sana napsuemè gèh koe ini, wat wilt Ge, dat ge hier komt; napsoeé iögölné djēdjöp djēma 'ni, hij laat aan iedereen merken wat hij graag zou willen hebben, geneert zich niet; koedöröt napsoeé, zij voldeden aan hun lust (v. man en vrouw). Napsoei (mēnapsoei); napsoeié ipak òja, hij begeert dat meisje (het vrijster of tot vrouw). Akoe bērnapsoe k' òné, ik heb daarnaar (of: naar die vrouw) verlangen.

NAROE, lang van afmeting (opp. kōnòt). Loedjoe naroe, een lang mes (z. loedjoe); tigö dēpa naroeé tali ini, dit touw is drie vadem lang; sēdēpa naroe ni oeké, haar haar is een vadem lang; naroe prié, hij praatte lang, (ook) zijn proces duurt lang; kēkōbörön naroe, een lang verhaal; djēma naroe, een lange man (= djēma atas); sēnaroe, één lang,

van één lengte, zie oepoeh. Tikòn ini naròn (of pënaròn of moenaròn) ari òja, tapé mbèh pënaròdné sō, deze stok is langer dan die, maar die daar ginds is de langste; bëtisi mënaròn bönödné ari rawadné, de vrouw schijnt een beetje langer dan de man (wat niet gewenscht is); kënaròn pòra oemahtö, ons huis is wat te lang (nl. langer dan behoorlijk, koet, is); ngö dis naroeé tikòn mëndjik ini, görö nè bërsara-naròn, deze dorschstokken zijn nu alle even lang, ze verschillen niet meer [zooals vroeger het geval was] in lengte. Naròn (mënaròn), langer maken, verlengen (bv. het wliegtouw).

NAS I, de ananas (plant en vrucht), in G. gekweekt en gotten.

NAS II (Arab. naçç, een vaststaande, ontwijfelbare uitspraak; in G is nas practisch = sah; cf. nasap), onherroepelijk, definitief. Angkap nas (G L), definitief angkap-huwelijk (z. angkap); ngö nas (of sah of ook nasap) loedjoengkoe wadni göröl, mijn mes, dat ik verpand had, kan nu niet meer ingelost worden, is (bij onderling goedvinden van pandnemer en pandgever) vervallen aan den pandnemer (d. i. si namat göröl (L) of, in G L, si mënggöröl). Nasön (mënasön), [een pand, spec. een verpand stuk grond (rijstveld)] in vollen eigendom doen overgaan [op den pandnemer; subj. de pandgever]. [N.B. In nagenoeg alle onder dit nas en onder nasap gegeven voorbeelden kunnen nas, nasap en sah elkaar onderling vervangen].

NAS III of *naas* (Ar. Mal. naḥas), ongelukkig (v. dagen). Raboe nas, ongeluks-Woensdag, d. i. de laatste Woensdag van de maand (op dien dag is 't pantang om 't land te beploegen, geld aan iemd. te geven, te nöik böi enz.).

NASAP (Ar. nasab, geslacht; in G practisch = nas en sah z. a.), definitief in een stamverband opgenomen (v. e. mensch); definitief in bezit genomen (v. e. dier of zaak), voor goed in andere handen overgegaan, voor goed verloren. Ngikoe ngö nasap i Pëndösan, mijn jongere broer is definitief in het stamverband van de lieden van P. opgenomen (hij heeft zijn eigen kampoeng verlaten en is voorgoed imasoekön, z. masoek, door den rödjö van P.); Njak Poetih ngö nasap i nëgëri Pëta wi, Nj. P. is voorgoed te B. gevestigd, (d. i. is voor ons verloren, zoo zeggen Nj. P.'s saudörö's); angkap nasap, angkap-huwelijk, waarbij de geangkapte man definitief in het stamverband wordt opgenomen (dus = angkap nas, cf. angkap); ngö nasap (ook

sah of nas) kōrōntō si itēngkam pēroetangōntō tēngah a, onze buffels, die destijds door onzen schuldeischer werden in beslag genomen, zijn thans voor goed voor ons verloren (door dien schuldeischer in bezit genomen); ngō nasap (ook sah of nas) loedjoengkoe si ipindjōmé tēngah a, het mes dat hij destijds van mij leende is voor goed weg (hij heeft het weggemaakt). *Nasapön* (mēnasapön), iemd. definitief in een stamverband opnemen. *Pēnasap*, het geld, door dengene die definitief in een nieuw stamverband wordt opgenomen, betaald aan de autoriteiten aldaar (dus practisch = pēmasoekön, en ook = pēñsah en pēñnas).

NASI (Mal.), zelden gebezigd i. pl. v. krō, slechts in enkele samenstellingen, als nasi djēnggi en nasi koeñjit, doch dan meestal nasō (z. a.) uitgesproken.

NASIR (Ar. 'anāçir), de elementen. *Nasir si òpat*, de vier elementen, waaruit alles geschapen is: aarde (tanòh), water (wōih), vuur (rara) en wind of lucht (koejoe); in de ook in G bekende kettersch-moslimsche mystiek speelt de theorie van de 4 elementen een voorname rol. *Nasir òpat*. = s'òpat = si òpat, de vier zintuigen nl. gezicht, gehoor, reuk en smaak; *nasir òpat ngō kēkoerangön*, de vier zintuigen beginnen [hem] al te begeven, schieten al te kort (v. e. oud mensch). Zie *sidang*.

NASŌ, verbastering v. h. Mal. nasi, alleen in enkele samenstellingen. *Nasō* (of nasi) *djēnggi* (rijst voor de djēnggi's?, z. *djēnggi*), een soort van rijstpap, waarin bepaalde vruchten, bladeren, boontjes enz. zijn dooreengemengd, en die, in geval van epidemie, op aan de 4 hoeken van de kampong geplaatste tjakak's wordt geplaatst als offer aan de ziektebrengende geesten (waarbij de „Siah Òpat” als bemiddelaars worden aangeropen); *nasō* (of nasi) *koeñjit* of *sēkoeñjit*, gele rijst, vooral bij kēdoeri's benodigd.

NATJAR, een tot den vorm v. e. kikvorsch platgeslagen koperen munt, waaraan bij wijze van pooten angels bevestigd zijn. *Nēkik bērnatjar*, hengelen met een hengel, waaraan zulk een natjar bevestigd is, dien men even boven het water houdt, als ware het een heusche zwemmende kikvorsch; als de visch uit 't water opspringt om in den vermeenden kikvorsch te happen, bijt hij in een der angels. *Natjari* (mēnatjari), op de boven omschreven wijze, met een natjar, visschen (vooral groote visschen als kēbarō, badō enz. vangen).

NAWAR, n. v. e. gehucht bij Pënarõn (D).

NAWÈ, zie a w é.

NDÕ, zie n õ.

NDOEÉ, de vrouw van een sërinõn (broeder, volle neef enz.) van iemands man; ndoeé van elkaar zijn dus vrouwen, wier mannen elkaars sërinõn zijn; men noemt die betrekking s ě s a r i — of o e r o e m - o e r o e m i a n g g õ, „gezamenlijk gehaald”; tot den man van een ndoeé staat men in de betrekking van èra. In de aanspraak wordt ndoeé niet bezigd; tot de vrouw van een ouderen sërinõn van den eigen man zegt men (k) a k a, de vrouw van een jongeren sërinõn van den man noemt men bij haar përinõn (dus zegt tot haar i n õ n m a j a k of i n õ n w i n of — i p a k). *Bërndoeé* a k o e k' ò n é, ik noem haar ndoeé.

NDÒH, zie n ò h.

NDÖP of *nöp*, onverv. (*më*)*nëndöp*, [achter iets gebukt, verscholen zittend, verdekt opgesteld, vanuit die schuilplaats] loeren, gluren, spieden. *Ara djëma nëndöp ari sër a p n k a j o e s õ*, er staat iemand te loeren achter dien boom daar. *Ndüpi*, loeren op, beloeren, begluren. *Ndüpõn* dirié, zich verdekt opstellen, in hinderlaag gaan liggen; *indõpné* dirié koe wan karit, *ngõlëpas* moesoehé, *rõndjöl* itëngkahé ari koe doeké, zij gingen in 't struikgewas in hinderlaag liggen; toen de vijanden voorbij waren, vielen zij hen van achteren aan. *Bërndöp-ndüpõn* (= *bërtëtõenén*), schuilevinkje of verstoppertje spelen (v. kinderen). *Mëndöp* en *tëmëndöp*, verdekt opgesteld, in hinderlaag liggen, zich [achter iets] verschuilen; *ara djëma mëndöp i wan karit s õ*, er zit iemand in het struikgewas daar verscholen; *tëmëndöp* koe sër a p n p è t i, — koe wan bilik, zich verschuilen (verdekt opstellen) achter een kist, — in de kamer.

NÈ —, als praefix: 1°. in pl. v. h. infix -ë n-, vóór éénlettergrepige, met nasaal + muta aanvangende, stammen, zie s. -ë n-; 2°. in plaats van n (= *më*n), vóór éénlettergrepige stammen, om den zgnd. actieven onvervoegden vorm v. h. werkwoord te maken, zie sub *m ë* II.

NÈ of *né*, in *G L naè* (Atj. *lé*), (in den regel met de negatie), [niet] meer. *Görõ nè blõh* koe rantõ a k o e, *ngõ* toeõ, ik ga niet meer naar de Kust, ik ben al oud; *görõ nè misöp* a k o e, ik schuif niet meer; *görõ* mangan nè, hij at niet meer; *görõ sar' anak* ròm pé naè i wan këbõnkoe, er is geen korreltje rijst meer in mijn rijstschuur; *görõ nè la* goet blõé, men wil hem nergens meer tot schoonzoon

hebben (omdat hij al oud is, of omdat hij erg schuift); (ook in een als ontkenning bedoelde vraag) *a h s a n a g o e n ö é n è i n i*, ach wat heeft dit nog voor nut, waartoe zou dit nog kunnen dienen.

NĚĚRI of *nĚgri*, rijk, gebied. *NĚgĚri Gajō*, het Gajōland; *nĚgĚri AtjĚh*, 't rijk (land) A.; *nĚgĚri PĚtawi*, Batavia; *isi ni nĚgĚri*, de bewoners van het land.

NĚMAL, zie *mal*.

NĚMAT (Arab.), aangenaam, wat aangenaam is, genot, geluk, voorspoed.

NĚMATÖN (Atj. *neumatān*), „wat men vasthoudt”, vd. gebied, gezagssfeer; (ook) „hetgeen waaraan men zich vasthoudt”, vd. de heilige boeken, de kitabs (in dezen zin wordt het woord wel eens verward met *matān*, Arab. *matn*, tekst). *NĚmatōn ni Rōdjō Linggō*, het gebied van R. L.; *rōdjō moeingöt imōm moenĚmatōn*, de rōdjō houdt zich aan de volksoverlevering, de imōm aan het geschreven woord (der kitabs). Zie s. *hoek oem*.

NĚMBAL, zie *mal*.

NĚMĚ, zie *nōmĚ*.

NĚN, zie *nin*.

NĚNDÖH, zie *nōh*.

NĚNGĚ, zie *pĚngĚ*.

NĚNIMÖ, zie *nimō*.

NĚNIWÖR, (ook) *sĚtiwör*, een toestel om vogels te verschrikken op 't rijstveld, bestaande uit een paar dikke rotantouwen (*gĚtĚh*), waarvan 't eene uiteinde in de *djamboer nōemō*, het andere aan een *toengkölöñ* is vastgebonden, en waaraan een aantal dunne en korte rotantouwen zijn gehangen, die dus alle door trekken aan de hoofdtouwen in beweging gebracht kunnen worden.

NĚNÖNG, zie *nōng*.

NĚNWIN, zie *inōnwin*.

NĚPĚKAH of *rĚpĚkah* (Arab. *nafaqah*), voorziening in het levensonderhoud (van vrouw, kinderen of slaven). *NĚpĚkah rahil*, *nĚpĚkah batin*, het openlijke en het geheime levensonderhoud aan een vrouw te verstrekken (d. i. levensonderhoud en coitus); *si koerang² nĚpĚkah* [*koe bōñōñ*] *sĚrĚlō òñòm koepang*, men moet zijn echtgenoot op zijn minst zes koepang voor levensonderhoud per dag verstrekken (zeggen de uitleggers der godsdienstige wet). *NĚpĚkahi* (*mĚnĚpĚkahi*), levensonderhoud verstrekken aan, voorzien in het levensonderhoud van (vrouw, kinderen en slaven).

NĚRAKA of *nraka*, hel. *Kō isi ni nĚraka dja(h)-*

nam, noesoehi rĕta n djĕma, gij zult in de hel terechtkomen (behoort in de hel thuis) om zoo te stelen! NĒRATJA, weegschaaltje. Nĕratja ni mas, klein weegschaaltje voor goud, goudschaaltje (in G. gemaakt; als gewicht gebruikt men balletjes, boengkōl, v. tin of koper of zilver); nĕratja ni ĕpjoen, weegschaaltje voor opium, nl. voor den verkoop in 't klein (in G. gemaakt; als gewicht gebruikt men dollars, koepangs, boesoek's enz.); oeloeng ni nĕratja. de schaaltes van 't weegtoestel; dĕlah ni n., de naald; oemah ni (of tōdn) nĕratja, [houten] foudraal waarin het weegschaaltje geborgen wordt.

NĒRĒSAH, in G L = mĕrĕsah.

NĒWĒN of mĕnĕwĕn, onverv. vorm van ĕwĕn, zie ĕwĕ.

NI I, zie n III.

NI II, afkorting van ini, zie ini.

NIBAK (Atj.) soms in vergelijkingen gebezigd i. pl. v. 't Gaj. ari of padi: dan. Nibak.ōja djĕrōhōn ini, dit is beter dan dat; kōlōn kō nibak akoe, gij zijt grooter (dikker) dan ik.

NIH, uitroep bij onaangename verrassing. Nih koenō kati bĕta, wel hoe komt dat nu; nih, loedjoeng koe kōdĕ taring, wel heb ik ooit, daar heb ik nu mijn mes laten liggen; nih, ngō trang lō, o, het is al licht (en ik lig nog te bed!).

NIKAH (Arab.), het huwelijk volgens de Moslimsche wet (hoe koem); volgens de Mosl. wet gehuwd. Klam sinō nikah wĕ (nikahĕ), gisteren avond is hij getrouwd. Nikah batin, „de intieme huwelijks-sluiting”, eene mystieke wijding van het huwelijkscontract (een aan de kettersche mystiek ontleend gebruik): deze heeft plaats op den avond van de sĕmbah pintjoeng (d. i. den avond volgend op dien van het nōik böi en de huwelijks-sluiting door den imōm) in de dōlōm, tusschen man en vrouw alleen, zonder getuigen, onder het opzeggen van bepaalde, door de respectievelijke imōms te voren aan den man en de vrouw onderwezen, formulieren, waarbij eerst de vrouw een punt van de oepoeh oelōs van den man vastgrijpt en daarna deze met de rechterhand den rechterduim van de vrouw omvat en nog andere symbolische bewegingen en aanrakingen volgen (in tegenstelling met dit nikah batin werd de eigenlijke, wettige moslimsche huwelijks-sluiting, die toch altijd voorafging, nikah rahil genoemd; thans komt 't nikah batin zelden meer voor, doch 't is nog niet lang geleden dat in Boekit een bruid weigerde haar huwelijksplichten te vervullen, omdat haar man het formulier

- van het nikah batin niet kende). *Nikahön* (m ě n i k a h ö n); imöm ni b ě r o e s i (m ě) n i k a h ö n b ö i, de imöm van 't geslacht der bruid sluit het huwelijkscontract van den bruidegom [met de bruid]; *Slèman ngö inikahön* koe Djènap, S. is reeds [volgens de mosl. wet, door den imöm] in het huwelijk verbonden met Dj. Ngö *bĕr-nikah wé*, hij is (zij zijn) al volgens de Mosl. wet getrouwd.
- NIMO**, meestal *nĕnimō*, onverv., (*mĕ*)*nĕnimō*, benauwd en hardop droomen. *Ipĕnĕnimōdné* (of *inĕnimōdné*) koelö manĕ, hij droomde hardop van den tijger van gisteren.
- NIN** of *nĕn* (Atj. neuheun, cf. koelöm), een klein kunstmatig vijvertje of waterbassin, al of niet met levend water, in G L veel op 't blangterrein vooral als vischvijver, in L vooral bij de mĕrĕsah's (waar in G L grootere bassins, koelöm, gemaakt worden). *Nambakön nin*, een vijvertje afdammen, omdijken (opdat het water niet wegloope); *nĕmbakön nin*, een vischvijver laten droogloopen door het dijkje door te breken (het water er uit laten wegloopen, om de visschen gemakkelijk te kunnen vangen). *Wöh i dĕné ngö moenin*, het water op den weg heeft vijvertjes gevormd (na harden regen).
- NING**, het eerste gistsel van *ragi*, enkelgebeide van kleefrijst bereide gegiste drank, is weinig bedwelmend; in G L drinkt men alleen deze enkelgebeide *wöh n ragi*, in L ook de meer bedwelmende *kĕpala* en *pĕntjör*. *Ningé*, de fine fleur, het puikje; *tanòh ini ningkō ningé*, gij hebt het beste deel van dezen grond; *anak-beroeé a ini siningé*, dit is de mooiste van zijne dochters.
- NINI**, mannelijke en vrouwelijke adscendenten in den 5^{den} graad, en allen die met dezen op dezelfde lijn in de geslachtslijst voorkomen. Zelden in de aanspraak gebezigd. *Datoe-nini*, voorouders, zie *datoe*.
- NINGKÖ** (uit *ni + ng + kō*), wat jou betreft, *jij* (met sterken nadruk), voor jou. Zie n III.
- NIOE** (Mal. *njiroe*, oud. Jav. *njijoe*, Alas *diroe*), rijstwan, van koem(b)ör- of *bĕmbön*-reepen met rotan rand; meestal eenigszins in den vorm v. e. *birah*-blad; dient om de *bĕras* te wannen en te schudden (eerst *itapi*, om de *sĕkam* te verwijderen, dan *ikĕsĕk*, om *òròs* en *lĕmbatah* te scheiden, eindelijk *isoendi*, om de kloemit te verwijderen). Zie *kalang nioe*. Ook meel wordt in een *nioe* geschud, zie *tĕnting I*.
- NIÖT** (Ar.), voornemen, plan; gelofte (zooals men bv. doet aan een Heilige, voor 't geval een ziek kind mag herstellen). *Niötkoe malé blōh lang*, ik ben van plan morgen op reis te gaan; *niötkoe, kĕrdjō n anak koe*

lang sō, Radjim kën goeroe-didòngé. ik heb de gelofte afgelegd dat later, bij 't huwelijk van mijn dochter, R. als goeroe-didòng zal optreden; mēloeahi niöt, een gelofte volbrengen. *Niötön* (mēniötön), voor of omtrent iemd. een gelofte doen (bv. voor een ziek kind, of omtrent een zieke geit of een geit wier jongen telkens sterven, dit laatste bv. door de gelofte te doen een der jongen tot kikhah voor vader of kind te bestemmen); goeroe-didòng pòlan gati iniötön djěma, met betrekking tot den g.-d. N. doen de menschen dikwijls een gelofte (dat ze hem bij een bepaalde gelegenheid, bv. als hun kind trouwt, zullen uitnoodigen op te treden). *Pēniöti*, bij iets (vooral een heilig graf) een gelofte doen; ini koeboer si ipēniöti djěma, bij dit graf doen (of volbrengen) de menschen geloften. *Bēniöt*, een gelofte doen (bv. aan, koe, Datoc Mērah Mögö). Ini poepandji *pēniötön* ni djěma tòsé, dit [bij een heilig graf geplaatst] vaantje, schijnt daar geplaatst door iemand die een gelofte had gedaan (die bv. had gezegd: als mijn ziek kind beter wordt, zal ik daar een poepandji plaatsen).

NIPÉ (Kar. id., Daj. handipae), slang. Soorten zijn: nipé blidö, lang als een blidö; n. gērēndang, kort en dik; n. lēloemböe, donker groen als de loemböe; n. mata ikoer, kan alleen in het donker zien, zeer vergiftig; n. sawa (met grooten bek); n. sawa rēndöm; n. sēdoeng, met zwarte huid, groot en vergiftig; n. tanòh, klein en zwart; n. tikoes, klein, niet gevaarlijk, eet kikvorschen; n. tjoeala, met gestippelde huid, vergiftig. Nipé bisö, een vergiftige slang. Zie oeloeng kajoe.

NIPI (cf. Mal. mimpī, zie amal), droom. Majò koe wadn nipié, er kwam (hij zag, hoorde) in zijn droom, hij droomde Zie samar —. Werkw. intr. *nipi* en *mēnipi*, een droom hebben, droomen. *Pēnipi* (mpēnipi of mēnipi), ergens van —, iets droomen; sana si ipēnipikō, waarvan (wat) hebt ge gedroomd; koe pēnipi wōih kōl, ngoep kampoeng 'ni, ik heb gedroomd van een overstrooming, deze kampoeng was geheel en al onder water. *Nipén*, met het oog op iets trachten te droomen, in een droom een aanwijzing of openbaring zoeken te ontvangen; loedjoe ini malé koebli, tapé koe nipén moelō, ik heb wel lust om dit mes te koopen, maar ik wil er eerst van droomen (d. w. z. trachten door een droom te weten te komen of de koop al dan niet wenschelijk is; daartoe brandt men 's avonds

wierook bij het mes, onderwijl zijn voornemen kenbaar makende, en gaat dan slapen; gedurende dien slaap droomt men allicht iets, dat als een aanwijzing of teeken kan worden uitgeduid). *Pënipén*; koepënipén kōrōngkoe maté, ik droomde dat mijn buffel dood was; òja si koepënipén klam sinò, van haar heb ik vannacht gedroomd. Zie tjana pënipén.

NIPIS, dun (opp. tēböl). Oepoeh nipis, een dun kleed; nipis sēpērti koelit n lasoen, zoo dun als de schil van een lasoen (ui); nipis imōné, zijn geloof is dun (zwak). *Nipisi* (mēnipisi) en *nipisón*, dun of dunner maken; saroeng n loedjoe inipisié (inipisné), hij maakte de scheede van zijn mes dunner. Ngō moenipis oerōn 'ni, blōh mi kitō, de regen is al gedund, laat ons [daarom] maar gaan.

NIRI (Bat. didi en idi, Kar. ridi. cf. Mal. mandi) en *mēniri* (intr.), baden. Akoe malé niri koe wōih sō, ik ga in die rivier baden; ngō mēniri alaké, hij baadt in zijn zweet; ngō mēniri rajòhé, hij baadt in zijn bloed; ntjara niri nitik kō (gōrō bërkoesoek), gij baadt op de manier van een eend (zonder u te wasschen of schoon te wrijven; cf. lēm-bang). *Nirén* of *pēnirén* (m(p)ēnirén), iemd. of iets baden; mēnirén rōdjō, den rōdjō baden (een plechtige handeling op den ochtend van den Ariraja door de saudōrō's verricht); anakkoe ngō koepēnirén, ik heb mijn kind al gebaad. *Pēti(pē)nirén*, [door een ander] laten baden; anakkoe koepētipēnirén koe si mēngēngkoednié, ik laat mijn kind baden door degen die het verzorgt (haar verzorgster). Roesak bērsalin. rajòh bēpēniri, voor den verwonde een stel kleeren, voor [vergoten] bloed een bad (cf. sub salin). *Bērnirén*, gezamenlijk baden. *Bērsinirén*, elkaar baden. *Poeniri-niri* wō boeōtmoe, manoet mēra kō, jij baadt maar aldoor (doet niets dan baden), je zult nog verdrinken. *Pēniri* pēdih oerang Djōwō, sērēlō ntoelōn bēlit niri, de Javanen houden erg veel van baden, zij baden drie maal daags. *Pēnirén*, badplaats; tēmpat pēnirénkoe, de plaats waar ik baad; brawang pēnirén ni anakkoe, de kolk waar mijn kind pleegt te baden.

NIRIRAJA, „het Feestbaden”, in sommige streken de naam van het Feest na de Vasten op den 1sten Sjawwâl, de ariraja Pasa, omdat bij die gelegenheid de rōdjō plechtig gebaad wordt.

NIROE en *mēniroe* (intr.), zich bij een vuur warmen. Sē-

djoek pëdih, akoe malé niroe koe dapoer, 't is erg koud, ik ga mij bij den oven (stookplaats) warmen. Dapoerkoe *iniroeié*, hij warmt zich bij mijn oven (stookplaats, zie dapoer). Ini dapoer *pëni-rōnkoe*, dit is de oven (stookplaats), waarbij ik mij pleeg te warmen. Cf. itö.

NITIS, meestal *mënitis*, lek, lekkend (bv. v. e. aarden kookpot, zie voorb. sub djëdjöl II).

NITÖ, zie itö.

NIWÖR, n. v. e. nederzetting aan de Doesoen (D), de voornaamste van het Doesoen genoemde complex van kampeongs, die aan de Boven-Doesoen en de Toekik gelegen zijn, en daarom wel Doesoen bij uitnemendheid genoemd. Zie *nëniwör*.

NÖ I (cf. *na en nah*), hier! ziehier! hier hebt ge! Nö *ningkō ini*, hier hebt ge het, hier, dit is voor jou; *nō! nō! hier! hier!* (uitroep om dieren tot zich te lokken, die men wil voeren, in 't bijzonder buffels die men zout uit de [linker]hand wil voeren). *Nönōi* (*mënnönōi*), een buffel met geroep van *nō, nō!* tot zich lokken om hem zout uit de [linker]hand te laten eten.

NÖ II (uit *hnō*, = *hinō* = *sinō*), enclit., meestal na een subst., of na een ander demonstr. i. p. v. *sinō* (z. a.) wanneer dit woordje allen nadruk zou missen, wijst zeer zwakjes terug naar een tevoren genoemde persoon of zaak *Amaé nö ngö toeö*, zijn [zooevengenoemde] vader was reeds oud; *iōsadné òròs òja nö miön koe Bangt' Amat*, zij gaf die bewuste rijst aan B. A. terug; *iajòdné miön koe pëti ö nö*, zij deden het weer in die [bovengenoemde] kist.

NÖ, ook, vooral in afgeleide vormen, *nöh*, en ouderwetsch *ndöh*, partikel van beleefde aansporing, en tevens van beleefde instemming [met een gezegde] of bereidverklaring [tot uitvoering v. e. bevel] (deftiger en beleefder dan *bō*, *bōh* en *bòh*). *Nō* (of *nòh*) *blōh mi kami*, kom laten wij gaan; *nō* (*nòh*) *inö, ikèdn inö akoe nanggō wöih*, kom, moeder, gelast mij water te halen; *nō kitö bédntö, kōl-koetjak toeö-moedö, koedöröt prang kitö bësilö, welaan, laten we thans allen, groot en klein en oud en jong, ten strijde uittrekken; nō rödjö, goed (zooals u beveelt), rödjö* (als beleefd antwoord op een gezegde of een bevel v. d. *rödjö*); *koendoel mi kam oembé bédnmè*. — *Nō-ō-ō, oembé*, weest zoo goed allen te gaan zitten, *oembés* (spreekt bij het *nöik böi* de ceremoniemeester van de zijde der bruid tot de pas aangekomen familie-

leden van den bruidegom; deze antwoorden met een beleeft, langgerekt uitgesproken) 't Is goed, oembé. Nòsah nēndòh (techn.), [door middel v. d. kékèlang, die daarbij sirih met toebehooren aanbiedt] de familie v.d. bruidegom te kennen geven dat ze kunnen beginnen met de voorbereidselen voor de bruiloft (eigenlijk: hun laten zeggen: gaat Uw gang maar; subject: de familie v. d. bruid). Nòhí (ook ndòhi) of nòí of ndòí (nēnòhi of nēnòí), ergens nò (nòh) op zeggen, instemming [met een gezegde of voorstel], bereidwilligheid [tot uitvoering v. e. bevel of aansporing] betuigen; gōrō inòhíé printò, hij toonde zich niet bereid om te doen wat ik zeide, betuigde geen instemming daarmee. Nòhön; nēnòhön òròs, [aan de familie v. d. bruidegom] toestemming geven tot het stampen van de voor de aanstaande huwelijksfeesten benodigde rijst (subj.: de familie v. d. bruid; hierdoor geeft deze dus te kennen dat het huwelijk na ophanden is). Ngö bērnòhön òròs, ngö bērnòhön oetòm, (eigenlijk:) ze hebben reeds allen nò gezegd omtrent de bras en het brandhout", (techn.) [de familie v. d. bruid] heeft reeds [aan de familie v. d. bruidegom] te kennen gegeven dat deze met het stampen van rijst en het verzamelen van brandhout (d. i. met de voorbereidselen voor het a. s. huwelijksfeest) een aanvang kan maken (m. a. w. dat de bruiloft, hoewel nog niet vastgesteld, reeds dicht ophanden is).

NOANG of nōang (Atj. kamèng batèë), e. s. v. klipgeit of steenbok, waarvan 't vleesch wel gegeten wordt.

NÖDJÖR (Ar. nađar), [aan God] gewijd (bv. v. e. buffel, die door gelofte tot kikah bestemd is); kēndoeri nōdjör koeblang, een gelofte-kandoeri gaan houden op 't open veld (wat in geval van epidemie of veeziekte de bewoners v. e. kampoeng gezamenlijk doen, om te noelak bōlō, zie toelak).

NOEHOER I, naam van een der vele teekenen (tōndō of tja p), die men door insnijding in het oor van de buffels maakt om ze als van een bepaalde kampoeng afkomstig te doen kennen. Ngö mindah noehoeré, haar kenteeken [aan 't oor] is veranderd (zie s. soebang).

NOEHOER II (Atj. noehō; van een niet [meer?] voorkomend toehoer = toer, droog), komt alleen voor in verbinding met kēböl, in de bet.: droog blijvend, d. i. niet gekwetst wordend, onkwetsbaar voor het blanke wapen. Zie kēböl.

NOEMÖ, ook oemö en roemö, niet, ter ontkenning van een praedicaat in dezen zin, dat het subject *iets anders* is dan hetgeen dat praedicaat aanduidt (Soend. lain, Mal. boe-

kan). Ini kö loedjoemoe? — Noemö, is dit uw mes? — Neen, dat is het niet; noemö ningkō, ni a koe ò ja, dat is niet voor u, het is voor mij. Werkw., onverv., *mēnoemö* of *mēroemö*, noemö zeggen; si ò ja, nti mēroemö, si ara nti mēgōrō, zeg niet van iets dat zoo is, dat het anders is, en van hetgeen er is, zeg daarvan niet dat het er niet is. *Noemön*, van iets zeggen dat het iets niet (anders) is, op iets noemö zeggen; in oemōdné pringkoe. hij zeide dat mijn bewering niet juist was, dat het anders was dan ik gezegd had.

NOEMÖN, zie oemön.

NÖEN = nōwèn, onverv. vorm v. òèn of òwèn, = èwèn, zie éwé.

NOENANG, e. s. v. grooten boom, waarvan de stammen wel voor pēpilō's, de bast tot medicijn en tot djangkat en de vruchten tot gom gebruikt of verwerkt worden.

NOENGGÖL. Sommige afgeleide vormen van toenggöl worden van noenggöl gemaakt, bv. (i) noenggölié en bērnēnoenggöl. zie toenggöl.

NOENÖM (L) = *oenöm* (G L), n. v. e. kleinen boom, van welks bast touw, de zoogenaamde tali noenöm, gemaakt wordt; van dat touw worden doeroeng's geknoopt enz.

NOER (Ar.). licht, spec. het mystieke licht, dat bv. van Moehammad uitstraalt. Zie ook awal pisang noer.

NOERI. Manoek noeri, papegaai; zie oepoeh noeri.

NÖGÖ. [mythische] draak. Nögö Batoe Kling, een denkbeeldige draak, die tusschen hemel en aarde heet te zweven en op verschillende dagen van de maand een verschillende stand (richting) heeft; met den stand of de richting van dezen Nögö wordt bij het wichelen rekening gehouden (zie voorb. s. koedoe k). Met den Nögö vergelijkt de Gajō graag groote voorwerpen; vd. dat Nögö of Nögö Toeroen wel als bijnaam gegeven wordt aan menschen van zwaren lichaamsbouw. Ara nögö toeroen bangé, „er is misschien wel een draak [van het gebergte naar de Laut] afgedaald” (zegt men als er een bijzonder hevige overstroming is). Prang Nögö Toeroen, de oorlog van den wegens zijn reusachtige gestalte Nögö Toeroen bijgenaamden Pēngoeloe Bēdak (L). *Aroel Nögö*, n. v. e. aroel op den weg van G L naar 't Alasland.

NÖH, zie nō.

NÖMÉ of *nēmé*. liggen, zich nederleggen, inzonderheid om te slapen; slapen (cf. mbis); van olie: stollen door kou-

de (zie s. minjak); overnachten. W é n ò m é (n ě m é) i o e m a h k o e k l a m s i n ö, hij heeft vannacht bij mij gelogeed. *Nòméi* ([m ě] n ò m é i), op iets, ergens liggen of slapen; (fijn voor) [een vrouw] beslapen (cf. d a b o e h i); d j a m b o e r i n i g ö r ö p ě r n a h k o e n ò m é i, ik heb nog nooit in deze djamboer overnacht; k l a m s i n ö k o e n ě m é i p ě n ě m è n m o e, vannacht heb ik op uw slaapplaats geslapen. B ö n ö n k o e t ě n g a h n ò m è n a n a k é, mijn vrouw is juist bezig haar kind in slaap te maken (sussen; ook door bij het kind te gaan liggen, het Jav. ng ě l o n i); n g ö i n ò m è d n é d i a n g é i d j a m b o e r - d j a m b o e r o e m ö s ö, hij heeft met zijn vrijster in de een of andere sawah-hut overnacht. I P ě n a m p a k a n ò p a t m a n d a h s i i p ě n ě m é i s i b ě b o e d j a n g, te P. zijn vier rijtschuren waar geregeld jongelui overnachten. N g ö i p ě t i n ò m è d n é (of i t ě n ò m è d n é) a n a k é k o e a k a é, de moeder liet haar kindje door zijn oudere zusje naar bed brengen (in slaap sussen). G ö r ö t ě r n ò m é i d j a m b o e r i n i, g a t i d j ě m a i t ě n g k a m k o e l ö, men kan (moet) in deze djamboer niet overnachten, want dikwijls worden hier lieden door tijgers gegrepen. G ö r ö t ě r n ò m è d n é a n a k é i l ò n, p o e p ě p ò n g ò t w ö, zij kan haar kind nog maar niet in slaap krijgen, het huilt al maar. N g ö b ě r n ò m è n b é d n é d j ě m a, toen legden allen zich te slapen. *Bĕrsinòmèn*, elk van zijn kant gaan slapen (bv. van twee tegenover elkaar gelegerde vijandelijke troepen). G l a h m o e n ò m é a n a k k o e p ò r a m i, k a t i b l ö h k i t ö, laat eerst mijn kind wat vaster in slaap raken, dan zullen wij gaan; s ě n t a k o e g o e ö s ö n p é, r ö n d j ö l m o e n ò m é k o e w a n p a r i k, toen ik hem een slag gaf, viel hij languit in de gracht. *Pĕnĕnòmé*, *poe-nĕnòmé*, *pĕnòmé-nòmé*, *poenòmé-nòmé*. al maar (dikwijls) liggen te slapen. *Pĕrnòmé* (of *poe-* of *pĕnòmé*) p ě d i h w é, hij is een slaapzak, een luilak. *Pĕnòmèn* of *pĕnĕmèn*, slaapplaats (bv. a l a s p ě n ò m è n, slaapmat; w ö t a r i p ě n ò m è d n é, hij stond op van zijn slaapplaats); (ook) slaapmiddel, susmiddel. (techn.) een zekere som geld (meestal tien d.), aan den rōdjō geschonken, opdat deze van zijn recht om een zaak (nl. zulk eene die onder de k ě m a l ö n ö d ö t ò p a t p ě k ā r a valt) persoonlijk te behandelen, afzie en haar aan den — goedkooperen — toeō overlate; dit wordt p ě n ò m è n n i ö d ö t genoemd.

NÖNDJÖR (Ĝ L) = löndjör = rōndjöl (z. a.).

NÖNG, ook *nĕnòng*, *nĕnòng* en *kĕn nòng*, in bet. geheel = n a k o e, n i a k o e en k ě n a k o e, voor mij bestemd, aan mij toebehoorend, wat mij betreft (n ò n g misschien

oudtijds als pers. voornw. 1e pers. gebezigd? Cf. Jav. ngwang en ngong²). Nong (of nènong of kèn nong) ini, ningkō (kèn kō) òja, dit is voor (behoort, komt toe aan) mij, dat voor (aan) jou; nong kō-rōngkoe ara sēpoeloeh, ik heb tien buffels; òsahkō nènong ringgit bērsara wa, geef mij één dollar; bēngis kasé rōdjō kèn nong, de r. zal straks boos op mij zijn; nong oemōngkoe gōrō mēra djērōh rōmé, de padi van mijn rijstveld wil maar niet mooi worden; koekoeroengōn nong pé asoengkoe, ik ga ook mijn hond in een hok sluiten; djērōh pēdih atémoe kèn nong. gij zijt mij zeer goed gezind, erg goed voor mij.

NÖNGGÖL of *nōngöl*, ploeg waarvoor één of twee buffels of ossen gespannen worden (in L, vooral in Böbasan, veel, in G L en D weinig gebruikt, zie ngōrō sub kōrō). Mata n nōngöl, het lemmet v. d. ploegschaar; verdere onderdeelen van de ploeg zijn: nōng(g)öl, het gebogen ploeghout, djōbōtōn, het lange, vertikale handvat en saja p. de ploegschaar (zie verder, wat betreft de wijze waarop het ploegdier voor de ploeg gespannen wordt; igoe, tandoek n igoe, is, tali linggang, tjak, tali wöt en plati).

NÖNGKAL (G L) = òngkal, z. a.

NÖP, zie ndöp.

NÖSAR, n. v. de eenige kampoeng die nog resorteert onder 't gebied van Siah Oetama (L), en v. e. rivier aldaar.

NÖWEN en nwèn = nōèn, onverv. vorm v. òwèn of òèn, = èwèn, zie éwé en wèn.

NRISIH, e. boomsoort, van welks hout men wel handvatten voor landbouwgereedschappen (gēdoebang enz.) maakt.

NSEN (uit sé II, z. a.), dikwijls verbonden met ilòn (z. a.), nog (in den zin van voortduur van een bestaanden toestand), nog altijd, nog al maar. Ara nsèn kō rōmmoe, hebt ge nog padi; ara nsèn kō kōrōmoe tēngah a, hebt ge nog dien buffel van vroeger; ara nsèn ilòn prang i Gajō, er is nog steeds oorlog in G; ara nsèn kō ingōtkō ilòn pri tēngah a, herinnert ge u die kwestie van toen nog; gōrō nsèn ilòn gēh bit n lō, op dit uur van den dag is hij nōg al niet gekomen; òja nsèn wō, dat is precies hetzelfde (als het tevoren genoemde); ini oeroem òja òja nsèn wō, dit en dat is hetzelfde.

NTA (uit mta = mēta, bēta), onder die omstandigheden, nu dan; verder, vervolgens (dikwijls als stopwoord). Nta sanah ilòn, wat nu dan nog, wat nog verder;

nta koenöhön ara ngōk, wat kan men er verder aan doen; nta, bēsilo akoe langkahkoe koe kam, zoo ben ik dan nu tot u gekomen; nta ini, zoo dan nu; nta, kō bēta bērtētah mi kitō, welnu, laten we ons dan klaar maken; nta kēdah en nta kēdah kēn' akoe mi sinō (of moesinō) worden in verhalen als stopwoorden gebezigd.

NTAH I, bijwoord, geeft onzekerheid aan: ik weet niet [of], men kan niet weten, misschien wel; (dikwijls met volgend mi), welaan, vooruit. Oetoes Mödjön ngō blōh, ntah koe si, de bouwmeester M. is weggegaan, ik weet niet waarheen; mbēh kēdēlēdné oerang Gajō i Laut Tawar ntah ara sēpoeloeh riboe, 't geheele aantal Gajō's in het gebied van de L. T. bedraagt misschien (hoogstens) 10000; koe priksō mi-ōn, ntah ara [kadang] si koerang, ik heb het nog eens nagegaan, of er misschien nog 't een of ander aan ontbrak; tjoebö blōh kō koe blang sō, ntah ara kadang kōrō si taring, och ga eens even kijken naar 't veld, of er misschien buffels zijn achtergebleven; ntah ara bangé, misschien bestaat het (is het er) wel; ntah lang ntah swōi, men kan niet weten of misschien morgen of overmorgen [de Hollanders komen]; ntah sēsana boeöté, ik weet niet wat hij eigenlijk doet; ntah mi kitō, zullen we misschien, zullen we, kom laten we (in die bet. alleen gebruikt wanneer sprake is van een zich verplaatsen, zich ergens heen begeven); ntah mi kitō blōh. — Ntah mi, kom zullen wij maar gaan? — Goed, vooruit maar; ntah kitō maan k' oemah, kom laten we naar huis gaan om te eten (ook hier kan 't antwoord luiden: ntah mi); ntah kam moelō, gaat u maar voor (bij 't binnengaan v. e. vertrek; de andere zegt: ah kam moelō, waarop de eerste toegeeft met de woorden: ah tabi bēta, nu dan, excuseer mij dan); ntah kēta kitō ntōng tēmpaté. — Ntah mi, kom laten we dan eens naar die plek gaan kijken — Goed; nti lanih toe, ntah tir², niet zoo langzaam, vooruit, vlug wat. Ntah ntah, ik weet niet of dan wel, hetzij hetzij; ntah djērōh, ntah kōtēk, ik weet niet of het goed dan wel slecht is; ntah ngō, ntah gōr' ilōn, ik weet niet of het al dan niet reeds gebeurd is; ntah mēra ntah lēgih wé bēroembé oeroem kitō, ik weet nog niet of hij al dan niet in oembé-verhouding tot ons wil treden;

oerang Gajō ikō blōh mērēkat koe rantō, ntah (of atawa) koe Soesoeh, ntah (of atawa) koe Tēmiang, gōrō imōiē bōnōdné, als de G.'s naar de Kust gaan om handel te drijven, hetzij naar S. of naar T., dan nemen ze nooit hun vrouwen mee.

NTAH II (cf. ntah I), mannelijke of vrouwelijke adscendent in zeer verren, onbekenden graad (boven rēkèl); in 't algemeen: verre voorouders, overovergrootouders (zelden gebezigd). Ari ntah-ntah ni kami mi gōrō pērnah kamipēngé pri si bēta, van den tijd van onze over-overgrootouders hebben we nog nooit zoo iets hooren zeggen; ntah ni kami si nōs kam-poeng ini, onze verre voorouders hebben deze kam-poeng gesticht.

NTAM (cf. Mal. hantam), verv., mēnēntam, iets met kracht aanpakken en volhouden, iets aandurven, met kracht iemd. slaan. Intamné ntang oeloeé, hij sloeg hem op zijn hoofd; intamné bēdidōng ari jō mi sawahtrang, hij voerde onafgebroken didōng's op van den vooravond tot den volgende ochtend; intamné oemōé sēsērēngé itōmbangé, hij zaaide geheel alleen zijn padi uit op zijn rijstveld (zonder hulp van djamoë); doeō kal òrōs intamné sēsērēngé, antak sana kin òja, hij kan twee kal rijst alleen aan, wat is dat voor een vreten! Bērsintamōn, elkaar klappen geven, vechten, een vechtpartij houden.

NTANG, zie tēntang.

NTI, vetatieve en subjunctieve ontkenning, 't Mal. djang an, niet! opdat niet (in dezen zin meestal na kati, dus kati nti). Nti bēta, niet aldus, zoo niet, dat niet! nti [kō] blōh k' òné, ga daar niet heen! nti (i)oenoe hōnkō, dood (hem) niet! nti mi kō blōh k' òné, ga daar maar (liever) niet heen (mi verzacht het verbod); nti mi kō gēh koe ini lang, kom morgen maar liever niet hier; nti lö loeahan kōrōngkoe, laat vooral mijn buffels niet los, zorg dat ze niet losraken (lö verscherpt het verbod); nti lēgih, het mag niet niet, het moet volstrekt! nti moelō, nog niet, wacht even! nti moelō ioenoe hōnkō, dood hem nog niet; kirōntō nti lö wō, naar onze meening moet ge het niet doen; nti lö bēta boeōtmoe, waag het niet dat te doen, doe dat vooral niet; pé nti kēn (of kin), zelfs laat staan, hoeveel te meer, a koe pé oekoem rōdjō, nti kēn a n a k k o e, zelfs ik ben in des rōdjō's macht, hoeveel te

meer dan mijn dochter; nti lö [moelō] sělangkan (of pé), laat staan of gezwe- gen van zelfs, nti lö kěklam, sělangkan pòrak lō, laat staan 's nachts, zelfs midden op den dag; kati nti, opdat niet; pèngkoe koetasòn koe wadni pěti běsi, kati nti ioesoehi djěma, mijn geld heb ik opgeborgen in een ijzeren kist (bedoeld is: een zeer veilige bergplaats; „heusche" ijzeren kisten komen in G niet voor, wel in Atjèh), opdat het niet gestolen zal worden.

NTJANA of *ěntjana* (G L) = *tjana*, zie *tjara*.

NTJARA (G L), zie *tjara*.

NTJOE, gemeenzame uitspraak van *bangsoe* of *běngsoe*, jongste van eenige broeders of zusters. Ntjoe wordt gevoegd achter de verwantschapswoorden *ama*, *inō*, *mpoe*, *poen*, *ibi*, *abang*, *aka* en *ngi* of *win*, om aan te duiden een *ama*, *inō* enz., die jongste kind is van zijn (haar) vader, die dus in zijn (haar) gezin jongste kind, jongste van zijne (hare) broeders of zusters is. Verreweg 't meest komt het woord achter *ama* en achter *ngi* of *win*; dikwijls wordt in plaats van *ama ntjoe* en van *ngi* (of *win*) *ntjoe* alleen *ntjoe* gebezigd, zoodat *ntjoe*, in de 3^e en in de 2^e persoon, zoowel *ama ntjoe* (jongste kind van een *mpoe*) als *ngi* (of *win*) *ntjoe* (jongste broer of neef) kan aanduiden, terwijl het bovendien in de aanspraak ook nog gebezigd wordt door de ouders tot hun jongste kind, dus als vocatief van *anak bangsoe*. Ini *ntjoengkoe*, ^{1/} dit is mijn jongste broer, ^{2/} dit is mijn *ama ntjoe* (zie s. *ama*); *malé koe si*, *ntjoe*, waar gaat gij, jongste broer of *amantjoe* (jongste oom van vaderszijde), heen; *ini akantjoengkoe*, dit is mijn *aka-ntjoe*, d. i. een vrouw of meisje, die ik *aka* (oudere zuster of — nicht) noem, en die jongste kind is van haar ouders.

NTÔNG (cf. *tingòk*), verv., *ntông*, *něntông* of *měněntông* (ook *těntông*, verv., *něntông* of *měněntông*), gaan kijken naar [om te zien hoe 't er mee gesteld is], letten op, zorgen voor, uitkijken naar, [familieleden] bezoeken [om te zien hoe zij het maken, bij sterfgeval, ziekte of eenig feest enz.]; *akoe malé ntông kōrōngkoe koe blang sō*, ik ga eens naar mijne buffels kijken op 't veld; *ntông wōih n oemō*, gaan kijken naar het bevoeiingswater op 't rijstveld; *ntông krō k' oemah*, gaan kijken naar de rijst thuis (v. e. der jongelieden die buitenshuis bezig zijn; deze gaat nl. kijken of de rijst, door een der vrouwen of meisjes gekookt, al gaar is, of dus de mannen

reeds naar huis kunnen gaan om te eten); ntông ralik, haar eigen familie gaan bezoeken (v. e. vrouw, die [in een anderen stam] getrouwd is); nta êngòdné ikön kaul maté, ntôngé, êngòdné djěma wadn ikön ö, hij zag een groote visch, die dood was; hij ging er naar kijken, en toen zag hij dat binnen in die visch zich een mensch bevond; intông-ntôngkō lö akoe, kěné mpoeé noenggörn koempoeé, zorg gij nu voor mij [ik ben al oud], zeide de grootvader tot zijn kleinkind; ntôngkō mi kapal koe laut, ga maar naar [het strand van] de zee, naar een schip uitkijken. Boer lèn sō ngō mbèh koentôngi, mëlêngkan boer ini gōr' ilòn, op de overige bergen daar heb ik al geteeken, slechts op dezen berg nog niet. Ntôngönkō (of têngtôngkō) pé kōrōmoe koe wōih sō, je moest eens gaan kijken naar je buffels in de rivier daar. Ngō koe kědni pētintôngé kōrō koe blang sō, ik heb hem al bevolen naar de blang te gaan om naar de buffels te kijken. Gōrō tērntông akoe nè biak a, gōrō òsah goeroe majò koe wan kampoeng ö, sōböp moesim pantang, ik kan dien man van mijn vrouws familie (verzwagerde) niet meer bezoeken, de goeroe staat niet toe dat ik die kampoeng binnenga, want het is pantangperiode (wegens heerschende epidemie). Bērntông, waar men naar moet kijken (op letten moet); kōrō bērntông, een buffel waarop men moet letten, die niet, zooals de meeste doen, uit zichzelf van de weideplaats naar huis terugkeert. Bērntôngön bédné koe boer sō mpoe ni kōrō, al de eigenaars van buffels gingen gezamenlijk naar den berg om naar hunne buffels te kijken. Bērsintôngön ralik oeroem djoeölön, de [in een anderen stam] gehuwde vrouw en hare familie (haar eigen ouders enz.) brengen elkaar [bij verschillende gelegenheden (ziekte, huwelijk enz.)] wederkeerig bezoeken. Poentông-ntông kōrō. wō boe-öté, hij gaat elk oogenblik kijken naar zijne buffels. Poentông, die er veel van houdt [naar zijn buffels] te gaan kijken, die [haar familie] graag bezoekt. Pēntông, persoon (jongen of slaaf) wiens werk het is naar [de buffels] om te zien; těmoeloek òja kěn pēntông ni kōrōntō, dien slaaf zijn werk is het naar de buffels om te zien. Pēntôngön, plaats vanwaar men een goed uitzicht heeft, slechts als geographische naam gebruikt; zoo is er op den weg van Isak naar de Laut Tawar een rustplaats die Pēm arén Pēntôngön heet, omdat men vandaar het Meer zien kan.

Ng.

NG is de neusklink die, al of niet voorafgegaan van het praefix *mě-*, dienst doet ter vorming van den onvervoegden, zgnd. actieven werkwoordsvorm van eenvoudige of met een der suffixen *-i* of *-õ* n voorziene werkwoorden, indien het grondwoord aanvangt met een *k* (welke *k* na *ng* meestal verdwijnt), een *g*, een *ng* of (soms) een *h*; ook vóór een klinker en vóór eene *r* wordt deze neusklink wel eens gebezigd in plaats van de in die gevallen gewone *n*; zie de voorbeelden sub *mě-* II. Ook neemt, vóór met een keelletter aanvangende substantieven, *ng* wel de plaats in van de praepositie-genitiefpartikel *n*, zie aldaar. Eindelijk wordt *ng* (in L altijd, in G L soms) ingevoegd tusschen een op een klinker uitgaand woord en het suffix *koe* (bv. *in õng koe* van *in õ*) en tusschen de praepositie *ni* en de pronomina *kam* en *kõ* (*ni ng kam* en *ni ng kõ*; zgnd. nasaleering).

NGADJI, zie *kadji*.

NGAH I, zie *ngěngah* en *pěrngah*.

NGAH II (cf. *těngah*), wordt naast *lah* gebezigd in de samenstellingen van verwantschapswoorden met *lah*, als *amãlah* of *amangah*, *abanglah* of *abangngah* enz.

NGANTAK, alleen in de uitdr. *ngantak toeah* (G L), techn.: het gebruik dat, nadat, bij gelegenheid v. h. *nõik běroe*, bruid en bruijom met hunne geleiders op hun tocht naar de woning des bruidegoms, bij de *oemah pėsilangan* zijn gekomen, de bruid met haar geleiders daar even blijft wachten, en de bruijom met twee jongetjes van de familie der bruid (waarvan het eene het zwaard, het andere den *sirihzak* v. d. bruijom draagt), vooruit gaat naar zijn woning, daar een maaltijd geniet, van kleeren verwisselt, en vervolgens naar de *oemah pėsilangan* teruggaat om zijn bruid met gevolg af te halen (cf. *mantak toeah* s. *pantak*).

NGAWAH, tegennatuurlijk, absurd, in strijd met natuur en gewoonte (v. handelingen); voorbarig, onzekere, toekomstige zaken als zeker voorstellend. *Nti boeöt ngawah i boeötõn*, *měra pėpar poenggi kõ*, doe geen dingen die strijdig zijn met natuur en zede, anders wordt ge door den bliksem getroffen (bv. als een man vrouwenkleeren, een jongetje een *tjaping* aandoet, als men een kat een hoofdhoek aandoet of baadt enz.); *pri ngah*

w a h, een voorbarig woord (bv. terwijl men ter vischvangst gaat, zeggen: straks zal ik lekkere visch braden). Cf. p a t j a h.

NGËH, zie n g g i h.

NGËNGAH. *Mëngëngah* of *moengëngah*, openstaand (v. e. deur, v. e. wond). *Ngëngahön* (m ë n g ë n g a h ö n), [een deur] open laten staan (vergeten te sluiten). [een rijstpot] open laten staan. *Oetön ngö moengëngah itë bangé*, hij heeft het bosch wijd uitgekapt. *Poengëngah awah moe sabi*, jouw mond staat al maar open (zegt de moeder tot haar kind dat al maar huilt). Zie p ë r n g a h.

NGËNGAL, *mëngëngal*, kauwen, kauwen op. *Mëngëngal mangas*, kauwen op een sirihipruim; *akoe ntingëngalkō idōlōt padihé*, kauw mij niet [fijn], slik mij maar ineens in (zegt de plandoek tot den tijger). *Asoe mëngëngali tētoelōn*, de hond kauwt op een of ander been. *Ingëngalōnkō pé mamah* (G L, p a m a h L) *n anakkoe ini*, kauw jij even de rijst fijn, die ik als boeboer aan mijn kind wil geven.

NGËNGËL. *Ngëngëlōn*, lastig, zanikend, zeurig, (v. e. kind, dat al maar zeurt om snoeperijen, v. e. oude vrouw, die al maar zeurt en zanikt over een vermeend onrecht). *Ngëngëli* (m ë n g ë n g è l i), het iemand lastig maken, al maar bij iemand komen zeuren of zaniken (bv. om betaling v. e. schuld); *akoe ingëngëli përidōnkoe, mōkōt² koe bëri*, mijn crediteur kwam zoo dikwijls bij mij zaniken [om afdoening v. mijn schuld], dat ik hem eindelijk maar betaald heb.

NGËNGËNG. *Ngëngëngi* (m ë n g ë n g è n g i), iets dreinend vragen, zaniken om iets, dreinen om iets te krijgen (alleen v. kinderen). *Anakkoe mëngëngëngi oepoeh ilang sabi*, mijn kind zanikt al maar om een roode kain. *Pëngëngëng*, zeurkous, dwingeland (v. e. kind).

NGËNGOET. *Pëngëngoet*, *poengëngoet* en *pëngëngoet-ngëngoet*, bij zichzelf boos mompelen, pruttelen, mopperen (v. e. oud mensch). *Ngëngoeti* (m ë n g ë n g o e t i), tegen iemd. pruttelen, mopperen.

NGËRËN, benijdend, ijverzuchtig, jaloersch. *Ngëré n wé kën* (ook wel *koe*) *abangé si kaja*, hij is ijverzuchtig op zijn rijken ouderen broer. *Ingërednié abangé*, hij is jaloersch op zijn ouderen broer. Zie n g ë r i.

NGËRI, huiverend, ontzag hebbend, vreezend (v. menschen jegens een persoon). *Bédné djëma ngëri kën sé*, alle menschen ontzien (vreezen) hem. *Dōa pëngëri*, een formulier welks gebruik iemand ontzag en vrees verzekert;

pěngěri, afweermiddel tegen booze geesten (bv. een s a wit of djěrangō).

NGERTI of mēngěrti, de beleefdheidsvormen kennend, wel-opgevoed. Görō (mě)ngěrti of gōrō mēngěrtén, onbeschoft, onfatsoenlijk, onopgevoed (Mal. koerang adjar). Pěngěrti, zie boedi.

NGGA (in Bōbōsōn uitsluitend, elders naast nggō; cf. ngō), techn. term voor: [de gesloten of voorgestelde transactie, de aangevangen onderhandeling, een koop of een verloving] gaat niet door, wordt afgebroken; (men zegt dan) ngga ari akoe, ik breek de onderhandeling af, ik wil de voorgestelde overeenkomst niet sluiten; nggō ari rawan, ōsōp tjaram, nggō ari bōnōn, oelak tjaram, ibōh salah badjoe sěpoeloeh, als van des mans kant de verloving afgebroken wordt gaat de verlovingsgift (godspenning) verloren, doch als ze van de zijde van het meisje wordt afgebroken, dan moet de godspenning worden terugbetaald en moeten bovendien 10 baadjes als boete gegeven worden. Nggai of nggōi (mēnēnggai), [door stoken] maken dat een onderhandeling of een verloving wordt afgebroken; wé si mēnēnggōié boeōt ōja, hij heeft bewerkt dat die verloving werd afgebroken.

NGGANG of ngang, de neushoornvogel. Nggang grah. „dorstige neushoornvogel”, n. v. h. fatsoen v. h. gevest van sommige lange sikins (loedjoe naroe). Nggang, n. v. e. pēmarén op den weg v. Bōbōsōn naar Ōngkal (I), ook Pēmarén Loekoop geheeten.

NGGĒH. = nggih.

NGGI, zie ngi.

NGGIH of nggéh, ook ngih of ngéh, zie lěgih.

NGGÖ, zie ngö en ngga.

NGGOEK, = nggōk, zie ngōk.

NGGOET, zie ngoet.

NGGÖK, zie ngōk.

NGI of nggi I (Bat. anggi, Jav. Mal. adi), jongere broeder of jongere zuster; niet alleen eigenlijke jongere broeders en jongere zusters (ngi pēdih), maar ook allen die de Gajō ngi noemt of met ngi aanspreekt (ngi toetoe), zoodat dus ngi in 't algemeen aanduidt: in de genealogische lijst jongere mannelijke of vrouwelijke stamgenoot van dezelfde generatie; een man X heeft dus tot ngi, behalve zijn eigen jongere broers en zusters, al de kinderen van jongere broeders van zijn vader, de kleinkinderen van jongere broeders van zijn grootvader enz. Ngi (si) rawan, jongere broeder; ngi (si) bōnōn,

jongere zuster. In de aanspraak wordt ngi alleen gebezigd door een vrouw tot de jongere broeders van haar echtgenoot, d. i. tot haar ngi era, haar jongere zwagers van manswege (zie era). Deze uitzondering daargelaten, spreekt men mannelijke ngi's aan met win, en vrouwelijke met ipak of ètèk (G L) of soms ö'nön (in Tam-poer en omstreken); de eigen jongere broeders en zusters (ngi pëdih) spreekt men echter meestal aan bij hun naam (gëral of përaman, përinön); alleen de jongste broeder wordt dikwijls, in L. altijd, met ntjoe aangesproken, „omdat hij later de poesaka-goederen zal verdeelen” (wé si mbagi poesaka, zoo zegt men). De woorden win, ipak en ètèk worden ook wel in 't algemeen als appellativa gebezigd in de plaats van ngi. Van de termen ter onderscheiding van verschillende soorten van ngi's (zie onder ama en abang), zijn alleen in gebruik ngi lah, ngi ntjoe (zie ntjoe) of ngi bangsoe, ngi oenggöl, ngi pëdih, ngi sara mpoe en — sara datoe; doch ook deze worden niet in den vocatief gebezigd, behalve alleen door een vrouw tot een ngi van haar man (zie boven). Ngikoe si koetanjakön, ngimoe si itanjakön-kö, ngié si itanjakné, of ngikoe si koetramön enz. „het jongere broertje waar ik [als 't ware] tegenaan schop [in de moederschoot], d. i. de onmiddellijk op mij (u, hem) volgende jongere broeder. Ngie, fijn voor tëmboeni, de nageboorte (ook saudöröé). Bërngi, ngi zeggen [tot iemd.], [van iemd.] spreken met ngi; akoe bërngi koe wé, ik zeg ngi tot hem. Ngii (mëngii), iemd. met ngi aanspreken. Poengi-ngi, al maar ngi zeggen.

NGIH, zie lëgih.

NGKAK. *Poengkak-ngkak*, toesnauwen, ruw toespreken.

NGKANA of *ëngkana* (G L), op de wijze van, zooals, zie kana.

NGKIP, vol, boordevol (evenals pënoeh zoowel praedicaat van het vullende als van het gevulde). Ngö ngkip laboe bédné [misi wöih], al de drinkwaterkruiken zijn al gevuld [met water]; ngö ngkip nin ini, dit vijvertje (bassin) is al vol; wöih ngö ngkip iwan nin ini, 't water staat tot aan den rand in dit bassin (het is boordevol); wöih ngö ngkip iwan oemöngkoe of ngö ngkip wöih n oemöngkoe, mijn sawah staat al vol water; ngö ngkip djëma i alaman, mënèngòn djëma bëdidòng, het voorplein staat vol mensen, die kijken naar de di-

dòngvertooning; ngkip toeköngkoe, mijn buik is opgezwollen, ik heb een winderig en opgeblazen gevoel in mijn buik; bëtsi ngkip aténgkoe, ik heb een gevoel alsof mijn hart gevuld is, d. i. ik gevoel mij tevreden en dankbaar gestemd (bij het zien van mijn gezonde kinderen); ngkip oetòké, hij is bekwaam en slim, (ook) hij heeft geluk gehad, is rijk; akoe ngö ngkip, ik ben al goed voorzien, d. i. ik heb al mannelijke en vrouwelijke kinderen (zegt een vrouw). *Ngkipi* (mëñëngkipi); ingkipié laboeé bédné, zij vulde al de drinkwaterkruiken tot aan den rand (er zouden gasten komen; 't is onbeleefd een gast een halfgevolle laboe voor te zetten). *Ingkipné* koerödné idjërangé, zij deed een extra hoeveelheid bras in den pot waarin ze rijst wilde koken (omdat er een gast was). Ngö *moengkip* pòra ari manè wöih n oemöngkoe, er staat al wat meer water dan gisteren op mijn rijstveld. Ini [ròm] *pëñngkip* ni sō manè, deze rijst dient tot aanvulling van wat ik u gisteren te weinig toemat (nl. aan iemd. die padi inkocht).

NGKÖK, klanknab. v. h. geknor v. e. varken. *Mëñngkòk* (onverv.), knorren. Akoe *ingkòki* babi sinö itamas sō, zoeven knorde er een varken tegen mij in 't struikgewas daar.

NGKÖNG (Atj., = Gaj. moendi), de kortstaartige of Lampoengsche aap. *Ngkòng Bètapa*, n. v. e. aroel op de Blang Rakal. Zie s. sēlap.

NGKÖR, onverv., *nëngkòr*, snurken (bij 't slapen), brommen (v. e. tijger). Wéñëngkòr wōnòmé, hij snorkt al maar in zijn slaap. Akoe *ingkòri* koelō manè, gisteren heeft een tijger tegen mij gebromd. *Pëngkòr-ngkòr*, al maar snurken (in den slaap).

NGÖ of *nggö* (cf. moenggö en ngga), vóór klinkers soms *ng'* of *ngg'*, reeds, al, klaar; adverbium voor 't verleden (en daardoor, evenals 't Mal. soedah, dikwijls practisch = ons voegwoord toen, nadat). Ngö maan kōkō? — Ngö, hebt ge al gegeten? — Ja; ngö, 't is klaar, genoeg, we behoeven er niet meer over te praten, goed, ga maar heen (tot iemd. die bv. een boodschap heeft overgebracht); ngö l'éa (Mal. soedahlah), genoeg! houd nu op! uit! (bv. tot twistenden); ngö moenggö, 't is uit (aan 't eind v. e. verhaal); ngö maté, hij is al dood; ngö gèh, hij is al gekomen; ngö sawah k' oemah, rōndjöl maan, toen ze thuis gekomen waren, gingen ze eten; ngö bëta, akoe malé blōh, als het zoo is, in dat geval, (dan) ga ik weg; ngö bëta,

kěné rōdjō, gōrō hali, als 't zoo gesteld is (in dat geval), zei de r., is er geen bezwaar tegen; ngö mēta, vervolgens. Ng(g)ōn (mēnēngōn), een eind maken aan (een kwestie, een twist, een werk enz); akoe si mēnēngōdné, ik heb er een eind aan gemaakt (aan den twist; zie ngga). Moeng(g)ō, zie moenggō.

NGÖDÖP, zie ödöp.

NGOEK, zie ngōk.

NGOEP (Atj. ngōb, cf. apoës), geheel er onder bedolven, geheel en al overdekt (onder water, overstroomd, onder hoog gras) of bedelvend enz. (cf. de aantekening bij ngkip). Ngōngoep mbēh oemah² ni djēma, alle huizen staan onder water (tengevolge van een overstroming); wōih ngōngoep tangkoe h, het water is al tot bedelven toe gestegen (zoo hoog gestegen, dat alles in den omtrek onder water staat); djēma prang ngoep ibōh asap n bēdil, de strijdenden staan in een wolk van kruitdamp gehuld; ngoep akoe ibōh kērēpé doem atasé, ik ben geheel bedolven onder het gras, dat zeer hoog is; ngoep rintjoengkoe koe wan toekōé, mijn rintjoeng drong hem tot aan het gevest in den buik; ngōngoep oetangé, hij steekt tot over de ooren in de schuld. Ngoepi (mēnēngoepi); ingoepié wōih n oemōé, hij zette zijn rijstveld [tot aan den rand van de dijkjes] onder water.

NGOET of nggoet, verv. nēngoet, heen en weer schudden, schudden aan, afschudden (een boom, kēmiri-vruchten, opdat ze van den boom vallen). Nēngoet gētih, de gētih heen en weer schudden (door er aan te trekken); ingoet-ngoeté batang kajoe, kati roeloeh wahé, hij schudde aan den boom, opdat de vruchten er af zouden vallen. Kampoeng Koengi Döröt gōr' ara ingoeti gēmpa, gōr' ara djēma ipaan riroe pé, de kampoeng K. in D. wordt nooit door een aardbeving geteisterd, en hare inwoners krijgen ook nooit de pokken. Oemahkoe mēngoet ijoepōn koejoe, mijn huis schudde [op zijn grondvesten] door den hevigen wind.

NGOH, het [in uiterlijk of in karakter] gelijken op, iets hebben van, aarden naar [een ascendent]. Ini anak ara ngōh ni mpoeé [koe wé], dit kind aardt naar (heeft den aard of het uiterlijk van) zijn grootvader; lēn (pě) di ngōhmoe, akal ni sa itoendoengkō (ingōhikō), je aard wijkt zeer af (van die van je geslacht), naar wiens karakter richt je je (aardt je) toch? Mēngōh (intr.), aarden naar; mēngōh koe amae

(poedné) anak ini, dit kind aardt naar zijn vader (zijn oom van moederszijde). *Ngòhi* (mèngòhi, niet mènèngòhi); ini anak mènèngòhi amaé roepóé, gòrò mènèngòhi inóé, dit kind gelijkt op zijn vader, niet op zijn moeder.

NGÒK of *nggòk*, *ngòk* of *nggoek*, geoorloofd, mogelijk, in staat, kunnen(d); (ook = kòna:) geraakt, verkregen, beetgekregen (wild op de jacht, visch op de vischvangst); geschikt, in orde, mooi. A koe ngòk mènjoeröt. mématja Kòr'an, ik kan schrijven, ik kan den *Qoeràn* reciteeren; wé gòrò ngòk (of tərbòhé) rəmalan, kidingé sakit, hij kan niet loopen, hij heeft pijn aan zijn voet; wé gòrò ngòk (of tərbòh) kən rədjö, hij kan geen r. worden; manè akoe mēngkarō, ngòk (of kòna) akang rangas sara, gisteren heb ik gejaagd, en een volwassen mannetjeshert geschoten; koekoenöhön ara ngòk, wat kan ik er aan doen; ngòk kö majò koe ini? — Ngòk (of gòrò ngòk, gòrò tərbòh), mag men hier binnen gaan? — Jawel (Neen); ngòkōn maté kō ari moerip, 't is (voor mijn part is het) beter dat ge dood gaat dan dat ge in leven blijft; ari bröt toelön ngòkōn ringön, 't is beter vlug dan vadzigt te zijn; poengòkōn (= pəkònan) ngié ari akaé, de jongere zuster is mooier dan de oudere. Werkw., onverv., *nēngòk*, iets beetkrijgen; akoe nēngòk (of ngòna) sərəlō'ni, ik heb vandaag wat [op de jacht wild] geraakt, [op de vischvangst visch] gevangen; akoe nēngòk (of ngòna) sinō koe ipak pòlan, ik heb zoeven dat meisje beetgekregen (tot mijn vrijster, diang, gekregen, door middel van een geschenk, zie pēnēngòk). *Ngòki* (mènēngòki), [wild, visch. een meisje (zie boven)] beetkrijgen, raken, vangen. *Ngòkōn*, geoorloofd maken, — verklaren, (spec.) [tusschen leden van eenzelfden stam het onderlinge huwelijk] geoorloofd verklaren, het huwelijksverbod opheffen; akoe si mēnēngòkné, ik heb het geoorloofd verklaard, toegestaan (bv. dat hij hier komt); blah moedō oeroem blah tjik ngō ingòkōn rədjö, tusschen den jongeren en den ouderen tak van het geslacht is door de beide rədjö's het huwelijk geoorloofd verklaard. Rədjö ipēngòk-ngòk = r. ipədjöt-djöt, zie djöt. *Bərngòkōn*, allen gezamenlijk hun toestemming geven (bv. in de raadsvergadering, balé). *Bərsingòkōn*, onderling voor elkaar geoorloofd zijn, onderling huwelijken mogen sluiten (v. leden of geslachten v. e. zelfden stam). *Pēnēngòk*, een

geschenk in geld, door een jonkman gegeven aan een meisje dat zijn diang wordt, = pëngòna.

NGÖN (cf. ingön en hinggö? en zie oeloek, baling en tjör), ter hoogte of lengte van; van af. Manè blōh akoe mēlipé wōih kōl, moelō² ngön oekoe, ngö mēta sawah òròp awah, pēmarédné ngö apoēs oeloengkoe pé, gisteren ging ik er op uit en doorwaadde de groote rivier (of: de rivier bij hoog water), eerst [reikte het water] tot mijn knieën, vervolgens tot vlak aan mijn mond, en eindelijk raakte ook mijn hoofd onder water; ngön ini naroeé, 't is zolang, reikt zoover (als ik bv. op mijn arm aanwijs); ngön si kō blōh? — Koe Djoeli wō, gōrō lēpas koe Samalanga, tot hoever zijt ge gegaan? — Slechts tot Dj., ik ben niet doorgestaan tot S.; bōnōnkoe ngön rōngòkkoe atasé, mijn vrouw reikt mij tot aan mijn nek (ik ben een hoofd grooter dan zij); ngön Intim-intim koe sō Pētiambang mpoeé, van het Intim²-gebergte naar ginds is het gebied van P.

NGRÒBA, zie ròba.

Nj.

NJ-, is de neusklank die, al of niet voorafgegaan door *mē-*, dienst doet ter vorming van den onvervoegden (zgn. actieven) werkwoordsvorm van eenvoudige, of met een der suffixen -i of ön voorziene werkwoorden, indien het grondwoord aanvangt met *tj* of *s*. Zie de voorbeelden sub *mē*- II.

NJANG, zachtjes stijgen, zie sang.

NJANGA, gebarsten of oude rijstkookpot (koerön), gebruikt om djagòng, bërtih, tēmping, gēgaloeħ enz. in te poffen (sēlé).

NJANJA, last, moeite, moeilijkheid; lastig, hinderlijk, onaangenaam, in moeilijkheid (ongeveer 't Mal. soesah). Njanja dēné koe Mēlaboeh, de weg naar M. is moeilijk [begaanbaar]; njanja òlòk akoe bësilō, ik verkeer thans in groote moeilijkheid (wegens schuld; als ik ze niet betaal, worden buffels van mijn saudörō's in beslag genomen, zie wötön); djēma njanja, een behoeftige; njanja bërpòng kēkanak atawa bōnōn koe wan oetön, 't is lastig met vrouwen of

kinderen het bosch in te trekken; *pri njanja*, moeilijk te begrijpen woorden, (ook) onaangename woorden (die tot twist leiden, cf. *pri sakit*); *njanja pëdih djëma mêngadji*, het [leeren] reciteeren van den *Qoerân* is erg moeilijk; *ara njanja n matangkoe isôné*, daar is iemand, dien ik met ontzag moet bejegenen (bv. mijn schoonvader, *m p o e r a h*, zie *bröt mata*). Werkw. verv., *mënjanja*, het iemd. lastig maken (bv. een goeroe *didông* door hem al maar strikvragen voor te leggen), [een debiteur, *përidôn*, om betaling] lastig vallen. *Njanjai*, al maar lastig vallen; (intr.) last gevend, moeilijkheid veroorzakend; *mënjanjai mbah bönön koe wan oetôn*, 't is bezwaarlijk een vrouw naar 't woud mee te nemen. *Mënjanjan kitö mbah bönön koe wan oetôn*, 't bezwaart (belemmert) ons vrouwen naar 't bosch te brengen. *Pënjanja* en *përnjanja*, al maar [een schuldenaar om betaling] lastig vallen, 't hem lastig maken. *Görö tërnanjai* (of *tërpënanja*) *habip*, men mag een *habib* niet om betaling van een schuld lastig vallen. *Bërsinjanjan*, elkaar onaangename woorden (*pri njanja*) toevoegen (die tot twist leiden). *Moenjanja bësilö ngö përoentoengödné djëma òja*, die man begint thans wat tegenspoed [in zijn zaken] te ondervinden (bv. een aantal zijner buffels zijn gestorven). *Kënjanjan*, in groote moeilijkheden verkeerd (bv. wegens dringende schuld); *kënjanjan djëma bërnëmbah òja*, die vrachtdrager verkeert in moeilijkheid (d. i. hij is te moe om nog verder te gaan doch kan zelf zijn vracht niet van zijn rug krijgen of van zijn hoofd zetten; in zulk een geval roept hij om hulp: *bantoe! bantoe!*).

NJAP, weg, verdwenen. *Anakkoe ngö njap* (*më-sangka* of *blöh*), *ntah koe si koe sihön*, mijn zoon is spoorloos verdwenen; *njap mi ari ini kō*, scheer je weg van hier, maak dat je weg komt (tot een deugniet van een zoon); *igrawalné atoe njap koe sërapsō*, hij smeed den steen weg naar den overkant v. d. rivier. *Njapön* (*mënjapön*), iets (bv. een mes) wegmaken, [geld] opmaken. *Bërsinjanjapön kōrō têngkam*, elkaars buffels [die men wegens schuld in beslag genomen heeft], wegmaken, d. i. verkoopen.

NJATA, duidelijk gebleken of blijkend, zichtbaar, werkelijk waar. *Këköbörön ni Atoe Bëlah ara njata* (of *tëlas*) *ilôn bëkas-bëkasé i Gajō*, van 't verhaal van den Gespleten Steen zijn nog duidelijk de sporen (bewijzen) te vinden in G; *njata* (of *trang*) *pëdih sënöerötné* (*prié*), hij schrijft erg duidelijk,

drukt zich zeer duidelijk uit. *Njatai* (mənjatai) en *njatan*, zich overtuigen van de waarheid van iets, zich vergewissen van, onderzoek doen omtrent, nasporen; akoe malé mənjatan köbör n anakkoe i rantō koe djëma si ajoe gèh sō, ik ga eens bij dien pas [van de Kust] aangekomene informaties inwinnen aangaande de juistheid van de berichten [die ik vernam] omtrent mijn zoon.

NJAWA (cf. sēmangāt), ziel, in den zin van levensbeginsel; (v. d. fig. :) wat noodwendig, onontbeerlijk is voor 't leven, voor 't bestaan van iets, voor de gewenschte functioneering van eenig werktuig enz. (bv. de ziel v. e. vlieger is het touw). Ngō mbèh njawáé, hij is dood; rōdjō njawa n pri, de rōdjō is de ziel van elke kwestie (wat hij zegt, daaraan heeft men zich te houden); njawani oemah, de ziel v. h. huis, d. i. de mata pat (de oetoes n oemah zegt: als de mata pat weg is, heeft het huis geen ziel meer). Maté si moenjawa, al wat een ziel heeft sterft. Lələjang bərnjawan koe tali, de vlieger heeft het vliegertouw tot ziel; pəpilō bərnjawan koe koejoe, de windmolen heeft den wind tot ziel. *Pənjawan* of *pərnjawan*, het mannelijk lid (v. menschen en dieren, fijn voor oetoe h).

NJĚLKI, e. s. v. boom, groeiend op blangterrein, waarvan de onderste takken „toengkoeh tigō” zijn, d. i. ten getale van drie als stralen v. e. cirkel van één middenpunt uitgaan; de harige bladeren van de njělki worden o. a. als proppen voor sluiting van kruiken enz., of bij het madat-koken als filter, of ook als vaatdoeken gebruikt. Kōrōmè a ngō ititié oeloeng ni njělki rasaé, uw (gestolen) buffel heeft men denklijk al over njělki-bladeren laten loopen, d. i. verkocht en den prijs met opiumschuiven doorgebracht. *Njělki*, n. v. e. zijriviertje van de Tripō (G L).

NJĚRANG, n. v. e. wör in D.

NJÖT, meestal *njöt-njöt*, verv., *mənjöt-njöt*, [iets, bv. een balk] laten wippen.

Ö.

Ö I, interjectie van toestemming: ja! (= a); als er een verhaal verteld wordt, moedigt een der aanwezigen telkens, bij elke korte pauze of aan 't eind van elken volzin, den

verteller daarmee aan (in deze bet. zelden a). *Öi* (mənöi of məně'öi), [bij een vertelling] telkens ö! ö! roepen, den verteller aanmoedigen; *tjoebö ibōhkō kəkōbörön*, akoe si mənöié, kom, vertel eens een verhaal, ik zal er ö! ö! bij zeggen (dikwijls wordt aldus van te voren afgesproken, wie het mənöi op zich zal nemen: in geen geval mogen meerderen tegelijk mənöi, wel kunnen de hoorders het beurt om beurt, *bërgəgántén*, doen).

Ö II, enclitisch demonstratief, zie a II. Cf. wö.

ÖBÖM (cf. wa u), asch (van strootjes, van gerookte opium, v. verbrand gras, bamboe, hout voorzoover het niet verkoolt, d. i. tot arang wordt, enz.). *Oeloe n loedjoe iitömié oeroem öböm ni djih*, hij maakte het handvat van het mes zwart met behulp van de asch van verbrand alang²-gras; *oemahkoe ngö mbèh mēndjadi öböm*, mijn huis is geheel in de asch gelegd (verbrand).

ÖBÖN. *Öbön-öbönön*, steun, houvast, iets (een stok of iets anders) waaraan men zich vasthoudt om zich staande te houden (bv. kinderen, die nog niet alleen kunnen staan); (spec.), een lange horizontale bamboe, die, op twee staken steunende, ter schouderhoogte voor de dorschers (*djëm a mēndjik*) is geplaatst, om zich daaraan vast te houden. *Anakkoe toekoe² ngōk bëröbön-öbönön*, mijn kind kan net staan als het zich aan 't een of ander vasthoudt (aangevende een stadium in de ontwikkeling v. e. kind, voorafgaande aan *langkah sěntat*); *bëröbön-öbönön koe rëring*, zich [met de handen] steunend (vasthoudend) aan den wand.

ÖBÖT I (Arab. abad?), het [eeuwige, onveranderlijke] lot, [door God bepaalde] bestemming. *Ngö öböté malékěn rödjö*, hij was nu eenmaal voorbestemd om rödjö te worden (dus werd hij het, hoewel hij niet uit een rödjö geslacht is).

ÖBÖT II, familiaar voor *söböt*, vooral door jongens onder elkaar, en in den vocatief ook door mannen onderling gebezigd (vrouwen onderling spreken elkaar familiaar met *djoi* aan). *Kitö öböt koe boer sō*. — *Ntah mi öböt*, kom vrienden, laten we naar het gebergte gaan. — Goed, vooruit maar, vriend.

ÖDJÖ (L, afk. v. rödjö), vleierend aanspraakwoord van oudere lieden, vooral vrouwen, tot kinderen; schertsend of plagend wordt ook de bruijom gedurende diens verblijf ten huize zijner schoonouders, door de hem „groenende” meisjes wel met *ödjö* aangesproken.

ÖDJÖL (Arab. *a d j a l*), levenstermijn; het toebedeelde lot.

Ngö sawah ödjölé, hij heeft den hem toegemeten levenstermijn bereikt, d. i. is gestorven (iets fijner dan *maté*); *ngö ödjöl ni tēpoeng mēndjadi goetöl*, *ödjöl ni timah mēndjadi boengköl*, het lot van meel is nu eenmaal om (fijngestampt) goetöl te worden, 't lot van lood is om boengköl (goudgewicht) te worden (dit is *minsöl ni pri* voor: wij schijnen nu eenmaal voorbestemd om ongelukkig te worden, dus laat ons in ons lot berusten. Zoo spraken bv. de lieden van *G L*, toen ze hoorden dat de Hollanders hun land zouden bezoeken).

ÖDJÖR, onderwijs, onderrichting. *Iòsahé ödjör koe kitö*, hij gaf ons onderricht, vermaande ons. Werkw. verv., *nödjör*, iemand onderwijs geven (in 't reciteeren v. d. *Qoerân*), [een paard, een buffel] dresseeren. *Ödjöri*, iemd. onderrichten, [iemd. die verkeerd gedaan heeft] vermanen. *Ödjörön*, iemd. vermanen (= *ödjöri*); in iets (bv. in geheime wetenschappen) onderricht geven, iets onderwijzen. *Ngö koepetiödjörön anakkoe koe põlan*, ik heb mijn kind een vermaning laten geven door *N. Bērödjör*, leeren, studeeren, zich oefenen; *bērödjör bērsaman*, het bērsaman leeren. *Bērsiödjör-ödjörön*, elkaar wederkeerig op hun fouten attent maken, — vermanen. *Pēnödjör*, onderwijzer, (spec.) de persoon die door een geleerden tēngkoe is aangewezen om gedurende zijn afwezigheid in zijn plaats onderricht te geven in de *mērēsah*. *Kōrō òja pēnödjörönkoe*, dien buffel heb ik gedresseerd (om te ploegen). *Kōrō ini ödjörön ilòn*, deze buffel wordt nog gedresseerd.

ÖDJÖT, zie *hödjöt*.

ÖDÖ (Mal. *a d a*, komt slechts voor in de afleiding:) *ödoi* (*nödöi*), maken dat aanwezig is of zijn, (spec.) zorgen dat [de *saudörö's* tot het bijwonen van een proces of beraadslaging] bijeenkomen (subj.: de aanklager of de aangeklaagde in een zaak). Cf. *narai sub ara*.

ÖDÖKALA, eens (onverschillig wanneer), soms eens. *Ikö ara lang sō ödökala sintjara ini pērboeötne, ibōhkō salahé ntjara ini*, wanneer er soms later eens iemand is die een dergelijke misdaad [als de thans door mij berechte] begaat, leg hem dan deze boete op (zeide de *rödjö* tot zijn kleinzoon). *Moeödö-ödökala* of *mödökala*, nu en dan, somtijds. Cf. *södökala*.

ÖDÖM (Ar. *á d a m*), zie *hak*.

ÖDÖP I (Arab. *a d a b?*), regelen der beleefdheid; beleefdheidsvormen, beleefd in zijn optreden [tegenover gasten van

eenigen rang]. Djëròh pèdih ödöpé, hij gedraagt zich zeer beleefd [tegenover gasten van eenigen rang]; koerang ödöp (= Mal. koerang hormat), te weinig égards betoonend, onbeleefd in zijn optreden. Werkw., verv., (mè)nödöp (ook wel ngödöp), [gasten] volgens de regelen der étiquette ontvangen en bejegenen; djëròh lö iödöp (of iödöpi) djamoe, kati nti moesalah, ontvang de gasten netjes (beleefd), opdat zij zich niet gekwetst of beleedigd gevoelen. Ikö görö moepè-nödöp koenö nödöpi djamoe, als men niets (d. i. geen sirih met toebehooren of eten bv. een kip of een geit) heeft om de gasten behoorlijk te onthalen, hoe kan men hun dan de vereischte beleefdheid (égards) betoonen?

ÖDÖP II (Mal. hadap, cf. arap; in vele afleidingen is arap = ödöp), het met 't front, de voorzijde of 't gelaat gericht zijn [naar iemd. of iets]. Ödöp sèmbahjang koe këblat, bij 't sèmbajangen richt men zich met 't gelaat in de richting van de kiblat. Werkw., onverv. (mè)ngödöp, met 't front zich richten naar; zijn opwachting maken bij; pintoe n oemahé ngödöp (= narap) koe mata n lō, de deur van zijn huis staat op 't Oosten; blōh kitō mēngödöp koe rōdjō Atjéh, wij gingen onze opwachting maken bij den Sultan van A. Iödöpié rōdjō, görö wé blōh² ari òné, hij zat al maar voor den r. (hield hem gezelschap), en ging niet weg vandaar; anak 'ni iödöpié (ipēngödöpé) plin krō, görö isoeöpié, dit kind zit al maar vóór de[n schotel met] rijst, zonder er van te eten; anak koe ngö ipēngödöpé akèrat, ngö ipēngoedoké dēniö, „mijn kind heeft reeds het hiernamaals vóór zich en deze aardsche wereld (dit oudermaansche) achter zich”, (fijn voor) is gestorven. Iödöpön (= iarapön) djéma ini oeroem sō, kati trang pri, confronteer deze beide lieden, opdat de kwestie duidelijk (opgelost) worde. Ngö bērsiödöpön (= bērsiarapön) is òné, zij zijn daar al geconfronteerd.

ÖDÖT ¹/ adat, de ongeschreven wet, die in samenhang met het geheele volksleven ontstaat en zich wijzigt, en door de hoofden gehandhaafd wordt [naast de hoekoem, de godsdiensstige wet]; ²/ de rōdjō, die de ödöt handhaaft en vertegenwoordigt [tegenover den imöm, den vertegenwoordiger en handhaver v. d. hoekoem]; ³/ de, door de adat geëischte, bruidschat of huwelijksgift; d. i. de oendjoek; ⁴/ = pēnangkap; ⁵/ het tol- of invoerrecht aan de Atjèhsche tolkantoren gegeven van door de Gajō's naar Atjèh uitgevoerde buffels (1 dollar per buffel) en tabak

(zie ook mēdjēlisōn en oesoer); ^o/ het recht (cf. wasil) door de Gaj. hoofden geheven van [door vreemden, d. i. niet-saudörö's, ingezamelde] boschproducten, als: gētah (10 of 15 dollar per pikoel), olifantstanden (2 d. per paar), rhinoceroshoorns (1 d. per paar), rotan (10%) en was (10%). Ara ödöt ara hoekoem (z. s. hoekoem, en z. ook atoer en ingöt); pēngoeloe si doeö blas bēdné ngōk madni ödöt, tapé tērsētēngahōn oeroem Pētiambang, de XII Pēngoeloe's [van G L] mogen belasting heffen [van boschproducten], maar zij moeten de opbrengst gelijk op deelen met den Kēdjoeroen Pētiambang. *Odöli* (nödöti); gōrō patoet iödötié saudöröé, het past [een hoofd] niet van een zijner saudörö's belasting te heffen [voor gevonden rotan enz.]; gōrō iödöti, gōrō ihoekoemi enz., zie s. mērèk.

ÖGÖL (in L ook *ögön*), bluffend, blufferig op, verwaand op, geurend met (rijkdom, dapperheid enz.). Oerang Koe-tō Lintang *ögöl* kin masé dēlé, de lieden van K. L. zijn verwaand op hun rijkdom. *Ogölön* (nögölön); napsoeé iögölné djēdjöp djēma 'ni, hij toont (onbescheiden) zijn lust, vraagt aan iedereen om wat hij begeert.

ÖGÖN, zie *ögöl*.

ÖH, interj. bv. als men zich uitrekt, of als uitroep van ontevredenheid. Öh koenö rödjö kērdjō oeroem a koe, och, hoe zou de koning met mij [willen] trouwen?

ÖIH, in G. L. dikwijls i. pl. v. wōih, water. Cf. öis.

ÖIS, in Böbasan dikwijls i. pl. v. wōih, water. Gōrō moeöis, er is geen water. Cf. öih.

ÖMÖT, n. v. e. echt-Gajösch weefpatroon voor oepoeh oelös (G L) en voor oepoeh pawak (L), waarin bijzonder veel zwartblauw en wit garen (zgnd. pētik) voorkomt. Zie oepoeh.

ÖN- of (en dat is wel de oorspr. vorm) *an-* (het laatste vooral wanneer de laatste lettergreep v. h. grondwoord een *a*-klank heeft), suffix, zoowel werkwoorden als nomina vormend. Wanneer het grondwoord op een klinker uitgaat, heeft in den regel samentrekking plaats van dien klinker met den klinker v. h. suffix, bv. aran uit ara -an (-ön); doeön uit doeö -ön; parén uit pari -an (-ön); goerön uit goeroe -an (-ön); djawèn uit djawé -an (-ön); ajòn uit ajō -an (-ön). De klinker v. h. suffix verdoft dikwijls in de uitspraak, vooral wanneer het volgende woord of suffix met een klinker aanvangt, zoodat men dan öf een zeer korte pēpēt, öf in 't

geheel geen klinker meer hoort, bv. io enoehön amaé of io enoehn amaé, io enoehné uit io enoehön-é. Het suffix vormt:

1°. transitieve werkwoorden, waarbij het suffix -ön de handeling in verband brengt met een, direct of indirect, object (dit -ön is te vergelijken met het Mal. -kĕn); de handeling wordt dan voorgesteld als te geschieden ten opzichte van, aan of met dat object; hieruit ontwikkelde zich de causatieve beteekenis: het object de genoemde handeling doen verrichten, of (indien het grondwoord een adjectief was) doen worden, doen zijn, maken tot, (en ook) in gedachte maken tot, verklaren tot, houden voor, beschouwen als [datgene wat het grondwoord uitdrukt]; bv. a g a k ö n, een gissing maken omtrent; i m ö n ö n, geloof hechten aan, m a ' a s ö n, [een schuld] vergeven, n i - ö t ö n, een gelofte doen voor of ten opzichte van iem. of iets; s a m b o e t ö n, iets uitleenen, n j o e n ö t ö n, besnijden; t ě n a h ö n, bestellen; t ě r b a n g ö n, wegvliegen met; p ě n g ě n, luisteren naar, b ě d i l ö n, geweer-schoten lossen bij [een feest]; w a k ö n, een toovermiddel toepassen bij; a j ò n of a j ò d n ö n (uit a j ò - ö n - ö n), iets ergens indoen, doen ingaan; p ě r a h ö n, zoeken naar (cf. p ě r a h i); a d i l ö n, rechtvaardig doen zijn (bv. een verdeling); b a l i k ö n, omkeeren, k ě t j ò p ö n, sluiten; g a h ö n, bekend maken, g ě n d ö n, doen rijden; g ö i p ö n, verwijderen; i n g ö t ö n, herinneren, ò n g ò t ö n, doen zwijgen (maar ook: op iets zwijgen, er het zwijgen toe doen); s ò h ö n, ledigen; s ě d j o e k ö n, afkoelen; w a d j i p ö n, als wadjib beschouwen of erkennen; n o e m ö n, zeggen dat (het) iets anders is. Tot deze afleidingen behooren ook de van telwoorden afgeleide vormen: n t o e l ö n g ö r (of — blit of — goes), drie-maal, n l i m ö n g ö r, vijfmaal, enz. Zelden zijn de werkwoorden met -ön intransitief, bv. n g ě t a r ö n, over zijn gansche lichaam beven. Zie verder sub p ě- of p o e-, p ě r-, p ě t i- of t ě- en t ě r-.

2°. adjectiva, ongeveer overeenkomend met onze adjectieven op — ig, — achtig en —lijk, met de beteekenis: hebbende, voorzigen van, aangedaan met, (meestal in ongunstigen zin) behept met, lijdend aan of onder, onder den indruk van (cf. k ě - ö n), vatbaar of gevoelig voor, (doch ook, en dan vooral dikwijls met reduplicatie) iets hebbend van, de eigenschap vertoonend van, eenigszins gelijkend op [dat wat 't grondwoord aanduidt]. Bv. t ě p a p ö n, de waterpokken hebbend; s ě d j o e k ö n, de koude koorts hebbend; s ě n g k a t ö n, last van den rook hebbend; s a-

kitön, ziekelijk; apakön (= kapakön), een branderig gevoel in den mond hebbend; këmboehön, het benauwd hebbend; pòrölön, stijfkoppig; bantahön, altijd wat tegen te praten hebbend; ngèngèlön, zeurig, soeöpön, schaar dig (v. e. mes); alitön, aanmoediging behoevend; pautön, licht kromtrekkend, gemakkelijk over te halen; përoesön, gevoelig voor vleierij; pëpoenggoerön, driftig; bëbëtoelön, rechtveerdig; ògòh-ògòhön, een beetje onnoozel; awa(h)-awahön, babbelachtig; gëgrèntèlön, verliefd doend. N. B. Vele voornaamwoorden kunnen -ön (-an) achtervoegen, zonder dat daardoor de beteekenis eenige wijziging schijnt te ondergaan, bv. koenöhön of koenahan, sahan, sanahön enz. Zie verder sub tër-, bër- en pë(r)- of poe-.

3°. comparatieven, die somtijds bovendien nog voorzien zijn van een der praefixen pë- (poe-, pë(r)-), më- (moe-). Bv. dëlèn (ook wel pëdëlèn, poedëlèn, përdëlèn, moedëlé en moedëlèn), meer; narön, langer; kōlön, grooter; atasön, hooger; koe arapön, meer naar voren; koe sön, meer daarheen; koe inén, meer hierheen (zie sub sō, si, sé enz.).

4°. substantieven, aanduidende het object of het resultaat van de door het grondwoord bedoelde handeling, het instrument waarmede of ook wel de plaats waar die handeling pleegt te geschieden; (ook collectiva) een of het geheel van, een groote hoeveelheid van [dat wat 't grondwoord aanduidt]; van de reduplicatie voorzien beteekenen deze substantieven in 't bijzonder: dat wat 't grondwoord aanduidt in miniatuur, in 't klein, nagebootst, voor de aardigheid. Bv. bagén, het verdeelde, deel, aandeel; batjan, het gelezene, de lees- of reciteerles; bëratön, toevertrouwd goed, waarborg, onderpand; djoeölön, verkoopsel, vrouw voor bruidschat uitgehuwelijkt; ikötön, pakje; toendoengön, gids; tjoetjoekön, rijgsel, snoer; [oepoeh] basahan, badkleed; lèwasön, het platgetrapte gras (als spoor); sangkalön, hakblok; saringön, filtreerdoek; wingön, persmolen; tangsaran, waterval; tadjoeerön, pantjoeeran; manisön, suikerstroop; sën(i)jòn, één avond; nòn këkaboerön, twee morgens; oema(h)-oemahan, een nagemaakt huisje (door kinderen, om te kunnen bëroema(h)-oemahan); bëbëdilön, kinderge-weertje; këkòròn, een nagemaakte buffel als kinderspeelgoed; dëdiangön, speelgoed. Zie verder sub pë-, pë(r)-, kë- en -ën-.

ÖNDJÖR (G L), daarop, vervolgens. Zie r ö n d j ö l.

ÖNDÖR, zie a n d a r.

ÖNÖN, zie a n a n.

ÖTÖN, in G L soms i. pl. v. w ö t ö n, zie w ö t.

O.

Ö, in L (vooral in Böbasan) vocatiefinterjectie; ö in ö of in ö ö, o moeder! moeder! (ook als uitroep van schrik smart of pijn). Ö in ö g è h o e r ö n, o moedertjelijf (o weel!) daar begint het te regenen. In G L is ö uitsluitend interjectie om bij 't ploegen de door 't veld gejaagde buffels op te jagen of aan te zetten (vand. dat de bewoners van G L spottenderwijze, k è n o e n ö n - o e n ö d n ö n, zeggen van de lieden v. d. L.: „o e r a n g L a u t i p è n g ö r ò d n é i n ö é”, zie s. k ö r ö).

ÖA^s of öè^s, ook öak en öèk (met accent op de laatste syllabe), klanknab. v. h. geluid v. e. buffel. P(è) ö a k - ö a k of p ö è k - ö è k, loeien (v. buffels). Zie a w a l p i s a n g ö a k.

ÖAP (met accent op laatste syllabe). Mōap of pōap-ōap, gapen (cf. a p en w a p).

ÖBÈH, smijdig, sappig, pittig (= Atj. l e u k i è t, v. d. smaak van p è n g g ö l ö, en ook wel van gadoeng en loemboe; opp. a m a r, t ö b ö r). Djěma toe ö n g ö ò b è h k o e l i t é, de huid v. e. oud mensch is licht verwondbaar (opp. l i ö t).

ÖÉ, of öwé, zie w é III.

ÖÈK of öè^s, zie ö a^s.

ÖÈSAN zie w è s a n.

ÖGÖH (cf. o e d ö l, opp. t j è r è d i k), dom, bekrompen. Ögöhön (n ò g ò h ö n) of p(è)ögöh-ögöh (m p ò g ò h - ò g ò h), iemd. voor den mal houden, gekke dingen laten doen. Ögöh-ögöhön, een beetje onnoozel, niet erg slim.

ÖH, interjectie van aansporing. Ö h n t j o e, b l ö h m i k i t ö, kom jongste broertje, laten wij weggaan.

ÖJ of o e j, zie h ö j.

ÖJA, ook öjah, demonstratief behoorende bij de 2de persoon, wijzend dus op wat bij den aangesprokene zich bevindt of met hem in eenig bijzonder verband wordt voorgesteld, bv. als hem bekend, hem of door hem genoemd, besproken enz., en ook terugwijzend op 't voorafgaande, 't vroeger aan den aangesprokene meegedeelde; zoowel zelfstandig als bijvoegelijk gebruikt, in 't laatste geval meestal a c h t e r

- 't hoofdwoord geplaatst: die, dat daar bij u; (ook adv.) daar bij u; onder die [beschreven of genoemde] omstandigheden, toen (over de afkortingen a en ö, zie sub a). Ini kën akoe, öja kën kō, dit is voor mij, dat (daar bij u, aan uw zijde zich bevindend) is voor u; öja kën akoe, ini kën kō, dat (daar bij u) is voor mij, dit (hier bij mij) is voor u; hinggö koedoek n öja, vervolgens, daarna, en toen (in verhalen); loedjoe öja, dat mes (daar bij u, van u, dat gij ziet, waarvan gij gesproken, waarmee gij iets gedaan hebt enz.); loedjoe möe öja, dat mes van u daar; djëma kòtèk öja (of öja djëma kòtèk), noemö djëma djëròh, dat is een slecht mensch, geen goed mensch; öja ngö gèh anakmoe, daar komt uw zoon al; öja koelié kati pëlölö, dat (wat ik u zoeven vertelde) is de oorzaak dat zij gevochten hebben: öja Ama n Asah, Ama n Asah, wöt kō ari òné, hé jij daar Ama n Asah! sta op vandaar; öja mòngòt wé sërèlō sar' ingi, toen weende zij daar een geheel etmaal achtereen; öja lö, dat (wat ge daar ziet, wat ik u aangewezen heb) is het; öja lö krōngkoe pé görö tērdöpöt akoe, ikö blōh kam, ja maar ik weet niet eens hoe ik aan eten zal komen, als gij weggaat; öja! öja! (of öjah! öjah!), roept degeen die de vogels van 't rijstveld jaagt.
- ÖJÖH, ook ònjöh en òntjöh, òjös en òntjös (cf. Jav. oejoeh, Bat. mojo). pis. Mójöh, mōnjöh of mōntjöh, ook mōjös en mōntjös, pissen (fijner: koewöih oesö; mōnjöh en mōjöh zeggen vooral oude vrouwen). Öjöh (n-öjöh), ònjöh enz., bepissen; iðjöhíe oepoehkoe, (het kind) heeft op mijn kleed gepist; koeboer ni djëma kramat iðntjösí djadi këmali, het is verboden op 't graf van een heilige te pissen. Iðjöhön anakmoe koe loeang a, laat uw kind een kleine boodschap doen boven het gat (loeang tété) daar. Përòntjösön, de pisblaas.
- ÖJÖM, 't haar op de geslachtsdeelen. Öjöm [ni tjoe-pak] n inömoe, een ruw scheldwoord waarover men erg boos wordt. Öjöm ni asoe, een soort gras, met harige bladeren, die zich vasthechten aan kleed of broek van wie er doorheen loopt.
- ÖJÖNG. Mójöng of pójöng-öjöng, blaffen (v. e. hond). Ið-jöngíe djëma, hij blaft de menschen aan.
- ÖJÖNG, zie oejoeng.
- ÖK, zie oek.
- ÖK-ÖKAN, het binnenste v. h. kniegewricht, de oksel van de knie, de knieholte.

OLAH, „van Allah” in samenstellingen als: hoekoem òlah, ödöt òlah, nabi òlah enz.

OLANG (cf. Bat. olang), het gezin in de engere beteekenis des woords, d. i. in normale omstandigheden: man, vrouw en ongetrouwde kinderen, die samen wonen in een bilik (kamer, vertrek) van het huis en samen eten, en die men dan ook „sar’ òlang, tot een en dezelfde òlang behoorend”, noemt. Anak-boeahé isalahi rōdjō sētōil sar’ òlang, d. r. beboette zijn onderhorigen (de saudrō’s) met een boete van een tail per gezin.

OLÉH, zie oelih.

OLÉK, zie oelik.

OLÉNG, zie oeling.

OLÖH, zie oeloeh.

OLÖK, erg, hevig (meestal in ongunstigen zin), al te zeer (cf. pēdih en toe). Sakit òlök, erg, ernstig ziek; oerōn òlök, hevige regen; ibōhé kēkōbōrōn, kati nti òlök bērasa pajah, ze vertellen [elkaar onderweg] verhalen, opdat ze niet al te zeer hun vermoedheid zullen gevoelen; nti òlök toe kō k’ òné, ga daar niet al te dikwijls heen. òlōki (nòlōki); iòlök-òlōkié igoeösné anaké, hij sloeg zijn kind uit alle macht. Iòlōkné sakité (gilöé), hij (de goeroe) maakte haar ziekte (krankzinnigheid) met opzet erger. Moe-òlök sakité, zijn ziekte is nog verergerd. Pēnòlök, middel (medicijn of tooverformule) om [een ziekte, krankzinnigheid] erger te maken (door slechte goeroe’s wel aangevend). Zie s. tjërak.

OLÖK, zie oeloek.

OLÖNG, zie oeloeng.

ÖMBÖK-ÖMBÖKÖN, zie oemböek-oemböekön.

ÖMÖM, verv., nòmòm, iets [water, rijst, een stukje pinang] in den mond tusschen kaak en wangen houden. Iòmòm é pinang, hij houdt een stukje pinang in den mond; òmòm tēpoeng prié, hij spreekt alsof hij meel (cf. ons: een aardappel) in zijn mond heeft, hij mompelt maar zowat (bv. v. iemand die schuldbewust niet flinkweg durft te antwoorden).

ÖNDÉL, zie oendil.

ÖNDEM, meestal òndèmi (nòndèmi), tegen iemd. (een meisje) een toespeling maken, een bedekte aardigheid zeggen. Ah djöi iòndèmi abang Njak Ilang sinö akoe, o, mijn beste (vriendin), zoo even heeft Nj. I. mij een aardigheidje toegevoegd, een bedekt complimentje gemaakt (hij had bv. gezegd tot haar: ah boengö n

- kajoe têngah moekoemboe boengôé, ach een pas ontluikende bloem). Cf. tèp.
- ONDJÖK, zie oendjoek.
- ONDÖR, zie oendoer.
- ONÉ I, afk. v. sòné, zie s. sō I.
- ONÉ II (Atj. anòë), rivierzand, kiezelsteentjes, stuifzand. Men doet dikwijls korreltjes oné in de inwendige holten van armbanden, in waterkruiken, tusschen de voering en de eigenlijke mat van ampangs, opdat ze bij schudding een rinkelend geluid (z. kěrsèng) zullen maken. Zie k-tjang- en tanòh —. *Oné-oné*, n. v. e. kampoeng en een berg in L.
- ONÉNG, zie oening.
- ONG (ook *wòng*), een verhevenheid of verdikking op den nek van sommige volwassen buffels, als ze goed in 't vleesch zitten, zie kōrō měřgōeh. Ook wel bij dikke menschen.
- ONGGAL (eigenl. een op en neer wippende stok, Atj. oeng-gaj), de over den rechterschouder gelegde stok, waarmee men een op den linkerschouder gedragen schoudervracht van achteren steunt (door het uiteinde van dien stok onder het achter den rug uitstekende gedeelte van de vracht te houden, en dus als hefboom te gebruiken); (ook) de stok van den Chineeschen weegstok of unster; in L ook de naam v. dien weegstok, die in G L datjing heet (z. a.).
- ONGKAL, in G L ook *nòngkal*, n. v. e. plant, welke bladeren gebruikt worden om lěpat in te koken. N. v. e. wōr in D. en v. e. aroel in L.
- ONGKŌ of *òngkò*, de rotan duig of band van buigzaam hout die van binnen tegen den wand der fuik (oe) gespannen wordt, ter versterking van dien wand (*òngkō ni oe*).
- ONGŌS, wolf in de tanden. Ipan òngòs ipòdné, zijn tanden zijn opgevreten door de wolf.
- ONGŌT, stil, in rust; zwijgen; vertoeven, wonen. *Ōngòt kō moelō*, hou je [eerst] stil, zwijg [voorloopig]; *òngòt kěndirié djěma òja*, hij houdt zich stil, zwijgt; *akoe i Pěparik òngòtkoe běsilō*, ik woon thans te P.; *i oemah si sihön òngòtmoe*, in welk huis woont ge. *Ōngòtön* (*měn òngòtön*), [een kind] tot zwijgen brengen, stil doen zijn; [op een gezegde] niet antwoorden, er 't zwijgen toe doen. *Běrsiòngòtön anaké pělōlō*, zij (de beide vaders) brachten hun twistende kinderen tot kalmte (ieder zijn eigen kind). *Ngō moeòngòt pri têngah éa*, men hoort [thans] bijna niet meer van die kwestie van destijds. *Pěròngòt*, zie sub pō-